

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΣΧΟΛΩΝ ΜΑΘΗΤΕΙΑΣ Ο.Α.Ε.Δ.
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ
ΣΧΟΛΩΝ ΜΑΘΗΤΕΙΑΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΧΟΛΩΝ ΜΑΘΗΤΕΙΑΣ Ο.Α.Ε.Δ.

- 1. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα.*
- 2. Μαθηματικά, Τόμ. A', B'.*
- 3. Φυσική.*
- 4. Χημεία.*
- 5. Πρόληψις Ἀτυχημάτων.*

Ο Εύγενιος Εύγενιδης, ίδρυτης και χορηγός του «Ιδρύματος Εύγενίδου» προειδεν ἐνωρίτατα και ἐσχημάτισε τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι ἀναγκαῖον παράγοντα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους θὰ ἀπετέλει ἡ ἀρτία κατάρτισις τῶν τεχνικῶν μας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἡθικὴν ἀγωγὴν αὐτῶν.

Τὴν πεποίθησίν του αὐτὴν τὴν μετέτρεψεν εἰς γενναιόφρονα πρᾶξιν εὐεργεσίας, ὅταν ἐκληροδότησε σεβαστὸν ποσὸν διὰ τὴν σύστασιν Ἰδρύματος, ποὺ θὰ εἶχε σκοπὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1956, συνεστήθη τὸ Ἰδρυμα Εύγενίδου καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διαθέτον ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἀδελφῆς του Κυρίας Μαρ. Σίμου. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἥρχισαν πραγματοποιούμενοι οἱ σκοποὶ ποὺ ὠραματίσθη ὁ Εύγενιος Εύγενιδης καὶ συγχρόνως ἡ πλήρωσις μιᾶς ἀπὸ τὰς βασικωτέρας ἀνάγκας τοῦ ἔθνικοῦ μας βίου.

* * *

Κατὰ τὴν κλιμάκωσιν τῶν σκοπῶν του, τὸ Ἰδρυμα προέταξε τὴν ἔκδοσιν τεχνικῶν βιβλίων, τόσον διὰ λόγους θεωρητικοὺς ὅσον καὶ πρακτικούς.

Ἐκριθῇ, πράγματι, ὅτι ἀπετέλει πρωταρχικὴν ἀνάγκην ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν μαθητῶν μὲ σειρὰς βιβλίων, αἱ ὄποιαι θὰ ἔθετον ὁρθὰ θεμέλια εἰς τὴν παιδείαν των καὶ αἱ ὄποιαι θὰ ἀπετέλουν συγχρόνως πολύτιμον βιβλιοθήκην διὰ κάθε τεχνικόν.

Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μονάδων τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἀπασχολήσεως Ἐργατικοῦ Δυναμικοῦ, διὰ τοῦ ἀπὸ 7ης Ιουλίου 1972 ὑπογραφέντος ἰδιωτικοῦ συμφωνητικοῦ, τὸ Ἰδρυμα ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσίν των, ἐν πλήρει καὶ στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὀργανισμοῦ.

Ο Ὀργανισμὸς ὡς κύριος φορεὺς τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ Ἐργατικοῦ Δυναμικοῦ τῆς χώρας ἀκολουθεῖ εὐρὺ πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων εἰς τὰ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα, καλύπτον τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν εἰδικοτήτων τοῦ τεχνικοῦ τομέως.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἥδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1953 ἐφαρμόζεται ἐντὸς τῶν κόλπων του τὸ σύστημα Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως

τῶν νέων διὰ τῆς Μαθητείας, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν ἀνεπτυγμένων βιομηχανικῶς χωρῶν.

Σήμερον λειτουργοῦν καθ' ἄπασαν τὴν χώραν 42 Κέντρα καὶ Σχολαὶ Μαθητείας, φοιτοῦν δὲ εἰς αὐτὰς περίπου 12.000 μαθητευόμενοι, οἱ ὅποιοι ἐκπαιδεύονται εἰς 31 διαφόρους εἰδικότητας.

Διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἀκριβῶς θὰ παρασχεθοῦν εἰς τοὺς μαθητὰς-τεχνίτας τῶν ὡς ἄνω Σχολῶν ἀναγκαῖα ἐκπαιδευτικὰ βοηθήματα, τὰ ὅποια ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ἐν ταῖς Σχολαῖς διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὰ ὅποια θὰ δύνανται νὰ συμβουλεύωνται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ τῶν βίου.

* * *

Oἱ συγγραφεῖς καὶ ἡ Ἐπιτρόπη Ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος καταβάλλονταν κάθε προσπάθειαν, ὥστε τὰ βιβλία νὰ είναι ἐπιστημονικῶς ἄρτια ἀλλὰ καὶ προσηρμοσμένα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τῶν μαθητῶν. Δι᾽ αὐτὸς καὶ τὰ βιβλία αὐτὰ ἔχουν γραφῆ εἰς ἀπλῆν γλῶσσαν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν στάθμην τῆς ἐκπαιδεύσεως δι᾽ ἣν προορίζεται ἐκάστη σειρὰ τῶν βιβλίων. Ἡ τιμὴ των ὠρίσθη τόσον χαμηλή, ὥστε νὰ είναι προσιτὰ καὶ εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

·Αλέξανδρος Ι. Παππᾶς, Όμ. Καθηγητής ΕΜΠ, Πρόεδρος

Χρυσόστομος Φ. Καβουνίδης, Διπλ. - Μηχ. - Ήλ. ΕΜΠ, Διοικητής Ο.Τ.Ε., Αντιπρόεδρος

Μιχαήλ Γ. Αγγελόπουλος, Τακτικός Καθηγητής ΕΜΠ, Διοικητής ΔΕΗ

Παναγιώτης Χατζηιωάννου, Μηχ. - Ήλ. ΕΜΠ, Γεν. Δ/ντής Έπαγκ/κῆς Έκπ. Υπ.

Παιδείας

·Επιστημ. Σύμβουλος, Γ. Ρούσσος, Χημ. - Μηχ. ΕΜΠ

Σύμβουλος ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος, Κ. Α. Μανάφης, Μόν. Έπικ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνῶν

Γραμματεὺς, Δ. Π. Μεγαρίτης

Ι ΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΤΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΕΖΑΝΤΑΚΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ

1976

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

‘Οπωσδήποτε ὁ ἐπιχειρῶν νὰ συνθέσῃ συλλογὴν κειμένων, δὶ’ οίονδήποτε σκοπόν, ἐμφανίζεται βεβαίως «πλούσιος ἀπ’ ἀξετίμητη δωρεὰ ζένου θησαυροῦ», πλὴν ὅμως ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ νὰ λύσῃ προβλήματα δύσκολα. Τὰ προβλήματα αὐτὰ καθίστανται δυσκολώτερα, ἐὰν ἡ συλλογὴ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ διδασκαλίαν μαθητῶν, ὡς ἡ παροῦσα. Τοῦτο δὲ διότι πρέπει κυρίως νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ὀρισμένην στάθμην τῶν μαθητῶν, πρὸς τοὺς ὅποιους ἀπευθύνεται, τόσον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐμφανίσεως καὶ παρουσιάσεως τῆς ὕλης.

Σκοπὸς τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν κατωτέρων Τεχνικῶν Σχολῶν, βιβλίον εὐχάριστον καὶ ταυτοχρόνως ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα καὶ τὰς διδακτικὰς ἀνάγκας. Πρὸς τοῦτο διηρέθησαν τὰ κείμενα εἰς κύκλους κατὰ περιεχόμενον, προετάχθησαν βιογραφικὰ σημειώματα τῶν συγγραφέων καί, ὅπου ἐκρίθη ἀναγκαῖον, εἰδικὰ εἰσαγωγικὰ σημειώματα. Σκοπὸς τῶν σημειωμάτων αὐτῶν εἶναι νὰ κατατοπίσουν τὸν μαθητὴν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ πρὸς διδασκαλίαν κειμένου, νὰ μεταφέρουν αὐτὸν χρονικῶς εἰς τὴν περίοδον τῶν σημειουμένων γεγονότων, νὰ ἐξηγήσουν τὸ εἶδος τοῦ λογοτεχνήματος καὶ γενικῶς νὰ προετοιμάσουν τὴν καλυτέραν κατανόησιν αὐτοῦ. ’Εν οὐδεμιᾷ ὅμως περιπτώσει τὰ σημειώματα αὐτὰ ἀντικαθιστοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς διεξοδικῆς ἀναλύσεως τῶν λογοτεχνημάτων ὑπὸ τῶν διδασκόντων.

Ἐπίσης καὶ αἱ ἄγνωστοι λέξεις ἐσημειώθησαν εἰς τὸ τέλος ἑκάστης σελίδος, ὡστε νὰ εὐρίσκωνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἰδιαιτέρα ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὴν εἰκονογράφησιν τοῦ βιβλίου, ὡστε νὰ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία· τὸ στοιχεῖον αὐτὸ θὰ ἐλκύσῃ τοὺς μαθητὰς νὰ ἀναγνώσουν μὲ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον. Τὰ σχέδια καὶ αἱ φωτογραφίαι ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, ἐλήφθησαν δὲ κατὰ κανόνα ἐκ τοῦ ἔργου γνωστῶν καλλιτεχνῶν.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ γίνη λόγος διὰ τὴν ἀρκετὰ ἐκτεταμένην εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου, ἡ ὁποία βεβαίως δὲν ἐγράφη διὰ νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ἐξετασθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ κατατοπίσῃ εἰς πολὺ γενικὰ γραμμὰς τὸν μαθητὴν (καὶ οἰονδήποτε ἄλλον), ὁ ὁποῖος θὰ ἥθελε νὰ γνωρίσῃ ὠρισμένα στοιχεῖα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μὲ συντομωτάτην ἀναγωγὴν καὶ εἰς τὴν Ἀρχαίαν καὶ Βυζαντινὴν ἐποχήν. Ἡ εἰσαγωγὴ αὐτὴ ἔχει διαιρεθῆ εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος δίδονται στοιχεῖα γενικὰ περὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ εἰδικώτερον στοιχεῖα περὶ τῆς ἴστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ δεύτερον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν λογοτεχνίαν, ἐνῷ τὸ τελευταῖον καὶ ἐκτενέστερον εἰς τὴν Νεοελληνικήν.

Πρόβλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐνιαία ἢ μὴ ὀρθογραφία τῶν κειμένων. Τελικῶς, ἀφοῦ ὀπωσδήποτε τὰ Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα καὶ ως πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου ἑκάστου συγγραφέως καὶ ως πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον κατὰ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα παιδευτικὸν σκοπὸν δὲν προσφέρονται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ, προετιμήθη νὰ τηρηθῇ ἡ ὀρθογραφία τῶν συγγραφέων. Οὕτως οὔτε τὸ γλωσσικὸν «πιστεύω» αὐτῶν παραβιάζεται, ἐνῷ συγχρόνως δίδεται παραστατικὴ εἰκὼν τῆς ποικιλίας, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν νέων Ἑλληνικῶν. Πρέπει ὅμως ὁ διδάσκων νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν μαθητήν, διατί τὴν

μίαν φορὰν εἶναι γραμμένον «θὰ σταθῆ», τὴν ἄλλην «θὰ σταθῆ» καὶ τὴν ἄλλην «θὰ σταθεῖ» ἢ ἐδῶ «ἀντίληψις», ἐκεῖ «ἀντίληψι» καὶ ἀλλοῦ «ἀντίληψη» κλπ.

Όφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ συντρέξαντες εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου εἶναι πολλοί, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου. Εὐχαριστῶ τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος Εὐγενίδου, διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς συγγραφῆς, καὶ τὸ Ἐκδοτικὸν τμῆμα αὐτοῦ, διὰ τὰς καταβληθείσας φροντίδας κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν.

Ίδιαιτέρως δὲ εὐχαριστῶ τὸν Καθηγητὴν κ. K. Μανάφην διὰ τὴν συνεργασίαν του κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς συλλογῆς.

Nik. Π. Μπεζαντάκος

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελ.

Εισαγωγή	α' - κη'
-----------------------	-----------------

Θρησκευτικός Κύκλος

Ἐσπερινὴ προσευχή (Γεωργ. Βιζυηνοῦ)	3
'Ο Ἀγιος Δημήτριος τοῦ Σέγκιου (Δημ. Καμπούρογλους)	5
Χριστούγεννα (Κωστῆ Παλαμᾶ)	19
Θεῖον δράμα ('Ανδρ. Καρκαβίτσα)	21
Εὐλογημένο καράβι (Ζαχ. Παπαντωνίου)	32
'Ο Μυστικὸς δεῖπνος (Π. Δέλτα)	34
Τὸ Ἀγιον ὄρος (Γεωργ. Θεοτοκᾶ)	38
Τὸ Πάσχα ('Αθ. Ταρσούλη)	49

Ἐθνικὸς Κύκλος

Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (Διον. Σολωμοῦ)	54
'Η Δόξα (Διον. Σολωμοῦ)	59
Θούριος (Ρήγα Φεραίου)	60
Λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Πνύκα	64
'Η εἰκοστή πέμπτη Μαρτίου ('Αρ. Βαλαωρίτου)	70
'Ο θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη (Γεωργ. Δροσίνη)	73
'Ο δικέφαλος (Γεωργ. Δροσίνη)	81
Χῶμα Ἑλληνικό (Γεωργ. Δροσίνη)	84
Τὰ δῶρα τῆς πρωτοχρονιᾶς (Κ. Παλαμᾶ)	86
Τὸ κρυφὸ σχολειό ('Ιωάν. Πολέμη)	87
Εἰς τὴν πατρίδα (Λορ. Μαβίλη)	89
'Ο Κερκέζος ('Ιωάν. Κονδυλάκη)	91

Σιτάρι - Κριθάρι (Γιάννη Βλαχογιάννη)	101
‘Ο Γεροσουλιώτης (Γιάννη Βλαχογιάννη)	110
‘Ο Φλαντανελᾶς (Άλ. Παπαδοπούλου)	114
‘Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος (Σπ. Λοβέρδου)	118
Γεφύρας κριτική (Νικ. Καρβούνη)	123
Τραγούδι κλέφτικο (Κ. Κρυστάλλη)	128
Τὸ μαρτύριο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' (Σπ. Μελᾶ)	130
‘Ο πρῶτος τορπιλισμός (Σπ. Μελᾶ)	137
Χρονικό τοῦ 1940 (‘Ηλία Βενέζη)	143
1940 (Στ. Σπεράντσα)	148
Σουλιώτισσα (Θ. Πετσάλη - Διομήδη)	150
Βασίλειος Βουλγαροκτόνος (Κ. Κυριαζῆ)	156

Οἰκογενειακός - Κοινωνικός Κύκλος

Κλεάνθης, ὁ ἐπονομασθεὶς Φρεάντλης (Λεον. Μελᾶ)	169
Τὰ λιμανάκια (Άλ. Παπαδιαμάντη)	174
Στίχοι (Ιωάν. Πολέμη)	185
Τί θέλω (Γεωργ. Δροσίνη)	187
Στὸ σπίτι μας (Γεωργ. Στρατήγη)	188
Τὸ προσφυγόπουλο τ' οὐρανοῦ (Παύλου Νιρβάνα)	191
‘Ο πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία (Γρ. Ξενοπούλου)	195
Μανούλα (Μ. Πετρίδη)	202
‘Ηρωϊσμός (Στρ. Μυριβήλη)	203
‘Ο Καπιτάνιος (Στρ. Μυριβήλη)	208
‘Ο μικρὸς ἐφημεριδοπώλης (Κ. Ἀθ. Ρωμαίου)	219
‘Η μπαλλάντα τοῦ ἀδερφοῦ (Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου)	224

Δημώδης Ποίησις - Παραδόσεις

‘Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ (Δημοτικόν)	231
Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας (Δημοτικόν)	233
‘Ο πεζοδρόμος τοῦ Μαραθώνα (Παράδοσις)	236
Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ (Ιουλ. Δραγούμη)	239
‘Η γοργόνα (Άνδρ. Καρκαβίτσα)	242
‘Η ιστορία κάποιας μύτης (Θέμου Ποταμιάνου)	249

Τεχνικός - Πολιτιστικός Κύκλος

Δαιδαλος και Ἰκαρος (Άνδρ. Καρκαβίτσα)	255
Μὲ τὸν σιδηρόδρομο (Άνδρ. Καρκαβίτσα)	259
Ἡ Ἀραπίτσα (Γεωργ. Ἀθάνα).	269
Τὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα και ἡ Κωπαΐδα (Θεοδ. Γιαννοπούλου)	279
Τὰ γουναρικὰ τῆς Καστοριᾶς (Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου)	284
Τὰ κατορθώματα τῆς ἀνθρωπίνης αἰσιοδοξίας (Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου).....	287
Ἡ γέφυρα τοῦ Εὐρίπου (Σπ. Κοκκίνη)	291

1954

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά.

Από της πρώτης έμφανίσεώς του εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἄνθρωπον διακατεῖχεν ἔνας μεγάλος καὶ διαρκής πόθος· νὰ ἐκφράσῃ ὅσα κρύπτονται ἐντός του, νὰ ἔξωτερικεύσῃ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, νὰ ἀφήσῃ τὰ ἵχνη του, μὲν μίαν λέξιν νὰ δημιουργήσῃ. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἡδύνατο νὰ-νικήσῃ τὸν ἀναγκαῖον ἀφανισμὸν τῆς φθαρτῆς του ὅλης καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν αἰώνιοτητα.

Απὸ τοὺς ὑψηλοτέρους τρόπους ἐκφράσεως καὶ δημιουργίας εἶναι ἡ λογοτεχνία. Μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὴν τέχνην τοῦ λόγου· είναι δηλαδὴ λογοτεχνία λόγος γραμμένος μὲ τέχνην, μὲ προσπάθειαν καὶ φροντίδα. Ἡ φροντὶς αὐτὴ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν μορφὴν καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον, εἰς τὸ νόημα τοῦ λόγου. "Οπως εἶναι φυσικόν, δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν λογοτεχνίαν κείμενα, τὰ δόποια ἀναφέρονται εἰς ἐπιστημονικὰ θέματα καὶ ἔχουν σκοποὺς καθαρῶς ἐπιστημονικούς. Ωρισμένας φοράς πάντως καὶ ἐπιστημονικὰ κείμενα ἀνήκουν ἐν μέρει εἰς τὴν λογοτεχνίαν (π.χ. ἴστορικὰ κείμενα). Μὲ τὴν λογοτεχνίαν ἐπιτυγχάνονται ἡ πνευματική, ἀνθρωπιστικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀνύψωσίς του. Εἶναι ἐπομένως φανερὰ ἡ σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς λογοτεχνίας διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι φανερὸν ἐπίσης ὅτι τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὅχι μόνον δὲν χάνουν τὴν ἀξίαν των, ἀλλὰ ἀντιθέτως περισσότερον ἀποδεικνύεται ἡ σημασία των.

Οπως γνωρίζομεν, ὁ γραπτὸς λόγος διαιρεῖται εἰς ποιητικὸν καὶ πεζόν. Ἐπομένως καὶ ἡ λογοτεχνία διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὴν ποίησιν καὶ τὴν πεζογραφίαν. Ἐκάστη ἔξι αὐτῶν περιλαμβάνει διάφορα εἰδη, διὰ τὰ δόποια θὰ γίνη λόγος κατωτέρω.

Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰς τὰς λογοτεχνίας ὅλων τῶν χωρῶν πρώτη ἐκαλλιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ ποίησις, διότι ἡ πεζογραφία ἀπαι-

τεῖ μεγαλυτέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὥριμότητα σκέψεως πάντοτε θὰ είναι εὐκολώτερον νὰ γράψῃ κανεὶς ἔνα ποίημα παρὰ ἔνα διήγημα. Προκειμένου περὶ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἡ ἀρχὴ της ἀνέρχεται μέχρι τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. καὶ συνεχίζεται ἑξελικτικῶς μέχρι σήμερον. Αἱ διάφοροι ἑξελίξεις, τὰς ὅποιας ὑπέστη κατὰ καιρούς, μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους:

- 1) Ἀρχαίαν λογοτεχνίαν.
- 2) Βυζαντινήν.
- 3) Νεοελληνικήν.

I. ARCHAIA ELLINIKΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησις περιλαμβάνει 3 εἰδη: Τὸ ἔπος, τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ τὴν τραγικὴν ποίησιν, ἐνῷ ἡ πεζογραφία διαιρεῖται εἰς τρία ἀντίστοιχα εἰδη: τὴν *iστορίαν*, τὴν *φιλοσοφίαν* καὶ τὴν *ρητορείαν*. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία ἀρχίζει μὲ τὰ δύο ἡρωϊκὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, τὰ δόποια ἐγράφησαν μᾶλλον κατὰ τὸν 8ον αἰ., καὶ συνεχίζεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ 8ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰ. μὲ δύο διδακτικὰ ἔπη τοῦ Ἡσιόδου: *"Eργα καὶ Ἡμέραι καὶ Θεογονία.*

Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰ. ἐμφανίζεται μετὰ τὸ ἔπος νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἡ λυρική. Αὐτὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐπικὴν ποίησιν κατὰ τὸ ὅτι ἐκφράζει τὰ ἐσωτερικὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ ἡ ἐπικὴ περιγράφει κυρίως καταστάσεις καὶ γεγονότα. Εἰδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως είναι ἡ ἐλεγεία, ὁ *ἴαμβος* καὶ τὸ μέλος (= τραγούδι). Σπουδαῖοι λυρικοί ποιηταὶ ἦσαν ὁ *Τυρταῖος*, ὁ *Σόλων*, ὁ *Ἀρχίλοχος* ὁ *Πάριος*, ὁ *Ἀλκαῖος*, ἡ *Σαπφώ*, ὁ *Ἀνακρέων*, ὁ *Σιμωνίδης* ὁ *Κεῖος* καὶ ὁ *Πίνδαρος* (518-438 π.Χ.).

Ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τὸ τέλος τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται δειλὰ καὶ ἡ πεζογραφία καὶ τὸ πρῶτον εἶδος ποὺ καλλιεργεῖται είναι ἡ *iστορία*. Παρουσιάζονται ἐπίσης οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι: Θαλῆς, *Ἀναξίμανδρος*, *Ἀναξιμένης*, *Ἡράκλειτος*, *Πυθαγόρας*.

Μετά τὸ 490 π.Χ. (περσικοὶ πόλεμοι) ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ἡ *Ἀττικὴ περίοδος*, φθάνουσα μέχρι τοῦ 300 π.Χ. Κατ’ αὐτὴν ἡ ἐπικὴ καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις δὲν ἔχουν μεγάλην ἀνάπτυξιν, παρουσιάζεται ὅμως νέον εἶδος, ἡ *τρα-*

γική ποίησις ή δρᾶμα, τὸ δόποῖον ἐκαλλιεργήθη πολὺ εἰς τὰς Ἀθήνας. Προῆλθε κυρίως ἀπὸ τὴν λυρικὴν ποίησιν, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν δτὶ εἶναι συνένωσις λυρικῆς καὶ ἐπικῆς ποιήσεως, εἶχε δὲ τὸ νέον στοιχεῖον δτὶ ἐπαίζετο εἰς τὸ θέατρον. Τὸ δρᾶμα διαιρεῖται εἰς τραγῳδίαν, ή δόποια εἶχε σοβαρὰν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς κωμῳδίαν, ή δόποια εἶχεν ἀστείαν ὑπόθεσιν. Οἱ τρεῖς σπουδαιότεροι τραγικοὶ ποιηταὶ ήσαν ὁ Αἰσχύλος (525-456 π.Χ.), τοῦ δόποίου σώζονται 7 τραγῳδίαι, ὁ Σοφοκλῆς (496-406 π.Χ.), τοῦ δόποίου σώζονται ἐπίσης 7 τραγῳδίαι καὶ ὁ Εὐριπίδης (480-406 π.Χ.), τοῦ δόποίου ἔφθασαν μέχρις ήμῶν 18 τραγῳδίαι.

Ἐκ τῶν κωμικῶν ποιητῶν δ σπουδαιότερος εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης (450-385 π.Χ.), τοῦ δόποίου σώζονται 11 κωμῳδίαι, καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου ὁ Μένανδρος (342-292 π.Χ.).

Καὶ ή ἴστορία παρουσιάζει μεγάλην ἀνάπτυξιν μὲ τοὺς 3 κυριωτέρους ἐκπροσώπους της: Πρῶτος εἶναι δ «πατὴρ τῆς ἴστορίας» Ἡρόδοτος (489-410 π.Χ.), δ δόποιος ἔγραψε διὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Μετὰ ὁ Θουκυδίδης (470-397 π.Χ.) ἔγραψε τὴν ἴστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τέλος ὁ Ξενοφῶν (434-355 π.Χ.) ἐσυνέχισε τὴν ἴστορίαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα.

Ἄλλὰ καὶ ή φιλοσοφία ἀνεπτύχθη πολὺ μὲ πρώτους τοὺς σοφιστάς, οἱ δόποιοι ἔδωσαν νέαν στροφὴν εἰς τὴν σκέψιν, καὶ κατόπιν τὸν Σωκράτη (469-399 π.Χ.), τὸν Πλάτωνα (427-347 π.Χ.), τὸν Ἀριστοτέλη (384-322 π.Χ.) καὶ τὸν Θεόφραστον (372-287 π.Χ.). Τέλος ή ἔξελιξις τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος εἶχεν ώς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ρητορικῆς εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Οἱ σπουδαιότεροι ρήτορες ήσαν δ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Αἰσχίνης καὶ ἀνώτερος ὅλων δ Δημοσθένης (384-322 π.Χ.).

Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν περίοδον πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος ήσαν αἱ Ἀθῆναι. Μετὰ τὸ 300 π.Χ. ὅμως, μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναφαίνονται ἄλλαι πόλεις, ὅπως ή Ἀντιόχεια, ή Πέργαμος, ή Ρόδος καὶ κυρίως ή Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν δονομαστὴν Βιβλιοθήκην της. Διὰ τοῦτο ή περίοδος αὐτὴ μέχρι τὸ 30 π.Χ. καλεῖται Ἀλεξανδρινὴ ή Ἐλληνιστικὴ. Κατ' αὐτὴν καλλιεργοῦνται πάλιν ή ἐπική ποίησις ἀπὸ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον (ἡρωϊκὸν ἔπος), τὸν Ἀρατον καὶ τὸν Νίκανδρον (διδακτικὰ ἔπη), καθὼς καὶ ή λυρικὴ ποίησις μὲ σπουδαιότερον ἐκπρόσωπον τὸν Καλλίμαχον τὸν Κυρηναῖον (310-240 π.Χ.).

Ένα νέον είδος ποιήσεως, τὸ Εἰδύλλιον, μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὑπαίθρου, δημιουργεῖ ὁ Θεόκριτος (310-250 π.Χ.). Ἐπίσης πολὺ ἐκαλλιεργήθη καὶ τὸ ἐπίγραμμα, ἐνῷ οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν τραγῳδίαν ἥσαν ἀσήμαντοι.

Εἰς τὴν πεζογραφίαν παρουσιάσθησαν ἀρκετοὶ ἴστοριογράφοι, οἱ σπουδαιότεροι τῶν δοπιών ἥσαν ὁ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης (202-120 π.Χ.) καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (90-20 π.Χ.), ἐνῷ ἀντιθέτως δὲν ὑπάρχουν πλέον ρήτορες, ιδίως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅμως ἐνεφανίσθησαν νέαι τάσεις μὲ τὴν ἴδρυσιν δύο νέων σχολῶν: τῆς Στοᾶς ἀπὸ τὸν Ζήνωνα (*Στωϊκὴ φιλοσοφία*) καὶ τῆς σχολῆς τοῦ Ἐπικούρου. Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ οἱ φιλόσοφοι, οἱ ὄποιοι συνεχίζουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων (30 π.Χ. - 350 μ.Χ.), γράφονται ἔπη ἡρωϊκά καὶ διδακτικά, ἀκόμη καὶ τραγῳδίαι, ἀλλὰ πλέον ἔχει ἀρχίσει μία εἰς βάθος ἀλλαγὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ὁπωσδήποτε ἐπηρεάζει καὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ καθὼς αὐτῇ προσπαθεῖ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὰ παλαιὰ πλαίσια δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ παρουσιάσῃ οὕτε τὰ ἀριστουργήματα τῆς β' περιόδου οὕτε τὴν ποικιλίαν τῆς γ'.

Σημαντικοὶ ἐκπρόσωποι ὑπάρχουν κυρίως εἰς τὴν ἴστοριογραφίαν: ὁ Ἀρριανός (95-175 μ.Χ.), ὁ ὄποιος ἔγραψε τὴν ἴστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ κυρίως ὁ Πλούταρχος (46-120 μ.Χ.), ὁ ὄποιος ἔγραψε τοὺς Παραλλήλους βίους (βιογραφίας 50 Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν) καθὼς καὶ τὰ Ἡθικά, δηλαδὴ 128 πραγματίεις ἀναφερομένας εἰς θέματα κοινωνικὰ καὶ πνευματικά.

Ἐξ ἄλλου ἔνα νέον είδος πεζογραφικὸν ἐμφανίζεται: τὸ μυθιστόρημα, δηλαδὴ ἀφήγησις πλαστή, ἐντελῶς φανταστική. Μυθιστορήματα ἔγραψαν ὁ Ἡλιόδωρος, ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος, ὁ Λόγγος (Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην) κ.ἄ.

Σπουδαῖος συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ Λουκιανός (115-200 μ.Χ.), ὁ ὄποιος διακρίνεται διὰ τὸ πνεῦμα του. Ἐγραψε 80 πραγματίεις περὶ διαφόρων θεμάτων.

Καὶ ή φιλοσοφία ἐκαλλιεργήθη κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ὅποτε ἐνεφανίσθησαν ὁ Σκεπτικισμὸς καὶ ὁ Νεοπλατωνισμὸς μὲ διαφόρους φιλοσόφους.

Τέλος πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἀρχίζουν νὰ παρουσιάζωνται καὶ ἔργα σχετικὰ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ό όποιος πλέον ἔχει ἥδη ἐξαπλωθῆ καὶ ἐπικρατήσει εἰς ἀρκετὸν τμῆμα τῆς περὶ τὴν Μεσόγειον περιοχῆς.

II. BYZANTINΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

‘Η Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 330 μ.Χ., ὅπότε ἴδρυθη ἡ Κωνσταντινούπολις, μέχρι τοῦ 1453, ὅπότε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνεπτύχθη θαυμασία λογοτεχνίᾳ· ἐσυνεχίσθη ἡ καλλιέργεια σχεδὸν ὄλων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐντέχνου λόγου, τὰ ὁποῖα συνηντήσαμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐνῷ ἐδημιουργήθησαν καὶ νέα.

‘Η Βυζαντινὴ Λογοτεχνία δύναται νὰ διαιρεθῇ χρονικῶς εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς περιόδους:

1. Τὴν Προβυζαντινὴν ἥ Χριστιανικήν. Περιλαμβάνει τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου μ.Χ. αἰώνος.

2. Τὴν καθαυτὸν Βυζαντινήν: Ἡ περίοδος αὐτὴ ἀρχίζει μὲ τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων σταυροφόρων τὸ 1204.

3. Τὴν τῶν Παλαιολογείων χρόνων, ἡ ὁποία ἀρχίζει τὸ 1204 καὶ λήγει τὸ 1453, ἥτοι μὲ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς δημώδη. Ἡ ἀρχαία γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησαν, παρουσιάζει κατὰ κανόνα ὠρισμένας διαφοράς, εἶναι δηλαδὴ ἀπλουστέρα ἐκείνης τῆς κλασικῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περιόδου· εἶναι ἡ λεγομένη κοινὴ, ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν καὶ τὰ εὐαγγέλια.

“Οπως ἡ ἀρχαία, ἔτσι καὶ ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία χωρίζεται εἰς δύο μεγάλα τμήματα: α) τὸν Ποιητικὸν λόγον καὶ β) τὸν Πεζὸν λόγον.

Α. Ό ποιητικὸς λόγος διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας: τὴν *Κοσμικὴν ποίησιν* καὶ τὴν *Θρησκευτικὴν ποίησιν*.

Τὰ χρησιμοποιηθέντα μέτρα εἰς τὴν ποίησιν ἡσαν βεβαίως καὶ τὰ ἀρχαῖα προσωδιακά, ἀλλὰ κυρίως τὰ ρυθμοτονικά, δηλαδὴ μέτρα, που ἐστηρίχθησαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τονισμὸν ἔκαστου στίχου.

‘Η κοσμικὴ λεγομένη ποίησις περιλαμβάνει:

α) Ποιήματα ἐπικά, τῶν ὅποιων τὸ περιεχόμενον ἔξιστορεῖ κατορθώματα γενναίων ἀνδρῶν. Τὰ ποιήματα αὐτὰ οὔτε πολλὰ εἶναι, οὔτε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀρχαίου ἔπους ἔχουν (π.χ. τὸ ποίημα Ἡρακλείας, ἔργον τοῦ ποιητοῦ Γ. Πισίδου (ζ' αἰών) πρὸς ἔξυμνησιν τῶν πράξεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου).

β) Ποιήματα, διὰ τῶν ὅποιων περιεγράφοντο ἢ ἔξυμνοῦντο ἔργα τέχνης (π.χ. Ἰωάννης Γάζης, Λέων Χοιροσφάκτης).

γ) Ποιήματα διδακτικὰ ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (π.χ. Μιχαὴλ Ψελλὸς διὰ τὸ δίκαιον, Κωνσταντίνος Μανασσῆς μὲ περιεχόμενον ίστορικόν).

δ) Ποιήματα ἡθικοδιδακτικά, τῶν ὅποιων τὸ περιεχόμενον σκοπὸν εἶχε νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (π.χ. τὸ ποίημα περὶ διαίτης τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη καὶ τὸ ποίημα εἰς τὴν Σωφροσύνην τοῦ Θεοδώρου Μελιτηνιώτου).

ε) ‘Ἐπιγράμματα’ οἱ βυζαντινοὶ ἔγραψαν νέα ἐπιγράμματα (π.χ. Πρόκλος κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, Γεώργιος Πισίδης τὸν ζ' αἰῶνα, Κωνσταντίνος Ρόδιος τὸν ι' αἰῶνα) ἀλλὰ καὶ ἐμελέτησαν καὶ συνεκέντρωσαν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα, συνθέσαντες τὰς γνωστὰς Ἀνθολογίας (π.χ. Κωνσταντίνος Κεφαλᾶς, Μάξιμος Πλανούδης).

στ) Ποιήματα ἐλεγειακά, τὰ δοποῖα θρηνοῦν κατὰ κανόνα τὴν ματαιότητα τοῦ παρόντος κόσμου (π.χ. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Κωνσταντίνος Σικελιώτης, Μιχαὴλ Χωνιάτης).

‘Η θρησκευτικὴ ποίησις ἐγράφη ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς ρυθμοτονικὸν μέτρον, περιέχει δέ: α) τοὺς ὅμνους καὶ β) τοὺς κανόνας. Καὶ τὰ δύο εἰδὴ προωρίζοντο διὰ νὰ ψάλλωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτάς. Ἐτσι ἔχομεν ὅμνους ἀφιερωμένους εἰς τὰ Χριστούγεννα, εἰς τὸν ἄγιον Δημήτριον, εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν κ.λπ. Γνωστὸς εἶναι καὶ ὁ περίφημος Μέγας Κανών, ὁ δοποῖος ἀποτελεῖται ἐκ 250 στροφῶν. Διάσημοι ὅμνογράφοι καὶ κανονογράφοι τοῦ Βυζαντίου ἡσαν ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελφόδος, ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ Ἰωάννης δὲ Δαμασκηνός, ὁ Ἰωσήφ δὲ ὅμνογράφος κ.λπ. Ἡ γλῶσσα τῶν ποιημά-

των αὐτῶν ἡτοί ἡ ἀπλῆ ἀρχαία ἐλληνική διὰ νὰ γίνεται κατανοητὴ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μετὰ τὸν ιβ' αἰῶνα τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως περιπίπτει εἰς μαρασμόν.

Β. Ὁ πεζὸς λόγος περιλαμβάνει πολλὰ εἰδη· οὕτως ἔχομεν:

α) *Tὴν ἴστορίαν*. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν ἴστορίαν διαφόρων εἰδῶν· διακρίνομεν:

— τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ μέχρι καὶ τοῦ δου αἰώνος· οἱ κυριώτεροι συγγραφεῖς ἦσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Σωζόμενος (ε' αἰών), Εὐάγριος ὁ Σχολαστικός (ζ' αἰών) καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος (ιδ' αἰών).

— Τὴν *Χρονογραφίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἑκάστοτε συγγραφεὺς περιγράφει τὰ γεγονότα ἀπὸ κτίσεως κόσμου (περιληπτικῶς) μέχρι τῶν ἡμερῶν του (ἐκτενῶς). Χρονογράφοι ὑπῆρξαν πολλοί, κυριώτεροι εἰναιοί οἱ: Ἰωάννης Μαλάλας (ζ' αἰών), Γεώργιος Σύγκελλος (η' αἰών), Γεώργιος Μοναχός (θ' αἰών), Ἰωάννης Σκυλίτσης (ια' αἰών), Γεώργιος Κεδρηνός, Ἰωάννης Ζωναρᾶς (ιβ' αἰών) κ.λπ. Ἡ γλῶσσα τῆς χρονογραφίας είναι ἀπλῆ, διότι οἱ συγγραφεῖς ἀπηνθύνοντο εἰς τὸν πολὺν λαόν.

— Τὴν *καθαυτὸν ἴστοριαν*, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ συγγραφεῖς, ἔχοντες ὃς πρότυπα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων ἴστορικῶν, περιγράφουν τὰ σύγχρονά των γεγονότα, τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἐνίοτε αὐτόπτεις μάρτυρες ἢ μέτοχοι. Ἡ γλῶσσα τῶν ἴστορικῶν αὐτῶν είναι ἀρχαιοπρεπῆς μιμοῦνται δὲ κατὰ κανόνα τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Διάσημοι ἴστορικοὶ ἦσαν: ὁ Προκόπιος (ζ' αἰών), Θεοφύλακτος Σιμοκάτης (ζ' αἰών), Λέων Διάκονος (ι' αἰών), Μιχαὴλ Ψελλός (ια' αἰών), ἡ πριγκήπισσα Ἀννα Κομνηνή (ιβ' αἰών), Νικήτας Χωνιάτης (ιγ' αἰών), Νικηφόρος Γρηγορᾶς (ιδ' αἰών), ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνός (ιδ' αἰών), ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριος, δούκας, ὁ Σφραντζῆς (ιε' αἰών) κ.λπ.

β) Τὴν *ρήτορικήν*. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ρητορικὴ ἀνεπτύχθη εἰς μέγαν βαθμόν, διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὴν ρήτορικὴν τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων κατὰ τὸ περιεχόμενον. Ἐνῷ δηλαδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες ρήτορες ἦσαν κυρίως δικανικοὶ ρήτορες, οἱ ὁποῖοι ἔγραφον λόγους διὰ νὰ τοὺς ἐκφωνοῦν εἰς τὰ δικαστήρια πρὸς ὑπεράσπισιν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἢ εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν πολιτῶν, τὴν ἐκκλη-

σίαν τοῦ δήμου, πρὸς ἀνάπτυξιν πολιτικῶν θεμάτων, οἱ βυζαντινοὶ ρήτορες συνέτασσον λόγους δι’ ἄλλην αἰτίαν. Οἱ λόγοι των κυρίως ἡσαν:

— Ἐγκωμιαστικοὶ (ἐπαινετικοὶ) διαφόρων προσώπων, ἵδιως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου.

— Ἐπιτάφιοι πρὸς τιμὴν διακεκριμένων νεκρῶν.

— Προτρεπτικοί, διὰ τῶν ὅποιων προσεπάθουν νὰ πείσουν τοὺς ἄρχοντας ἢ κοινοὺς θνητοὺς νὰ πράξουν κάτι.

— Ἐκφράσεις, δηλαδὴ λόγοι διὰ τῶν ὅποιων περιγράφουν ἐγκωμιαστικῶς ἔργα τέχνης (κτήρια, ἐκκλησίας, εἰκόνας κ.λπ.).

Διάσημοι ρήτορες ἡσαν: Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός (δ’ αἰών), ὁ πατριάρχης Φώτιος (θ’ αἰών), ὁ Μιχαὴλ Ψελλός (ια’ αἰών), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεοσταλονίκης Εὐστάθιος (ιβ’ αἰών), ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης (ιγ’ αἰών), ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Β’ ὁ Λάσκαρις (ιγ’ αἰών), ὁ Δημήτριος Κυδώνης (ιε’ αἰών) κ.λπ.

γ) Τὰ Συναξάρια (μαρτυρολόγια) καὶ τοὺς βίους ἀγίων, δηλαδὴ ἔργα, εἰς τὰ δόποια περιγράφεται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα καὶ τὸ μαρτύριον τῶν ἀγίων τῆς ἐκκλησίας μας. Πρόκειται περὶ νέου εἰδους πεζοῦ λόγου, τὸ δόποιον ἀνεπτύχθη εἰς τὸ Βυζάντιον. Διαπρεπέστερος συγγραφεὺς ἦτο δὲ Συμεὼν ὁ Μεταφραστής (ια’ αἰών).

δ) Τὴν Ἐπιστολογραφίαν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀντήλλασσον πολλάς ἐπιστολάς, ἐφρόντιζον δὲ ἰδιαιτέρως τὴν σύνταξιν, τὸ ὑφος καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὸ δόποιον ἀναφέρεται εἰς ποικίλα θέματα. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ εἶναι πολύτιμοι, διότι δι’ αὐτῶν γνωρίζομεν πολλὰ στοιχεῖα τῆς βυζαντινῆς καθόλου ἱστορίας. Ή δὲ Βυζαντινὴ ἐπιστολογραφία εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπιστολὰς ἔγραψαν ὅλοι οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου. Ως παράδειγμα ἀναφέρονται οἱ: Βασιλείος ὁ Μέγας (δ’ αἰών), Φώτιος (θ’ αἰών), Ἀρέθας (ι’ αἰών), Ψελλός (ια’ αἰών), Γεώργιος Κύπριος (ιγ’ αἰών), Νικόλαος Καβάσιλας (ιδ’ αἰών), Δημήτριος Κυδώνης (ιε’ αἰών).

ε) Τὴν Θεολογίαν. Ή Βυζαντινὴ θεολογία ἐκαλλιεργήθη καθ’ ὅλα τὰ ἔτη τῆς ὑπάρχεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἔχει δὲ νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα ἀριστα. Οἱ Βυζαντινοὶ θεολόγοι ἡσχολούντο μὲ θέματα:

— Δογματικά, δηλαδὴ θέματα ἀναφερόμενα εἰς διατύπωσιν κανόνων τῆς θρησκείας μας καὶ καταπολεμήσεως τῶν διαφόρων αἵρεσεων.

— Ἐρμηνευτικά, δηλαδή θέματα ἐρμηνείας τῶν ἀγίων Γραφῶν κυρίως.

— Ἀσκητικά, δηλαδή θέματα περὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, κυρίως ὅμως τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν.

Θέατρον καὶ θεατρικὴ ποίησις, παρομοία πρὸς τὴν τραγικὴν ποίησιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἀπαντᾷ. Ἡ φιλοσοφία εὐδοκιμεῖ καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, ἀσχολεῖται ὅμως εἴτε μὲ τὴν μελέτην καὶ τὸ σχολιασμὸν τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλωτίνου, εἴτε, κυρίως, μὲ θέματα χριστιανικῆς φιλοσοφίας καὶ μεταφυσικῆς.

Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε πλουσίᾳ· τὰ ἔργα, τὰ δποῖα διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας πολλά. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων αὐτῶν παρουσιάζει τεράστιον ἐνδιαφέρον καὶ μελετᾶται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας Βυζαντινολόγους ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ Βυζάντιον ἀνεπτύχθη ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ Ἑλλάς, οἱ κάτοικοί του ἦσαν Ἕλληνες, εἶχαν βαθεῖαν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὡμίλουν τὴν ἴδιαν γλῶσσαν, τοὺς ἔχαρακτήριζον κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα. Ἐπὶ χίλια ἔτη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἤτο ἡ μεγάλη γέφυρα, ἡ δποῖα ἦνωσε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μὲ τὴν νέαν, ἤτο τὸ χωνευτήριον, ὅπου τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πνεῦμα συνδιηλάγη μὲ τὸ χριστιανικὸν καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν ἰδεῶδες. Τὸ Βυζάντιον εἶναι ἡ γῆ ἡ γόνιμος, ποὺ ἔθρεψε τὰς ρίζας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.

III. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γενικά.

Μὲ τὸν ὅρον *Νεοελληνικὴ λογοτεχνία* ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων, τὰ δοποῖα εἰναι γραμμένα ἀπὸ γνωστὰ ἡ ἄγνωστα πρόσωπα εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν λογίαν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν ἥρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. μία νέα λογοτεχνία, ἡ δοποία ἐπαρουσίαζε πολλὰ νέα στοιχεῖα καὶ πολλάς διαφορὰς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μέχρι τότε λογοτεχνικὴν παράδοσιν.

Τὰ νέα αὐτὰ στοιχεῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον.

Εἴδομεν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία προσεπάθει νὴ μείνῃ προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἀρχαὶαν ἀττικὴν διάλεκτον καὶ αὐτὴν ἔχρησιμοποίει μὲ ἀρκετὰς ἀναγκαίας βεβαίως ἀπλοποιήσεις. Παραλλήλως ὅμως, ἥδη ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, εἶχεν ἀρχίσει μία βαθμιαία γλωσσικὴ μεταβολὴ μὲ τὴν δημιουργίαν τῆς Ἀλεξανδρινῆς κοινῆς διαλέκτου, ἀρκετὰ ἀπλοποιημένης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἀττικήν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κοινήν, ἡ δοποία συνεχῶς ἐξειλίσσετο, προῆλθεν ἡ διμιλουμένη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐνῷ συγχρόνως οἱ λόγιοι καὶ μορφωμένοι ἐσυνέχιζον τὴν παράδοσιν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου. Ἀπὸ τὰς δύο ἀντιθέτους αὐτὰς τάσεις προῆλθεν ἡ διγλωσσία, ἡ δοποία ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς καθαρευούσης. Ἀπὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. λοιπὸν ἀρχίζουν νὰ γράφωνται ἔργα εἰς τὴν διμιλουμένην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἀρχὴν τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τὸν αἰῶνα αὐτὸν.

Ἡ νέα λογοτεχνία, ἡ δοποία ἔχρησιμοποίησε τὴν νέαν γλῶσσαν, ἔχρησιμοποίησε συγχρόνως καὶ νέας μορφᾶς καὶ νέα εἰδη. Εἰς τὴν ἀρχαὶαν ποίησιν τὸ μέτρον τῶν ποιημάτων ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸ ἀν μία συλλαβὴ ἡτο βραχεῖα ἢ μακρά, διότι κατὰ διαφορετικὸν τρόπον προεφέ-

ρετο τὸ βραχὺ ἀπὸ τὸ μακρὸν φωνῆεν· εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτε-
χνίαν ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν βραχέα καὶ μακρὰ προφέρονται τὸ ἴδιον,
τὸ μέτρον ἔξαρταται ἀπὸ τὸ ἄν μία συλλαβὴ εἶναι τονισμένη ἢ ἀτονος.
Ἐτσι ἐδημιουργήθησαν νέοι στίχοι καὶ νέα μέτρα καὶ εἰδη.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον παρατηρεῖται διαφορά,
διότι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων κοινωνικῶν ἢ ιστορικῶν παραγόν-
των χρησιμοποιοῦνται νέα θέματα.

Ωστε αἱ ἀρχαὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εὑρίσκονται χρο-
νικᾶς ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου, ὥπως ἔξ ἄλλου καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ
Βυζαντίου (1453 μ.Χ.) ὑπάρχουν ἐπιδράσεις καὶ παρουσίαι τῆς Βυζαντι-
νῆς λογοτεχνίας, πρᾶγμα τὸ δόποιον δεικνύει τὴν συνέχειαν τῆς Ἑλλη-
νικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς νέας.

Πρὶν ἔξετάσωμεν τὴν ἔξελιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας
ἀπὸ τῶν ἀρχῶν της μέχρι σήμερον, θὰ κάμωμεν λόγον διὰ τὰς μορφὰς
καὶ τὰ εἰδη της τόσον εἰς τὴν ποίησιν ὅσον καὶ εἰς τὴν πεζογραφίαν.

A' ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Μετρική.

Κύρια χαρακτηριστικά τῆς ποιήσεως, τὰ δόποια δὲν ὑπάρχουν εἰς
τὴν πεζογραφίαν, εἶναι τὸ μέτρον, δ στίχος καὶ δ ρυθμός.

Μέτρον εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν δονομάζομεν τὴν κανονι-
κὴν ἐναλλαγὴν τονισμένων καὶ ἀτόνων συλλαβῶν. Βάσις τοῦ μέτρου
εἶναι οἱ μετρικοὶ πόδες, ἔχομεν δέ, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν τόνων,
πέντε εἰδη ποδῶν:

- 1) ἵαμβος — — (τονίζεται ἡ δευτέρα συλλαβὴ π.χ. πηγὴ)
- 2) τροχαῖος — — (τονίζεται ἡ πρώτη π.χ. ἔλα)
- 3) δάκτυλος — — — (τονίζεται ἡ πρώτη π.χ. σπίτι μου)
- 4) ἀνάπαιστος — — — (τονίζεται ἡ τρίτη π.χ. περπατῶ)
- 5) μεσοτονικὸς — — — (τονίζεται ἡ μεσαία π.χ. καλέ μου)

Οπως παρατηροῦμεν, τὰ δύο πρῶτα μέτρα (ἵαμβικόν, τροχαϊκόν)
ἔχουν πόδας δισυλλάβους, ἐνῷ τὰ ἄλλα τρία (δακτυλικόν, ἀναπαιστι-
κόν, μεσοτονικόν) ἔχουν πόδας τρισυλλάβους.

Βάσις τοῦ ποιήματος εἶναι δ στίχος, δ δόποιος περιέχει, ὥπως εἶναι
φυσικόν, ὕδρισμένον ἀριθμὸν μετρικῶν ποδῶν, ἀναλόγως τῶν συλλαβῶν
ἀπὸ τὰς δόποιας ἀποτελεῖται. Ὁ στίχος λαμβάνει τὴν δονομασίαν του

ἐκ τοῦ μέτρου καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, π.χ. δίκτασύλλαβος ιαμβικός.

Τέλος, ρυθμὸς εἶναι ἡ ἀρμονία, ἡ δόποια ὑπάρχει εἰς τὸ ποίημα καὶ δὲν ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἰδούς τοῦ μέτρου.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπὸ δψει μας δτι εἰς τὴν ποίησιν δὲν συμπίπτουν πάντοτε οἱ τόνοι τῶν λέξεων μὲ τοὺς τόνους τῶν μέτρων, δηλαδὴ οἱ γραμματικοὶ τόνοι μὲ τοὺς μετρικούς. Οἱ γραμματικοὶ τόνοι, δηλαδή, εἶναι δυνατὸν ὠρισμένας φοράς νὰ θεωρηθοῦν δτι δὲν ὑπάρχουν μετρικῶς: λέγομεν τότε δτι «δὲν ἀκούονται». Ἐξ ἄλλου πολλὰς φοράς δὲν ὑπάρχουν δλοι οἱ μετρικοὶ τόνοι εἰς ἓνα στίχον ἢ δὲν ἀκούονται δλοι τὸ ἴδιον ἰσχυρῶς.

Παραδείγματα.

Ιαμβικοὶ στίχοι. Εἰς τοὺς ιαμβικοὺς στίχους οἱ μετρικοὶ τόνοι εὑρίσκονται εἰς τὰς συλλαβᾶς 2, 4, 6, 8, 10, 12 κ.λπ. Π.χ.

Ἡθε/λες κά/τι νὰ/ μοῦ πῆς/ καὶ δὲ/ σοῦ τὸ/ ρωτοῦ/σα
1 4 6 7 8 9 10 11 12 14
— / — — / — — / — — / — — / — — / — — / —

Οἱ τόνοι εἰς τὰς συλλαβᾶς 7, 9, 11 εἶναι μόνον γραμματικοὶ καὶ δχι μετρικοί, ἐνῷ ἀπὸ τοὺς μετρικοὺς οἱ ἰσχυρότεροι εἶναι οἱ 4, 8, 10, 14. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν πρῶτον πόδα δ τόνος εὑρίσκεται δχι εἰς τὴν δευτέραν, ἀλλὰ εἰς τὴν πρώτην συλλαβήν.

Τροχαϊκοί. Εἰς αὐτοὺς οἱ μετρικοὶ τόνοι εὑρίσκονται εἰς τὰς συλλαβᾶς 1, 3, 5, 7, 9, 11 κ.λπ. Π.χ.

Λαχτα/ρῶ ν' ἀ/νοίξης/ τὸ πα/ράθυ/ρο
3 5 7 9
— / — — / — — / — — / — — / —

Ἐδῶ λείπει δ τόνος εἰς τὸν πρῶτον πόδα.

Δακτυλικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 1, 4, 7, 10 κ.λπ. Π.χ.

Βλέπει τὸ/ τρίκορφο/, σφίγγεται/, φτάνει
1 3 4 7 10
— / — — / — — / — — / — —

Ο τόνος τῆς τρίτης συλλαβῆς δὲν ἀκούεται.

Άναπαιστικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 3, 6, 9, 12 κλπ.

Π.χ. Στῶν ψαρῶν/ τὴν δόλό/μαυρη ρά/χη

1 3 4 6 7
— — — / — — — / — — — / —

Οἱ τόνοι τῶν συλλαβῶν 1 καὶ 4 δὲν ἀκούονται.

Μεσοτονικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 2, 5, 8, 11 κ.λπ.

Π.χ. Φωνούλα/ μὲ πίκρα/ μὲ κράζει

2 4 5 7 8
— — — / — — — / — — —

Οἱ τόνοι τῶν συλλαβῶν 4 καὶ 7 δὲν ἀκούονται.

Τὰ συνηθέστερα μέτρα εἶναι τὸ ἰαμβικὸν καὶ τὸ τροχαϊκόν.

Σύνηθες φαινόμενον εἰς τοὺς στίχους εἶναι ἡ συνίζησις, κατὰ τὴν δόποιαν δύο συνεχόμενα φωνήνεντα προφέρονται μαζὶ ὡς μία συλλαβὴ.

Τὸ ποίημα δυνατὸν νὰ διαιρῆται εἰς στροφάς, αἱ δόποιαι εἶναι διμάδες στίχων. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν στροφάς διστίχους, τριστίχους, τετραστίχους μέχρι καὶ δικταστίχους, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στίχων ἀπὸ τοὺς δόποιους ἀποτελοῦνται. Ἐνα ποίημα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ μίαν ἢ πολλὰς στροφάς ἢ δυνατὸν καὶ νὰ μὴ διαιρῆται εἰς στροφάς.

Ἐνα ἔξωτερικὸν στοιχεῖον, τὸ δόποιον ἵσως νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἔνα ποίημα, εἶναι ἡ δμοιοκαταληξία. Δύο στίχοι ἔχουν δμοιοκαταληξίαν δταν ἀπὸ τὸ τελευταῖον τονίζόμενον φωνῆνεν καὶ πέρι συμπίπτουν ἀκουστικῶς δλα τὰ γράμματα π.χ.

Ἐπεσε τὸ πούσι ἀποβραδίς
— τὸ καραβοφάναρο χαμένο —
κ' ἔφτασες χωρὶς νὰ σὲ προσμένω
μέσ' στὴν τιμονιέρα νὰ μὲ δῆς

Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν δμοιοκαταληξίαι. Ἐδῶ δμοιοκαταληγτεῖ δ α' μὲ τὸν δ' καὶ δ β' μὲ τὸν γ' στίχον.

Ἡ δμοιοκαταληξία πολλάκις δίδει εἰς τὸ ποίημα μουσικότητα καὶ ἀρμονίαν, δμως δὲν πρέπει νὰ ἀξιολογοῦμεν τὰ ποιήματα βάσει αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν σύγχρονον (*μοντέρναν*) ποίησιν ἔχει τελείως καταργηθῆ.

Πρέπει ἀκόμη νὰ γνωρίζωμεν δτι εἰς τὴν μοντέρναν αὐτὴν ποίη-

σιν ἔχει καταργηθῆ καὶ τὸ μέτρον καὶ χρησιμοποιεῖται ὁ λεγόμενος ἐλεύθερος στίχος, ὁ ὅποῖος δὲν ἀκολουθεῖ κανένα ἀπὸ τὰ μέτρα, τὰ δοποῖα ἀνεφέραμεν. Καταβάλλεται μόνον προσπάθεια νὰ ὑπάρχῃ ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ ἀρμονία· δίδεται δηλαδὴ μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὸ περιεχόμενον παρὰ εἰς τὴν μορφήν.

Σπουδαῖοι ποιηταί, οἱ δοποῖοι ἔγραψαν εἰς ἐλεύθερον στίχον, εἶναι οἱ Σεφέρης, Ἐλύτης, Ρίτσος κ.ἄ.

Ἡ ποίησις γενικῶς διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας ἀναλόγως τοῦ τρόπου δημιουργίας τῶν ποιημάτων: εἰς τὴν προσωπικὴν καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν.

2. Προσωπικὴ Ποίησις.

Μὲ τὸν ὄρον προσωπικὴ ποίησις ἐννοοῦμεν τὰ ποιήματα, τὰ δοποῖα συνέθεσεν ἔνας ποιητὴς (συνήθως γνωστός, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἄγνωστος), ὁ δοποῖος ἔθεσε εἰς τὰ ποιήματά του τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του. Εἰς αὐτὰ ἐκφράζονται αἱ προσωπικαὶ του πεποιθήσεις, σκέψεις καὶ ἴδεαι, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ὅπου τὰ ποιήματα εἶναι ἀπρόσωπα.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν ἔχομεν τρία εἰδη: ἔπος, λυρικὴν ποίησιν, τραγικὴν ποίησιν. Ἡ διαιρεσίς αὐτὴ δὲν ἰσχύει ἀκριβῶς διὰ τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν. Ὑπάρχουν βεβαίως εἰς αὐτὴν μερικὰ ἔπη (ὅπως τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα) καὶ ἔχουν γραφῆ ἀκόμη καὶ μερικαὶ τραγῳδίαι εἰς ἔμμετρον λόγον, ἀλλὰ αὐτὰ μόνον σποραδικῶς ἐμφανίζονται ὡς ἔξαιρέσεις. Κυρίως τὸ ἔπος καὶ τὸ δρᾶμα ἔγιναν εἰδη τῆς πεζογραφίας, διὰ τὴν δοποίαν θὰ διμιλήσωμεν κατωτέρω. Ἔτσι ἡ νεοελληνικὴ ποίησις συνεχίζει τὴν ἀρχαίαν λυρικὴν ὡς πρὸς τὴν ἐκφρασιν τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς τὰ εἰδῆ καὶ τὰς μορφὰς ὅμως ἡ κολούθησεν, ὅπως καὶ δὴ ἡ νέα ποίησις, νέους δρόμους καὶ ἐδημιούργησε νέους τύπους. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τὰ ποιήματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν, ὅπως εἶναι φυσικόν, εἰς πολλὰς κατηγορίας: θρησκευτικά, πατριωτικά, ἱστορικά, κοινωνικά, ἐρωτικά, σατιρικά, θαλασσινά, φιλοσοφικά, φυσιολατρικά κ.λπ.

Ὑπάρχουν ποιήματα — τὰ περισσότερα — τὰ δοποῖα δὲν ἔχουν καμμίαν συγκεκριμένην μορφήν (π.χ. δ. "Υμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ"). Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλα, τὰ δοποῖα πρέπει νὰ γράφωνται βά-

σει ώρισμένων κανόνων καὶ νὰ ἔχουν ώρισμένην σταθερὰν μορφήν.
Αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐπίγραμμα. Εἶναι ἔνα εἶδος, τὸ δόποῖον προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ποιήσεως. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀρετὴ του εἶναι ἡ συντομία· ἀποτελεῖται ἀπὸ 2, 3 ἢ μερικὰς φοράς περισσοτέρους στίχους. Ἐξεκίνησε ἀπὸ ἐπίγραφὰς ἐπὶ τάφων, ἀγαλμάτων ἢ μνημείων. Δυνατὸν νὰ ἔχῃ περιεχόμενον ὑψηλὸν καὶ σοβαρόν, δυνατὸν δῆμος νὰ εἶναι καὶ σατιρικόν. Γνωστὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σολωμοῦ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἐνῷ ἐκ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως κλασσικὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα διὰ τοὺς πεσόντας εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Δίστιχον. Ἀποτελεῖται, ὅπως δεικνύει καὶ ἡ λέξις, ἐκ δύο στίχων καὶ ἔχει πάντοτε δμοιοκαταληξίαν. Προέρχεται ἐκ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως (τὰ γνωστὰ λιανοτράγουδα), ἀλλὰ καὶ πολλοὶ γνωστοὶ ποιηταὶ ἔγραψαν δίστιχα. Τὰ περισσότερα ἔχουν χαρακτήρα περιπαικτικὸν ἢ ἐρωτικόν (π.χ. οἱ κρητικὲς μαντινάδες), ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὰ ποὺ ἐκφράζουν τὴν λαϊκὴν φιλοσοφίαν. Διὰ τοῦτο πολλαὶ παροιμίαι εἶναι δίστιχα.

Παραδείγματα:

Βασιλικὸς κι ἀν μαραθῆ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει
κι ἡ ἀγάπη μου κι ἀν παντρευτῆ τὴν ἔγνοια μου τὴν ἔχει
(δημοτικὸν)

Νὰ σὲ μαλλώσω μιὰ καὶ δυὸ νὰ σὲ μαλλώσω δέκα
ποὺ είχες τόσες δμορφες καὶ πῆρες μιὰ γυναίκα
(Στρ. Μυριβήλη)

Εἶναι φανερὸν ὅτι μερικὰ ἐπιγράμματα δυνατὸν νὰ εἶναι δίστιχα.

Μπαλλάντα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 στροφάς, ἐκ τῶν δόποίων αἱ 3 πρῶται ἔχουν τὸ ἴδιον μέτρον καὶ τὸν ἴδιον ἀριθμὸν στίχων. Ἡ τελευταία εἶναι μικροτέρα καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἄλλο μέτρον, καλεῖται δὲ ἐπωδός. Ὁ τελευταῖος στίχος κάθε στροφῆς εἶναι ὁ ἴδιος. Τὸ περιεχόμενον τῆς μπαλλάντας εἶναι συνήθως δραματικόν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν διλίγοι ποιηταὶ ἔγραψαν μπαλλάντας (Καρυωτάκης, Βιζυηνὸς κ.ἄ.).

Σονέτον. Είναι ἀπὸ τὰ ποιήματα μὲ αὐστηρῶς καθωρισμένην μορφὴν καὶ ἐκαλλιεργήθη πρῶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ ὅπου ἤλθε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 16ον αἰ. μ.Χ.

Τὸ σονέτον ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 στίχους διηρημένους εἰς 4 στροφάς. Αἱ 2 πρῶται ἔχουν ἀπὸ 4 στίχους καὶ αἱ ἄλλαι 2 ἀπὸ 3. Καὶ οἱ 14 στίχοι πρέπει νὰ ἔχουν τὸ ἴδιον μέτρον. Πρέπει ἀκόμη αἱ δύο 4στιχοὶ στροφαὶ νὰ ἔχουν μεταξὺ των τὴν ἰδίαν δμοιοκαταληξίαν καὶ τὸ ἴδιον πρέπει νὰ γίνεται μεταξὺ τῶν δύο 3στίχων στροφῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνονται ως μία. Τὸ περιεχόμενον πρέπει νὰ είναι λυρικὸν καὶ εἰς τοὺς τελευταίους στίχους νὰ ἐκφράζεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα. Σονέτα ἔχουν γράψει πολλοὶ ποιηταὶ (Μαβίλης, Παλαμᾶς, Γρυπάρης, Μαρκορᾶς, Καρυωτάκης κ.ἄ.).

‘Ως παράδειγμα παραθέτομεν ἔνα σονέτον τοῦ Καρυωτάκη μὲ τίτλον ΔΙΑΚΟΣ.

1

Μέρα τ' Ἀπρίλη
πράσινο λάμπος
γελοῦσ' ὁ κάμπος
μὲ τὸ τριφύλλι.

3

Ἐκελαηδοῦσαν
πουλιὰ πετῶντας
ὅλο πιὸ πάνω·

2

‘Ως τὴν ἐφίλει
τὸ πρωΐνὸ θάμπος
ἡ φύσι σάμπως
γλυκὰ νὰ ὠμίλει.

4

τάνθη εὐωδοῦσαν
κι εἴπε ἀπορῶντας;
πᾶς νὰ πεθάνω;

‘Οκτάβια. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 6 πρῶτοι ἔχουν μεταξὺ των δμοιοκαταληξίαν, ἐνῷ οἱ δύο τελευταῖοι ἔχουν ἰδιαιτέραν δμοιοκαταληξίαν. Οκτάβας ἔγραψεν ὁ Σολωμός, ὁ Παλαμᾶς κ.ἄ.

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ώρισμένην τεχνικήν, πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν ἀκροστιχίδα. ‘Ενα ποίημα ἔχει ἀκροστιχίδα, ὅταν τὰ πρῶτα ἡ τὰ τελευταῖα γράμματα κάθε στίχου ἡ κάθε στροφῆς σχηματίζουν μιὰ λέξιν ἡ φράσιν. ‘Υπάρχει καὶ ἡ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίς, ὅπου κάθε στίχος ἡ στροφὴ ἀρχίζει μὲ ἔνα γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ ἀκροστιχίς ἔχρησιμοποιήθη ἀπὸ πολὺ παλαιὰ καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν κατὰ τὴν Ἀλεξα-

δρινήν ἐποχήν κατόπιν ἡ χρῆσις της ἐσυνεχίσθη καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον.
Εἰς τὴν νεοελληνικήν ποίησιν ἐχρησιμοποιήθη περισσότερον εἰς τὰ
έρωτικά ποιήματα.

Ἐνα παράδειγμα:

Μὲ τὴν δροσούλα τῆς αὐγῆς
Ἄγάπησα δύο μάτια
Ρόδα καὶ γιούλια τῆς αὐγῆς
Ἴσως νὰ πέσατε στὴ γῆ
Ἄπ' τοῦ οὐρανοῦ τὰ πλάτια.

Σημείωσις: Ὅπως πάρχουν καὶ μερικά ἄλλα εἰδη μὲ σταθεράν μορ-
φήν, τὰ ὅποια είναι πολὺ σπάνια εἰς τὴν Νεοελληνικήν ποίησιν, ὅπως
τὸ τριολέτο, τὸ ροντέλο, ή βιλανέλα κ.ἄ.

3. Δημοτικὴ ποίησις.

Τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον
εὐτυχισμένας στιγμὰς ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ ὅλους
δὲ ἀναγνωρίζονται ως ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου δημοτικῆς
ποιήσεως.

Τὰ δημοτικά μας τραγούδια καλύπτουν μέγα χρονικὸν διά-
στημα ἀπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς τῶν ἀκριτῶν τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς
«κλεφτουριᾶς» τοῦ 1821.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ
τρόπος δημιουργίας των: Τὰ ἔγραψε κατ' ἀρχὰς κάποιος (ἄγνωστος),
ὅποιος κατώρθωσε νὰ ἐκφράσῃ τὰ συναισθήματα τοῦ λαοῦ, τὰ κοινὰ
ἡθη καὶ ἔθιμά του καὶ τὴν κοινὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο ἔγιναν
πολὺ γνωστά, ἐτραγουδήθησαν ἀπὸ ὅλους. Ἐτσι ὑπέστησαν δλας τὰς
ἀπαραιτήτους προσθήκας, ἀφαιρέσεις καὶ μετατροπάς, αἱ ὅποιαι ἀφή-
ρεσαν κάθε προσωπικὸν στοιχεῖον καὶ τὰ κατέστησαν κτῆμα καὶ δη-
μιούργημα ὅλου τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ δημοτικά. Ἐπομένως εἰς τὰ δη-
μοτικὰ τραγούδια ἐκφράζονται αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πεποιθήσεις ὅλου τοῦ
λαοῦ καὶ ὅχι ἐνὸς μόνον ἀνθρώπου. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἔχωμεν πάντοτε
ὑπὸ δψει μας ὅτι ἀναπόσπαστον μέρος τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι ἡ
μουσική, ἡ ὅποια συντελεῖ εἰς τὴν εὐκολωτέραν καὶ μεγαλυτέραν διά-
δοσίν των. Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, αἱ
δημοτικαὶ ἐπικρατοῦν, καὶ διαδικασίαν

τῆς δημιουργίας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν· ἔτσι ώρισμένα ποιήματα λαϊκῶν ποιητῶν δὲν είναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθοῦν δημοτικά, διότι δὲν γίνονται εὐρύτερον γνωστά καὶ δὲν ύφιστανται καμμίαν ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος. Ἐξ ἄλλου μερικὰ ἄτεχνα ψευτοδημοτικὰ δημιουργήματα διαφόρων, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἰναι παραποιήσεις καὶ μιμήσεις (ποιητικαὶ καὶ μουσικαὶ) δημοτικῶν τραγουδιῶν, αἱ ὅποιαι ζημιώνουν τὰ γνήσια δημοτικὰ τραγούδια, διότι προκαλοῦν σύγχυσιν. Προβάλλονται μάλιστα μὲ τὸν τίτλον «σύγχρονα δημοτικὰ τραγούδια!».

Ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν είναι ή γλῶσσα καὶ τὸ μέτρον.

Ἡ γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν είναι βεβαίως ἡ δημοτική, πλουσία, ὁμοιόμορφος καὶ ἀκριβῆς εἰς τὴν ἔκφρασιν. Είναι ή γλῶσσα, τὴν ὅποιαν ὅμιλει ὁ λαός, χωρὶς ὑπερβολὰς καὶ ἀκρότητας. Εἰς πολλὰ ποιήματα χρησιμοποιεῖται ἡ τοπικὴ διάλεκτος τῆς περιοχῆς, εἰς τὴν ὅποιαν ἐδημιουργήθη τὸ δημοτικὸν τραγούδι.

Τὸ κυριώτερον μέτρον, τὸ ὅποιον ἔχρησιμοποιήθη εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, είναι ὁ ἰαμβικὸς 15σύλλαβος χωρὶς ὁμοιοκαταληξίαν. Ἄλλα μέτρα καὶ ἄλλοι στίχοι χρησιμοποιοῦνται σπανίως, ἐνῷ εἰς ὅλιγα μόνον ποιήματα ὑπάρχει ὁμοιοκαταληξία (δίστιχα, γνωμικά κ.ἄ.).

Εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὥπως είναι φυσικόν, συναντῶμεν ὅλα τὰ ψυχικὰ γνωρίσματα, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τὸν ἐλληνικὸν λαόν. Ἐτσι βλέπομεν νὰ κυριαρχῇ τὸ στοιχεῖον τῆς φυσιολατρίας, διακρίνομεν ἔνα αἴσθημα μελαγχολίας, τὸ ὅποιον προέρχεται ἀπὸ τὴν πικρίαν ὅτι κάποτε ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ώραίαν φύσιν ἐντὸς τῆς ὅποιας ζῆτος, καὶ τέλος ἐντόνως ἐμφανίζεται ἡ μεγάλη φιλοπατρία τοῦ Ἑλληνος.

Τὸ σύνολον τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δυνάμεθα νὰ τὸ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας:

α) Τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν δημόσιον βίον. Εἰς αὐτὰ ἀνήκουν ὅσα ἔχουν ως θέμα διάφορα ιστορικὰ γεγονότα ἢ ἔξυμνοῦν διάφορα πρόσωπα, π.χ. Θρῆνοι διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κλέφτικα, ἀκριτικά, τῶν Κολοκοτρωναίων κ.λπ.

β) Τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἴδιωτικὸν βίον. Εἰς αὐτὰ περιγράφεται κάθε σπουδαία ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς (ἀγάπη, γάμος, θάνατος κ.λπ.).

γ) *Παραλογαί*, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς ὡρισμένα δραματικὰ θέματα.

—Ἐκ τῆς πρώτης κατηγορίας (τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν δημόσιον βίον) σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἀκριτικὰ καὶ τὰ κλέφτικα.

Τὰ ἀκριτικὰ περιγράφουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν, οἱ δόποιοι ὡς φύλακες τῶν ἄκρων (συνόρων) τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ν' ἀντιμετωπίσουν πολλοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ κυρίως τοὺς Σαρακηνούς. Εἶναι ἐπομένως τὰ παλαιότερα δημοτικὰ τραγούδια. Οἱ ἥρωες τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι διάφοροι καὶ πολλοί, σπουδαιότερος δὲ ἔξ αὐτῶν ὁ Διγενής Ἀκρίτας. Τὰ κυριώτερα ἀκριτικὰ ποιήματα εἶναι: Ἡ ἀντρειωμένη λυγερὴ κι ὁ Σαρακηνός, τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου, τῆς Λιογέννητης, ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ.

Τὰ κλέφτικα εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν, παρὰ τὸ μεσολαβῆσαν μέγα χρονικὸν χάσμα, ὡς συνέχεια τῶν ἀκριτικῶν. Περιγράφουν πολλὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν σκληρὰν ζωὴν τῶν κλεφτῶν τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ διαφορά των ἀπὸ τὰ ἀκριτικὰ εἶναι ὅτι εἰς αὐτὰ δὲν τονίζεται μόνον τὸ ἥρωϊκὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ πολλάκις ἡ περιγραφὴ εἶναι λεπτὴ καὶ λυρική.

Σημαντικὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ *ἱστορικὰ* τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς γνωστὰ συγκεκριμένα γεγονότα ἢ πρόσωπα (π.χ. τῆς Δέσποινας, τῶν Κολοκοτρωναίων, Θρῆνοι τῆς Κων/πόλεως).

— Τὰ ποιήματα τῆς δευτέρας κατηγορίας (τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον) ἔχουν ἔκαστον τὴν ἴδικήν του χάριν, καθὼς ἀναφέρεται εἰς μίαν ἐκδήλωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἔτσι ἔχομεν τραγούδια τῆς ἀγάπης, νυφιάτικα, ἐργατικά, τῆς ξενιτεῖᾶς, μοιρολόγια, νανουρίσματα κ.λπ.

— Αἱ *παραλογαί* ἀποτελοῦν ἐντελῶς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὰς παραλογάς, εἶναι ὅτι ἔχουν ἔντονον τὸ στοιχεῖον τοῦ παραμυθιοῦ, ἀλλὰ παρουσιασμένον μὲ τρόπον λυρικὸν καὶ δραματικόν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρῶτοι ἀσχοληθέντες μὲ αὐτὰ τὰ τραγούδια τὰ εἶχον δονομάσει μυθιστορηματικά, πλαστά. Αἱ ὑποθέσεις τῶν παραλογῶν ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ διαφόρους παραδόσεις καὶ θρύλους, ἀπὸ ἀρχαίους μύθους ἢ ἀπὸ ἄλλα δραματικὰ περιστατικά ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πλασταί.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι διὰ τὰς περισσο-

τέρας παραλογάς ούδεν τὸ συγκεκριμένον γνωρίζομεν σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὄποιον ἄδονται, δεδομένου ὅτι ὅλαι ἔχουν ἀρκετὰ μεγάλην ἔκτασιν. Τόσον μεγάλα ποιήματα μόνον δι' ἀπαγγελίαν εἶναι κατάλληλα. Αἱ γνωστότεραι παραλογαὶ εἶναι τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ, τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, τοῦ ζενιτεμένου, τῆς ἅπιστης γυναικας, τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του κ.ἄ.

Β' ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ πεζογραφία ἔχει σημειώσει μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἔχουν δημιουργηθῆ πολλὰ νέα εἰδη, τὰ ὄποια δὲν ὑπῆρχον. Ἡ ἀρχαία διαίρεσις τῆς πεζογραφίας εἰς ἴστοριαν, ρητορείαν καὶ φιλοσοφίαν δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ ἴσχύσῃ. Ἐξ ἄλλου ἐκτὸς τῶν νέων εἰδῶν ἡ πεζογραφία περιέλαβε καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως τὸ ἔπος καὶ τὸ δρᾶμα· καὶ τὸ μὲν ἔπος ἔγινε μυθιστόρημα, τὸ δὲ δρᾶμα θεατρικὸν ἔργον εἰς πεζὸν λόγον.

Τὰ κυριώτερα εἰδη τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας εἶναι τὰ ἔξηις:

1. Διήγημα. Τὸ διήγημα ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 14ον αἰ. μ.Χ., ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν 18ον αἰ. μεταφράζονται ξένα διηγήματα καὶ μόνον ἀπὸ τὸν 19ον αἰ. ἀρχίζουν νὰ γράφωνται διηγήματα καὶ ἴδιως βεβαίως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ διηγήματος εἶναι ἡ περιωρισμένη ἔκτασις (μέχρις 20 σελίδων περίπου), ἡ συντομία τῶν περιγραφῶν, ἡ προβολὴ ὥρισμένων μόνον σημείων μιᾶς ὑποθέσεως, ἡ δημιουργία ἡρώων καὶ χαρακτήρων. Ὁ διάλογος δὲν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸ διήγημα.

Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου του τὸ διήγημα διαιρεῖται εἰς διάφορα εἰδη: ἡθογραφικόν (Παπαδιαμάντης, Καρκαβίτσας, Χριστοβασίλης, Μυριβήλης κ.ἄ.), ἴστορικόν (Βλαχογιάννης, Ράδος), κοινωνικόν, ψυχολογικόν, (Βιζυηνός, Ξενόπουλος, Βενέζης), ρεαλιστικόν (Ξενόπουλος, Βουτυρᾶς), παιδικόν (Ξενόπουλος, Ἐλλη Ἀλεξίου, Δ. Γιάκος), σατιρικὸν (Ψαθᾶς, Τσιφόρος).

2. Νουβέλλα. Ἡ νουβέλλα εὑρίσκεται μεταξὺ διηγήματος καὶ μυθιστορήματος. Εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ διηγήματος ἀλλὰ μικροτέρα τοῦ μυθιστορήματος· ἐπομένως ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑποθέσεως εἶναι περισσό-

τερον ἐκτεταμένη ἀπὸ τοῦ διηγήματος καὶ ἡ ἀφήγησις λεπτομερεστέρα. Νουβέλλας ἔγραψεν ὁ Παπαδιαμάντης (Ἡ Φόνισσα), ὁ Στρ. Μυριβήλης κ.ἄ.

3. Μυθιστόρημα. Είναι τὸ ἀντιπροσωπευτικώτερον λογοτεχνικὸν εἰδος τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἔχει ἀναπτυχθῆ παρὰ πολύ, διότι ἡ ἀπεριόριστος ἔκτασίς του, ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων καὶ ἡ πλοκὴ τῆς ὑποθέσεως δίδουν εἰς τὸν συγγραφέα τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράσῃ ὅλας του τὰς ἴδεας, ὅλα του τὰ συναισθήματα καὶ νὰ δώσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐποχῆς του. Μακρυνὸς πρόγονος τοῦ συγχρόνου μυθιστορήματος θεωρεῖται τὸ μυθιστόρημα τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας (βλ. σελ. δ'), τὸ ὅποιον ὅμως δὲν εἶχε συνέχειαν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν τὸ μυθιστόρημα ἐνεφανίσθη τὸν 19ον αἰ.

Τὰ κυριώτερα εἰδη τοῦ μυθιστορήματος είναι τὸ ἰστορικόν, τὸ ἥθιογραφικόν, τὸ κοινωνικόν, τὸ ἀστικόν, τὸ πολεμικόν - ἀντιπολεμικόν, τὸ ρεαλιστικόν, τὸ παιδικόν, τὸ ἀστυνομικόν καὶ τὸ μυθιστόρημα ἐπιστημονικῆς φαντασίας, τὸ δηλοῦν δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἔλληνες μυθιστοριογράφοι είναι : Χατζόπουλος, Θεοτόκης, Καρκαβίτσας, Μυριβήλης, Βενέζης, Καζαντζάκης κ.ἄ.

4. Χρονικόν. Είναι ἔνα εἰδος, τὸ δηλοῦν πλησιάζει πρὸς τὸ ἰστορικὸν μυθιστόρημα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀφηγεῖται μὲ λογοτεχνικὸν τρόπον ἰστορικὰ γεγονότα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μυθιστορήματος (ὑπόθεσιν, πλοκήν, χαρακτῆρας, ἥρωας, περιγραφάς). Ἀνήκει συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἰστορίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Χρονικὸν ἔγραψεν ὁ Χρ. Ζαλοκώστας (Ἑλλὰς ἡ κυρὰ τῆς θάλασσας, Ροῦπελ), δ Θαν. Πετσάλης - Διομήδης κ.ἄ.

5. Συγγενὲς εἰδος είναι καὶ ἡ **μυθιστορηματικὴ βιογραφία**, ἡ δηλοῖα συνδυάζει καὶ αὐτὴ τὴν λογοτεχνικὴν ἔκφρασιν μὲ τὴν ἰστορικὴν ἀκρίβειαν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν μυθιστορηματικὰς βιογραφίας ἔγραψαν ὁ Σπ. Μελᾶς (δ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, τὰ Ματωμένα ράσα), δ Μ. Περάνθης (Ὁ Κοσμοκαλόγερος Παπαδιαμάντης), δ Τ. Ἀθανασιάδης (Β. Ούγκω, Ντοστογιέφσκη, Λ. Τολστόη, Ἀλ. Σβάτσερ).

6. Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις. Τὸ εἶδος αὐτὸ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολότερα λογοτεχνικὰ εἴδη, διότι ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἰκανότητα, ὥστε αἱ περιγραφαὶ του, αἱ κρίσεις καὶ αἱ πληροφορίαι του νὰ μὴ εἶναι ἔηραι, ἀλλὰ νὰ δημιουργῇ πραγματικὴν λογοτεχνίαν, δηλαδὴ ἔργον, τὸ δόποῖον θὰ διατηρῇ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δμορφιάν του πάντοτε. Ἀντιπρόσωποι τοῦ εἰδούς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ὁ Ν. Καζαντζάκης, ὁ Κ. Οὐράνης κ.ἄ.

7. Δοκίμιον. Εἶναι ἐντελῶς ἴδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος καὶ ἐκφράζει γνώμας καὶ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ διαφόρων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι φυσικὸν ἐπομένως νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα προσωπικὸν καὶ ὑποκειμενικόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σπουδαῖοι σύγχρονοι δοκιμιογράφοι ἐφάνησαν ὁ Ἄγγ. Τερζάκης, ὁ Κ. Τσιρόπουλος, ὁ Γ. Σεφέρης κ.ἄ.

Πολὺ πλησίον τοῦ δοκιμίου εὑρίσκεται καὶ ἡ **κριτικὴ** μὲ τὴν διαφοράν ὅτι αὐτὴ ἀσχολεῖται μὲ συγκεκριμένας περιπτώσεις συγγραφέων, τῶν δποίων προσπαθεῖ νὰ ἀναλύσῃ τὸ ἔργον.

8. Χρονογράφημα. Εἶναι λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ δόποῖον ἀσχολεῖται μὲ ποικίλα γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὰ δποῖα σχολιάζει μὲ συντομίαν καὶ μὲ ἔκφρασιν λογοτεχνικήν. Εἰς τὰ περισσότερα χρονογράφηματα ὑπάρχει καὶ τὸ χιοῦμορ, ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς μὲ εὐχάριστον διάθεσιν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν πατήρ τοῦ χρονογραφήματος θεωρεῖται ὁ Ι. Κονδυλάκης· ἄλλοι ἀσχοληθέντες μὲ αὐτὸ εἶναι ὁ Π. Νιρβάνας, ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ Σπ. Μελᾶς, ὁ Δ. Ψαθᾶς καὶ ὁ Π. Παλαιολόγος.

Σημ. Τὸ χρονογράφημα καὶ γενικῶς ἡ λογοτεχνία δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, ἡ δποία ἔχει σκοπὸν μόνον νὰ δώσῃ πληροφορίας καὶ μερικὰς φοράς νὰ τὰς σχολιάσῃ ὅσον γίνεται ἀντικειμενικῶς.

9. Θεατρικὸν ἔργον. Εἶδομεν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν τὸ θεατρικὸν ἔργον ὠνομάζετο δρᾶμα (ἔργον τὸ δόποῖον εἶχε δρᾶσιν, δηλαδὴ ἐπαίζετο), ἀνήκεν εἰς τὴν ποίησιν καὶ διεκρίνετο εἰς τραγῳδίαν καὶ κωμῳδίαν. Ἀντιθέτως εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς νέας λογοτεχνίας ἔχει ἐπικρατήσει ὁ πεζὸς λόγος καὶ δλίγα μόνον εἶναι γραμμένα εἰς ποιητικὸν λόγον. Χαρακτηριστικὸν τῶν θεατρικῶν ἔργων εἶναι ὁ

διάλογος, διότι είναι γραμμένα διὰ νὰ παιζωνται εἰς τὸ θέατρον· πρέπει ἐπομένως νὰ ἔχουν καὶ περιωρισμένην ἔκτασιν, ὥστε ἡ διάρκεια τῆς παραστάσεως νὰ είναι περίπου 2 ώραι. Ἐπίσης πρέπει νὰ είναι προσ-ημοσμένα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τῆς θεατρικῆς παρα-στάσεως, χωρίζονται δὲ εἰς πράξεις.

Διακρίνομεν τὰ ἑξῆς εἰδη θεατρικῶν ἔργων:

— *Δρᾶμα*: ἔχει σοβαράν ἢ θλιβεράν ύπόθεσιν, ἀλλὰ μὲ τέλος ὅχι ἀναγκαστικῶς θλιβερόν.

— *Τραγῳδία*: ἔχει καὶ ύπόθεσιν καὶ τέλος θλιβερόν.

— *Κωμῳδία*: ἔχει ύπόθεσιν εὕθυμον.

Εἰδη τῆς κωμῳδίας είναι ἡ φάρσα (χονδροειδής κωμῳδία) καὶ ἡ κομεντί (γαλλ.), ἡ ὁποία είναι λεπτὴ καὶ ἔχει καὶ στοιχεῖα δραματικά. Ἰδιαίτερον εἶδος είναι τὸ κωμειδύλλιον, τὸ δοποῖον ἀνεπτύχθη παλαιότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (Γκόλφω, ὁ Ἀγαπητικός τῆς βοσκοπούλας κ.ἄ.).

Μικρὸν θεατρικὸν ἔργον είναι τὸ μονόπρακτον, τὸ δοποῖον ἀπο-τελεῖται ἀπὸ μίαν μόνον πράξην.

Οἱ σπουδαιότεροι νεοέλληνες θεατρικοὶ συγγραφεῖς είναι ὁ Γ. Ξενόπουλος, ὁ Σπ. Μελάς, ὁ Γ. Θεοτοκᾶς, ὁ Γ. Ροῦσσος, ὁ Δ. Ψαθᾶς κ.ἄ.

10. Σενάριον. Είναι ὁ διάλογος, ὁ δοποῖος γράφεται διὰ τὰς κι-νηματογραφικὰς ταινίας.

11. Πεζοτράγουδον. Είναι ἡ ἔκφραστις ποιητικῶν εἰκόνων καὶ ἴδειν τοὺς πεζὸν λόγον. Αὐτὸν είναι πολὺ δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον, διότι εὐκόλως ὁ συγγραφεὺς είναι δυνατὸν νὰ παρασυρθῇ εἰς πεζολο-γίας καὶ φυλαρίας. Τὰ καλύτερα πεζοτράγουδα ἔχει γράψει ὁ Ζ. Πα-παντωνίου.

12. Μῦθοι, παροιμίαι, παραμύθια, παραδόσεις. Είναι ὅλα δημι-ουργήματα τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, καὶ μόνον τὸ παραμύθι ἐκαλλιεργήθη ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἀπὸ μερικοὺς λογο-τέχνας. Οἱ μῦθοι είναι ἀφηγήσεις φανταστικαὶ μὲ σκοπὸν νὰ διδά-ξουν. Πολλοὶ νεοελληνικοὶ μῦθοι προέρχονται ἐκ τῶν ἀρχαίων μύ-θων τοῦ Αἰσώπου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐμμέτρους παροιμίας ύπάρχουν καὶ ἄλλαι εἰς πε-ζὸν λόγον, είναι δὲ σύντομοι φράσεις, αἱ δοποῖαι περιέχουν διδάγματα καὶ λαϊκὴν σοφίαν, ἀποτελέσματα τῆς πείρας.

Τὰ παραμύθια είναι καὶ αὐτὰ φανταστικαὶ διηγήσεις, αἱ δοποῖαι

δέν έχουν όμως όπωσδήποτε σκοπόν νά διδάξουν, ἀλλὰ ἀπλῶς νά τέρψουν καὶ νά εὐχαριστήσουν.

Αἱ παραδόσεις εἰναι μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς πιστεύει ὡς ἀληθεῖς (βλ. περισσότερα σελ. 236).

13. Εὐθυμογραφήματα. Βεβαίως εἰς κάθε λογοτεχνικὸν εἶδος εἶναι δυνατὸν νά ὑπάρχῃ τὸ εὐτράπελον στοιχεῖον ἐκαλλιεργήθη όμως καὶ τὸ εὐθυμογράφημα ὡς ἰδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὅποιον ἔχει μόνον σκοπὸν νά προκαλέσῃ τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸν γέλωτα. Οἱ σπουδαιότεροι εὐθυμογράφοι εἶναι δ. Δ. Ψαθᾶς, δ. Ν. Τσιφόρος, δ. Δ. Γιαννουκάκης, δ. Γ. Σακελλάριος, δ. Π. Παπαδούκας, δ. Φρ. Γερμανός.

14. Μεταφράσεις. Πολλάκις ἡ μετάφρασις ἐνὸς λογοτεχνικοῦ ἔργου δημιουργεῖ νέον λογοτέχνημα, ὥστε δικαιολογημένα ἡ μετάφρασις δύναται νά θεωρηθῇ λογοτεχνικὸν εἶδος. Ἡ μετάφρασις δυνατὸν νά είναι κατὰ λέξιν, ἐλευθέρα μετάφρασις (ἀπόδοσις), ἢ διασκευὴ (ὅταν μεταβάλλωμεν πολὺ τὸ κείμενον ἢ ἀλλάσσωμεν καὶ τὴν μορφήν του ἀκόμη, π.χ. ἐνα διήγημα ἢ μυθιστόρημα τὸ μετατρέπομεν εἰς θεατρικὸν ἔργον).

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἐξετάζοντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν της μέχρι σήμερον δυνάμεθα νά τὴν διαιρέσωμεν εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους:

1. Μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (- 1453). Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι τὸ ἔπος τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα (10ος αἰών), ἀγνώστου συγγραφέως, εἰς τὸ ὅποιον περιγράφεται ἡ ζωὴ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Εἶναι γραμμένον εἰς στίχους 15συλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους, ὅπως ἔξ ἄλλου δλα σχεδὸν τὰ ποιήματα τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ ποιητής του πάντως ἐστηρίχθη εἰς τὰ Ἀκριτικὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἔγραψε τὸ ἔπος.

Τέσσερα ποιήματα τοῦ 12ου αἰ. γνωστὰ ὡς *Πτωχοπροδρομικὰ* ἔχουν ὡς θέμα τὰ βάσανα τοῦ ποιητοῦ ἐκ διαφόρων λόγων. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) ἐγράφησαν ἔργα ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὸν δυτικὸν πολιτισμόν. Αὐτά εἶναι τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* καὶ πέντε ποιητικὰ ἴπποτικὰ ἢ ἐρωτικὰ μυθιστορήματα,

τὰ ὅποια περιγράφουν τὰς περιπετείας δύο ἑρωτευμένων νέων, μέχρις ὅτου φθάσουν εἰς τὸ εὐτυχισμένον τέλος (*Καλλίμαχος* καὶ *Χρυσορόη*, *Βέλθανδρος* καὶ *Χρυσάντζα*, *Λίβιστρος* καὶ *Ροδάμη*, *Ιμπέριος* καὶ *Μαργαρόνα*, *Φλώριος* καὶ *Πλατζιαφλώρα*). Ἐκτὸς αὐτῶν τὸ στοιχεῖον τῆς «περιπετείας» κυριαρχεῖ καὶ εἰς ἄλλα ποιητικά ἔργα, ὅπως ἡ *Διήγησις τοῦ Βελισαρίου*, ἡ *Ἀχιλλῆς*, ἡ *Ριμάδα τοῦ Μεγ.* Ἀλεξάνδρου κ.ἄ.

Ὑπάρχουν ἀκόμη ποιήματα γραμμένα μὲ σκοποὺς ηθικοπλαστικοὺς (*Σπανέας*, *Λόγος παρηγορητικὸς περὶ Δυστυχίας καὶ Εὐτυχίας*, *Αφήγησις περὶ τοῦ Πτωχολέοντος*), ἐνῷ δὲν λείπουν καὶ ἄλλα γραμμένα μὲ διάθεσιν σατιρικὴν καὶ χιοῦμορ, τὰ ὅποια ὅμως κατορθώνουν νὰ συνδυάσουν καὶ διδακτικοὺς σκοπούς: *Διήγησις παιδιόφραστος περὶ τῶν τετραπόδων ζώων*, *Πουλολόγος*, *Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου*.

Τέλος ἀναφέρομεν τὸν *Πωρικολόγον* καὶ τὸν *Οψαρολόγον* γραμμένα εἰς πεζὸν λόγον μὲ σατιρικὸν καὶ αὐτὰ χαρακτῆρα.

2. Μετὰ τὴν ἄλωσιν (1453-1669). Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων προεκάλεσεν, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀναστάτωσιν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἐπηρέασε τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν. «Οσοι Ἑλληνες ἔμειναν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα εὑρέθησαν ἀναγκαστικῶς βυθισμένοι εἰς τὸ πνευματικὸν σκότος τῆς δουλείας· ἄλλοι· ὅμως προετίμησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐκεῖ νὰ εὗρουν πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν κλασσικῶν κυρίως γραμμάτων. Οἱ γνωστότεροι ἔξι αὐτῶν ἥσαν ὁ *Μανούὴλ Χρυσολωρᾶς*, ὁ *Βησαρίων*, ὁ *Ιανὸς Λάσκαρις*, ὁ *Μάρκος Μουσοῦρος*, ὁ *Νικόλαος Σοφιανὸς* κ.ἄ.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ «Ἑλληνες κάτοικοι τῶν νήσων, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπετάγησαν ἀμέσως εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλ᾽ ἥσαν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν Ἐνετῶν. Εἰς τὰς νήσους αὐτὰς καὶ κυρίως τὴν Ρόδον, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰ Ἐπτάνησα ἐπαρουσιάσθη σημαντικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ. Ἀπὸ τὴν Ρόδον μᾶλλον προέρχονται ὡρισμένα ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ ὅποια πιθανὸν νὰ εἶναι δημοτικά, καὶ ὀνομάσθησαν ἐρωτοπαίγνια. Σπουδαῖα εἶναι ἐπίσης τὰ Κυπριακὰ ποιήματα τῆς περιόδου αὐτῆς ἐρωτικοῦ περιεχομένου, μεταξὺ τῶν ὅποιών εὑρίσκονται καὶ τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ σονέτα. Ἡ σπουδαιοτέρα λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ἐσημειώθη ὅμως εἰς τὴν Κρήτην μέχρι τῆς καταλήψεώς της

ύπὸ τῶν Τούρκων (1669), ἐνῷ ἡ Ρόδος ἀπὸ τὸ 1522 καὶ ἡ Κύπρος ἀπὸ τὸ 1571 εἶχον ὑποταγῇ εἰς αὐτούς. Ἡ ἀκμὴ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας ἐνεφανίσθη πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου (μετὰ τὸ 1600) καὶ ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ ἔξῆς ἔργα, γραμμένα ὅλα εἰς ἔμμετρον λόγον:

1) *Βοσκοπούλα*, ὅπου περιγράφεται τὸ ἄτυχον εἰδύλλιον μιᾶς βοσκοπούλας.

2) Τρεῖς τραγῳδίαι :

Ἐρωφίλη τοῦ Γ. Χορτάτση.

Βασιλεὺς Ροδολίνος τοῦ Ἰωάννη Ἀνδρέα Τρωίλου.

Ζήνων ἀγνώστου συγγραφέως.

3) Τρεῖς κωμῳδίαι :

Κατζοῦρμπος τοῦ Γ. Χορτάτση.

Στάθης ἀγνώστου συγγραφέως.

Φορτουνάτος τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Φώσκολου.

4) "Ενα βουκολικὸν δρᾶμα : Ὁ Γύπαρις ἢ Πανώρια τοῦ Γ. Χορτάτση.

5) "Ενα θρησκευτικὸν δρᾶμα : Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, τὸ δόποιον ἔγραψε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Βιτσέντζος Κορνάρος. "Οπως ἀντιλαμβανόμεθα πρόκειται διὰ τὴν πρώτην ἀνθησιν τοῦ θεάτρου μετὰ τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα, δεδομένου ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ (πλὴν τῆς βοσκοπούλας) ἔπαιζοντο εἰς τὰ θέατρα.

Τὸ σημαντικότερον πάντως ποίημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ γενικῶς ἀπὸ τὰ πλέον ἀξιόλογα ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι δὲ Ἐρωτόκριτος τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου. Πρόκειται περὶ ἐνὸς πολὺ μακροῦ ποιήματος (10000 στίχοι περίπου), ὅπου ἔξιστορεῖται ἡ ἐρωτικὴ ἴστορία τοῦ Ἐρωτόκριτου καὶ τῆς Ἀρετούσας μὲ παρεμβολὴν διαφόρων ἡρωϊκῶν ἐπεισοδίων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας εἶναι γραμμένα εἰς στίχους 15συλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους, πλὴν τῆς βοσκοπούλας εἰς 11συλλάβους.

3. *Προεπαναστατικὴ περίοδος* (1669-1821). Ὁλόκληρος ἡ τρίτη περίοδος εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πνευματικὴ προετοιμασία, ὡς προετοιμασία ψυχῶν διὰ τὸ μέγα γεγονός τῆς Ἐθνεγερσίας. Ἰδίως ἡ περίοδος μετὰ τὸ 1774 (συνθήκη Κιουτσούκ Καΐναρτζῆ, διὰ τῆς δόποιας οἱ Ἑλληνες ἀπέκτησαν ἐμπορικὰς καὶ ναυτικὰς διευκολύνσεις) εἶναι πλήρης προσπαθειῶν πολλῶν λογίων καὶ μορφωμένων Ἑλλήνων

νὰ ἐπιτύχουν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁμοεθνῶν των. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἥτο βέβαιον ὅτι θὰ ὠδήγηε εἰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων. Αἱ προσπάθειαι αὐταὶ εἶναι γνωσταὶ ὡς *Νεοελληνικὸς διαφωτισμός*. Κέντρον αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται, εἶναι τὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ δικαίως ὁ 18ος αἰώνων ὠνομάσθη αἰών των *Φαναριωτῶν*. Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ διαφωτισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὄποιων καὶ πολλοὶ κληρικοί, εἶναι ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις*, ὁ *Νικηφόρος Θεοτόκης*, ὁ *Δημ. Καταρτζῆς*, ὁ *Ανθ. Γαζῆς*, ὁ *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*, ὁ *Αθαν. Ψαλίδας*, ὁ κορυφαῖος ὄλων *Άδαμ. Κοραῆς* (1748-1833) καὶ ἄλλοι πολλοί, οἱ ὁποῖοι μὲ βιβλία διαφόρου περιεχομένου, ἐπιστημονικά, φιλοσοφικά, φιλολογικά προσεπάθησαν νὰ εἰσάγουν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικᾶς ἀναπτυσσομένης Εὐρώπης καὶ νὰ μεταδώσουν εἰς αὐτοὺς τὰς νέας ἰδέας καὶ τὰς νέας πνευματικὰς κατακτήσεις.

Ἄπο καθαρῶς λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ἡ κίνησις πρὸ τοῦ 1774 εἶναι ὀπωσδήποτε περιωρισμένη. Ἡ μετανάστευσις πολλῶν Κρητῶν εἰς τὴν Ἐπτάνησον μετὰ τὸ 1669 ἔδωσεν ὕθησιν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν νήσων αὐτῶν, ἐνῷ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσυνεχίσθη ἡ κίνησις τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἔξωτερικοῦ μὲ τὴν λειτουργίαν πολλῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Οἱ Φαναριῶται ἐξ ἄλλου ὀλίγον μόνον ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ποίησιν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν μὲ τὰ κλέφτικα τραγούδια ἐπαρουσιάσθη μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Μετὰ τὸ 1774 ἐνεφανίσθησαν ἀρκετοὶ πρόδρομοι τῆς λογοτεχνικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία θὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ τὸ 1821. Εἰς τὰ Ἐπτάνησα αὐτοὶ εἶναι γνωστοὶ ὡς προσολωμικοί, ὅπου μάλιστα ἀρχίζει πάλιν νὰ ἐμφανίζεται θεατρικὴ κίνησις.

Οἱ τρεῖς σπουδαιότεροι ὅμως πρόδρομοι εἶναι ὁ *Ρήγας* (1757-1798), ὁ *Άθ. Χριστόπουλος* (1772-1847) καὶ ὁ *Ιω. Βιλαρᾶς* (1771-1823), τῶν ὄποιων τὰ ἔργα, λογοτεχνικὰ καὶ ἄλλα, ἀνήκουν εἰς τὸ γενικώτερον πλαίσιον τοῦ διαφωτισμοῦ. Ὁ *Ρήγας* ἐκτός τοῦ γνωστοῦ *Θουρίου* του μετέφρασε καὶ ἄλλα, λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ ἐπιστημονικά, ἀπὸ Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἐνῷ ὑπῆρξε καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

4. Έπτανήσιοι και Αθηναίοι (1821-1880). Έπι 50 και πλέον έτη μετά τὴν ἐπανάστασιν ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ δεσπόζεται ύπὸ δύο ἀντιθέτων ρευμάτων. Τὸ ἔνα ἐκπροσωποῦν οἱ ποιηται τῆς Έπτανήσου καὶ τὸ ἄλλο οἱ Φαναριῶται καὶ οἱ ἄλλοι Αθηναῖοι.

Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ πρῶτος μεγάλος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ Διον. Σολωμός (1798-1857), ὁ ὄποιος ἦνοιξε νέαν ὅδον εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἡκολούθησαν καὶ ὅλοι σχεδόν οἱ ὑπόλοιποι Έπτανήσιοι.

Πιστοὶ δῆποτε τοῦ Σολωμοῦ ἦσαν ὁ Ιουλ. Τυπάλδος (1814-1833), ὁ Ἰακ. Πολυλᾶς (1826-1896), ὁ Γερασ. Μαρκορᾶς (1826-1911), ὁ Γεώργ. Τερτσέτης (1800 - 1874). Ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχει ὁ Ἀνδρ. Κάλβος (1792-1869), ὁ ὄποιος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν παράδειγμα τοῦ Σολωμοῦ (δὲν ἔχρησιμοποίησε τὴν δημοτικήν), ἐδημιούργησε ἐντελῶς ἰδικούς του τρόπους ἐκφράσεως, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ θέματα (ἀποκλειστικῶς πατριωτικά) δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ὑπολοίπων Έπτανήσιων. Ἐπίσης καὶ ἡ θέσις τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη (1824-1879) ἀπέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους Έπτανήσιους, διότι ὑπῆρξε μὲν πιστὸς εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἡ τεχνοτροπία του καὶ ἡ ἔκφρασίς του πλησιάζουν πρὸς τὸν ρομαντισμὸν τῶν Αθηναίων. Πρέπει τέλος νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸν Ἀνδρ. Λασκαράτον (1811-1901), τὸν σατιρικὸν ποιητὴν τῆς Κεφαλληνίας.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιθέτως ἐδημιούργηθη λογοτεχνία ἐντελῶς διαφορετική. Οἱ φωτισμένοι Φαναριῶται, οἱ ὄποιοι ἥλθον εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐπέβαλον τὰς ἰδέας των. Σπουδασμένοι κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν καὶ νιοθέτησαν ὅλα του τὰ μειονεκτήματα (ὑπερβολαί, ἀκραῖος συναισθηματισμός, μελαγχολικὴ διάθεσις ἀδικαιολόγητος κ.λπ.). ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχρησιμοποίησαν τὴν καθαρεύουσαν μὲ τρόπον ψυχρὸν καὶ ξηρόν. Ἐτσι σήμερον τὰ ἔργα των συγκρινόμενα πρὸς τὰ τῶν Έπτανήσιων δὲν ἐνθουσιάζουν καὶ τὰ περισσότερα δὲν ἀρέσουν. Ωστόσο δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν ὅτι ἡ προσφορὰ τῶν Αθηναίων ρομαντικῶν ἦτο ἀρκετὰ σημαντικὴ εἰς τὴν ἐποχήν των. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Παναγιώτης (1806-1868) καὶ Ἀλέξανδρος (1803-1863) Σούτσοι, ὁ Ἀλεξ. Ρίζος Ραγκαβῆς (1809-1892), ὁ Γεώργ. Ζαλοκώστας (1805-1858), ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλος (1843-1873), ὁ Σπ. Βασιλειάδης (1844-1874) κ.ἄ.

Πρέπει νά άναφέρωμεν άκομη ότι οί Ἀθηναῖοι ἡρχισαν νά καλλιεργούν βαθμιαίως και τήν πεζογραφίαν και κυρίως τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα [Ραγκαβῆς, Στ. Ξένος (1821-1894), Ἐμμ. Ροΐδης (1836-1904), ό όποιος ἔγραψε τήν γνωστήν Πάπισσαν Ἰωάνναν, Π. Καλλιγᾶς (1814-1896) κ.ἄ.]. Ως πρὸς τὸ θέατρον ἔχομεν εἰς τὰ Ἐπτάνησα (1830) ἕνα πολὺ ἀξιόλογον ἔργον τὸν Βασιλικὸν τοῦ Ἀιτ. Μάτεσι (1794-1875), ἐνῷ εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ Δημ. Βερναρδάκης (1833-1907), και Σπ. Βασιλεάδης δοκιμάζουν νά γράψουν τραγῳδίας εἰς ἔμμετρον λόγον, πρᾶγμα τὸ όποιον ἔκαμε προηγουμένως και ό Ιω. Ζαμπέλιος (1787-1856) ἀπὸ τήν Λευκάδα.

5. **Ἡ γενιὰ τοῦ 1880** (1880-1930). Τὸ 1880 σημαίνει μίαν νέαν στροφὴν διὰ τήν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Ὁδηγοὶ αὐτῆς τῆς στροφῆς ἐνεφανίσθησαν ό Γ. Δροσίνης (1859-1951) και ό Ν. Καμπᾶς (1857-1932), ἐνῷ ή κεντρικὴ μορφὴ τῆς νέας γενεᾶς είναι βεβαίως ό Κ. Παλαμᾶς (1859-1943), ό όποιος μὲ τὰ ἔργα του ἐπηρέασε πολὺ τήν ἐξελιξίν και τῶν ὑπολοίπων συγχρόνων του ποιητῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς νέας ποιήσεως είναι ή ἀποκόλλησις ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν και τοὺς τρόπους ἐκφράσεως, τοὺς όποιους εἶχον ἐπιβάλει οἱ Ἀθηναῖοι ρομαντικοί. Τὴν ἵδιαν ἐποχὴν ἐμφανίζεται ἴσχυρὸς και ό δημοτικισμὸς μὲ πρωταγωνιστὴν τὸν Γ. Ψυχάρην και ή γλωσσικὴ αὐτὴ κίνησις ἐβοήθησεν ὄπωσδήποτε εἰς τήν ἀνανέωσιν τῆς λογοτεχνίας μας.

Ἄλλοι ποιηταί, οἱ όποιοι κινοῦνται εἰς τὸ ἴδιον κλίμα, είναι ό Ἀλεξ. Πάλλης (1851-1935), ό Ἀργ. Ἐφταλιώτης (1849-1923), ό Λορ. Μαβίλης (1860-1912), ό Ιω. Γρυπάρης (1870-1942), ό Κων. Χατζόπουλος (1868-1920), ό Μιλτ. Μαλακάσης (1869-1943).

Ἡ πεζογραφία, ή όποια κατά τήν προηγουμένην περίοδον εἶχεν ἐμφανισθῇ δειλά, λαμβάνει ὠθησιν σημαντικήν. Ἐμφανίζεται τὸ ἥδογραφικὸν διήγημα και μυθιστόρημα και ἀργότερα τὸ ἀστικόν. Οἱ κυριώτεροι πεζογράφοι αὐτῆς τῆς ἐποχῆς είναι ό Δ. Βικέλας (1835-1908), ό Γ. Βιζυηνός (1849-1896), ό Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης (1851-1911), ό Ἀνδρ. Καρκαβίτσας (1866-1922), ό Γ. Ψυχάρης (1854-1929), ό Ἀλεξ. Πάλλης, ό Ἀργ. Ἐφταλιώτης, ό Γρηγ. Ξενόπουλος (1867-1951), ό Ιω. Κονδυλάκης (1862-1920), ό Γιάννης Βλαχογιάννης (1867-1945), ό Κων. Χατζόπουλος, ό Κων. Θεοτόκης (1872-1923) και ό Δημοσθ. Βουτυρᾶς (1871-1958).

Εις τὸ θέατρον ἔνα νέον εἶδος ἀνεπτύχθη τὸ κωμειδίλιον μὲ ἐκπροσώπους τὸν Δ. Κορομηλᾶν (1850-1898) καὶ τὸν Δ. Κόκκον (1856-1891). Μεγάλην ὕθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεάτρου ἔδωσαν πάντις ὁ Κ. Χρηστομάνος (1867-1911) καὶ ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ κατ' ἔξοχήν θεατρικὸς συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς, καθὼς καὶ ὁ Σπ. Μελάς (1882-1966).

Παραλλήλως πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ Κ. Παλαμᾶ, ὁ Κ. Καβάφης (1863-1933) ζῇ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ δημιουργεῖ ποιητικὸν ἔργον πρωτότυπον, τὸ ὅποιον ἔξακολουθεῖ νὰ προκαλῇ πολλὰς ἀμφισβητήσεις. Πάντως ὁ Καβάφης ἡγαπήθη ἀπὸ τὴν σύγχρονον γενεὰν καὶ τὸ ἔργον του ἔχει ἀναγνωρισθῆ διεθνῶς. Ἀλλος μεγάλος, ὁ ὅποιος ζῇ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν εἶναι ὁ Ἀγγ. Σικελιανός (1884-1951), ἐνῶ ὁ Ν. Καζαντζάκης (1883-1957) εἶναι ὁ τρίτος μεγάλος μὲ ἔργον ἐντυπωσιακῶς πολύπλευρον. Κυρίως ὅμως ἔγινε γνωστὸς ἀπὸ τὰ μυθιστορήματά του, τὰ ὅποια μετεφράσθησαν διεθνῶς ('Αλέξης Ζορμπᾶς, ὁ Χριστὸς ξανασταυρώνεται, ὁ Καπετάν Μιχάλης).

Τρεῖς ποιηταὶ ὀλίγον μεταγενέστεροι, ἀλλὰ ἀνήκοντες περίπου εἰς τὸ ἵδιον κλῖμα, εἶναι ὁ Κ. Οὐράνης (1890-1953), ὁ Τέλλος Ἀγρας (1899-1944) καὶ ὁ Κ. Καρυωτάκης (1896-1928). Ἀρκετοὶ λογοτέχναι τῆς περιόδου οὐτῆς ἔδρασαν καὶ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον.

6. Η γενιὰ τοῦ 1930. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς γενιᾶς αὐτῆς, ἡ ὅποια ἀρχίζει τώρα πλέον νὰ ἀποσύρεται, ζοῦν καὶ δημιουργοῦν ἀκόμη. Η γενιὰ αὐτὴ ἔφερεν ἀνανέωσιν εἰς τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν μὲ νέους τρόπους ἐκφράσεως καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν πεζογραφίαν. Η ἀρχὴ γίνεται ἀπὸ τὸν Γ. Σεφέρην (1900-1971) μὲ τὴν συλλογὴ του «Στροφὴ» (1931), ὁ ὅποιος τὸ 1963 ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ἀρχίζει πλέον νὰ ἐμφανίζεται ἡ μοντέρνα ποίησις, ἡ ὅποια καταργεῖ στίχους καὶ μέτρα καὶ νίοθετεῖ τὸν ἐλεύθερον στίχον, ὁ ὅποιος σήμερον χρησιμοποιεῖται πολὺ ἀπὸ τοὺς νέους ποιητάς, ἐπειδὴ βεβαίως, χωρὶς τὰς διαφόρους δεσμεύσεις τοῦ μέτρου, παρέχει μεγάλην εὐχέρειαν ἐκφράσεως. Ισως ὅμως ἀκόμη νὰ εἶναι ἐνωρίς διὰ νὰ κριθῇ ὁ ἐλεύθερος στίχος. Παραλλήλως ἐνεφανίσθη καὶ τὸ κίνημα τοῦ συνρεαλισμοῦ, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ ποιητὴς γράφει τὰς ἰδέας του χωρὶς καμμίαν ἔξωτερην ἐμφανῆ λογικὴν σειράν. ἡ ὅποια ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν νοῦν τοῦ ποιητοῦ.

Εις έλευθερον στίχον έγραψαν έκτος του Σεφέρη ό 'Οδ. 'Ελύτης ('Αλεπουδέλης) (1911-), ό Νικηφ. Βρεττάκος (1911-), ό Γ. Ρίτσος (1909-), ό Γ. Βαφόπουλος (1904-), ό Γ. Σαραντάρης (1908-1941), ό Δ. Αντωνίου (1906-) και άλλοι βεβαίως πολλοί. Σουρεαλισταὶ ἐνεφανίσθησαν κυρίως ό 'Ανδρ. 'Εμπειρίκος (1901-) και ό Ν. 'Εγγονόπουλος (1910-).

'Από τους ποιητάς, οι όποιοι έχρησιμοποίησαν τὰ παραδεδομένα μέτρα, ἀναφέρομεν τὸν Ν. Καββαδίαν (1910-) μὲ ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν θαλασσινὴν ζωὴν, ἐνῷ και οἱ ἄλλοι, ὅπως π.χ. ό Ρίτσος, έγραψαν δῆμορφα ποιήματα μὲ μέτρον και ρυθμόν.

Εις τὴν πεζογραφίαν ή γενιὰ τοῦ 30 ἐπέφερεν πραγματικὴν ἀνανέωσιν και διηγύρυνε πολὺ τὸν δρίζοντας τῆς νεοελληνικῆς διηγηματογραφίας και μυθιστοριογραφίας. Σπουδαῖοι πεζογράφοι οἱ όποιοι έγραψαν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, εἶναι πλὴν τοῦ Ν. Καζαντζάκη, τὸν όποιον ἀνεφέραμεν, ό Φ. Κόντογλου (1895-1965), ό Στράτης Μυριβήλης (1892-1969), ό 'Ηλ. Βενέζης (1904-1973), ό Κοσμᾶς Πολίτης (1888-), ό Γιώργος Θεοτοκᾶς (1906-1966), ό Μιλτ. Καραγάτσης (1908-1960), ό Θανάσης Πετσάλης - Διομήδης (1904-), ό 'Αγγ. Τερζάκης (1907-), ό Παντ. Πρεβελάκης (1909-), ό Τ. Αθανασιάδης (1913-), ό Πέτρος Χάρης (1902-).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Γ. Βιζυηνού

Ο Γεώργιος Βιζυηνός (Μιχαηλίδης) έγεννήθη το 1849 εις τὴν Βιζύην τῆς Θράκης. Έσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης (Κωνσταντινούπολιν), ὅπου ἤρχισε νὰ δεικνύῃ τὰ πρῶτα λογοτεχνικά του ἐνδιαφέροντα. Έσπούδασεν ἐπίστης εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ως λογοτέχνης δὲ Βιζυηνός εἶναι σημαντικός, κυρίως διότι θεωρεῖται θεμελιωτής τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος μὲ τὰ ἔργα του: «Το ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποίος ἡτο δ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου», «Μοσκώβ Σελήμη», «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον», «Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἴστορίας». Εγραψε καὶ ποιήματα ἐνῷ παραλλήλως ἡσχολήθη καὶ μὲ φιλοσοφικὰς μελέτας. Απέθανε τὸ 1896 εἰς τὸ φρενοκομεῖον, ὅπου κατέληξε λόγῳ τῶν δυσχερειῶν, τὰς δόποιας ἀντιμετώπισεν εἰς τὴν ζωὴν του.

Θεέ μου, ποὺ σὲ κελαηδεῖ
κάθε πουλὶ κι ἀηδόνι,
ἔνα πουλάκι, ἔνα παιδί,
τὰ χέρια του σταυρώνει
καὶ τὸνομά Σου ὑμνωδεῖ.

Ο ἥλιος πῆγ' ἀναπανμὸ
στὴ μάνα του νὰ πάρῃ.
Κοιμήθη μέσ' στὸν ποταμὸ
τὸ κουρασμένο ψάρι
καὶ τὸ ζαρκάδι στὸ δρυμό.*

δρυμός: δάσος μὲ μεγάλα δένδρα

*Στάζει καὶ στ' ὅμμα μου γλυκὺς
ὁ ὑπνος σὰν τὸ μέλι.*

*Σύ, ποὺ τὸ σύμπαν διοικεῖς
καὶ σ' ὑπακοῦν ἀγγέλοι,
μετ' εὐλαβείας παιδικῆς,*

*στεῖλε μ' ἔν' ἄγγελο καλὸ
μὲ τὴ φαιδρὴ ματιά του
νὰ μὲ φρουρῆ, παρακαλῶ,
νὰ μὲ σκεπᾶ δῶ κάτου
μὲ τὸ φτερό του τ' ἀπαλό.*

*Στεῖλε μου ὄνειρο γλυκό,
στὸν ὑπνο νὰ μὲ φέρῃ
μπρὸς στὸ θρονί Σου, νὰ γροικῶ
πὼς Σοῦ φιλῶ τὸ χέρι,
ποὺ μ' εὐλογάει σπλαχνικό.*

*Καὶ ξύπνησέ με τὸ πρωΐ,
τ' ἀνήλικο παιδί Σου,
μὲ τὴν ἀθάνατη πνοὴ
τ' ἀγίου Παραδείσου
εἰς νέαν εὕθυμη ζωή.*

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΟΥ ΣΕΓΚΙΟΥ*

Δημ. Καμπούρογλους

Ο Δ. Καμπούρογλους, όπως και ο Γ. Βλαχογιάννης, ήσχολήθη τόσον μὲ τὴν λογοτεχνίαν, δσον καὶ μὲ τὴν μελέτην τῆς ἴστορίας καὶ ίδιως τῶν Ἀθηνῶν· διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ἀθηναιογράφος. Τὰ περισσότερα διηγήματά του εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἴστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ 21 ἔτῶν ἐβραβεύθη διὰ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν του «Ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου». Τὸ 1927 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς τῶν διηγημάτων, ὅπου προβάλλει μὲ λογοτεχνικὸν τρόπον τὰς ἴστορικὰς του ἐρεύνας, ἔγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα καθώς καὶ ἄλλα δημοσιεύματα. Μερικὰ ἀπὸ τὰ διηγήματά του: «Μικρὰ διηγήματα», «Ἡ κυρά Τρισεύγενη καὶ ἄλλα διηγήματα», «Περασμένα χρόνια».

Τέλος, ἀπὸ τὰ ἴστορικά του ἔργα σημαντικὸν εἶναι ἡ «Ἴστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας» εἰς 3 τόμους κ.ἄ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ μοῖρα τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἦτο πάντοτε συνδεδεμένη μὲ τὴν τύχην τῆς πόλεως, ὅπως ἀλλωστε συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ μνημεῖα. Ἔτσι κατὰ τὸν βυζαντινὸν χρόνον ὁ Παρθενὸν ἔγινε Χριστιανικὴ ἐκκλησία ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν, ἐνῷ τὸ Ἐρέχθειον εἶχεν ἀφιερωθῆ ἐις τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Συγχρόνως ὁλόκληρος ὁ βράχος διετήρει τὴν ὀχυρωματικὴν του σημασίαν, καθὼς ἐδέσποζε τῆς γύρῳ περιοχῆς, καὶ εἶχε πλέον λάβει χαρακτῆρα κάστρου.

Διὰ τοῦτο κατεσκευάσθησαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ πέριξ αὐτοῦ διάφορα ὀχυρωματικὰ ἔργα.

σέγκιον: ὀνομασία τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Oι Τούρκοι κατέλαβον τὴν Ἀκρόπολιν τὸ 1458 καὶ φυσικὰ ἡ πρώτη των φροντίς ἦτο νὰ μετατρέψουν τοὺς ναοὺς τῆς εἰς τζαμιά. "Ετσι παραπλεύρως τοῦ Παρθενῶνος ὑψώθη μεγάλος μιναρές, δ ὁποῖος ἀντικατέστησε τὸ κωδωνοστάσιον." Ο βράχος τῆς Ἀκροπόλεως διετήρησε βεβαίως τὴν μορφὴν φρουρίου, ὥνομάζετο δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων «Ἀτίνακαπισί» (=κάστρο τῆς Ἀθήνας). 'Ἐπ' αὐτοῦ ἐγκατεστάθη ὁ διοικητῆς (δισδάρης) τῆς περιοχῆς, δ ὁποῖος ως διοικητήριον ἔχρησιμοποίησε τὰ Προπύλαια, ἐγκατέστησε δὲ τὸ χαρέμι του εἰς τὸ Ἐρέχθειον. Συγχρόνως ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκτίσθησαν οἰκίαι διὰ τοὺς διαφόρους Τούρκους ἀξιωματούχους. "Ολα αὐτὰ ὅμως εἶχον ως ἀποτέλεσμα τὴν φθορὰν τῶν μνημείων, τὰ ὅποια μέχρι τότε διετηροῦντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Τὸ 1687 κατεδαφίσθη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ κανονιοστάσιον, ἐνῷ τὸ ἴδιον ἔτος ἀνετινάχθη τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ Παρθενῶνος, κατὰ τὸν ἐνετοτουρκικὸν πόλεμον, ἀπὸ τὸν Μοροζίνην.

Τὸ κατωτέρω διήγημα τοῦ Λ. Καμπούρογλους ἀναφέρεται εἰς ἔκρηξιν πυρίτιδος, ἐπισυμβᾶσαν ἐκ πτώσεως κεραυνοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου τὸ ἔτος 1656. Ἡ ἔκρηξις κατέστρεψε τμῆμα τῶν προπυλαίων ὅπου ὁ Τούρκος δισδάρης εἶχεν ἀποθηκεύσει ποσότητα πυρίτιδος. Τὸ γεγονός αὐτὸν κατὰ τὴν παράδοσιν ἀναφέρεται ως ἐκ τοῦ θεοῦ τιμωρίᾳ τοῦ δισδάρη, ὁ ὅποιος ἥθελε νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου καὶ τοῦ πλήθους, τὸ ὅποιον θὰ συνεκεντροῦτο ἐκεῖ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου. Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἐκκλησία σώζεται ἀκόμη ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὴν Δυτικὴν πλευράν της.

Τὴν παράδοσιν αὐτὴν ζωντανεύει μὲ τὸ διήγημά του ὁ συγγραφεὺς καὶ μᾶς ἔξηγε, διατί ἡ ἐκκλησίτσα αὐτὴ ἔχει λάβει τὴν ὀνομασίαν Λουμπαρδιάρης.

ἵλιος τώρα γέρνει καὶ ὁ Γιουσούφ-ἀγάς πίνει τὸ σερμπέτι* του ξαπλωμένους ἀπάνω σὲ μαλακὸ καὶ παχὺ σιτζαδέ*, σ' ἕνα προσηλιακὸ μέρος, κάτω ἀπ' τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὅποιας αὐτὸς εἶναι δ κυρίαρχος Ἀγάς, τοῦ Κάστρου σοῦ λέει δ ἄλλος!..

Δίπλα του εἶναι ἔνα κομμάτι σπασμένης κολώνας:

σερμπέτι: (τουρκ.) γλυκὸ πιοτό. σιτζαδέ (τουρκ.): μικρὸ χαλί, στρῶμα.

Κάποτε άνασηκώνεται ό ’Αγάς καὶ ἀκουμπάει ἀπάνω σ’ αὐτὸ τὴ μέση του γιὰ νὰ ξεμουδιάσῃ.

Φορεῖ κατακόκκινα, πυκνὸς καπνὸς βγαίνει ἀπ’ τὸ στόμα του — σωστὴ καμινάδα.

Ο ’Αράπης του εἶναι ξαπλωμένος λίγο παρακάτω ἀπὸ δαῦτον, στὸ χορταριασμένο χῶμα, πρόμυτα· ἔχει τοὺς ἀγκώνους του στηριγμένους στὴ γῆ καὶ τὰ δυό του μάγουλα ἀκουμπισμένα στὶς δυό του τὶς παλάμες. Ἡ δουλειά του εἶναι νὰ πετιέται κάθε τόσο καὶ νὰ τινάζῃ τὸ λουλᾶ* τοῦ τσιμπουκιοῦ τοῦ ἀφέντη του, νὰ τὸν γεμίζῃ πάλι καὶ ν’ ἀνάβῃ τὴν ἵσκα*.

Τὰ περασμένα χρόνια — πᾶνε, αὐτὰ πιὰ λησμονήθηκαν! — δ Γιουσούφ-ἀγάς ἦταν σεΐζης*, ἔνας ἀπ’ τοὺς πολλοὺς τοῦ Κισλάραγα, τοῦ μαύρου ’Αρχιευνούχου τῶν χαρεμιῶν τοῦ Σουλτάνου. Πῶς ἀπὸ σεΐζης ἔγινε Δισδάρης (Φρούραρχος) τῆς ’Ακροπόλεως τῶν ’Αθηνῶν, ἡ Ἰστορία δὲν τὸ γνωρίζει ἀκόμα.

Λίγον καιρὸν εἶχε ποὺ ἔλαβε τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα· τόσην ὅμως κακὴν ἐντύπωσιν εἶχε κάμει ἡ φυσιογνωμία του, σιχαμερὸ διάφρισμα τῆς μαύρης ψυχῆς του, ὥστε κανένας

λουλᾶς (τουρκ.): τὸ μέρος τοῦ τσιμπουκιοῦ, ὅπου τοποθετεῖται ὁ καπνός.
ἵσκα: προσάναμμα, φυτίλι. σεΐζης (τουρκ.): ἴπποκόμος.

ἀπ' τοὺς ἐπίσημους Τούρκους δὲν εἶχε τὴ σχέση του. Γιὰ τοῦτο κι αὐτὸς ὅταν κατέβαινε ἀργά καὶ ποῦ στὴν πόλη, γύριζε γρήγορα πάλι στὸ Κάστρο, μὲ τρεῖς πῆχες μοῦτρα, ἀμίλητος καὶ βαρίσκιωτος.

Τὸν πρῶτο ποὺ θὰ συναντοῦσε στὸν ἀνήφορο τοῦ Κάστρου τὸν ἀγριοκοίταζε, τὸ δεύτερο τὸν ἔβριζε καὶ τὸν τρίτο τὸν ἔδερνε.

Τὰ παιδιά του, ὅταν τὸν ἔβλεπαν, τρύπωναν σὰν τὰ κουνέλια· οἱ γυναῖκες του τὸν ἔτρεμαν καὶ μόνο μιὰ γυναῖκα του, ἡ νεώτερη ἀπ' ὅλες, ἡ κατάξανθη Χανούμ, κατάφερε μιὰ χαραυγὴ καὶ τὸν ἔκαμε νὰ χαμογελάσῃ. Τὸ πρωῒ ἔμαθαν ὅλοι οἱ Καστριῶτες πώς γελᾶ καὶ ὁ Ἀγάς των.

Στοὺς ἀνωτέρους του ὄμως, πρὸς σὲ 'κείνους ποὺ εἶχε τὴν ἀνάγκη τους, γινότανε ἄλλος ἀνθρωπος. Γελοῦσαν καὶ τὰ παπούτσια του ἀκόμα: ἔκανε ἀδιάκοπους τεμενάδες*, ἔζυγιζε τὴ μέση του σὰν τὸ ζαγάρι* καὶ μόνο ποὺ δὲν εἶχε οὐρὰ νὰ κουνήσῃ. Ἡ Ἀθήνα ὄμως δὲν εἶδε αὐτὸ τὸ θαῦμα. Ὁ ἀνώτερός του — ὁ πασάς τοῦ Εὐρίπου — ἐξ αἰτίας τῶν προνομίων τοῦ τόπου, δὲν πατοῦσ' ἐδῶ τὸ ποδάρι του.

Εἶναι ἡ 25 Ὀκτωβρίου τοῦ 1656.

Καμμιὰ μέρα δὲν ἦταν ὁ Ἀγάς τόσο στὶς κακές του ὅσο σήμερα. Ἀπ' τὸ πρωΐ βρίζει καὶ βλαστημάει. Μὲ δεύτερο λόγο βγάζει τὸ λουλά καὶ τὸν ἴμαμὲ* καὶ δέρνει μὲ τὸ τσιμπούκι του. "Αμα δὲν ἔχῃ τί νὰ χτυπήσῃ, χτυπάει τὰ χέρια του, τὰ πόδια του..." "Ολα τοῦ φταῖνε καὶ τὸ χῶμ' ἀκόμη ποὺ πατεῖ — καὶ τί χῶμα!... Γυρεύει κάποιον νὰ ξεσπάσῃ ἀπάνου του καὶ δὲν κάποιος αὐτὸς βρέθηκε· ἦταν ἔνας φτωχὸς ξωτάρης*, ποὺ ἦταν κακή του ἡ μοῖρα τὸν ἐσπρωξε καὶ πέρασε κάτω ἀπ' τὸ Κάστρο καβάλα στὸ μουλάρι του ἀπάνω.

Χτύπησε τρεῖς φορὲς παλαμάκια, ὁ Δισδάρης καὶ

καμμιὰ δεκαριὰ Καστριῶτες πετάχτηκαν πίσω ἀπ' τὰ χαλάσματα, σὰν νὰ ἔσφυτρωσαν ἀπ' τὴ γῆ.

— Πιάστ’ αὐτὸν ποὺ περνάει μπρὸς ἀπ’ τὴ μύτη μας καβάλα! Δέστε τον χεροπόδαρα, φέρτε τον ἀπάνω καὶ ρίχτε τον στὸν Γουλᾶ*. "Υστερα βλέπομε...

‘Ο ’Αγὰς τώρα περπατεῖ ἀπάνω-κάτω· συλλογίζεται, φαίνεται, ποιὰ τιμωρία τοῦ χρειάζεται. "Εξαφνα στέκεται σὰν καρφωμένος, σηκώνει τὸ κεφάλι του, τεντώνει τὸ χέρι του... οἱ πυκνὲς τρίχες τοῦ προσώπου του, ποὺ τὸ σκεπάζουν ὄλοκληρο, ἀνασηκώνονται σὰν τόσες καρφοβελόνες... φταρνίζεται καὶ βήχει μαζί... τρέμει ὄλοκληρος ἀπ’ τὸ θυμό του.

—Μπρὲ σεῖς!... Κοιμᾶστε χαλέδες!*!... Δέ βλέπετε μπουλούκια-μπουλούκια, ποὺ πᾶνε τὸν ἀνήφορο;... Γέροι, γριές, νέοι, νέες... ώς καὶ βυζασταρούδια ἀκόμα!.. ποὺ πάει μπρὲ σεῖς αὐτὸν τὸ σκυλολόϊ;...

Κανεὶς δὲν ἀποκρίνεται. ‘Ο ’Αγὰς δίνει στὸν πιὸ κοντινὸν τὴν πρώτη ἀνάποδη.

— Μίλα καὶ σ’ ἐσκισα...

— Εἴμαστε νεοφερμένοι ’Αγά μου!.. Πάω νὰ ρωτήσω κανέναν παλιό...

— Γκρεμίσου, ρώτα καλύτερα τὸ φυλακωμένο. Στὴ στιγμὴ νὰ γυρίσῃς.

Σὰν ἀστραπὴ πῆγε καὶ γύρισε.

—Αὕριο, ’Αγά μου, ἔχει πανηγύρι ό ”Αϊ-Δημήτρης,

τεμενᾶς (*τουρκ.*): ὑπόκλισις. **ζαγάρι** (*ἀραβ.*): κυνηγετικὸς σκύλος, ζῶον. **ἰμαμές** (*τουρκ.*): ἐξάρτημα τοῦ ναργιλέ. **ξωτάρης**: ἄνθρωπος τῆς κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως. **Γουλᾶς**: πύργος (*τουρκ. Κουλέ*). **Πρόκειται δι’ ἔνα πύργον ποὺ είχον κτίσει οἱ Τούρκοι δίπλα εἰς τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. ’Εχρησιμοποιεῖτο ώς φυλακή. **χαλές** (*τουρκ.*): ἀναξιοπρεπής, τιποτένιος.**

αὐτὴν ἡ ἐκκλησίτσα, ποὺ φαίνεται κεῖ κάτω, καὶ οἱ ἄπιστοι πᾶνε στὸν ἑσπερινό.

— Πανηγύρι ρωμαϊκο! μπρὸς στὰ μάτια μας! Στὸ τιμημένο Κάστρο μας ἀπὸ κάτω! Καὶ γιατί εἶμαι ἐδῶ ἐγώ;.. Ξέρω τί τοὺς χρειάζεται! Πρέπει νὰ λείψῃ αὐτὴν ἡ ντροπὴ μιὰ γιὰ πάντα...

Τὰ μάτια του τώρα πετοῦν φλόγες καὶ τὰ δόντια του τρίζουν. Σωστὴ πυρκαϊὰ στὴν ψυχή του.

— Φέρτε μου ἐδῶ σούρνοντας τὸ φυλακισμένο...
”Οχι σταθῆτε...

’Ανασηκώνει τὸ σαρίκι του, ξύνει τὸ ἄτριχο κεφάλι του... καὶ κτυπάει μὲ τὴ δεξιά του παλάμη τσάκ! τὸ κούτελό του, σὰ νὰ σκότωσε κανένα κουνούπι. Κάποια μεγάλη ἴδεα κατέβασε δ ’Αγάς. Τὸ πρόσωπό του τὸ γλυκαίνει τώρα ὅσο μπορεῖ.

— Χάϊ, χάϊ..., φέρτε τὸν ἐδῶ τὸ ραγιά, μὰ μὲ καλὸ τρόπο. ”Αν τὸν πειράξῃ κανένας, φίδι ποὺ τὸν ἔφαγε...

Φέρνουν τὸν ξωτάρη μισοπεθαμένο ἀπ’ τὸ φόβο του.

Πέφτει στὰ πόδια τοῦ ’Αγᾶ καὶ ζητεῖ ἔλεος.

— Σήκω ἀπάνω· μὴ φοβᾶσαι. Εἶχα σκοπὸ νὰ σὲ κρεμάσω, μὰ τώρα μετάνοιωσα. Τυχερὸς ἄνθρωπος εἰσαι. Πρόσεξε νὰ κάνης, δ,τι θὰ σὲ προστάξω, ἀλλοιῶς χάθηκες!..

— ”Ο,τι μὲ προστάξεις, ’Αγά μου, δ,τι μὲ προστάξεις... δ,τι,... δ,τι...

— Σούτ! πολλὰ λέσ! Μόνο αὐτὶὰ νὰ ’χης, στόμα νὰ μὴν ἔχης. Καλὸ ἥτανε ἔτσι κοντὰ στὸ Κάστρο μας νὰ μὴ βρίσκεται ἐκκλησιά, μά, ἀφοῦ μιὰ φορὰ βρέθηκε ποὺ βρέθηκε, πρέπει νὰ μένῃ καὶ νὰ λειτουργιέται. Θὰ τὴν ἔκαμαν οἱ παποῦδες μας στοὺς δικούς σας χαλάλι!.. ’Εγώ, ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς δρίζω μόνο τὸ Κάστρο μου — λύκος

ποὺ τὸν ἔφαγε κεῖνον ποὺ θὰ τὸ στραβοκοιτάξῃ! — μὰ κὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησούλα λογαριάζω πώς βρίσκεται στὴν ἔξουσία μου μέσα, ἀφοῦ εἶναι κάτω ἀπ' τὸ στόμα τῶν κανονιῶν μου.

Καὶ ζάρωσε τὸ μοῦτρο του μὲ νόημα.

«Ο Δεσπότης σας δὲν ἤρθε νὰ μὲ χαιρετίσῃ· ἀς εἶναι· τὸ κατάλαβε φαίνεται κι αὐτὸς πώς δὲν καταλάγιασα ἀκόμα καὶ δὲν ἔχω κέφι γιὰ κουβέντες μὲ δίχως νόημα. Πήγαινε μόλον τοῦτο — δ ἀφέντης δὲν πρέπει νὰ συνερίζεται τοὺς δούλους του — καὶ χαιρέτισέ τον ἀπὸ μέρους μου καὶ πές του, πώς ἀφοῦ ἔτυχε ποὺ ἔτυχε, καὶ μ' ἔρριξε ἡ κακή μου ἡ μοῖρα στὸν πετρότοπό του καὶ γίνεται τὸ πρῶτο ρωμαϊκό πανηγύρι ποὺ βλέπω, καὶ κατὰ τὰ μέρη τῆς ἔξουσίας μου, ἔχω μεγάλην ἐπιθυμία νὰ γίνη ὅπως πρέπει... Καὶ νὰ ἴδης ποὺ αὔριο — καλὰ ποὺ τὸ θυμήθηκα κι αὐτὸ — γιορτάζομε κ' ἐμεῖς τὸν Κασῆμ!.. "Ἄς εἶναι, κι δικός σας ὁ "Άγιος κάτι θ' ἄξιζε γιὰ ν' ἀγιάσῃ!.. Θὰ τὸν τιμήσω τὸ λοιπόν! Πρέπει νὰ γίνη μονοκκλησιά*. "Ολες οἱ ἄλλες ἐκκλησίες νὰ μὴ λειτουργήσουν καὶ νὰ μαζευτοῦν ὅλες οἱ ἐνορίες μὲ τοὺς παπάδες τους ἐδῶ, στὸν "Αἱ-Δημήτρη μου. Πὲς καὶ στοὺς Ἀρχόντους καὶ στοὺς Προεστοὺς καὶ στοὺς πρωτομαστόρους καὶ σὲ κάθε νοικοκύρη ποὺ θ' ἀπαντήσῃς, πὲς ἀπὸ μέρους μου πὼς αὐτὸ εἶναι ἡ θέλησή μου. "Οποιος δὲ θὰ 'ρθῇ, ἐμένα θὰ προσβάλῃ." Ελα· τρέχα τώρα· χάσου ἀπ' τὰ μάτια μου... Στάσου! "Ακουσε. Αὔριο τὸ πρωΐ-πρωΐ, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ψέλνουν στὴν ἐκκλησία τὸ τροπάρι τοῦ 'Άγιου, ν' ἀνεβῆς σ' ἔνα ψήλωμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ νὰ κουνήσῃς γιὰ σημάδι ἔνα κόκκινο πανί, γιὰ νὰ βάλωμε φωτιὰ στὴ λουμπάρδα*, καὶ στὰ τόπια* τοῦ Κάστρου γιὰ νὰ τιμήσωμε τὸν

μονοκκλησιά: ἡ λειτουργία μιᾶς μόνον ἐκκλησίας. λουμπάρδα: κανόνι. τόπι, μπάλλα: βλῆμα.

"Αγιο σας. Αϊ! ας γίνη κι αύτό! Γκρεμίσου τώρα· σε βαρέθηκα· τυχερός ἄνθρωπος είσαι.

Ο ραγιάς ἔκανε μιὰ μετάνοια κι ἄγγιξε ἡ μύτη του στὸ χῶμα. Ο Ἀγὰς χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ γύρισε στοὺς ἀνθρώπους του καὶ εἶπε:

—Τί ώραῖος ποὺ θὰ εἶναι ὁ κάμπος αὔριο τὸ πρωΐ-πρωΐ βόλτα στὸν Ἄι-Δημήτρη, γεμάτος κόσμο ποὺ νὰ μὴν πέφτῃ χάμω οὕτε μῆλο!..

Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κοίταξε τὸ ραγιὰ πού ἐφευγε τρεχᾶτος.

—Τὸν παρασφίξατε τὸν ἄνθρωπο, ἀθεόφοβοι, καὶ πηγαίνει τὸν κατήφορο σὰν ξεβιδωμένος! Χά! χά! χά! ξεφώνισε τρεῖς φορές, χωρὶς νὰ γελάσῃ τὸ μοῦτρο του.

«Δὲν εἶναι ἄλλος Θεός ἀπὸ τὸν Ἄλλαχ καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης του», ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ μιναρὲ τοῦ Παρθενῶνα ἡ φωνὴ τοῦ μουεζίνη, ποὺ καλοῦσε τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦνε.

Σκοτείνιασε. Ὁ Ἀγάς ἐπρόσταξε νὰ φύγουν ὅλοι καὶ ὅλοι ἔφυγαν. Δύο μονάχα ἔμειναν καὶ κρυφομιλοῦν. Ὁ Ἀγάς καὶ ὁ ἀρχιπυροβολητὴς Ἀχμέτ.

— Κοίταξε τοπτζήμπαση* νὰ τὰ καταφέρῃς καλά. Τὸ στοιχειωμένο μαρμαρόσπιτο — κ' ἔδειξε τὰ Προπύλαια — ποὺ ἡ τύχη μ' ἔρριξε καὶ κάθομαι μέσα, ἔχει μπαρούτι μπόλικο· μπάλλες* ἔχουμε, ἄλλο τίποτις, λογιῶν τῶν λογιῶν· δὲ χρειάζεται δὰ καὶ μεγάλη φασαρία! Τὸ μόνο ποὺ φοβᾶμαι εἶναι ὁ καιρός, νὰ μὴ μᾶς τὰ χαλάσῃ... ὕστερ' ἀπ' τὴν καλοκαιρινὴ λιακάδα, ὁ οὐρανὸς ἔγινε πίσσα.

— Μὴ λέες τὸν κακὸ τὸ λόγο, Ἀγά! "Ολα θὰ πᾶνε καλά, μὴ σὲ μέλει... Ὁ μουφτής*, τί γνώμη θὰ εἶχε τάχατες!..

— Καὶ ποιὸς τὸν ρωτάει; Μοῦ κάνει τὸν μεγάλο. Αὔριο βλέπουμε ποιανοῦ τ' ὄνομα θὰ βουτίξῃ στὰ ἐφτὰ βασίλεια. Θὰ ποῦμε πώς ἔγινε λάθος! Ἐγὼ εἶπα γιὰ μπαρούτι μονάχα, κατάλαβες; καὶ βρέθηκαν ἄξαφνα μέσα καὶ μπάλλες. "Αν μᾶς παραφορτωθῇ, τὸν στέλνομε στὸν ἀγύριστο μὲ τὴ γνώμη του μαζί.

— Καὶ λέμε πώς ἥτανε τάχα σύμφωνη μὲ τὴ δική μας γνώμη.

— Καλὰ τὰ συλλογιέσαι Ἀχμέτ. Ἐγὼ πάω ώς τόσο τώρα νὰ φάω καὶ νὰ πλαγιάσω καὶ πρὶν νὰ χαράξῃ θὰ εἰμαι στὸ πόδι. «Πέτρες καὶ χῶμα καὶ κορμιὰ νὰ γίνουν ἔνα, ἔτσι ποὺ νὰ τὰ σιχαθοῦν νὰ τὰ φᾶνε κι αὐτὰ τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια».

“Ηταν τὰ τελευταῖα λόγια ποὺ εἶπ’ ὁ Γιουσούφ κ’ ἔφυγε.

‘Ο Ἀχμέτ προσκαλεῖ τώρα τοὺς τοπτζῆδες*. Τὰ κανό-

τοπτζήμπασης: ὁ ἀρχηγὸς τῶν πυροβολητῶν. **μουφτής:** iερωμένος τοῦρκος μὲ δικαστικὴν ἐξουσίαν. **τοπτζής:** πυροβολητής.

νια τῶν Προπυλαίων ἔτοιμάζονται· φέρνονται ἀκόμα καὶ τὰ κανόνια τῶν ἑορτῶν ἀπ’ τὸ μέρος τοῦ Ἐρεχθείου. Στὴ μέση βάζουν τὸν μεγάλον δλμο, τὴν περίφημη λουμπάρδα «γιὰ φιγούρα», ὅπως εἶπ’ ὁ φρούραρχος.

Γενικὴ κίνηση στὸ Κάστρο καὶ συζήτηση γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ θὰ κάμη ὁ Ἀγὰς στοὺς ραγιάδες. Οἱ περισσότεροι βρίσκουν σωστὴ τὴν ἀπόφασή του. "Οσο πιὸ εὐχαριστημένα εἶναι τὰ ζά*", τόσο πιὸ πολὺ δουλεύουν, ἐπρόσθεσ' ὁ γέρο-μάγερας τοῦ Ἀγᾶ. Τὰ Τουρκόπουλα εἶναι καταχαρούμενα. 'Ο ἴμαμης* ὅμως τοῦ μεγάλου τζαμιοῦ τοῦ Παρθενῶνα καὶ ἔνας ἐπίσημος διαβατικὸς δερβίσης* ἔχουν ἄλλη γνώμη: ἀφοῦ ὅμως δὲν ἔχουν τὴν δύναμην ὁ ἀντιπράξιον, φεύγουν μουρμουρίζοντας τὴν γνώμη τους.

Τὸ μυστικὸ μονάχα ὁ Ἀχμέτ τὸ γνωρίζει.

Εἶναι νύχτα βαθειά! "Ολοι κοιμοῦνται. Οἱ τοπτζῆδες ἔφυγαν κι αὐτοὶ τελευταῖοι. Νέκρα ἔγινε στὸ βράχο. Μόνο οἱ νυχτερινὲς καντῆλες τῶν σπιτιῶν τῆς Ἀκροπόλεως μαρτυροῦν ποὺ κείτονται τὰ κορμιὰ τῶν Καστριωτῶν. Κάποτε-κάποτε οἱ πελαργοὶ τοῦ τζαμιοῦ χτυποῦν τὴ μύτη τους σὰ νὰ συνοδεύουν τὴ φωνὴ τῆς ντροπιασμένης γλαυκὸς τοῦ Ἐρεχθείου. Αὐτὴ τὴ βραδιὰ ὅμως ἀκούστηκε στὰ Προπύλαια ἀπάνω κ' ἔνα νεκροπούλι. Ἐφώναξε ἐννέα φορὲς καὶ χάρηκε. Ἡ γραῖα ἡ μητέρα τοῦ Γιουσούφ ποὺ τὸ ἀκουσε, ἔχασε τὸν ὑπνο της. Σὲ λίγο μιὰ σκιὰ ζυγώνει στὰ κανόνια. Πηγαινόρχεται. Κουβαλεῖ σφαῖρες, τὶς βάζει στὰ κανόνια καὶ τὶς σκουντᾶ μὲ τὸ γεμιστήρι μὲ μεγάλη δύναμη καὶ μὲ λίγο θόρυβο. Γεμίζει καὶ τὴν λουμπάρδα μὲ τὴν πιὸ μεγάλη μπόμπα καὶ ξαπλώνεται στὰ μάρμαρά ἀπάνω κουρασμένος.

Μιὰ μεγάλη ἀστραπὴ φωτίζει τώρα τὸν κατάμαυρο οὐρανὸ καὶ δείχνει τὴν ἄγρια τοῦ Ἀχμέτ ὅψη, ἐνῷ μα-

κριά, στὰ πρόσβορα, ἀπάνω ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Θρασυβούλου*, κεραυνὸς αὐλακώνει τὸ στερέωμα. Ὁ Ἀχμὲτ φεύγει σὲ λίγο κι αὐτός. Ἡ δουλειά του ἐτελείωσε.

Εἶναι μεσάνυκτα.

Ολίγη ὥρα περνᾶ καὶ βροντὲς τραντάζουν τὸ βράχο. Ερχεται σὰν ἐλαφρὸς πρόσκοπος* ἔνα ψυχρὸ ἀεράκι. Αρχίζουν ὑστερα νὰ πέφτουν χονδρὲς ψιχάλες.

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ, ἀλλὰ τὸ σκοτάδι εἶναι ἀκόμη βαθύ.

Ο φόβος κάνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ βαστοῦν τὸ λόγο τους. Γιὰ τοῦτο καὶ δικά τους — ἔχοντας πάντα δίπλα του κ' ἔναν ἀνθρωπὸ τοῦ κάστρου ἀρματωμένο σὰν ἀστακὸ — ἔκανε διτοῦ εἶπε διαβόλος Ἀγάς. Ο φρόνιμος Μητροπολίτης ὅμως, διαβόλος Ἀνθιμος, ἀφοῦ ἀκουσε καὶ τὴ γνώμη τῶν δημογερόντων, ἀκόμα καὶ τοῦ βοϊβόδα* ηὗρε ἔναν μεσιανὸ δρόμο: νὰ μὴ γίνη δηλαδὴ μονοκκλησιά, ἀλλὰ νὰ λειτουργήσουν μόνο οἱ Ἀι-Δημήτρηδες, διαβόλος Κατηφόρης*, διαβόλος Νέος*, διαβόλος Τζιρίτης*, τὸ Παρακκλήσι... Τὸ κόμμα τοῦ «πρώην Ἀθηνῶν» Δανιήλ, δὲν ἐπρόφτασε ν' ἀντιπράξῃ.

Θαμποφέγγει. Μὲ ὅλη τὴν κακοκαιρία κάμποσοι φαίνονται κατὰ τὸν ἀνήφορο, ποὺ πηγαίνουν νὰ προσκυνήσουν. Αρχίζουν νὰ ξεχωρίζουν τὰ κόκκινα σκουφώματα

ζὰ (ένικ. τὸ ζό): τὰ ζῶα. **ἰμάμης**: τοῦρκος θρησκευτικὸς ἡγέτης. **δερβίσης**: τοῦρκος μοναχός. **φρούριο τοῦ Θρασυβούλου**: τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς, τὸ ὅποιον εὑρίσκετο εἰς τὴν Πάρνηθα καὶ τὸ ὅποιον κατέλαβε τὸ 404 π.Χ. διαβόλος Ἀθηναῖος στρατηγὸς Θρασύβουλος. **Μὲ ὄρμητήριον τὸ φρούριον** αὐτὸ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τριάκοντα τυράννους: **πρόσκοπος**: ἐμπροσθοφυλακή. **βοϊβόδας**: διοικητὴς μιᾶς ἐπαρχίας. **Κατηφόρης**: εὑρίσκετο παρὰ τὴν ὁδὸν Κυρρήστου. **Νέος**: ὑπῆρχεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ νεωτέρου ναοῦ εἰς τοῦ Ψειρῆ. **Τζιρίτης**: εὑρίσκετο εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Ἐνπόλιδος καὶ Ἀπελλοῦ.

τῶν ἐργατικῶν καὶ κάπου-κάπου καὶ κανένα σκιάδι* ἄρχοντα.

Δὲν εἶναι ὅμως οἱ πανηγυριῶτες τόσοι, ὅσους τοὺς ἥθελ’ δι Γιουσούφ.

... Ἡ λειτουργία ἄρχισε. Ἡ βροχὴ τώρα πέφτει μὲ τὸ τουλούμι.

— Μᾶς τὰ χάλασ’ ἡ βροχή!

Ὦρυέται ὁ Ἀγάς μέσ’ στὴν κρεββατοκάμαρά του καὶ στριφογυρίζει σὰν λιοντάρι στὴν κλούβα του.

Οἱ βροντές εἶναι ἀδιάκοπες τώρα. Ἡ ξανθὴ Χανούμ ἐμαζεύτηκε σὰν κουβαράκι σὲ μιὰ γωνίτσα τοῦ κρεββατιοῦ της.

— Ἀγά! μὴ φύγῃς... φοβᾶμαι!

Καὶ ἀνοίγει μ’ ἐρωτικὴ παράκληση τὴν ἀγκαλιά της. Ὁ Ἀγάς ἔτοιμάζεται νὰ φύγῃ. Ἡ χανούμ τὸν ἀγκαλιάζει· αὐτὸς τὴν σκουντᾶ καὶ πετιέτ’ ὅξω. Ρίχνει μιὰ γούνα ἀπάνω του, περνᾶ βιαστικὸς ἀπὸ τ’ ἄλλο δωμάτιο, ποὺ εἶναι μαζεμένη ὅλη του ἡ φαμίλια, χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη, καὶ ἀνεβαίνει σ’ ἔνα φεγγίτη ποὺ βλέπει κατὰ τὰ κανόνια.

Τὸ χαλάζι τὸν κτυπᾷ στὸ πρόσωπο. Ὁ ἀνεμος τὸν δαιμονίζει. Εἶναι νὰ σκάσῃ.

— Τὴν πάθαμ’ Ἀγά!.. τοῦ φωνάζει ἀπὸ κάτω ὁ Ἀχμέτ. Ο καιρὸς θὰ σηκώσῃ καὶ μᾶς καὶ τὰ κανόνια μας. Λίγοι ραγιάδες πέρασαν. Ο κάμπος εἶναι ἔρημος... Μόλις ποῦ καὶ ποῦ φαίνεται κι ἀπὸ κανένας. Νά, ἄλλοι δυότρεις ἀκόμα πηγαίνουν... Τί κάνῃ αὐτὸς ἐκεῖ;.. κουνάει ἔνα κόκκινο πανί!.

— Ἀχ!.. βογγάει ὁ Ἀγάς. Ο παπὰς βιάζεται· θὰ ψέλνῃ τὸ τροπάρι τοῦ Ἀγίου, γι’ αὐτὸ δι ςωτάρης κουνάει τὸ κόκκινο πανί, καθὼς τὸν ἐπρόσταξα. Σὲ λίγο θὰ τελειώσῃ ἡ λειτουργία!... Γρήγορα λοιπὸν Ἀχμέτ. Γύρισε

σκιάδι: καπέλλο.

ὅλα τὰ κανόνια κατὰ τὴν ἐκκλησία ἀπάνω, καὶ φωτιά! Πέτρα στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνῃ, νὰ μὴ φανῇ πιὰ οὕτε ἡ θέση ποὺ ἦταν ἡ ἐκκλησία. Σὲ θέλω, τοπτζήμπαση, σὲ θέλω!... φωτιά!...

Σὰ δαιμονισμένος ὁ Ἀχμὲτ τριγυρίζει στὰ κανόνια, τὰ κουνεῖ δεξιὰ καὶ ζερβά, σκύβει, σηκώνεται, ξανασκύβει καὶ ξανασηκώνεται, ώς ποὺ τὰ βάζει στὸ σημάδι. Φοβερή μπόρα ἔπιασε τώρα. Ὁ Ἀχμὲτ ζυγώνει ἀναμμένο τὸ ἀλειμματοκέρι* πρῶτα στὴν λουμπάρδα.

Τὴν ἵδια στιγμὴ δύμως, πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, χύνεται ἀπ' τὸν οὐρανὸ φωτιά. Κρότος φοβερὸς καὶ ζερός, κρότος... ἄγριος. "Ολη ἡ Ἀκρόπολη σειέται... Κεραυνὸς πέφτει στὰ Προπύλαια, ἀπάνω στὴν μπαρουταποθή-

ἀλειμματοκέρι: ἡ δᾶδα, κερὶ ἀπὸ λίπος.

κη... Καταστροφή καὶ θάνατος!!... "Αν εἶναι ό 'Αχμέτ
καλὸς σημαδιάρης, καλύτερος εἶν' ό οὐρανός.

'Η καταστροφή εἶναι φοβερή. Οἱ ταξιδιῶτες* γρά-
φουν γι' αὐτὴν μὲ φρίκη καὶ μὲ θαυμασμό...

... "Ηταν μιὰ φορὰ κάποιος φρούραρχος Γιουσούφ.
Εἶχε μάνα, εἶχε τέσσαρες γυναῖκες, εἶχε δυὸς γιούς, — οὕ-
τε κομμάτι δὲ βρέθηκε ἀπ' αὐτοὺς — εἶχε καὶ μιὰ κόρη
δρφανή ἀπὸ μάνα χριστιανή, γι' αὐτὴν λένε πώς γλύτωσε.

"Ηταν μιὰ φορὰ ἔνας τομτζήμπασης 'Αχμέτ. Χάθηκε
κι αὐτὸς καὶ μόνο κατὰ τὸν "Αϊ - Δημήτρη βρέθηκε τὸ δε-
ξί του χέρι, ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα τὸ ἀλειμματοκέρι, ποὺ
θά 'βαζε τὴ φωτιά.

Τὰ κανόνια σκορπίστηκαν, ἡ λουμπάρδα ἔγινε χάλι.

Πέτρες καὶ χῶμα καὶ κορμιὰ ἔγιναν ἔνα, ἔτσι ποὺ τὰ
σιχάθηκαν νὰ τὰ φᾶνε αὐτὰ τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια.

Οἱ Καστριῶτες κατατρομαγμένοι μαζεύτηκαν στὸν
τόπο τῆς καταστροφῆς. Οἱ χριστιανοὶ σταυροκοπιοῦν-
ται, πετάγονται ὅλοι ὄξω ἀπ' τὸ ἐκκλησάκι τ' "Αϊ-Δημή-
τρη καὶ μόν' ό παπᾶς — παπᾶς τοῦ καιροῦ ἐκείνου — μέ-
νει νὰ τελειώσῃ τὴ λειτουργία.

'Η βροχὴ ὕστερ' ἀπ' τὴν καταστροφὴ ἔπαψε. 'Ο οὐρα-
νὸς καθάρισε. Σὰν νὰ μὴν ἔγινε τίποτις!.. Τὸ θαῦμα καὶ
ποιὸς δὲν τό 'μαθε!..

'Ο "Αϊ-Δημήτρης πῆρε μὲ τὸ δίκιο του τὸ παρανόμι
ποὺ τοῦ 'πρεπε, καὶ ἴσαμε τὰ τώρα λέγεται Λουμπαρδιάρης,
δηλαδὴ Βομβαρδιστής.

Δυστυχισμένα Προπύλαια!..

(Κυρὰ-Τρισεύγενη καὶ ἄλλα διηγήματα)

ταξιδιῶτες: ἐννοεῖ τοὺς περιηγητὰς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ ιδίως τὸν
Spooner καὶ Wheeler.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Κ. Παλαμᾶ

Ο Κωστής Παλαμᾶς είναι έκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ αἰώνος ἡ μορφὴ του ἐδέσποζεν εἰς τὰ γράμματα. Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἡ καταγωγή του ἦτο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου. Ἡλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ Νομικά, δὲν ὠλοκλήρωσεν δῦμας τὰς σπουδάς του. Πρωτοενεφανίσθη εἰς τὴν ποίησιν τὸ 1886 καὶ μετὰ δρισμένας δοκιμάς ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς καὶ ἡγωνίσθη διὰ τὴν ἐπικράτησίν της. Ὑπηρέτησεν ὡς Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1926 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943 καὶ ὁ λαὸς τῆς γερμανοκρατουμένης πρωτευούσης τὸν συνάδευσεν εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον ψάλλων τὸν Ἐθνικὸν "Υμνον.

Κυρίως ἡσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἔγραψε πάρα πολλὰς συλλογὰς (19). Αἱ σπουδαιότεραι είναι: «Ο τάφος», «Η ἀ-

σάλευτη ζωή», «Ο δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «Η φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ». Έγραψεν ἀκόμη διηγήματα: «Θάνατος τοῦ παλ-ληκαριοῦ», «Διηγήματα» καὶ ἕνα δρᾶμα «Τρισεύγενη». Υπῆρ-ξε τέλος καὶ σπουδαῖος κριτικός.

*Nāμouν τoῦ σtaύloυ ἔn' ἄχypo, ἔna φtaχὸ koumáti,
Tὴn ὥra p' ἄnoiç' ὁ Xriſtòs stòn ἥliο tōn tò māti!
Nà idō tὴn p̄p̄w̄t̄t̄ tōn matià kai tò xamógełō tōn,
Tò st̄em̄ma tōn ak̄t̄in̄w̄ tōn ȳr̄w̄ st̄ò m̄et̄w̄p̄t̄ tōn,
Nà lámψw̄ ap̄ò t̄t̄ lámψi tōn k' ēḡw̄ sá' diamañták̄i,
Ki ap̄ò t̄t̄ θeia tōn p̄noj̄ nà ȳn̄w̄ lōułoundák̄i,
Nà muſchobol̄l̄th̄w̄ k' ēḡw̄ ap̄ò t̄t̄ eñw̄d̄ia
Poù ἄnaψe st̄à p̄od̄ia tōn t̄w̄n Máḡow̄ h̄ lat̄reia,
Nà idō tὴn 'Aeipáŕth̄eno, nà idō tò p̄r̄osw̄p̄o t̄t̄s
P̄w̄s ēkōkkíñh̄se, kaθw̄s p̄r̄ot̄oieđe tò mikr̄o t̄t̄s,
"Ot̄an leukó, pañeñosm̄o* tò p̄rosw̄p̄áki ēkeñv̄o,
T̄t̄s th̄m̄is' ēt̄si ἄθeala tōn Gaþrīl̄ tōn k̄r̄ivo . . .*

*Nāμouν τoῦ σtaύloυ ἔn' ἄchypo, ἔna φtaχὸ koumáti,
Tὴn ὥra p' ἄnoiç' ὁ Xriſtòs stòn ἥliο tōn tò māti!*

πaνeñosm̄oς: μuρoða্তoς.

ΘΕΙΟΝ ΟΡΑΜΑ

΄Ανδρ. Καρκαβίτσα

΄Ο Άνδρεας Καρκαβίτσας είναι μαζί μὲ τὸν Ἀλ. Παπαδιαμάντην οἱ σπουδαιότεροι πεζογράφοι τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰ. Έγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινά τῆς Ἡλείας, ἐσπούδασεν ιατρός καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὸν στρατὸν ἀπέθανεν εἰς τὸ Μαρούσι τὸ 1922. Ήρχισε νὰ γράψῃ εἰς ἡλικίαν 20 ἑτῶν καὶ μολονότι κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποίησε τὴν καθαρεύουσαν, κατόπιν, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Ψυχάρην, κατέστη δὲ θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν πεζογραφίαν. Ή προσφορά του εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν είναι πολὺ μεγάλη. Έγραψε μυθιστορήματα: «Ἡ Λυγερή», «Ο ζητιάνος», «Ο Ἀρχαιολόγος» καὶ συλλογὰς διηγημάτων: «Διηγήματα», «Λόγια τῆς πλώρης», «Παλιές ἀγάπες», «Διηγήματα τοῦ γυλιοῦ», «Διηγήματα γιὰ τὰ παλληκάρια μας». Τέλος ἔγραψε καὶ Αναγνωστικὰ τῆς Γ', Δ' καὶ Ε' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ.

ἐ λέτε, ρὲ παιδιά, τίποτα νὰ ζεσταθοῦμε;
Καὶ μὲ τὸ λόγιο φάνηκε μαῦρο κορμὶ στὴν
ἀνοιχτὴ θυρίδα, κύλισε ἀπὸ τὴ σκάλα κά-
τω δὲ Κώστας δὲ θερμαστής, βαρυτυλιγμέ-
νος στὴν πατατούκα* του. Έκανε κρύο
δυνατό. Βοριᾶς ἔξυριζε τὰ πέλαγα, πάγω-
νε τὸ ἀκρογιάλια, κρουστάλλιαζε τὰ στοι-
βαγμένα χιόνια στὰ βουνά. Καὶ τὸ πλήρωμα, ναῦτες καὶ
θερμαστές, συναγμένοι διλόγυρα στὴ θερμάστρα, φρόν-
τιζαν νὰ ζεσταθοῦν μὲ τὴ φασκομηλιὰ καὶ τὸ ψωμοτύρι.

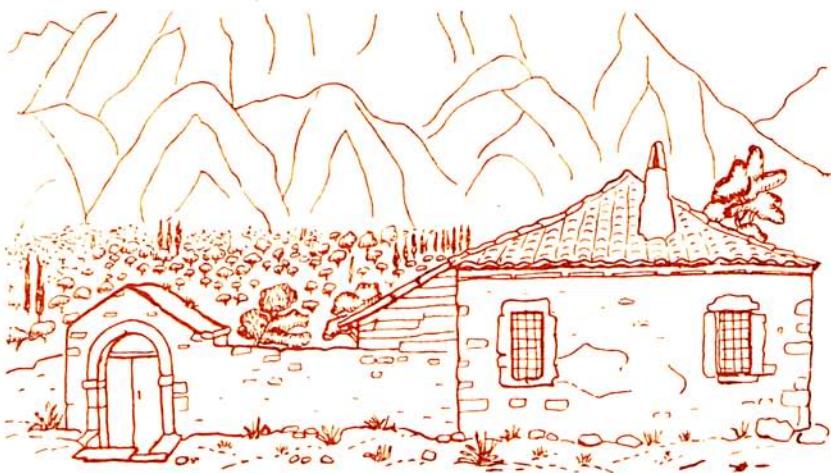
πατατούκα (ιταλ.): χονδρὸς παλτός.

‘Ο λύχνος, καρφωμένος στή μέση ένός στύλου, φώτιζε και κάπνιζε μαζί με τὰ περίγυρα σωθέματα*. Διπλὰ-τριπλὰ τὰ κρεββάτια κολλημένα στὰ πλευρά, με τὰ μαῦρα τους στρωσίδια, θύμιζαν νεκροθήκες στ’ ἀνήλιαστα βάθη τῆς γῆς ταφιασμένες. Κοντά ἡ καμαρούλα τοῦ ναύκληρου, ἀνοιχτόπορτη, ἔδειχνε ἄλλο κρεββάτι στρωμένο, δυότρεῖς φωτογραφίες παλιές, μιὰ χρωμολιθογραφία χανούμισσας, χρυσοφορεμένης καιὶ ἔαπλωμένης σὲ πουπουλένια προσκέφαλα. Καὶ δλοῦθε κρεμασμένα τὰ ροῦχα, στὸ λάδι καιὶ στὸ κάρβουνο βουτημένα· οἱ μουσαμάδες ξεσκισμένοι καιὶ μυριομπαλωμένοι· τὰ χοντρὰ ποδήματα καιὶ τὰ κασκέτα καιὶ οἱ χρωματιστοὶ σκοῦφοι ἔδειχναν τὸ χώρισμα καλογερικὸ κελλί. Ἀλλὰ τὸ φλίφλισμα τοῦ νεροῦ ποὺ ἀκουόταν στὰ πλευρά, ἡ μυρωδιὰ τοῦ κατραμιοῦ καιὶ τὰ ψημένα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων, ἔδειχναν πώς ἡ ζωὴ ἐδῶ ἀγωνίζεται τὸν τελευταῖο ἀγῶνα της. Γιὰ τοῦτο καιὶ κανένας δὲν πρόσεξε τώρα τὸ ἀστεῖο κατρακύλημα τοῦ θερμαστῆ.

— Δὲ λέτε, ρὲ παιδιά, καιὶ τίποτα νὰ ζεσταθοῦμε; ξαναδευτέρωσε ἐκεῖνος, ἀγκαλιάζοντας τὴ θερμάστρα.

— Τί νὰ εἰποῦμε; ρώτησε μελαγχολικὸς ὁ Κώστας ὁ ‘Αξιώτης*. Νυχτιὰ σὰν τὴν ἀποψινὴ δὲ θέλει παραμύθια, ὅχι, δὲ θέλει παραμύθια! Ἐδῶ στὸν ἄγριο κόρφο* ποὺ εἴμαστε κλεισμένοι, τριγυρισμένοι ἀπὸ τὸ μούγκρισμα τῆς Μαύρης Θάλασσας, σαβανωμένοι ἀπὸ τὸν πουπουλένιο θυμὸ τ’ οὐρανοῦ, ἃς ποῦμε κατιτὶ θεϊκὸ καιὶ παρήγορο. Στὰ παλιὰ χρόνια, οἱ γέροντές μας δὲν εἶχαν τὴν καταδίκη ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς τώρα. Περνοῦσαν τὶς ἄγιες ἡμέρες κάτω ἀπὸ τὴ στέγη τους, κοντὰ στὴ φωτιά, ἀνάμεσα στὴ φαμίλια* τους. “Οπως ὁ ἀμπελοφυτευτὴς τ’ ἀμπέλι του, τρυγούσανε καιὶ κεῖνοι τὸ καλοκαίρι τὴ θάλασσα καιὶ χαίρον-

σωθέματα: τὰ διάφορα ἀντικείμενα. **Αξιώτης:** ὁ κάτοικος τῆς Νάξου. **κόρφος:** κόλπος. **φαμίλια:** οἰκογένεια.

ταν τὸν χειμῶνα τὰ καλά της ἄφοβα. Ἡξεραν τὴ γιορτὴ καὶ τὴν καματερή^{*} τους. Εἶχαν καιρὸ γιὰ τὴ χαρὰ καὶ γιὰ τὴ θλίψη τους. Ἐμεῖς, τίποτ' ἀπ' αὐτά! Χειμῶνα - καλοκαίρι τ' ὅργωνυμε τὸ κῦμα. Βόδια καματερά^{*} στὴ βουκέντρα^{*} τῆς ἀνάγκης, ὑποταχτικὰ θ' ἀνλακώνυμε τ' ἄρμυρὸ χωράφι, μονάχα τὴ φάκνα^{*} μας ἔχοντας γιὰ πληρωμή. Γιὰ τοῦτο, καλὰ ποὺ ἔτυχε ἡ κακοκαιρία ν' ἀφήσουμε λίγο τὸν κάματο^{*}. Δὲ λέω πώς θὰ μείνουμε τώρα ἥσυχοι. Ὁ ἀφέντης θέλει δουλειὰ ἀπὸ τὸ δουλευτή, γιατὶ φοβᾶται μὴν δκνέψη^{*} μὲ τὴν ἀκαμωσιά^{*}. Φαντάσου δμως, δν ἡταν καλωσύνη, τί δρόμο θὰ παίρναμε τώρα. Ἔτσι τούλάχιστο ἔχω ἐλεύθερο τὸ νοῦ νὰ συλλογιστῶ τὸ σπίτι μου.

“Ἄχ, τὸ σπίτι μου! ”Αρχισα τὸ παράπονο καὶ κοντεύω νὰ δακρύσω σὰν ἄπραγο^{*} παιδί. Μὰ δὲ φταίω γώ. Φταίει αὐτὴ ἡ νύχτα. Φταίει τὸ ἀποψινὸ ἀποσπέρισμα,^{*} τ' ἀστέρι τὸ λαμπρὸ ποὺ ἔτρεμε βασιλεύοντας πίσω ἀπὸ τὰ χιο-

καματερή: ἐργάσιμη ἡμέρα, καθημερινή. **βόδια καματερά:** κατάλληλα γιὰ ὅργωμα, ἐργατικά. **βουκέντρα:** αἰχμηρὴ ράβδος διὰ νὰ κεντοῦν τὰ βόδια. **φάκνα:** ἡ τροφή. **κάματος:** τὸ ὅργωμα, ἡ ἐργασία. **δκνέώ:** τεμπελιάζω. **ἀκαμωσιά:** τὸ καθησιό. **ἄπραγος:** ἀπειρος. **ἀποσπέρισμα:** τὸ βράδιασμα.

νισμένα βουνά και τάραξε τὸ εἶναι μου. "Οπως τοὺς μάγους, ὡδήγησε και μένα πίσω ἀπὸ τὰ βουνά και τὰ πέλαγα στὴ Νάξο, στὸ Γρίτι μου τὸ πρασινοντυμένο, τὸ ταπεινὸ μὰ ὄλόχαρο σπιτάκι μου. Και ὅχι ὡς ἐδῶ· παραμπρός, παραμπρὸς ἀκόμη. Μ' ἔφερε στὰ παιδιάτικα χρόνια μου, πρὶν ἀφῆσω τὴ στεριὰ και πρὶν ταξιδέψω τὴ θάλασσα.

Καθόμαστε ὅλοι στὸ παραγώνι, διπλοπόδι* στὰ μάλλινα στρωσίδια, ντυμένοι μὲ τὰ ζεστὰ φορεματάκια μας, ποὺ τὰ ἔρραψε τῆς μάνας μας ἡ φροντίδα και τῆς ἀδελφῆς μας, τῆς ὁμορφούλας, τὰ πιδέξια χέρια. Ὁ πατέρας μου, θεριακωμένος* και νιοφάνταστος* γέροντας, καθότανε στὶς προσκεφαλάδες ψηλὰ και ρουφοῦσε ἀπολαυστικὰ τὸ τσιμπούκι του.

"Οταν μᾶς ἔβλεπε ἔτσι συναγμένους, τοῦ ἄρεσε νὰ διηγιέται παραμύθια και ἴστορίες τῆς ζωῆς του. Τῆς θάλασσας οἱ κίνδυνοι, τῆς στεριᾶς οἱ χαρές, ὁ τρόμος τῶν κουρσάρων, τὰ ναυτικὰ κατορθώματα τῆς Ἐπανάστασης διάβαιναν ζωντανὰ και ὀλοφώτιστα μπροστά μας. Μὰ κείνη τὴ νύχτα δὲ θέλησε νὰ μιλήσῃ οὕτε γιὰ παραμύθια, οὕτε γιὰ ταξίδια του. Μόλις βάλαμε τὸ λύχνο στὸ λυχνοστάτη και φάγαμε τὴ λειψόπητα*, μᾶς ἄρχισε θρησκευτικὲς κουβέντες. Ἡταν θρῆσκος ὁ ἀγιοχώματος* και τὰ ἱερὰ βιβλία δὲν τ' ἄφηνε ἀπὸ κοντά του. Ἀλήθεια, στὰ ταξίδια του εἶχε πρόχειρα τὰ τροπάρια και τὶς βλαστήμιες. Μὰ τώρα ποὺ ἔπαψε τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, φρόντιζε γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του.

— Δὲ μοῦ λές, εἶπε στὸν ἀδελφό μου τὸ μικρότερο, τί ὅραμα εἶδε ἡ Παναγία τὴ νύχτα ποὺ γέννησε τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό;

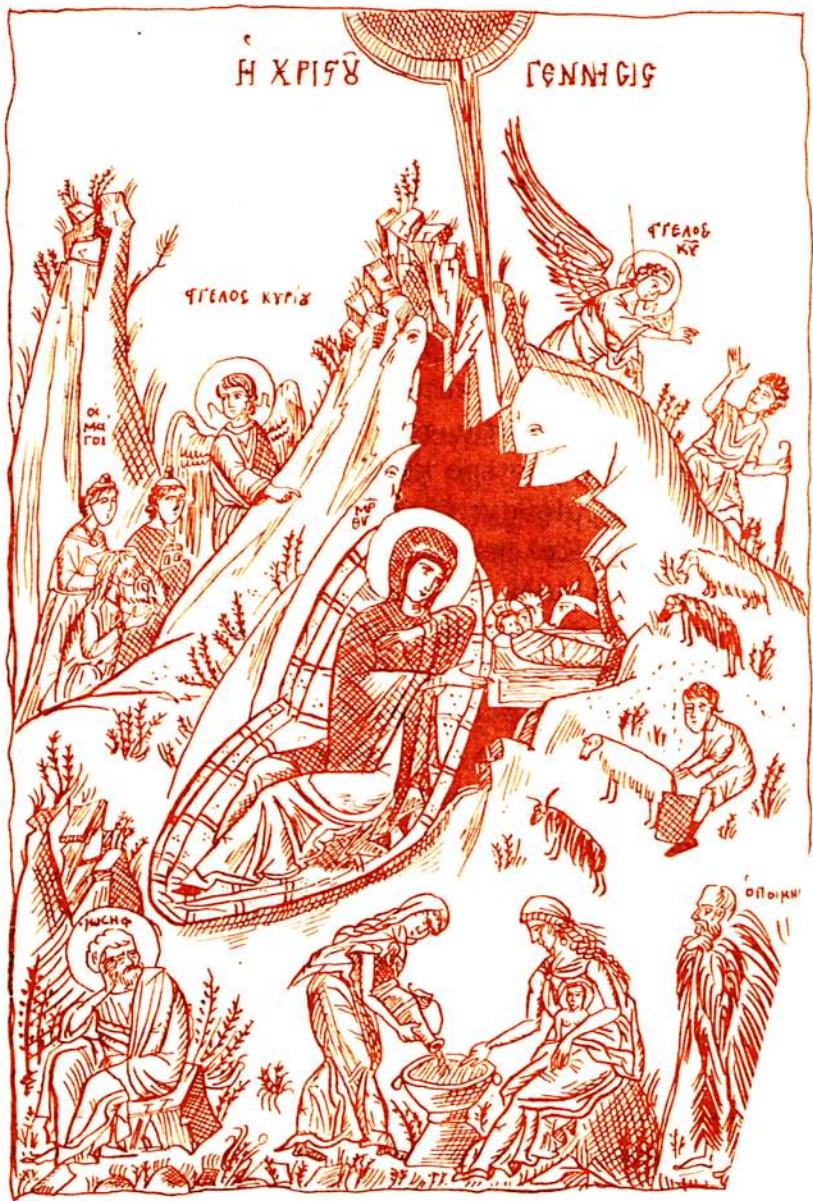
Κόκκαλο ἐκεῖνος. Ρωτάει ἐμένα, τὸ ἵδιο.

διπλοπόδι: σταυροπόδι. **θεριακωμένος:** ἀκμαῖος. **νιοφάνταστος:** αὐτὸς ποὺ φαίνεται νέος. **λειψόπητα:** ἄρτος ἄξυμος. **ἀγιοχώματος:** ὁ μακαρίτης.

— "Α, δὲν τὸ ξέρετε! πρόσθεσε μὲν ἥρεμη φωνή. Μὰ δὲν φταῖτε σεῖς· φταίω γὼ ποὺ δὲν σᾶς τὸ ἔμαθ' ἀκόμη. "Εγινε πέρα στὴν Ἀνατολή, στὸν τόπο τὸν παράδοξο. Ποιὸ χρόνο, δὲ σᾶς λέω. Φτάνει νὰ μετρήσετε τὸ φετεινὸ καὶ βρίσκετε ἀμέσως. 'Εκείνη τὴν νύχτα, μιὰ γυναικα, συντροφιασμένη ἀπὸ τὸν τέχτονα* τὸν ἄντρα τῆς, στάθηκε μισοστρατὶς σὲ μιὰ σπηλιὰ καὶ γέννησε ἔνα παιδί. Φτωχὰ ἦταν τὰ ροῦχα τῆς, ἡ ὄψη τῆς πικραμένη· μὰ εἶχε κατιτὶ τόσο λαμπρὸ στὴ ματιά, ποὺ ἔλεγες θ' ἀναστήσῃ καὶ τὴν πέτρα. Κάτω ἀπὸ τὸ γαλάζιο φόρεμα καὶ τὸ κόκκινο στηθοπάνι, τὸ κορμὶ φάνταζε λυγερό, ἀξιο γιὰ νὰ θρονιάσῃ μιὰ πάναγνη ψυχή. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἄσπρο τῆς κεφαλοδέτη, τὰ μυγδαλωτὰ μάτια, τὰ φρύδια τὰ σμιχτά, τὸ λεφαντένιο μέτωπο, λαμπρότερο κι ἀπὸ τὰ χρυσὰ στολίδια του, φανέρωναν τὴν αἰσθαντικὴ πηγὴ ποὺ θὰ σαρκώσῃ τὴν Ἀγάπη καὶ τὴν Καλωσύνη.

Γέννησε τὸ παιδί, τὸ βύζαξε, τὸ τύλιξε στὸ σάλι τῆς καὶ τ' ἀπίθωσε στὴ φάτνη πάνω στ' ἄχυρα νὰ κοιμηθῇ. Σὲ λίγο ὁ ἀνασασμὸς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στηθάκι του ἥσυχος, σὰν ἀνασασμὸς βαλσαμόδεντρου.* Γύρω τὸ σκοτάδι ἀπλωνόταν πίσσα. Κάτω στὸ χῶμα πλαγιασμένα τὰ ζωντανά, βόδια καὶ πρόβατα καὶ ἄλογα μαζί, ἔνοιωθαν κάποια φρίκη νὰ χαμοπετᾶ πάνω τους, σύγκρυνο νὰ τὰ περιγλείφῃ, κι ἔμειναν ἄγρυπνα. Μὰ οὔτε βέλασμα, οὔτε χλιμίντρισμα, οὔτε βούγεμα* ἥχολογοῦσε. Ἡ φάκνα ἔτριζε κάποτε· ἀλλὰ καὶ κείνη ἔμενε ἔξερομασημένη στὸ στόμα τους. Ἀπάνω, ἡ σπηλιὰ μὲ τὸν οὐρανό τῆς νεροστάλαχτο, μὲ τὰ πλευρά τῆς αὐλακωμένα ἀπὸ τὶς νεροσυρμές, πράσινα ἀπὸ τὰ πολυτρίχια*, σκισμένα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ ὅρνιου,

τέχτονας: χυλουργός. **βαλσαμόδεντρο:** δένδρον ποὺ παράγει βάλσαμον (φάρμακον ποὺ ἀνακουφίζει ἀπὸ πόνους καὶ θλίψεις). **βούγεμα:** ἡ φωνὴ τοῦ βοδιοῦ. **πολυτρίχι:** ὀνομασία διαφόρων φυτῶν.

τρύπια ἀπὸ τοῦ σφαλαγγιοῦ* τὸ κεντρί, κλεισμένα μὲ τὸν πλοκὸς* τῆς ἀράχνης, ξεθεμελιωμένα ἀπὸ τὸν ποντικό, ψήλωνε βουβὴ κι ἀτάραχη. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴν χαμηλὴ ἐμπατή*, τὸ φῶς ἀστροστόλιστης νύχτας χυνόταν στὶς πλαγιές καὶ τὰ λακκώματα. Οἱ κουρμάδες ἔκει ψήλωναν λαμπάδες, μὲ τὰ καμαρωτὰ κλωνιὰ καρποφορεμένα. Ἐκεῖ τὸ ἀμπέλια ἔδειχναν κλαδιὰ ἔτοιμα ν' ἀνοίξουν μάτια χλωροπράσινα στὸ πρῶτο φύσημα τῆς ἄνοιξης. Ἐκεῖ ἀσπραργυρανθισμένες οἱ ἐλιὲς λαγάριζαν* ἀπὸ τώρα τὸ χυμὸ ποὺ θὰ καῆ θυσία στὸ νεογέννητο. Ἐκεῖ καὶ τὰ σπίτια τῆς Βηθλεέμ, μικρά, τετράγωνα, μὲ τὸ δῶμα πάνω καὶ τὴν πόρτα στὸ πλάγι, ἔλαμπαν στὸν ἀσβέστη, λές καὶ στολίστηκαν νὰ καλωσορίσουν Ἐκεῖνον, ποὺ θὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ δόξα. Βαθειὰ ὁ Ἰορδάνης στέναζε μέσα στὴν χαλικοστρωμένη κοίτη του καὶ πρόσμενε μὲ τρόμο τὸ θεϊκὸ κορμί, ποὺ θ' ἄγιαζε τὰ νερά του. Δεξιὰ στὴν χούνη*, σὰν κατάρατο πνεῦμα, βρουχιόταν ἡ Νεκρὴ Θάλασσα, λές κι εἶχε ἀκόμη μέσα της τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα. Ἀριστερά, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ζυγούς, ἔκει ποὺ δὲν ἔφτανε τὸ ἀνθρώπινο μάτι, ἥταν ὅμως ἀσήκωτος ὁ λογισμὸς τοῦ θεοῦ, στὴν χαρὰ καὶ στὴν ἀκολασία παραδομένα, οὕρλιαζαν τὰ Γεροσόλυμα, τὸ ἀσμα τῶν προφητῶν κι ἡ λατρεία λαοῦ μεγάλου.

Ο Ἰωσήφ, μόλις εἶδε κοιμισμένο τὸ παιδί, κατέβηκε στὸ χωριὸ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν λεχώνα. Καὶ κείνη δλομόναχη, ἀδυνατισμένη, μὲ τὴν μητρικὴ λαχτάρα στὰ στήθη, σταύρωσε τὰ χέρια, ἀκούμπησε τὸ κορμὶ σ' ἕνα στῦλο κι ἔκλεισε τὰ ματόφυλλα. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ κοιμηθῇ. Ἡ τύχη τοῦ θεόσταλτου ἥρθε νὰ τῆς τυραννήσῃ τὴν ψυχή. Τί θ' ἀπογένη στοῦ κόσμου τὴν ἀντάρα ὁ τρυφερός της κρίνος; Ἐκεῖνος, ποὺ τῆς δόθηκε μὲ τὸ χέρι ἀσπροντυμένου Χειρουβείμ; Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ποιὸ τὸ τέλος

σφαλάγγι: εἰδος ἀράχνης φαρμακερῆς. **πλοκός:** ἴστος. **ἐμπατή:** εἰσοδος. **λαγαρίζω:** καθαρίζω, ζεχωρίζω, ἔτοιμάζω. **χούνη:** τόπος κλειστός, φαράγγι.

του; Θὰ περάσῃ δρόμο πορφυρόστρωτο* ἢ θὰ βάψῃ μὲ τὸ αἷμα του τ' ἀγκάθια καὶ τὶς στουρναρόπετρες*; Ὁ κόσμος παραλυμένος δὲν προσέχει πιὰ στὰ λόγια τῶν προφητῶν. Ὁ Ἰσραὴλ στενάζει κάτω ἀπὸ τὸ ψέμα τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ρωμαίων τὸ ζυγό. Δὲν κιθαρίζει* ὁ Δαβίδ, οὔτε ἡ Δεββώρα* δικάζει τὸ λαὸ κάτω ἀπὸ τοὺς κουρμάδες. Τοῦ Ἀαρὼν τὰ τέκνα ληστεύουν· ἀπιστίας σύγνεφο κάθεται στὴν Ἱερὴ Κιβωτὸ* καὶ στοῦ Μεγάλου Ναοῦ* τὰ ἄδυτα. Πίνει τὸ αἷμα τῶν Μακκαβαίων* ἡ γῆ, χωρὶς ν' ἀποδώσῃ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη. Ὁ Γαυλωνίτης* Ἰούδας χάθηκε, χωρὶς ν' ἀνορθώσῃ τὸ Νόμο. Ἡ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας χωρισμένη σὲ βασίλεια καὶ τοπαρχίες, φθείρεται ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο σπαραγμό, σὰ νὰ τὴ βαραίνη ἀκόμη ἡ ἀπείθεια τῶν προγόνων στὴν ἔρημο τοῦ Σίν*. Κόλαση ἔγινε ὁ ποτὲ παράδεισος! Ἐγωϊστὴς καὶ ἐκδικητικὸς καὶ ἄδοξος ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Κυρίου! Πῶς θὰ ζήσῃ σὲ τέτοιον κόσμο τὸ παιδί της:

Ἄξαφνα, λύχνος ἥλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρὸς στῆς μάνας τὴν ψυχή, ἔτοιμος νὰ δείξῃ τὸ μέλλον τοῦ νιογέννητου, ὅπως ἡ νεφέλη ἔδειξε ἄλλοτε τὸν ἄγνωστο δρόμο στὴ φυλή της. Καὶ τὸν εἶδε τριαντάχρονο λεβεντονιὸ νὰ μαγνητίζῃ τὶς ψυχὲς τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγερός, μὲ σεβαστὴ μελαγχολία στὸ ροδοζύμωτο πρόσωπο, μὲ τὰ καστανὰ μαλλιὰ κυματιστὰ στοὺς ὄμους, μὲ τὸ στόμα γλυκοστάλαχτο καὶ τὰ γαλανὰ μάτια, μιλοῦσε στὸ λαὸ καὶ τὸν ἔπειθε. Ἐκήρυττε στὶς συναγωγὲς καὶ χίλιοι τὸν

πορφυρόστρωτος: στρωμένος μὲ πορφύρες, ἔνδοξος. **στουρναρόπετρα:** πέτρα μεγάλη καὶ σκληρή. **κιθαρίω:** παιζω κιθάρα, ψάλλω. **Δεββώρα:** προφῆτις καὶ κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ. **Ἱερὴ Κιβωτός:** σκεῦος λατρείας τῶν Ἐβραίων, ποὺ ἐφυλάσσετο εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος. **Μεγάλος Ναός:** ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος. **Μακκαβαῖοι:** ἥρωες τῶν Ἐβραίων, οἱ ὅποιοι ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. **Ἰούδας ὁ Γαυλωνίτης:** ἥρως τῶν Ἐβραίων. **Σίν:** ἡ ἔρημος τοῦ Σινᾶ.

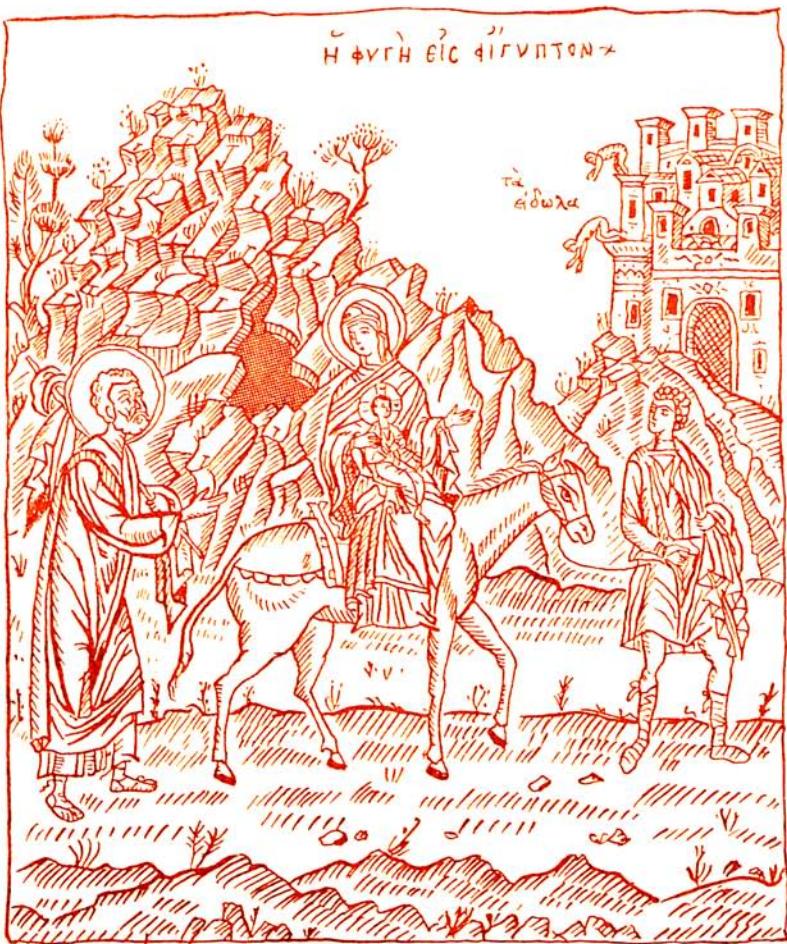
ἄκουαν· ἀνέβαινε στὸ βουνὸ καὶ μύριοι τὸν ἀκολουθοῦσαν. Διαβαίνει ἀνάλαφρα τὴ λίμνη τῆς Γεννησαρὲτ καὶ ρίχνονται λαμνοκοπῶντας οἱ κόσμοι στὰ βήματά του. Οἱ προφῆτες ποὺ τὸν προσπερνοῦσαν, τώρα πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσῆ ἀναζῆ στὰ λόγια του καὶ συμπληρώνεται. Ἡ ἔρμη γῇ ἀναδροσίζεται, τ' ἀπελπισμένα στήθη ἔαναθαρρεύουν· τὰ πλανημένα πρόβατα γυρίζουν πάλι στὴ μάντρα τους. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπὸ τὰ πλατειὰ στέρνα του καὶ δροσίζει τὸ καμίνι τῆς κακομοιριᾶς. Οἱ ἄπιστοι πιστεύουν καὶ σηκώνονται οἱ ταπεινοί· τυφλοὺς φωτίζει, χωλεύς δόηγει. Τὰ Ἱεροσόλυμα στρώνουν τοὺς δρόμους μὲ βάγια νὰ τὸν δεχτοῦν. Σύγκαιρα* ὅμως καρφώνουν τὸ σταυρό. Ὁ φθονερὸς μαθητὴς τὸν παραδίνει μὲ φίλημα. Ὁ δειλὸς φίλος τὸν ἀρνιέται, πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινός. Μὰ Ἐκεῖνος, ἀνώτερος ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τὴν ἄρνηση καὶ τὴν προδοσία, διαβαίνει πρᾶος μέσα ἀπὸ τὶς κοροϊδίες καὶ τὰ φυσίματα, πίνει τὸ ξύδι καὶ τὴ χολή, φορεῖ τὸ ἀγκαθερὸ στεφάνι, τὴν περιφρονητικὴ χλαμύδα, κρατεῖ τὸ καλαμένιο σκῆπτρο καὶ ἀνεβαίνει στὸ μαρτύριο.

— Γυναικα, νὰ ὁ γιός σου· λέει τὴν τελευταία στιγμή. Καὶ ἀποχαιρετᾶ, μ' ἔνα βλέμμα μελαγχολικό, τὴ μάνα ποὺ τὸν γέννησε, τοὺς φίλους ποὺ τὸν πίστεψαν, τὸ λαὸ ποὺ τὸν τυράννησε, τὴ γῇ ποὺ εἶδε τὶς πίκρες του, καὶ τὸν οὐρανὸ ποὺ θὰ δεχόταν τὸ Σῶμα του.

Ἡ μάνα ἥταν ἐκεῖ καὶ τὰ ἔβλεπε ὅλα. Ἡθελε νὰ φωνάξῃ, νὰ τρέξῃ γιὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακούργων· ἀλλὰ δὲ μποροῦσε νὰ βγάλῃ φωνή. Τὸ σῶμα δὲν ἀκολουθοῦσε τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς. Μὰ ὅταν εἶδε ἔνα στρατιώτη ἀγριοπρόσωπο, ἔτοιμο νὰ λογχίσῃ τὰ πλευρά του,

σύγκαιρα: ταυτοχρόνως.

Η ΦΥΓὴ εἰς φίγυπτον

— Μή!.. ἐφώναξε μὲ δόλη τὴ δύναμι.

Καὶ μὲ τὸ μή! ξύπνησε. Δὲν εἶδε δόλόγυρά της τίποτα ἀπὸ τὸ φρικτὸ δράμα. Τὸ βρέφος κοιμότανε ἀκόμη πλάγι της, μέσα στὴ φάτνη, ἀπάνω στὸ ἄχυρο. Μὰ δὲ βασίλευε ἡ σιγὴ καὶ τὸ σκοτάδι, δπως πρίν. Ἀγγελικὴ ἀρμονία κατέβαινε ἀπὸ ψηλὰ καὶ λαμπρομέτωπο ἀστέρι ἔχυνε θάλασσα τὸ φῶς του στὴ σπηλιά.

Καὶ μπρὸς στὰ πόδια της, οἱ μάγοι γονατιστοὶ μὲ τὰ δῶρα τους, τὴ σμύρνα καὶ τὸ μόσχο καὶ τὸ λιβάνι, ὡνόμαζαν τὸ γιό της βασιλέα καὶ θεό.

Ἐκείνη τὴν ὥρα φάνηκε στὴν ἐμπατὴ χλωμὸς διώσήφ.

— Νὰ φύγουμε· λέει τρέμοντας στὴ γυναικα του. Ὁ Ήρώδης θέλει τὸ παιδί κι οἱ ἄνθρωποί του ψάχνουν στὴ χώρα. Γρήγορα νὰ φύγουμε!

Ἐκείνη ἅρπαξε ἀμέσως τὸ βρέφος, τὸ ἔσφιξε στοὺς κόρφους της καὶ πῆραν δρόμο γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ἡ νύχτα τοὺς ἔκρυψε. Μὰ τὰ αἷματα τῶν ἄλλων παιδιῶν κι ὁ θρῆνος τῶν μανάδων ἀνέβαιναν ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς Γαλιλαίας, πρωτόλουβη^{*} θυσία στὸν ἀναμορφωτὴ τοῦ κόσμου.

— Πόσα αἷματα θὰ χυθοῦν ἀκόμη! ψιθύρισε προφήτης ἡ γυναικα. Πόσα αἷματα!..

Τέλειωσε ὁ Ἀξιώτης τὸ διήγημά του κι' οἱ σύντροφοι ἔμειναν ἀκόμη ἀκίνητοι σὰν ὄνειροπλανεμένοι. Μερικοὶ σταυροκοπήθηκαν· ἄλλοι στέναξαν βαθειά, σὰ νὰ ξύπνησε κάτι παρήγορο μέσα τους. Μὰ ὁ Κώστας ὁ θερμαστής, ἴδιος στ' ἀστεῖα καὶ στὰ σοβαρά, ρώτησε πονηρὰ τὸ σύντροφό του:

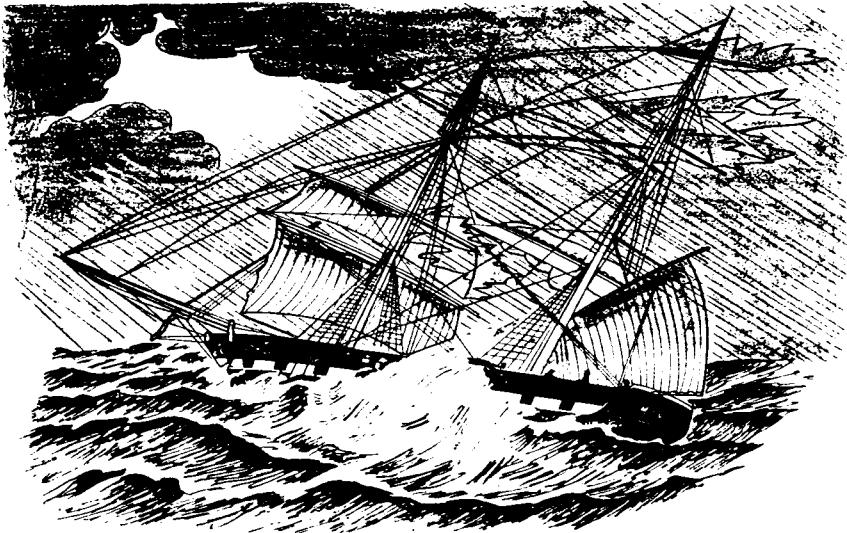
— Δὲ μοῦ λές, βλάμη[†], εἰδε ἡ Παναγία στ' ὄνειρό της καὶ τὸν πατριώτη σου τὸν Βαραββᾶ[‡];

Ἐκεῖνος χολοταράχτηκε· φοβερὴ βλαστήμια ἀνέβηκε στὰ χείλη του. Μὰ τὴν κατάπιε. Δὲν ἤταν καιρὸς τώρα νὰ κολαστῇ κανείς! Χαμογέλασε, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ ξαπλώθηκε στὸ ἔρημο κρεββάτι του.

— Καὶ τοῦ χρόνου, παιδιά, στὰ σπίτια μας! εὐχήθηκε.

— Στὰ σπίτια μας, μὰ θὰ μᾶς θερίζη ἡ πεῖνα, εἶπε ὁ θερμαστής. Καὶ γέλασε δυνατά.

πρωτόλουβη: πρώιμη. **βλάμης:** ὁ σύντροφος. **Βαραββᾶς:** ὁ γνωστὸς Ἰουδαῖος ληστής· τὸ ὄνομά του χρησιμοποιεῖται πειρακτικῶς διὰ τοὺς Ναξιώτας.

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Z. Παπαντωνίου

Ο Ζαχ. Παπαντωνίου έγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσι καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1940. Εἰργάσθη ως δημοσιογράφος, ὑπηρέτησεν ως Νομάρχης Ζακύνθου, Μεσσηνίας καὶ Κυκλαδῶν καὶ τέλος διωρίσθη διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης. Τὸ 1938 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, πεζοτράγουδα, διηγήματα, ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις, ἔνα θεατρικὸν ἔργον ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ «Τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ» καὶ ἔνα παιδικὸν ἀνάγνωσμα: «Τὰ ψηλὰ βουνά». Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ως τεχνοκρίτης. Τὰ πεζοτράγουδά του «Πεζοὶ ρυθμοί» εἰναι τὰ καλύτερα εἰς τὸ εἶδος των. Αἱ μοναδικαὶ ποιητικαὶ συλλογαὶ του εἰναι τὰ «Θεῖα Δῶρα» καὶ τὰ «Πολεμικὰ τραγούδια».

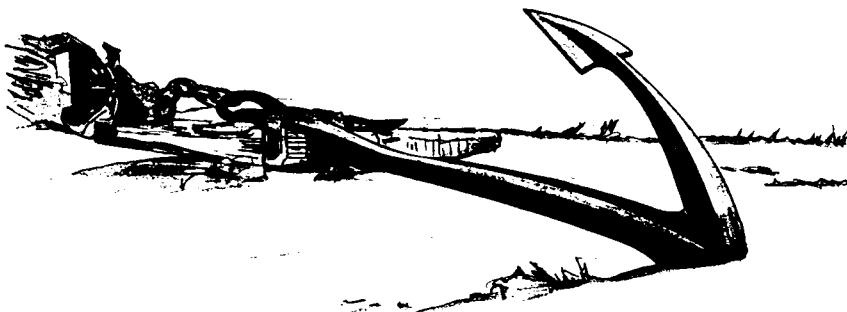
*Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;
Σὲ μάχεται ἡ θάλασσα, δὲν τὴν φοβᾶσαι;
Ανέμοι σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό . . .
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;*

*Γιὰ χώρα πηγαίνω πολὺ μακρινή.
Θὰ φέξουνε φάροι πολλοὶ νὰ περάσω.
Βοριάδες, νοτιάδες θὰ βρῶ, μὰ θὰ φτάσω
μὲ πρίμο ἀγεράκι, μ' ἀκέριο πανί.*

Κ' οἱ κάβοι ἀν σοῦ στήσουν τὴ νύχτα καρτέρι;
Απάνω σου ἄν πέσῃ τὸ κῦμα θεριὸ
καὶ πάρη τοὺς ναῦτες καὶ τὸν τιμονιέρη;
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;*

*Ψηλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου, ποὺ ἀσπρίζει,
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυφὴ λειτουργία
ὅρθος ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ παρθένα Μαρία.*

κάβος: ἀκρωτήριον.

Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΔΕΙΠΝΟΣ

Πην. Δέλτα

Η Πηνελόπη Δέλτα ήτο κόρη του 'Εμμ. Μπενάκη και μὲ τὸ ψευδώνυμον αὐτὸ ἔγραψε πολλὰ βιβλία παιδικά, πρωτότυπα παραμύθια, ιστορικά μυθιστορήματα μὲ σκοπὸν νὰ παιδαγωγήσῃ σωστά τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1874 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1941. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μορφὴ τῆς νεοελληνικῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καὶ τὰ βιβλία τῆς βασικὰ διὰ κάθε παιδικὴν βιβλιοθήκην. Εἶναι γραμμένα εἰς ἀπλῆν καὶ εὐχάριστον γλῶσσαν, ἐνῷ ὅλα τὰ ιστορικά τῆς ἔργα τὰ διακρίνει ὑψηλὸς πατριωτικὸς παλμός. Ἐργα της: «Στὰ μυστικά τοῦ βάλτου», «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», «ὁ Μάγκας», «ὁ Τρελλαντώνης», «Γιὰ τὴν πατρίδα», «Παραμύθια καὶ ἄλλα», «Παραμύθι χωρὶς ὄνομα».

ταν βράδιασε, πῆρε ὁ Ἰησοῦς τὸ δρόμο τῆς Ἱερουσαλήμ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους δέκα μαθητές, βρῆκαν τὸ δωμάτιο στρωμένο μὲ χαλιά, ὅπου ἦταν ἔτοιμο τὸ Πάσχα, καὶ κάθησαν ὅλοι νὰ φάγουν.

Δεκατρία ἦταν τὰ τρίκλινα* γύρω στὸ χαμηλὸ τραπέζι. Στὴ μεσαίᾳ θέση, στὸ πρωτοτρίκλινο, ἦταν γερμένος ὁ Ἰησοῦς, ἀριστερά του ὁ Πέτρος καὶ δεξιά του ὁ Ἰωάννης. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ξαπλώθηκαν στ' ἄλλα καθίσματα, μαζὶ καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης.
Καὶ τοὺς εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Μὲ πόθῳ ἐπιθύμησα νὰ φάγω τοῦτο τὸ Πάσχα μαζί σας, πρὶν πάθω. Γιατὶ σᾶς τὸ λέγω, δὲ θὰ τὸ ξαναφάγω

*τρίκλινο: κάθισμα μεγάλο σὰν κρεββάτι.

πιά, ὥσπου νὰ συμπληρωθῇ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸ ἔθιμο τῶν Ἐβραίων, γίνουνταν πρῶτα ἡ προσευχή, ὑστερα, ἐκεῖνος ποὺ κάθουνταν στὸ πρωτοτρίκλινο ἔπαιρνε τὸ κρασί, καὶ ἀφοῦ δόξαζε τὸ Θεό, ποὺ ἔκανε τὸν καρπὸ τοῦ ἀμπελιοῦ, τὸ περνοῦσε σὲ ὅλους γύρω.

Πήρε δὲ Ἰησοῦς τὸ ποτήρι γεμάτο κρασί, ποὺ τοῦ πρόσφεραν οἱ μαθητές καὶ, ἀφοῦ τὸ εὐλόγησε, εἶπε:

— Πάρτε τοῦτο καὶ μοιραστήτε το, γιατί σᾶς λέγω,
ποτὲ πιὰ δὲ θὰ πιῶ ἀπὸ τὸ γέννημα τοῦ ἀμπελιοῦ, ὃσπου νὰ
ξλθῇ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἐνῷ ἔτρωγαν ὅλοι ἀδελφωμένοι, ἀρχιζαν πάλι

άναμεταξύ τους νὰ λογαριάζουν οἱ μαθητὲς καὶ νὰ φιλονικοῦν, ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς πρέπει νὰ εἰναι πρῶτος.

Τοὺς ἄκουσε ὁ Ἰησοῦς. Καὶ αὐτὴ τὴ φορά, τὴν τελευταία, θέλησε νὰ τοὺς δώσῃ τὸ μάθημα, ὅχι πιὰ μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴν πράξη.

Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἔβγαλε τὸ ροῦχο του, καὶ, παίρνοντας ἔνα πεσκίρι*, τὸ ζώστηκε· ὕστερα, χύνοντας νερὸ σὲ μιὰ λεκάνη, ἀρχισε ἐναν-ἐναν νὰ τοὺς πλένῃ τὰ πόδια καὶ νὰ τὰ σφουγγίζῃ μὲ τὸ πεσκίρι, ποὺ εἶχε στὴ μέση.

Σαστισμένοι τὸν ἄφησαν οἱ μαθητὲς νὰ κάνῃ ὅπως ἥθελε· μὰ σὰν ἥλθε ἡ σειρὰ τοῦ Πέτρου, ὁ θερμόαιμος μαθητῆς ἀναστατώθηκε:

— Κύριε, ἐσὺ θὰ μοῦ πλύνης τὰ πόδια; ἀναφώνησε.

Τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Ἰησοῦς καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐκεῖνο ποὺ κάνω ἐγώ, ἐσὺ δὲν τὸ καταλαβαίνεις τώρα. Θὰ τὸ καταλάβης ὅμως ἀργότερα.

Ο Πέτρος ὅμως διαμαρτυρήθηκε κι ἐπέμεινε λέγοντας:

— Ποτὲ δὲ θὰ μοῦ πλύνης τὰ πόδια.

Ο Ἰησοῦς δὲν τὸν ἀποπῆρε· νοιώθοντας τὴν ἀγάπη τοῦ μαθητῆ του καὶ τὴν ταπείνωσή του ἐμπρὸς στὸν Κύριο, τοῦ εἶπε:

— "Ἄν δὲν σὲ πλύνω, δὲ θὰ ἔχης θέση κοντά μου.

Μεμιᾶς ἔσβησε ἡ ἀντίσταση τοῦ πιστοῦ Ἀποστόλου.

"Ως τὴν ψυχὴ συγκινημένος, ἀναφώνησε ὁ Πέτρος:

— Κύριε, ὅχι μόνο τὰ πόδια μου, μὰ καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὸ κεφάλι μου.

Μὲ ἀγάπη τοῦ εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Ο λουσμένος δὲ χρειάζεται παρὰ τὰ πόδια του νὰ πλύνῃ (ὁ λουσμένος μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἄγιο, ἔχοντας τὴ

*πεσκίρι: πετσέτα (τουρκ.).

ψυχὴ καθαρή), καὶ εἶναι ὅλος καθαρός· καὶ σεῖς εἰστε καθαροί.

Σκυμμένος χάμω, γερμένος στὰ πόδια τοῦ φτωχοῦ ψαρᾶ, θυμήθηκε πάλι ὁ Ἰησοῦς τὴ μαύρη προδοσία, που κρέμουνταν ἀπάνω του, καὶ ἡ ψυχὴ του σκοτείνιασε πάλι.

— “Οχι ὅμως ὅλοι, πρόσθεσε.

Καὶ ἐνῶ ταπεινώνουνταν ἔτσι θεληματικὰ στὰ πόδια τους, δίνοντάς τους μὲ τὴν πράξη αὐτὴ τὸ παράδειγμα τῆς μετριοφροσύνης, τὴν ἴδια ὕρα, μὲ ἀγάπη τους ἐπαναλάμβανε τὸ αἰώνιο μάθημα τῆς ἀκενοδοξίας* καὶ τοὺς ἔλεγε:

— Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν τὰ δρίζουν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔξουσιάζουν εὐεργέτες λέγονται. Νὰ μὴν εἶναι ἔτσι γιὰ σᾶς, παρὰ δὲ μεγαλύτερος ἀπὸ σᾶς ἄς εἶναι σὰν τὸ νεώτερο, καὶ δὲ ἀρχηγὸς σὰν ὑπηρέτης. Γιατὶ ποιὸς εἶναι ἀνώτερος; Ἐκεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τραπέζι ἢ ἐκεῖνος ποὺ ὑπηρετεῖ; Δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τραπέζι; Λοιπὸν ἐγὼ εἴμαι ἀνάμεσά σας σὰν ὑπηρέτης σας.

(*H ζωὴ τοῦ Χριστοῦ*)

ἀκενοδοξία: τὸ νὰ μὴ πιστεύῃ κανεὶς εἰς πράγματα μάταια.

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Γ. Θεοτοκᾶ

Ο Γιώργος Θεοτοκᾶς ἐγεννήθη τὸ 1906 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1966. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι γνωστὸς ως πεζογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς· μὲ τὸ θέατρον ἐξ ἄλλου ἡσχολήθη καὶ ἐπαγγελματικῶς ως γενικὸς διευθυντής τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου (1945-1946 καὶ 1950-52). Σπουδαιότερα εἶναι τὰ μυθιστορήματά του: «Ἀργώ», «Ο Λεωνῆς», «Τὸ Δαιμόνιο». Ἐγραψεν ἐπίσης δοκίμια καὶ ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις.

ιὰ προκυμαία καὶ μιὰ σειρὰ σπίτια, αὐτὴ εἶναι ἡ Δάφνη: τὸ τελωνεῖο, τὸ ταχυδρομεῖο, ἡ χωροφυλακή, τὸ πανδοχεῖο μας, μαγαζιά, ἀποθήκες, καταλύματα τῶν ἐργατῶν, ποὺ πηγαινοέρχονται γιὰ διάφορες δουλειές τῶν μοναστηριῶν καὶ δίνουν ζωὴ στὸ λιμανάκι. Ψηλά, σὲ μιὰ πλαγιά, ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ δάση, φαίνεται ἡ μεγάλη μονὴ Ξηροποτάμου. Βορειότερα, ἀπάνω στὴν ἀκρογιαλιά, διακρίνεις ἔνα μέρος ἀπὸ τὶς πολυώροφες οἰκοδομές τῆς ρωσικῆς μονῆς τοῦ Ἅγιου Παντελεήμονα.

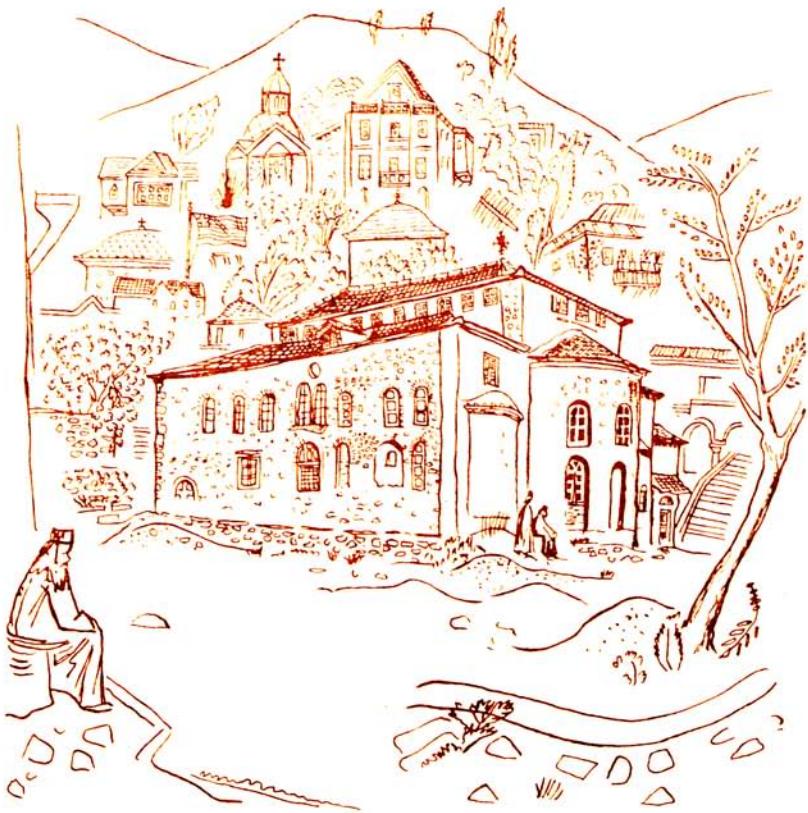
Ζητοῦμε μουλάρια γιὰ ν' ἀνεβοῦμε στὶς Καρυές, ἀλλὰ μουλάρια δὲν ὑπάρχουν. Θὰ ἔρθουν ἀργότερα, πρέπει νὰ περιμένουμε. Πόσην ὥρα; Ἄδηλο. Ο χρόνος ἔδω δὲν εἶναι μαθηματικὰ ὑπολογισμένος, ὅπως στὶς σύγχρονες πόλεις μας. Κυλᾶ μὲ κάποιαν ἀσάφεια μὲ τρόπον ἀόριστο. Βρίσκουμε μιὰ λύση γιὰ νὰ μὴ μένουμε ἀπραγοι. Θ' ἀνε-

βοῦμε μὲ τὰ πόδια στὴ μονὴ Ξηροποτάμου, ἀφήνοντας στὴ Δάφνη τὶς μικρὲς ἀποσκευές μας. Ὁ κ. Μαλῆς θὰ τὶς παραδώσει σ' ἔναν ἀγωγιάτη, «ἐν καιρῷ τῷ δέοντι», καὶ θὰ μᾶς τὸν στείλει μὲ ζῶα νὰ μᾶς παραλάβει ἀπ' ἐκεῖ γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴν πορεία μας.

Ξεκινοῦμε ἀπὸ ἔνα παραθαλάσσιο μονοπάτι καὶ, σὲ λίγο, φτάνουμε σ' ἔνα λιμανάκι μὲ ἀποθήκες, ὅπου βλέπουμε νὰ μεταφέρεται ξυλεία καὶ νὰ φορτώνεται σὲ καΐκι. Εἶναι, καθὼς λένε ἐδῶ, ὁ «ἀρσανάς»* τῆς μονῆς. Ἀπ' ἐκεῖ παίρνουμε τὸν ἀνήφορο. Ἀργά, μὲ τὸν προαιώνιο ρυθμὸ τῆς πεζοπορίας μας, τὸ τοπίο τοῦ Ἀθω ξεδιπλώνεται δόλογυρά μας κι ἀρχίζει νὰ μᾶς κατακτᾷ. Δάση ἀτέλειωτα, δόλόδροσα, σκιερά, γεμᾶτα εύωδίες καὶ κελαηδισμούς, σκεπάζουν τὶς πλευρὲς τῆς χερσονήσου, ὅπου στραφεῖ τὸ μάτι. Κυριαρχεῖ ἡ καστανιά, ὑψηλή, λυγερή, νεανική, ποὺ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ γεράσει. Τὴν κόβουν, μόλις φτάσει τὸ φυσικό της ὑψος γιατί, καθὼς παρατηροῦμε, γίνεται μεθοδικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ δασικοῦ πλούτου. Οἱ θάμνοι δρυγιάζουν, φράζουν ἀπὸ παντοῦ τὴ διάβαση, σὰν μιὰ μικρὴ ζούγκλα, ἔξω ἀπὸ τοὺς δασικοὺς δρόμους, ψηλώνουν ἀνενόχλητοι καὶ ξεπετοῦν ἀπὸ μέσα τους ἀγριόδεντρα, ποὺ μπλέκονται ἀναμεταξύ τους. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ οὕτε γεωργία οὕτε κτηνοτροφία γιὰ νὰ περιορίσει τὴ βλάστηση κι ἡ πλούσια γῆ ἀφέθηκε ἐλεύθερη νὰ τινάζει τὶς πρασινάδες της, ὅσο βαστᾶ. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα, ξεχωρίζουμε, κάθε τόσο, νέες ὄψεις τοῦ τοπίου, καθὼς κυλᾶ, μὲ διάφορες μορφές, ἀπὸ λόφους, πλαγιές, ρεματιές, καὶ συναντᾶ τὴν ἀστραφτερὴ θάλασσα, σὲ ἀπόκρημνους βράχους καὶ χρυσὲς ἀμμουδιές. Εἶναι τόσο ὅμορφα, ποὺ αἰσθάνεσαι ἔνα σφίξιμο στὴν καρδιά.

Σὲ καμμιὰν ὥρα, φτάσαμε στὴ μονὴ Ξηροποτάμου.

ἀρσανάς: ἐπίνειον καὶ ἀποθήκη.

Διαβαινούμε τὴν ἐπίσημη, μεγάλη πύλη της, προχωροῦμε στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ. Ἡ μονὴ μᾶς παρουσιάζεται ἄδεια, σιωπηλή, σὰν ἀκατοίκητη. Ἀργότερα θὰ μάθουμε πώς, τούτη τὴν ὥρα, οἱ μοναχοὶ ἡσυχάζουν, ὕστερα ἀπὸ τὶς πολύωρες ἀκολουθίες τῆς νύχτας καὶ τῆς αὐγῆς. Περιεργαζόμαστε τὸ κλασικό, βασικὸ σχῆμα τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἅγίου Ὁρους, ποὺ πρόκειται νὰ τὸ δοῦμε νὰ ἐπαναλαμβάνεται σὲ ποικίλες παραλλαγές. "Ενα ἐπιβλητικὸ οἰκοδόμημα μὲ μορφὴ φρουρίου, ποὺ περιβάλλει μιὰν ἐσωτερικὴ αὐλὴ, μικρὴ ἢ μεγάλη. Ἀπάνω ἀπὸ τὰ φρουριακὰ

τείχη, σὲ πολλὰ ἡ λίγα πατώματα, εἶναι χτισμένα τὰ οἰκήματα τῆς μονῆς: κελλιά, ξενῶνες, αἴθουσες, γραφεῖα. Κάτω, βρίσκονται οἱ ἀποθῆκες. Στὴ μέση τῆς αὐλῆς, τὸ «καθολικό», δηλαδὴ ὁ κεντρικὸς ναός, βυζαντινός, σὲ σχῆμα σταυροῦ, μὲ τρούλλους. Ἀπέναντι στὴν εἰσοδο τοῦ ναοῦ, ἡ «τράπεζα», δηλαδὴ ἡ αἴθουσα ὅπου γευματίζουν ἀπὸ κοινοῦ οἱ μοναχοὶ στὰ κοινόβια μοναστήρια. Στὰ ἴδιόρρυθμα μοναστήρια, ἡ συνεστίαση ἔχει καταργηθεῖ, οἱ μοναχοὶ γευματίζουν στὰ κελλιά τους κι ἡ τράπεζα χρησιμοποιεῖται μόνο γιὰ ἐπίσημα γεύματα, σὲ μερικὲς μεγάλες ἑορτές. Στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ ὑπάρχει πάντα κι ἕνα μικρὸ οἰκοδόμημα, σὰν ἔξεδρα, ὅπου βρίσκεται μιὰ μεγάλη μαρμάρινη λεκάνη, σκεπασμένη μὲ κουβούκλιο. Εἶναι ἡ λεγόμενη «φιάλη», στὴν ὁποίᾳ γίνεται ὁ ἄγιασμός. Ἡ κάθε μονὴ ἀνασυνθέτει μὲ πρωτότυπο τρόπο τὸ καθιερωμένο αὐτὸ σχῆμα, ποὺ τὸ μπλέκει μὲ δευτερώτερους ναούς, μὲ παρεκκλήσια, πύργους, προμαχῶνες καὶ ἄλλα χτίσματα, στοιβαγμένα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες.

Ζητοῦμε νὰ δοῦμε τὸν «ἀρχοντάρη», ποὺ μᾶς δέχεται μὲ πολλὴν εὐγένεια. Εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ὑποδοχὴ καὶ τὴν περιποίηση τῶν ξένων. «Ἀρχονταρίκι», μὲ τὴν ὄρολογία τοῦ Ἀγίου Ὁρους, λέγεται ὁ ξενώνας. Τοῦ ἔξηγοῦμε ὅτι εἴμαστε περαστικοὶ καὶ θέλουμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ μονὴ καὶ νὰ φύγουμε σὲ λίγο. Μᾶς ζητᾶ τὰ διαμονητήριά* μας. Φυσικά, δὲν ἔχουμε διαμονητήρια, ἀφοῦ δὲν πήγαμε ἀκόμα στὶς Καρυές, ὅπου ἔδρεύουν οἱ ἀρχές. Ὁ ἀρχοντάρης λυπᾶται, ἀλλὰ χωρὶς διαμονητήριο δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴ μονὴ· οἱ κανονισμοὶ εἶναι αὐστηροί. Ἐπικαλοῦμαι συστατικὸ γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη. Σεβόμαστε τοὺς κανονισμούς, ἀλλὰ μήπως θὰ ἥταν δυνατὸ νὰ γίνει μιὰ μικρὴ ἔξαίρεση

διαμονητήριον: ἔγγραφον, ἐπιτρέπον τὴν παραμονὴν εἰς τὸ Ἀγιον Ὅρος.

γιὰ μᾶς; Ὁ ἀρχοντάρης δυσκολεύεται. Τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ κάμει, εἶναι νὰ μᾶς παραπέμψει σ' ἔναν ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους.

Ἄνεβαίνουμε σκάλες, διασχίζουμε φαρδεῖς διαδρόμους, ἀτέλειωτους, πανέρημους. Φτάνουμε σ' ἔνα γραφεῖο, ὅπου μᾶς δέχεται ὁ ἐπίτροπος* μεσόκοπος μοναχὸς μὲ μαῦρα γένεια καὶ μ' ἔνα ὄφος, ποὺ φανερώνει διοικητικὴν ἀρμοδιότητα. Ἀπὸ ἔνα μπαλκόνι βλέπει κανείς, σὲ μεγάλην ἀκτίνα, τὸ τοπίο τοῦ Ἀθω νὰ ἀπλώνεται πρὸς τὴ θάλασσα, σ' ὅλην του τὴ δόξα. Ἐρχεται ὁ δίσκος μὲ τὰ στερεότυπα ἀγιορείτικα κεράσματα: ρακί, λουκούμι καὶ καφέ. Ὁ τύπος εἶναι νὰ ὑψώσεις πρῶτα τὸ ποτηράκι μὲ τὸ ρακί καὶ νὰ πεῖς: «Εὐλογεῖτε». Σοῦ ἀποκρίνονται: «Ο Κύριος», δηλαδὴ «Ο Κύριος ἡς μᾶς εὐλογήσει». Πίνεις τὸ ρακί, τρῶς τὸ λουκούμι καὶ κρατᾶς τὸν καφέ γιὰ νὰ τὸν πιεῖς σιγά-σιγά. Αὐτὸ τὸ κέρασμα ἐπαναλαμβάνεται ἀκατάπαυστα, ὅπου μπεῖ κανείς, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπιβλητικὰ συνοδικὰ ὥς τὰ πιὸ φτωχικὰ κελλιά.

Ο ἐπίτροπος ἔξετάζει τὴν περίπτωσή μας. "Οχι, ἀποκλείεται νὰ δοῦμε τὴ βιβλιοθήκη καὶ τὰ κειμήλια, χωρὶς διαμονητήριο. Θὰ κάμει, ώστόσο, γιὰ μᾶς μιὰ ἔξαίρεση, ἀφοῦ ἔχουμε γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη. Θὰ ἐπιτρέψει νὰ μᾶς ἀνοίξουν νὰ δοῦμε τὸ καθολικό· τίποτε ἄλλο. Τελικά, ἡ αὐστηρότητα αὐτὴ μ' εὐχαριστεῖ καὶ μοῦ μεταδίδει κάποιο αἴσθημα ἀσφαλείας, κάποια σιγουριά. "Ετσι εἶναι τὸ σωστό: νὰ τηροῦνται οἱ κανονισμοὶ καὶ νὰ γίνωνται δεκτοὶ στὶς μονὲς οἱ ποικίλοι περιηγητές, ποὺ κυκλοφοροῦν ὅλο καὶ περισσότεροι στὸ Ἀγιον Ὄρος, ὑστερα ἀπὸ κάποιον ἔλεγχο στὶς Καρυές. Κάθε μονὴ εἶναι ἔνα πραγματικὸ μουσεῖο, φορτωμένο θησαυρούς, πνευματικούς, ἱστορικούς, καλλιτεχνικούς, ὑλικούς. Σήμερα πιά,

ἐπίτροποι: προϊστάμενοι μοναχοὶ τοῦ μοναστηρίου.

άφοῦ συνέβηκαν, βέβαια, πολλὲς ἀνωμαλίες στὸ παρελθόν, ἡ ἀξία τους ἔχει συνειδητοποιηθεῖ καὶ ἡ φύλαξή τους δημιουργεῖ μεγάλες εὐθύνες. Γι' αὐτὸ τὰ πάντα εἶναι κλειδωμένα, ἀκόμα κι οἱ ἐκκλησίες, τὴν ὥρα ὅπου δὲν γίνονται ἀκολουθίες, καὶ ἀνοίγουν μὲ τὴν ἄδεια μιᾶς ὑπεύθυνης ἀρχῆς. Ὁ ἐπισκέπτης, ὅποιος κι ἀν εἶναι, συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ μοναχούς, δταν μπαίνει στοὺς ναοὺς ἢ πλησιάζει τὰ κειμήλια τῶν μονῶν.

Μᾶς παρέλαβε ὁ «ἐκκλησιαστικός», ὁ μοναχὸς ποὺ ἔχει τὴ φροντίδα τοῦ ναοῦ καὶ ποὺ κρατᾷ τὰ κλειδιά του, καὶ μᾶς ἔδειξε τὸ καθολικό. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ καινούρια τοῦ Ἀγίου Ὄρους, χτισμένο καὶ τοιχογραφημένο στὸ 18ο αἰῶνα, σὲ μιὰν ἐποχή, ὡστόσο, ὅπου ἡ βυζαντινὴ καλλιτεχνικὴ παράδοση ἦταν ἀκόμα ζωντανὴ καὶ ἀκμαία. Στὴν πρόσοψῃ βρίσκεται ἐντοιχισμένη μιὰ ἀνάγλυφη εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, σκαλισμένη σὲ θεσσαλικὴ πέτρα, πού, κατὰ τοὺς τοπικοὺς θρύλους, μεταφέρθηκε ἐ-

κεῖ ἀπὸ τὴν Ἀγία Σοφία τῆς Πόλης. Συζητήσαμε λίγο μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸ τὰ ἴστορικὰ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, πού, κατὰ τοὺς μοναχούς της, ἰδρύθηκε στὸν 5ο αἰώνα ἀπὸ τὴν Ἀγία Πουλχερία κι εἶναι ἡ ἀρχαιότερη στὸν Ἀθω, κι ὅστερα τὸν ἀφήσαμε νὰ πάει νὰ ἡσυχάσει. Δὲν ξέρω ἂν ἔχει καμμιὰ ἴστορικὴ βάση αὐτὴ ἡ ἀποψη πού, σὲ ἄλλες μονές, τὴ διαψεύδουν. Βγήκαμε ἀπὸ τὴν πύλη καὶ ἀνακαλύψαμε μιὰν ἄλλη ἴδιοτυπία τοῦ Ἀγίου Ὁρους: τὸ κιόσκι. Ἐξω ἀπὸ κάθε μονή, σὲ μιὰ τοποθεσία διαλεγμένη γιὰ τὴ λαμπρή της θέα, βρίσκεται μιὰ σκιερὴ ἐξέδρα μὲ ζύλινους μπάγκους, τόπος ἴδανικὸς γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ὀνειροπόληση. Ξεχαστήκαμε ἐκεῖ, ώς ὅτου ἤρθε καὶ μᾶς φώναξε ὁ ἀγωγιάτης μας. Καβαλικέψαμε τὰ μουλάρια καὶ τραβήξαμε, μέσα ἀπὸ τὰ δάση, πρὸς τὴ ράχη τῆς χερσονήσου, κατηφορίσαμε ἔνα διάστημα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ της πλευρὰ καὶ τέλος εἰδαμε ν' ἀπλώνονται, στὰ πόδια μας, ἀνάμεσα στὶς πρασινάδες, οἱ Καρυές.

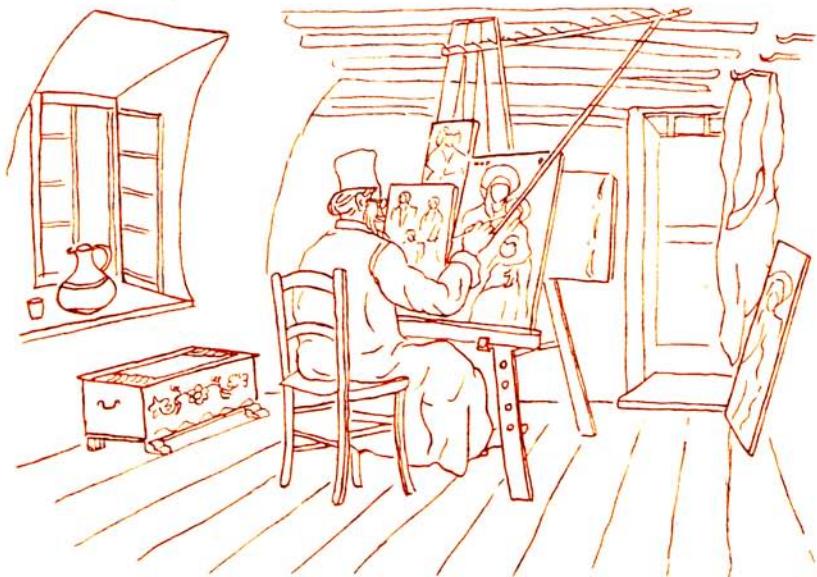
Ἄπὸ ὅ,τι εἶχα ἀκούσει, περίμενα νὰ συναντήσω ἔνα ἀσήμαντο χωριουδάκι. Χωριό, βέβαια, εἶναι οἱ Καρυές, ἀλλὰ μοῦ κάνει ἀμέσως ἐντύπωση ὁ δύγκος κι ἡ ἐπιβλητικὴ ὅψη πολλῶν οἰκοδομῶν τους. Δὲν φανταζόμουν ὅτι θὰ ἀντίκρυζα ἐδῶ τέτοια κτήρια, ἐκτός, βέβαια, ἀπὸ τὸ Πρωτᾶτο, ποὺ τὸ εἶχα ὑπ' ὅψη μου ἀπὸ διαβάσματα καὶ ἀναπαραστάσεις. Τὸ Πρωτᾶτο εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῶν Καρυῶν καὶ βρίσκεται, ἀπομονωμένο, στὴν κεντρικὴ τους πλατεία. Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα σωζόμενα μνημεῖα τοῦ Ἀγίου Ὁρους κι ἔλαβε τὴ σημερινὴ του μορφή, στὸ 10ο αἰώνα, ἀπὸ τὸν Ἀγιο Ἀθανάσιο τὸν Ἀθωνίτη. Εἶναι ἡ μόνη ἐκκλησία τοῦ Ἀθω, ποὺ ἔχει σχῆμα βασιλικῆς καὶ χρωστᾶ τὴ μεγάλη του φήμη στὶς τοιχογραφίες τοῦ Πανσελήνου*, ποὺ κοσμοῦν τὸ ἐσωτερικό του. Κοντὰ

Πανσέληνος: διάσημος Βυζαντινὸς ζωγράφος τοῦ 15ου αἰώνος.

στὸ Πρωτάτο, ὀρθώνεται τὸ μεγάλο κτήριο, ὃπου ἔδρεύει ἡ Ἱερὴ Ἐπιστασία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ Κυβέρνηση τοῦ Ὁρούς, συνεχόμενο μὲ τὸν παμπάλαιο πύργο τοῦ Ὁθωμανοῦ «καιμακάμη»*. Ὁλόγυρα εἶναι διάφορα μαγαζιά, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀγορὰ τοῦ τόπου. Πιὸ πέρα, μέσα σὲ δροσερὰ περιβόλια, σὲ ἀλσύλια ἀπὸ ὁπωροφόρα δέντρα καὶ κυπαρίσσια, βρίσκονται ἀρκετὰ κελλιὰ μοναχῶν, σὰν σπίτια αὐτοτελῆ, ποὺ περιέχουν πάντα ἕνα ἐκκλησάκι, καθὼς καὶ τὰ εἰκοσι «κονάκια», τὰ μέγαρα, ὃπου ἔδρεύουν οἱ μόνιμες ἀντιπροσωπεῖες τῶν Ἰσάριθμων ἱστορικῶν μονῶν, οἱ όποιες ἀποτελοῦν τὴν Ἱερὴ Κοινότητα τοῦ Ἀθω. Ἀνάμεσα στὶς μονὲς αὐτὲς εἶναι μοιρασμένο ὄλόκληρο τὸ ἔδαφος τῆς χερσονήσου. Ἀλλος ἴδιοκτήτης ἔδω δὲν ὑπάρχει. Σ' ἔνα εὐγενικό, παλαιὸ μέγαρο, στὸ βάθος ἐνὸς μεγάλου κήπου, ἔδρεύει ὁ πολιτικὸς διοικητής, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος. Λίγο ψηλότερα, δεσπόζει σ' ὅλῃ τὴν περιοχὴ ἔνα πελώριο οἰκοδομικὸ συγκρότημα μὲ μορφὴ καὶ μὲ ἔκταση μεγάλου μοναστηρίου, μὲ κτήρια πανύψηλα καὶ ἀρκετὲς ἐκκλησίες, ποὺ λέγεται κοινῶς «τὸ Σεράι». Εἶναι ἡ ρωσικὴ σκήτη* τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα.

Πεζέψαμε ἐμπρὸς στὸ πανδοχεῖο τῶν Καρυῶν, ποὺ ἀνήκει κι αὐτὸ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁθωνα, ὃς ρυθμὸς καὶ ὃς ἥθος, μὰ εἶναι κάπως καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Δάφνης. Χωρὶς κὰν ν' ἀνεβοῦμε στὸ δωμάτιο, ποὺ μᾶς παραχωρήθηκε, ζητήσαμε ἀμέσως φαγητό. Εἴχαμε ξεχάσει πῶς τὸ Ὁρος ἀκολουθεῖ, μὲ ἀκλόνητη ἐπιμονή, τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο καὶ πῶς βρισκόμασταν σὲ περίοδο αὐστηρῆς νηστείας. Ὁ ξενοδόχος, Μυτιληνίος τὴν καταγωγὴ καθὼς μᾶς δήλωσε, μᾶς ἔδωσε τὶς σχετικὲς ἔξηγήσεις. Οἱ μοναχοί, εἶπε, νήστευαν ἀνάλαδα, μὰ τὸ λάδι ἐπιτρεπότανε

καιμακάμης: Τοῦρκος διοικητής· **σκήτη:** μοναστηρίου.

στοὺς κοσμικούς. Νὰ νηστέψουμε· σύμφωνοι. Δὲν εῖχαμε ἀντίρρηση καὶ ζητήσαμε νὰ ἔξασφαλίσουμε ἐλιές καὶ χαλβά. Ὁ Μυτιληνίὸς κούνησε τὸ κεφάλι. Τέτοια πράματα πολύτιμα καὶ δυσεύρετα δὲν διέθετε τὸ μαγαζί του. "Ἄς μᾶς ἔφερνε, δόπωσδήποτε, φροῦτα, εἴπαμε. "Οχι, δὲν εἶχε οὕτε φροῦτα. Ψιθυριστά, μᾶς πληροφόρησε πὼς εἶχε ὡραῖο τυρὶ φέτα, ἀπὸ τὴν Λῆμνο, μὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸ ἐμφανίσει, γιατὶ περιπολοῦσε ἀπ' ἔξω δι «σειμένης», τὸ ἀστυνομικὸ ὅργανο τῆς Ἱερῆς Κοινότητας, καὶ μποροῦσε νὰ βρεῖ κανέναν μπελά. Τέλος, βολευτήκαμε μὲ φακές, ντομάτες, ψωμὶ σταρένιο καὶ κρασὶ τοῦ τόπου, δῆλα αὐτὰ εὐτυχῶς σὲ ἀφθονίᾳ.

Ξεκουραστήκαμε λίγο, περιμένοντας νὰ γίνει ἡ ὥρα πέντε τὸ ἀπόγευμα, γιὰ ν' ἀνοίξουν τὰ γραφεῖα, κι ὕστερα ξεκινήσαμε νὰ τακτοποιηθοῦμε μὲ τὶς ἀρχές. Περάσαμε

πρῶτα ἀπὸ τὴν χωροφυλακή, ὅπου ἔγινε ὁ ἔλεγχος τῶν ταυτοτήτων μας, πήραμε ἀπ' ἐκεῖ ἔνα χαρτὶ κι ἀνεβήκαμε τὶς μαρμάρινες σκάλες τοῦ μεγάρου τῆς Ἱερῆς Ἐπιστασίας. «Ἐνας σειμένης μὲν μαῦρο σκοῦφο, ποὺ εἶχε στὴ θέση τοῦ ἐθνοσήμου ἔνα βυζαντινὸ δικέφαλο ἀετό, παρέλαβε τὸ ἔγγραφο τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὰ συστατικά μας γράμματα καὶ μᾶς ἄφησε νὰ καρτεροῦμε στὸν προθάλαμο ἀρκετὴν ὥρα. Τέλος, μᾶς ἔφερε τὰ διαμονητήριά μας, ποὺ ἀπευθυνόνταν «πρὸς τὰς εἴκοσιν Ἱερὰς καὶ Σεβασμίας Μονὰς τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἀθω» μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ μᾶς προσφέρουν «πρὸς τῇ φιλόφρονι ὑποδοχῇ καὶ πᾶσαν ἄμα δυνατὴν φιλοξενίαν καὶ περιποίησιν». Καθὼς εἶναι γνωστό, ἡ φιλοξενία προσφέρεται στὰ μοναστήρια καὶ τὶς σκῆτες ἐντελῶς δωρεὰν καὶ δὲν ὑπάρχει οὕτε παγκάρι στὶς ἐκκλησίες, γιὰ ν' ἀφήσει κανεὶς τὸν δύσιον του, ἀν τὸ θελήσει.

Πλησίαζε πιὰ τὸ βράδι, ὅταν τελειώσαμε μὲ τὶς διατυπώσεις. Εἶχαμε μιὰ σύσταση καὶ γιὰ τὸν πολιτικὸ διοικητὴ Κ. Κωνσταντόπουλο, ὑπάλληλο τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, στὸ δόποιο ὑπάγεται τὸ Ἀγιον Ὄρος, ἐξ αἰτίας τῆς νομικῆς ἴδιοτυπίας τοῦ καθεστῶτος του, καὶ ἀποφασίσαμε νὰ τοῦ κάμουμε μιὰ ἐπίσκεψη. Μᾶς δέχτηκε ἀμέσως καὶ καταλάβαμε μὲ χαρὰ πώς εἶχαμε ἀπέναντί μας ἔναν ἀληθινὸ πνευματικὸ ἄνθρωπο, ποὺ ἐκτελοῦσε τὰ καθήκοντά του μὲ συνείδηση κάποιας ἀνώτερης ἀποστολῆς. Βρισκόταν ἐκεῖ ἥδη ἀπὸ δκτὼ χρόνια, εἶχε δεχτεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, τὴν πνευματικὴ ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος κι εἶχε ἀφοσιωθεῖ στὸ Ὄρος μὲ τὴν ψυχή του. Τὸ εἶχε μελετήσει πολύ, εἶχε ἐμβαθύνει τὰ ποικίλα ζητήματά του, εἶχε ἐντρυφήσει στὰ κείμενα τῶν μυστικιστῶν τῆς Ὁρθοδοξίας καί, ταυτόχρονα, ἀγωνιζότανε μεθοδικὰ νὰ διασώ-

σει τὰ ἀγιορείτικα μνημεῖα ἀπὸ τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου, μὲ
ὅσα μέσα τοῦ παραχωροῦσε τὸ Κέντρο. Δόξα τῷ Θεῷ, ἡ
παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, σ' αὐτὴν τὴν περίστα-
ση, ἥταν σοβαρή, ὑπεύθυνη καὶ δημιουργική, ὅπως θὰ τὴν
θέλαμε παντοῦ.

Ἡ βραδιὰ τελείωσε μ' ἔνα ρωμαντικὸ περίπατο σ' ἔνα
σημεῖο, ποὺ λέγεται «τὸ κιόσκι τοῦ Ἀγᾶ». Εἶναι μιὰ μικρὴ
ἐξέδρα, θαυμάσια τοποθετημένη, ποὺ βλέπει πλατιὰ πρὸς
τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα καὶ ποὺ τὴν φρουροῦν κυπαρίσσια.
Τὴν ἔχτισε μὲ μεράκι κάποιος Τούρκος καϊμακάμης γιὰ
τὴ μόνωσή του καὶ τὶς δινειροπολήσεις του, ἐπηρεασμένος
ἴσως κι αὐτὸς ἀπὸ τὴ μυστικοπάθεια τοῦ Ἀθω. Νυχτω-
θήκαμε ἐκεῖ συζητῶντας πολλὴν ὥρα μὲ τὸν Ἑλληνα
διοικητὴ τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ.

(Ταξίδι στὴ Μέση Ανατολὴ καὶ στὸ Ἀγιον Ὄρος)

ΤΟ ΠΑΣΧΑ

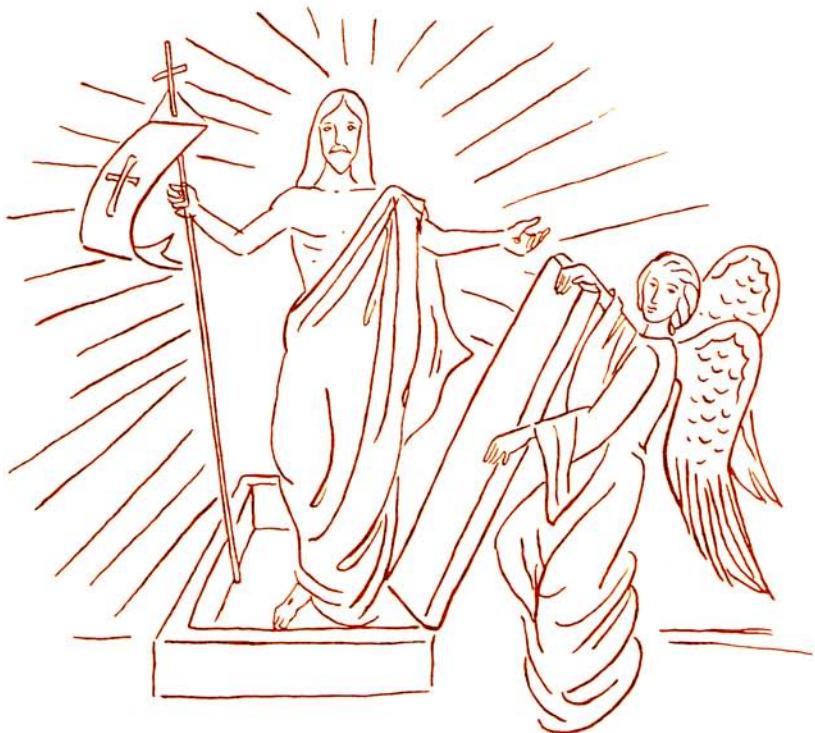
‘Αθ. Ταρσούλη

Η ‘Αθηνᾶ Ταρσούλη έγεννήθη εἰς τὰς Αθήνας (1884-1975). Ένωρὶς παρουσίασεν ἐνδιαφέρον διά τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, διεκρίθη μάλιστα καὶ ως ζωγράφος. Τὸ συγγραφικόν της ἔργον εἶναι ιστορικόν, λαογραφικόν καὶ λογοτεχνικόν. Εχει γράψει διηγήματα: «Στὰ βρόχια τῆς ἀγάπης», ποιήματα: «Περάσματα πουλιῶν», «Σπίθες καὶ τέφρες», βιογραφίας: «Μαντώ Μαυρογένους», ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις: «Κάστρα καὶ Πολιτεῖες τοῦ Μοριᾶ», «Ἀσπρα Νησιά», «Δωδεκάνησα». Εἰς τὸ βιβλίον της «Κύπρος» (2 τομ.) ἐξετάζει τὴν ιστορίαν, τὸν πολιτισμόν, τὰ γράμματα καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς νήσου. Τὰ βιβλία της ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι εἰκονογραφημένα ὑπὸ τῆς ἴδιας.

Η ‘Αθηνᾶ Ταρσούλη διεκρίθη ἀκόμη καὶ ως δημοσιογράφος μὲ διάφορα ἄρθρα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Εχει τιμηθῆ μὲ βραβεῖον καὶ ἐπαινον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

πως γιὰ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιὰ καὶ τὰ Φῶτα, ἔτσι καὶ γιὰ τὸ Πάσχα οἱ ἴδιες προετοιμασίες γίνονται στὰ κυπριώτικα χωριά. “Οταν τὴν Κυριακή, μὲ τὴν αὐγή, σημάνη ἡ καμπάνα — ἐκεῖ δὲν σηκώνουν Ἀνάσταση τὸ βράδυ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅπως γίνεται στὶς πολιτεῖες τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ τὰ ξημερώματα τῆς Κυριακῆς — πηγαίνουν οἱ χωρικοὶ στὴν ἐκκλησία νὰ λειτουργηθοῦν καὶ τὰ παιδιά «νὰ πιάσουν τὸ χρουσὸν πουλλίν», δηλαδὴ νὰ μεταλάβουν. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παιδιά ξαγρυ-

πνοῦν ἐπίτηδες — καὶ τό χουνε γιὰ καύχημά τους — νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία πρὶν ἀπὸ τὴ «λιτή»*, νὰ «κρεμμαλιαστοῦν»* στὸ σκοινὶ τοῦ καμπαναριοῦ καὶ νὰ «διπλοφακκήσουν»* τὴ μεγάλη βροντερὴ καμπάνα, ποὺ θὰ καλέσῃ τοὺς χωρικοὺς στὴν πιὸ χαρμόσυνη ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν τῆς Χριστιανοσύνης.

Ανάβουν καὶ μιὰ μεγάλη «λαμπρακιάν», στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας, ποὺ μὲ τὶς φλόγινες ἀνταύγειές της καταυγάζει τὰ πρόσωπα τῶν πιστῶν κι ὅλο τὸν γύρω χῶρο. Σ' αὐτὴ τὴ φωτιὰ τὰ παιδιὰ ρίχνουν τὸν «Μάρτη», δηλαδὴ

λιτή: λιτανεία. κρεμμαλιαστοῦν: κρεμαστοῦν. διπλοφακκήσουν: διπλοκτυπήσουν.

τις κόκκινες και μπλέ χρυσοκλωστές, που είχαν δεμένες στὸ χέρι γιὰ νὰ μὴν τοὺς μαυρίσῃ ὁ ἥλιος. Μέσα στὴ λαμπροφώτιστη ἐκκλησίᾳ περιμένουν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ὥρα, ποὺ θ' ἀκουστῇ ἡ τρεμουλιαστὴ φωνὴ τοῦ γέροντα:

«Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός».

Μιὰ φωτοπλημμύρα ἀπὸ κεριὰ ἀναμμένα ξεχύνεται στὸν αὐλόγυρο. Μὲ κατάνυξῃ προσμένουν οἱ ψυχὲς ν' ἀκούσουν ἀπὸ τοῦ παπᾶ τὸ στόμα τὸν «Καλὸν Λό(γ)ον», τὸ κοσμοσωτήριον σάλπισμα τῆς Ἐνάστασης τοῦ Κυρίου: «Χριστὸς Ἐνέστη! Λαμπρυνθῶμεν, λαοί!».

«Ολοὶ μαζὶ τῷρα ψάλλουν χαρούμενοι και συγκινημένοι τὸ μέγα θαῦμα τῶν θαυμάτων, ποὺ λύτρωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ θανάτου. Ἀλληλοαγκαλιάζονται και φιλοῦνται, κ' εὔχονται, δακρυσμένοι, και τὴ λευτερὶὰ τῆς μάνας τους Πατρίδας, ἐνῶ τραντάζεται ὁ τόπος ἀπὸ τὰ μάσκουλα* και τὶς κωδωνοκρουσίες. Γυρίζοντας οἱ χωρικοὶ στὸ σπίτι μὲ τὸ ἄγιο φῶς στὸ χέρι, γεμάτοι χαρὰ κ' εὐφρόσυνες ἐλπίδες, λένε πρῶτα τὸ Χριστὸς Ἐνέστη στὰ δέντρα και στοὺς κήπους τους, ὅπως και στὰ ζῶα τους, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἢ μέσα στὸν στάβλο.

«Ἡ χαρὰ και τὸ γλέντι, ποὺ γίνεται στὰ φαγοπότια τῆς Λαμπρῆς, εἶναι ἀπερίγραπτα, ὅπως και ἡ ἀδελφοσύνη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἡ μεγάλῃ μέρα τῆς Ἀγάπης τοὺς ἐνώνει ψυχικά, μακριὰ ἀπὸ κάθε μῖσος και κακία. «Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἀνασταίνεται πιὸ συχνὰ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς γιὰ νὰ ζοῦν πιὸ μονιασμένοι οἱ ἀνθρωποι!» λένε ἀναμεταξύ τους.

(Κύπρος)

μάσκουλα: κροτίδες, βαρελότα.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Διον. Σολωμοῦ

‘Ο Διονύσιος Σολωμός, είναι δι πρώτος μεγάλος ποιητής τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐκ πλουσίου πατρός καὶ μητρός λαϊκῆς καταγωγῆς. Εἰς ἡλικίαν 10 ἑτῶν ἐστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰ καὶ ἐκεῖ ἔγραψε τὰ πρῶτα του ποιήματα εἰς τὴν Ἰταλικήν. Τὸ 1818 — 20 ἑτῶν — ἐπέστρεψε εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἔμεινε μέχρι τὸ 1828. Μετὰ τὸ ἔτος αὐτὸν ἔγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1857. Αὐτὸς καὶ δι Κάλβος είναι οἱ κυριώτεροι ὑμνηταὶ τοῦ 1821. Τὰ θέματα, μὲ τὰ δοποῖα ἡσχολήθη δι Σολωμός, είναι ἑθνικὰ-πατριωτικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ λυρικά καὶ ἐρωτικά. Ἐχρησιμοποίησε τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ παράδειγμά του αὐτὸν ἡκολούθησαν καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι Ἐπτανήσιοι πλὴν τοῦ Κάλβου. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς δημιουργίας του (μέχρι τὸ 1828) ἀνήκουν δι «‘Υμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», δι «Λάμπρος» (ἡμιτελές), δι «Φαρμακωμένη», δι «Τρελλὴ Μάννα», δι «Ξανθούλα» κ.ἄ. Ἡ δευτέρα περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ μεγαλυτέραν ὀριμότητα καὶ περιλαμβάνει τὰ τρία σπουδαιότερα ποιήματα του: τὸν «Κρητικόν», τὸν «Πόρφυρα» (=καρχαρίας), τοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκισμένους». Τὸ τελευταῖον τὸ ἐπεξειργάσθη ἐπὶ 10 ἑτη καὶ τὸ ἄφησεν ἡμιτελές.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

‘Ο “Υμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ είναι τὸ πρῶτον σημαντικὸν ποίημα ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 21. Ὁ ποιητής τὸ ἔγραψε τὸν Μάϊον τοῦ 1823 εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἐνῷ πλέον ἡ Ἐπανάστασις μὲ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἐλλήνων εἰς τὴν ζηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν εἶχε στερεωθῆ καὶ ἡ Ἐλευθερία εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς πολλὰ τμῆματα τῆς Ἐλληνικῆς γῆς. Εἰς τὸν “Υμνον δὲν περιγράφει ἀπλῶς μὲ ποιη-

τικὸν τρόπον διάφορα γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ προσπαθεῖ — καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει — νὰ ἐκφράσῃ τὸ βαθύτερον περιεχόμενόν της, τὸ ὅποῖον εἶναι πνευματικὸν καὶ ἡθικόν, διότι οἱ Ἑλληνες ἐπολέμουν ἐνσυνειδήτως διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν. Ἔτσι ὁ Ἀγὼν παρουσιάζεται δικαιωμένος ἀπὸ κάθε ἄποψιν.

Τὸ 1824 ὁ Ὑμνος ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἐλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ 1825 εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν. Μετεφράσθη ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Ἰταλικὰ καὶ τὰ Ἀγγλικά. Ἔτσι ἔγινε πολὺ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἑξωτερικόν, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον καὶ τὸν Ἀγῶνα ὠφέλησε καὶ εἰς τὸν Σολωμὸν ἔδωσε φήμην.

Τὸ 1828 ὁ Κερκυραῖος μουσουργὸς Νικόλαος Μάντζαρος ἐμελοποίησεν ὄλοκληρον τὸν Ὑμνον καὶ τὸ 1864 αἱ 4 πρῶται στροφαὶ του καθιερώθησαν δι' εἰδικοῦ διατάγματος ὡς Ἐθνικὸς Ὑμνος τῆς Ἑλλάδος.

Περιεχόμενον. Ὁλόκληρον τὸ ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 τετραστίχους στροφὰς τροχαιϊκάς, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τὰ ἔξης μέρη:

Εἰς τὸ α' μέρος (στρ. 1 - 16) ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία μετὰ τόσας περιπετείας ἐπιστρέφει εἰς τὴν «γῇ τὴν μητρική της» μόνον μὲ τὸν ἀγῶνα τῶν παιδιῶν της, τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὸ β' μέρος (17 - 34) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προεξένησεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὸ γ' μέρος (35 - 74) περιγράφει τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο τὸ σημαντικότερον γεγονός τοῦ α' ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἀναπαριστᾶ μὲ πολλὴν ζωηρότητα τὸν ὑπὲρ ὄλων ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ δ' μέρος (75 - 87) εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν μεγάλην νίκην τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια τὸ 1822.

Εἰς τὸ ε' μέρος (88 - 122) γίνεται μεγαλειώδης περιγραφὴ τῆς πανωλεθρίας τῶν Τούρκων κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1822, ὅπου θρησκεία καὶ ἐλευθερία ἥνωθησαν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ.

Αἱ στροφαὶ τοῦ στ' μέρους (123 - 131) εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὰ θαλασσινὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ζ' μέρος (132 - 138) ἀναφέρεται εἰς τὸ μαρτύριον καὶ τὴν θυσίαν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Τὸ τελευταῖον μέρος (139 - 158) ἀποτελεῖ τὸν ἐπίλογον τοῦ ποιή-

ματος καὶ περιέχει παραινέσεις: Ἡ ἐλευθερία κάμνει ἔκκλησιν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἐλληνας νὰ ἀποφύγουν ἔνα βασικὸν ἐλάττωμά των, τὴν Διχόνοιαν, διότι μόνον ἔτσι ὁ Ἀγὼν δὲν θὰ ἀποβῆ μάταιος.

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψη
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ιερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ω̄ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι, νὰ σοῦ πῆ.

4

Ἀργειε νᾶλθη ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἥταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

ἄργειε: ἀργοῦσε.

6

Καὶ ἀκαρτέρει*, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κι ἔλεες: πότε, ᾧ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς* ἐρμίες*,
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες*, φωνές.

8

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταξ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα
ζέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφὰ
νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ζένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή.
Δὲν εἶν' εὔκολες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία* τὲς κουρταλῆ*

11

"Αλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσαση καμμιά.
"Αλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

*ἀκαρτέρει (ἐπίρρ.): περιμένοντας. τς: τίς. ἐρμίες: ἐρημιές.
ἄλυσες: ἄλυσίδες. χρεία: ἀνάγκη. κουρταλῶ: κτυπῶ.

12

Ἄλλοι, ὡιμέ! στὴ συμφορά σου
όποὺ ἐχαίροντο πολύ,
σύρε νᾶβρης τὰ παιδιά σου,
σύρε, ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει δπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὄλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή,
σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει*
κι εἶναι βάρος του ἢ ζωῆ.

15

Ναί, ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

θυροδέρνω: κτυπῶ τὴν θύραν, ἐπαιτῶ.

H ΔΟΞΑ

Διον. Σολωμοῦ

*Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρη ράχη
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.*

ΘΟΥΡΙΟΣ

Ρήγα Φεραίου

Ο Ρήγας Φεραίος (Βελεστινλῆς) είναι ό πρόδρομος καὶ ό πρωτομάρτυς τῆς Ἑλευθερίας καὶ συγχρόνως ό πρόδρομος τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστίνον (Φεραὶ) τῆς Θεσσαλίας. Εἴκοσι περίπου ἑτῶν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ Βιέννην. Ἐκεῖ ἐπλούτισε καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ πνευματικά του ἐφόδια, τὰ οποῖα ἡθέλησεν ὅλα νὰ τὰ διαθέσῃ διὰ τὴν πνευματικὴν ἄνοδον καὶ ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν μετέφρασεν ἀπὸ τὰ γαλλικὰ μίαν συλλογὴν ἥθικοδιδακτικῶν διηγημάτων μὲ τὸν τίτλον «Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν» καθὼς καὶ ἔνα ἐγχειρίδιον φυσικῆς τὸ «Φυσικῆς ἀπάνθισμα». Ο «Νέος Ἀνάχαρσις» είναι μία περιήγησις τῆς Ἑλλάδος, ποὺ περιέχει πολλὰς γνώσεις, μετάφρασις καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ γαλλικά. Συγχρόνως ἐτοιμάζει καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν του ἔργον, τὸ οποῖον περιλαμβάνει τὴν «Ἐπαναστατικὴν Προκήρυξιν», τὰ «Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου», τὸ «Σύνταγμα» καὶ τὸν «Θούριον». Σχετικὸν είναι καὶ τὸ «Στρατιωτικὸν Ἐγκόλπιον». Ἀκόμη σημαντικὸν ἔργον του είναι ἡ «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος», ἔνας μεγάλος χάρτης διαστάσεων 2×2 μ. ἀποτελούμενος ἐκ 12 φύλλων, μὲ πολλὰς λεπτομερείας καὶ ίστορικὰς παραστάσεις. Τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τοῦ Ρήγα ὅμως ἐπροδόθησαν, ἡ Αὐτοριακὴ ἀστυνομία τὸν συνέλαβε καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐθανάτωσαν εἰς τὸ Βελιγράδι τὸ 1798.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Θούριος τοῦ Ρήγα είναι πασίγνωστον πατριωτικὸν ποίημα γραμμένον διὰ νὰ ἔξεγειρῃ τὸν Ἑλληνας εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Έξ αλλου ή λέξις Θούριον σημαίνει τὸ πολεμικὸν τραγούδι. Ο Θούριος, περιελαμβάνετο εἰς ἕνα ἔντυπον, τὸ ὅποιον ἐτύπωσεν ὁ Ρήγας τὸ 1797 μὲ τὸν τίτλον «Νέα πολιτικὴ διοίκησις» καὶ περιεῖχε, πλὴν τοῦ θουρίου, τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπουν καὶ τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας. Τὸ ἔντυπον βεβαίως δὲν ἐκυκλοφόρησεν ἐπισήμως, διότι κατεσχέθη μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα (1797). Ο Θούριος ὅμως ἐκυκλοφόρει καὶ ἴδαιτέρως μετ' ἄλλων πατριωτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἵτο γνωστὸς ἀπὸ τὸ 1796, εἶχε δὲ μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑποδούλων.

Ο Ρήγας μὲ τὴν ὄρμητικὴν διάθεσιν, μὲ τὴν ὅποιαν ἔγραψε τὸν Θούριόν του, ἐπέτυχεν ἀπολύτως τὸν σκοπόν του: νὰ ἐξεγείρῃ καὶ νὰ πυρπολήσῃ τὰς ψυχὰς μὲ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο, πρὶν ἀκόμη τυπωθῆ, εἶχε γίνει γνωστὸς εἰς τοὺς Ἑλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ κατόπιν ἀστραπιαίως διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐθεωρήθη πραγματικὸν Εὐαγγέλιον τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐκυκλοφόρει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἐκάλει τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐξεγερθοῦν μεταδίδων εἰς αὐτοὺς τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κήρυγμα.

Αποτελεῖται ἀπὸ 126 στίχους γραμμένους εἰς γλῶσσαν λαϊκήν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πρῶτοι 8 εἰναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὅποιους περισσότερον ἥγάπησεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ διετήρησε πάντοτε εἰς τὴν μνήμην του. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν τῶν 8 στίχων ὁ Ρήγας λέγει ὅτι ἡ ζωὴ εἰς τὴν σκλαβιὰν εἶναι ἀνώφελος, ἡ ἀπειλὴ τοῦ τυράννου εἶναι πάντοτε παροῦσα, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς Φαναριώτας καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποκτήσει ἀξιώματα εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος (στ. 9 - 20).

Κατόπιν συμβουλεύει ὅλους νὰ ἔχουν πειθαρχίαν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸν ἀρχηγὸν καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ὀρκισθοῦν (στ. 21 - 30).

Ακολουθεῖ ὁ ὄρκος τῶν ἀγωνιστῶν ὅτι δὲν θὰ παύσουν τὸν ἀγῶνα, μέχρις ὅτου ἀφανίσουν τοὺς Τούρκους (στ. 31 - 40).

Κατόπιν ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους τοὺς ὑποδούλους λαούς, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ἀγωνισθοῦν ὅλοι ὁμοῦ διὰ τὸν κοινὸν σκοπόν, τὴν ἐλευθερίαν (στ. 41 - 62).

Εἰς τοὺς στίχους 63 - 86 ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς Μανιάτας καὶ τοὺς νησιώτας, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὰ πλέον ἀξιόμαχα τμῆματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ «ριχθοῦν μὲ ὄρμὴ» ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ακόμη δὲν παραλείπει νὰ στραφῇ καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους πασᾶδες,

οἱ ὄποιοι ἡσαν δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὸν σουλτάνον καὶ ἵσως νὰ ἐβοήθουν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν (στ. 87 - 114).

Καὶ ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα τελειώνει μὲ τὴν προτροπὴν διὰ τὸν ἀγῶνα, ὁ ὄποιος θὰ φέρῃ τὴν ἐλευθερίαν (στίχ. 115 - 126).

“Ως πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμεν στὰ στενά,
μονάχοι, σὰν λιοντάρια, στὲς ράχες, στὰ βουνά;
σπηλιὲς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμεν ἀπ’ τὸν κόσμον, γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς; 5

Καλλιό ‘ναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνοι σκλαβιὰ καὶ φυλακή!

Τί σ’ ὠφελεῖ, ἂν ζήσῃς καὶ εἰσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πώς σὲ ψένουν κάθ’ ὥραν στὴ φωτιά. 10
Βεζύρης*, Δραγουμάνος*, Ἀφέντης κι ἂν σταθῆς,
ὁ Τύραννος ἀδίκως σὲ κάμει νὰ χαθῆς.
Δουλεύεις ὅλ’ ἡμέρα σὲ ὅ,τι κι ἂν σοὶ πῇ,
κι αὐτὸς πασχίζει* πάλιν τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.
‘Ο Σοῦτζος* κι ὁ Μουρούζης*, Πετράκης*, Σκαναβῆς*, 15
Γκίκας* καὶ Μαυρογένης*, καθρέπτης εἰν’ νὰ ιδῆς.
‘Ανδρεῖοι καπετάνιοι, παπάδες, λαικοί,
σκοτώθηκαν, κι ἀγάδες, μὲ ἀδίκον σπαθί.
κι ἀμέτρητ’ ἄλλοι τόσοι, καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμοί,
ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν, χωρὶς καμμιά ‘φορμή. 20
‘Ελᾶτε μ’ ἔναν ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρόν,
νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν,
συμβούλους προκομμένους, μὲ πατριωτισμόν,

Βεζύρης: μεγάλος ἀξιωματοῦχος τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. **Δραγουμάνος:** ὁ Μέγας Διερμηνεὺς τοῦ Σουλτάνου. **πασχίζω:** προσπαθῶ. **Σοῦτζος, Μουρούζης** καὶ οἱ ἄλλοι εἶναι οἱ διάφοροι ἀξιωματοῦχοι, ποὺ εἰχον οἰκτρὸν τέλος.

và βάλωμεν, εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὄρισμόν,
οἱ Νόμοι νᾶν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγός,
καὶ τῆς Πατρίδος ἔνας νὰ γένη ἀρχηγός,
γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά,
νὰ ζοῦμε σὰ θηρία, εἰν' πλιὸ σκληρὴ φωτιά,
Καὶ τότε, μὲ τὰ χέρια ψηλὰ στὸν οὐρανόν,
ἄς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα στὸν Θεόν:
«Ὥρα βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὁρκίζομαι σὲ Σέ,
στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ!
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μήτε νὰ πλανηθῶ
εἰς τὰ ταξίματά τους, γιὰ νὰ παραδοθῶ.

25

'Ἐν ὅσῳ ζῷ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός,
γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω, θὲ νά 'ναι σταθερός.
Πιστὸς εἰς τὴν Πατρίδα, συντρίβω τὸν ζυγόν,
ἀχώριστος γιὰ νά 'μαι ὑπὸ τὸν στρατηγόν.
Κι ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψ' ὁ Οὐρανὸς
καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ, νὰ γένω σὰν καπνός».

35

40

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΝΥΚΑ*

Παιδιά μου!

ίς τὸν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἐπατοῦσαν καὶ ἐδημιουργοῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἄνδρες, μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συγκριθῶ καὶ οὕτε νὰ φθάσω τὰ ἵχνη των. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἴδω, παιδιά μου, εἰς τὴν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τὸν καιρὸ τοῦ ἀγῶνος μας καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὑστερα ἀπ' αὐτὸν ὁ ἴδιος ἐπαρατήρησα, καὶ ἀπ' αὐτὰ νὰ κάμωμε συμπερασμοὺς καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σας, μολονότι ὁ θεὸς μόνος ἡξεύρει τὰ μέλλοντα. Καὶ διὰ τοὺς παλαιοὺς Ἑλληνας, ὅποιας γνώσεις εἶχαν καὶ ποία δόξα καὶ τιμὴ ἔχαιραν κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἥρωας, στρατηγούς, πολιτικοὺς εἶχαν, διὰ ταῦτα σᾶς λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καὶ οἱ πεπαιδευμένοι μας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πώς ἥταν σοφοὶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των. Θὰ σᾶς εἰπῶ μόνον ὀλίγα, ὅσον ἡξεύρω διὰ τὴν θρησκείαν των.

Εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἑλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ ὄνομα τοῦτο. Αὔτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θρησκείαν, διότι ἐπροσκυνοῦσαν τές πέτρες καὶ τὰ ξύλα. Ἀφοῦ ὑστερα ἥλθεν στὸν κόσμο ὁ Χριστός, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιο του, καὶ ἔπαι-

* Ὁ λόγος αὐτὸς ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1838 εἰς τὸν λόφον τῆς Πνυκός, ἔναντι τῆς Ἀκροπόλεως, πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὺς Ἀθηναίους, οἱ δοποῖοι συνεκεντρώθησαν. ὅταν ἔμαθον τὸ γεγονός.

σαν νὰ λατρεύουν τὰ εῖδωλα. Δὲν ἐπῆρεν μαζί του οὕτε σοφοὺς οὕτε προκομμένους, ἀλλ’ ἀπλοὺς ἀνθρώπους, χωρικοὺς καὶ ψαράδες, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τὲς γλῶσσες τοῦ κόσμου, οἵ δόποιοι, μολονότι ὅπου καὶ ἀν εὗρισκαν ἐναντιότητες καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι τοὺς κατέτρεχαν, δὲν ἡμπόρεσε κανένας νὰ τοὺς κάμη τίποτα. Αὐτοὶ ἐστερέωναν τὴν πίστιν.

Οἱ παλαιοὶ Ἐλληνες, οἱ πρόγονοι μας, ἔπεσαν εἰς τὴν διχόνοιαν καὶ ἐτρώγονταν μεταξύ τους, καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ρωμαῖοι, ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν. "Υστερα ἥλθαν οἱ μουσουλμάνοι καὶ ἔκαμαν ὅ,τι μποροῦσαν, διὰ νὰ ἀλλάξῃ ὁ λαός τὴν πίστιν του. "Ἐκοψαν γλῶσσες εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ’ ἐστάθη ἀδύνατο νὰ τὸ κατορθώσουν. Τὸν ἔνα ἔκοπταν, ὁ ἄλλος τὸ σταυρό του ἔκαμε. Σὰν εἶδε τοῦτο ὁ σουλτάνος, διώρισε ἔνα βιτσερέ*, ἔνα πατριάρχη, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἔξουσία τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸς καὶ ὁ λοιπὸς κλῆρος ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἔλεγε ὁ σουλτάνος. "Υστερον ἔγιναν οἱ κοτζαμπάστηδες* εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἡ τρίτη τάξις, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλύτερο μέρος τῶν πολιτῶν, μὴν ὑποφέροντες τὸν ζυγὸ ἔφευγαν καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ἔμεινε ὁ λαός, ὅστις στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασι, καὶ αὐτὴ αὔξαινε κάθε ἡμέρα χειρότερα· διότι, ἀν εὑρίσκετο μεταξὺ τοῦ λαοῦ κανεὶς μὲ δλίγη μάθησι, τὸν ἐλάμβανε ὁ κλῆρος, ὅστις ἔχαιρε προνόμια, ἢ ἐσύρετο ἀπὸ τὸν ἔμπορο τῆς Εὐρώπης ὃς βοηθός του ἦ ἐγίνετο γραμματικὸς τοῦ προεστοῦ. Καὶ μερικοὶ μὴν ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ τούρκου καὶ βλέποντας τὲς δόξες καὶ τές ἥδονές, ὅπου ἀπελάμβαναν αὐτοί, ἀφηναν τὴν πίστι τους καὶ ἐγίνοντο μουσουλμάνοι.

βιτσερές: ἀντιβασιλεύς. **κοτζάμπασης**: προεστώς.

Τοιούτος

Καὶ τοιουτοτρόπως κάθε ἡμέρα ὁ λαὸς ἐλίγνευε καὶ ἐπτώχαινε.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχισμένη κατάστασι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστελναν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία· καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρωστοῦμε εὐγνωμοσύνη, διότι εὐθὺς ὅπου κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἐβλεπε ποίους εἶχαμε προγόνους, τί ἔκαμεν δ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ μας, καὶ ἐβλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εύρισκόμεθα τότε. "Οθεν μᾶς ἤλθεν εἰς τὸν νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνουμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἔγινε καὶ ἐπροώδευσεν ἡ Ἐταιρεία.

“Οταν ἀποφασίσαμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασι, δὲν ἔσυλλογισθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμαστε οὔτε πώς δὲν ἔχομε ἄρματα οὔτε ὅτι οἱ τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τές πόλεις, οὔτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα»,* ἀλλὰ ως μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπετανέοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἔσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασι.

Εἰς τὸν πρῶτο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως, εἴχαμε μεγάλη δμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἔνας ἐπῆγεν εἰς τὸν πόλεμο, δ ἀδελφός του ἔφερνε ξύλα, ἡ γυναικα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἔκουβαλοῦσε ψωμὶ καὶ μπαρουτόβιολα εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ δμόνοια ἐβαστοῦσεν ἀκόμη δύο χρόνους, ἥθελαμε κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Μακεδονία καὶ Ἰσως ἐφθάναμεν καὶ ἔως τὴν Κωνσταντινούπολι. Τόσον τρομάξαμε τοὺς Τούρκους, δπου ἄκουαν “Ἐλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακρυά.” Εκατὸν “Ἐλληνες ἐβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός, καὶ ἔνα καράβι μιὰν ἀρμάδα”. Ἀλλὰ δὲν ἐβάσταξεν. Ἡλθαν μερικοὶ καὶ ἥθελησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη* τὸ κεφάλι. Μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά τους. Μὰ τί νὰ κάμωμε; Εἴχαμε καὶ αὐτουνῶν τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἥρχισεν ἡ διχόνοια καὶ ἔχαθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ δμόνοια. Καὶ ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσῃ χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους ἥ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμο, τοῦτος ἐπρόβαλε τὸν Γιάννη. Καὶ μ’ αὐτὸν τὸν τρόπο κανεὶς δὲν ἥθελε οὔτε νὰ συνδράμῃ, οὔτε νὰ πολεμήσῃ. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο, ἐπειδὴ δὲν εἴχαμε ἔνα ἀρχηγὸ καὶ μίαν κεφαλή. Ἀλλὰ ἔνας ἔμπαινε πρόεδρος ἔξη μῆνες, ἐσηκώνετο

βατσέλο: πλοῖον. **ἀρμάδα:** στόλος. **κασίδης:** φαλακρός.

δό ἄλλος καὶ τὸν ἔρριχνε καὶ ἐκάθετο αὐτὸς ἄλλους τόσους, καὶ ἔτσι δὲ ἔνας ἥθελε τοῦτο καὶ ἄλλος τὸ ἄλλο. Ἰσως δοι ήθέλαμε τὸ καλό· πλὴν καθένας κατὰ τὴ γνώμη του. Ὅταν προστάζουνε πολλοί, ποτὲ τὸ σπίτι δὲν χτίζεται, οὕτε τελειώνει. Ὁ ἔνας λέγει ὅτι ἡ πόρτα πρέπει νὰ βλέπῃ εἰς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, δό ἄλλος εἰς τὸ ἀντικρυνὸ καὶ δό ἄλλος εἰς τὸν βορέα, σὰν νὰ ἥτον τὸ σπίτι εἰς τὸν ἀραμπᾶ* καὶ νὰ γυρίζῃ, καθὼς λέει ὁ καθένας. Μὲ τοῦτο τὸν τρόπο δὲν κτίζεται ποτὲ τὸ σπίτι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἔνας ἀρχιτέκτων, ὅπου νὰ προστάζῃ πῶς θὰ γενῇ. Παρομοίως καὶ ἡμεῖς ἔχρειαζόμεθα ἔναν ἀρχηγὸ καὶ ἔναν ἀρχιτέκτονα, ὅστις νὰ προστάζῃ καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα εἰς τέτοια κατάστασι, ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας, μᾶς ἐπεσε ἡ τουρκιὰ ἐπάνω μας καὶ κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε, καὶ εἰς τοὺς στερνοὺς ἐπτὰ χρόνους δὲν κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα.

Εἰς αὐτὴ τὴν κατάστασι ἔρχεται δό βασιλεύς, τὰ πράγματα ἡσυχάζουν καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ γεωργία καὶ οἱ τέχνες ἀρχίζουν νὰ προοδεύουν καὶ μάλιστα ἡ παιδεία. Αὐτὴ ἡ μάθησις θὰ μᾶς αὐξήσῃ καὶ θὰ μᾶς εὐτυχήσῃ. Ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσωμεν χρειάζεται καὶ ἡ στερέωσις τῆς πολιτείας μας, ἡ ὁποία γίνεται μὲ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ὑποστήριξι τοῦ θρόνου. Ὁ βασιλεύς μας εἶναι νέος καὶ συμμορφώνεται μὲ τὸν τόπο μας· δὲν εἶναι προσωρινός, ἀλλ' ἡ βασιλεία του εἶναι διαδοχική καὶ θὰ περάσῃ εἰς τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του, καὶ μὲ αὐτὸν καὶ σεῖς καὶ τὰ παιδιά σας θὰ ζήσετε. Πρέπει νὰ φυλάξετε τὴν πίστι σας καὶ νὰ τὴν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τὰ ἄρματα, εἴπαμε πρῶτα ὑπὲρ πίστεως καὶ ὕστερα ὑπὲρ πατρίδος. Ὄλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἔχουν καὶ φυλάττουν μιὰ θρησκεία. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι κατατρέχοντο καὶ μισοῦντο

**ἀραμπᾶς*: κάρρο.

καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν τους.

Νὰ μὴν ἔχετε πολυτέλεια, νὰ μὴν πηγαίνετε εἰς τοὺς καφενέδες καὶ τὰ μπιλιάρδα. Νὰ δοθῆτε εἰς τὰς σπουδάς σας, καὶ καλύτερα νὰ κοπιάσετε δλίγον, δύο καὶ τρεῖς χρόνους, καὶ νὰ ζήσετε ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐπίλοιπο τῆς ζωῆς σας, παρὰ νὰ περάσετε τέσσαρους πέντε χρόνους τὴν νεότητά σας καὶ νὰ μείνετε ἀγράμματοι. Νὰ σκλαβωθῆτε εἰς τὰ γράμματά σας. Νὰ ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν διδασκάλων καὶ γεροντοτέρων, καὶ, κατὰ τὴν παροιμία, μύρια ἥξευρε καὶ χίλια μάθαινε. Ἡ προκοπή σας καὶ ἡ μάθησή σας νὰ μὴν γίνη σκεπάρνι μόνο διὰ τὸ ἄτομό σας, ἀλλὰ νὰ κοιτάζῃ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος, καὶ μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτὸ εύρισκεται καὶ τὸ δικό σας.

Ἐγώ, παιδιά μου, κατὰ κακή μου τύχη ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ζητῶ συγχώρηση, διότι δὲν δμιλῶ καθὼς οἱ δάσκαλοί σας. Σᾶς εἴπα ὅσα ὁ Ἰδιος εἶδα, ἥκουσα καὶ ἐγνώρισα, διὰ νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τὰ ἀπερασμένα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχονοίας, τὴν δποίαν νὰ ἀποστρέψεσθε, καὶ νὰ ἔχετε δμόνοια. Ἐμᾶς, μὴ μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τὸ ἔργο μας καὶ ὁ καιρός μας ἐπέρασε. Καὶ αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ δποία σᾶς ἀνοιξε τὸ δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Τὴν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῆ ἡ νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθὼς τὴν ἡμέραν τῶν ἀγίων Ἀσωμάτων θέλει διαδεχθῆ ἡ νύχτα καὶ ἡ αὐριανὴ ἡμέρα. Εἰς ἐσᾶς μένει νὰ ἴσάσετε καὶ νὰ στολίσετε τὸν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε· καὶ, διὰ νὰ γίνη τοῦτο, πρέπει νὰ ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τὴν δμόνοια, τὴ θρησκεία, τὴν καλλιέργεια τοῦ θρόνου καὶ τὴν φρόνιμον ἐλευθερία.

Η ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ

‘Αρ. Βαλαωρίτου

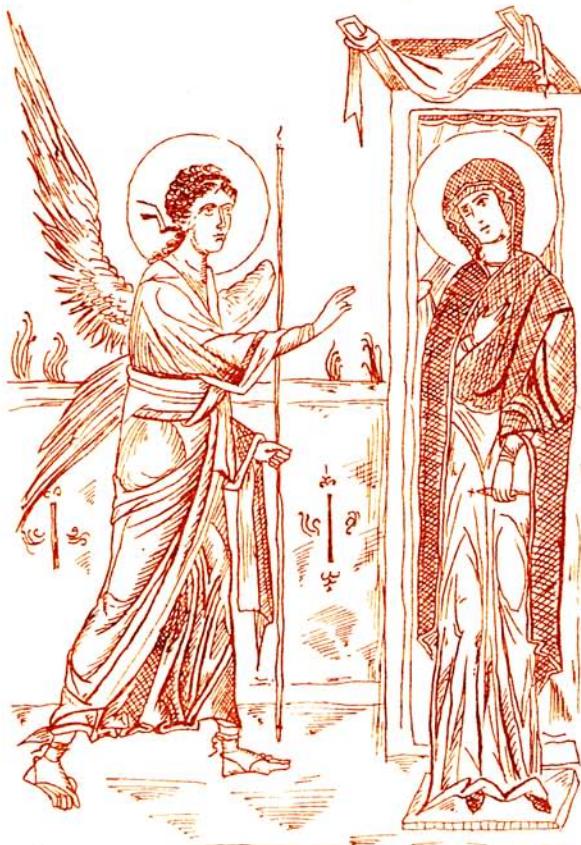
‘Ο ‘Αριστοτέλης Βαλαωρίτης είναι έκ των πλέον γνωστῶν καὶ ἀγαπητῶν ποιητῶν καὶ τὰ ποιήματά του συγκινοῦν ἀκόμη πολλούς. ‘Ανήκει εἰς τοὺς ἐπτανησίους ποιητάς, ἀν καὶ ἀπεμακρύνθη ποιητικῶς ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, οἱ δοποῖοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν δρόμον τὸν δοποῖον ἐχάραξεν δὲ Σολωμός, διότι ὡς ποιητῆς ὁ Βαλαωρίτης είναι ρομαντικός. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1879. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὸ ρωμαλέον ἀλλὰ ὥρισμένας φοράς πομπᾶδες ὑφος των. Ἐξύμνησε τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ τοὺς ἀγωνιστάς του καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ὁ ‘Αρ. Βαλαωρίτης είναι ἐθνικὸς ποιητής. Ἐργα του είναι τὰ ἔξης: «Στιχουργήματα» (1847), «Μνημόσυνα» (1857), «Διάκος» (1867), «Κυρὰ Φροσύνη» (1859), «Φωτεινὸς» (1879). Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτής.

*Mὲ μᾶς ἀνοίγει ὁ οὐρανός, τὰ σύγνεφα μεριάζουν,
οἱ κόσμοι ἐμείνανε βουβοί, παράλυτοι, κοιτάζουν.
Μιὰ φλόγ' ἀστράφτει . . . ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ μελῳδία . . .
Πετάει ἐν ἄστρῳ . . . σταματᾷ ἐμπρὸς εἰς τὴν Μαρία . . .*

*«Χαῖρε, τῆς λέει, ἀειπάρθενε, εὐλογημένη, χαῖρε!
‘Ο Κύριός μου είναι μὲ σέ. Χαῖρε Μαρία, χαῖρε!»*

*‘Επέρασαν χρόνοι πολλοί . . . Μιὰ μέρα σὰν ἐκείνη
ἀστράφτει πάλι ὁ οὐρανός . . . Στὴν ἔρμη της τὴν κλίνη*

λησμονημένη, όλόρφανη, χλωμή κι ἀπελπισμένη,
μιὰ κόρη πάντα τήκεται, στενάζει, ἀλυσωμένη.
Τὰ σίδερα εἶναι ἀτάραγα*, σκοτάδι όλόγυρά της.
Ἡ καταφρόνια, ἡ δυστυχὶα σέπουν τὰ κόκκαλά της.
Τρέμει μὲ μᾶς ἡ φυλακὴ καὶ διάπλατη ἡ θυρίδα
φέγγει κι ἀφίνει καὶ περνᾷ ἐν ἄστρῳ, μιὰν ἀχτίδα.
Ο Ἀγγελος ἐστάθηκε, διπλώνει τὰ φτερά του.

«Ξύπνα, ταράζον, μὴ φοβοῦ, χαῖρε, Παρθένε, χαῖρε.
Ο Κύριος μον εἶναι μὲ σέ, Ἐλλάς, ἀνάστα, χαῖρε».

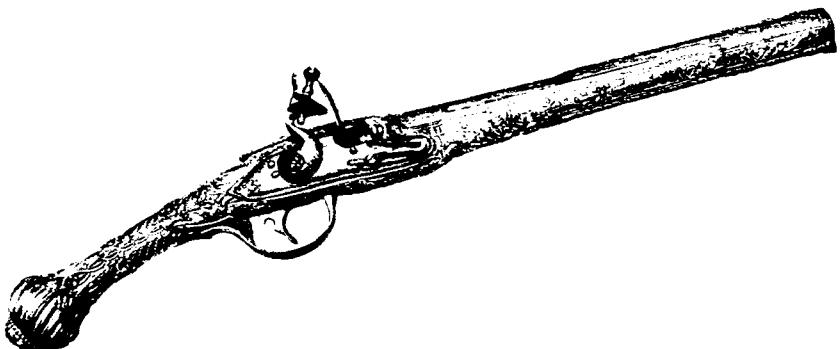
ἀτάραγα: ἀκλόνητα.

Oἱ τοῖχοι εὐθὺς σωριάζονται. Ἡ μαύρ' ἡ πεθαμένη νοιώθει τὰ πόδια φτερωτά. Στὴ μέση της δεμένη χτυπάει ἡ σπάθα φοβερή. Τὸ κάθε πάτημά της ἀνοίγει μνῆμ' ἀχόρταγο. Ρωτᾶ γιὰ τὰ παιδιά της . . . Κανεὶς δὲν ἀποκρένεται . . . Βγαίνει, πετᾶ στὰ ὅρη . . . Λυώνουν τὰ χιόνια ὅθε διαβῆ, ὅθε περάσῃ ἡ Κόρη.*

«Ξυπνᾶτε, ἐσεῖς ποὺ κοίτεστε, ξυπνᾶτε ὅσοι κοιμᾶστε, τὸ θάνατο ὅσοι ἐγεύτητε, τώρα ζωὴ χορτᾶστε».

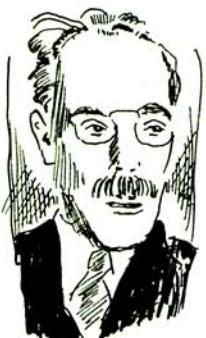
Oἱ χρόνοι φεύγουνε, πετοῦν καὶ πάντα ἐκείνη ἡ μέρα εἰναι γραμμένο ἐκεῖ ψηλὰ νὰ λάμπῃ στὸν αἰθέρα μ' ὅλα τὰ κάλλη τούρανοῦ. Στολίζεται ὅλη ἡ φύση μὲ χίλια μύρια λούλουδα γιὰ νὰ τὴν χαιρετίσῃ. Γιορτᾶστε την, γιορτᾶστε την! Καθεὶς ἃς μεταλάβη ἀπὸ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ σεῖς καὶ σεῖς οἱ σκλάβοι, ὅσοι τὴ δάφνη στὴν καρδιὰ νὰ φέρετε φοβᾶστε, ἀφωρεσμένοι νάστε.

ὅθε: ἀπὸ ὅπου.

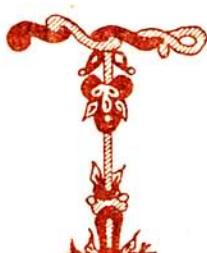

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Γ. Δροσίνη

Ο Γεώργιος Δροσίνης είναι πολὺ γνωστός καὶ ἀγαπητός ώς ποιητής καὶ δλιγάτερον γνωστός ώς πεζογράφος. Κατήγετο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1951 εἰς τὴν Κηφισιάν. Μαζὶ μὲ τὸν N. Καμπᾶν καὶ τὸν K. Παλαμᾶν, τοὺς ὅποιους συνέδεε φιλία, ἔδωσαν μὲ τὴν ποιητικήν των ἐμφάνισιν νέαν ζωὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν λυρικότητα, τὴν εἰδυλλιακὴν ἀτμόσφαιραν, ἐνῷ πολλὰ ἔχουν πατριωτικὴν ἔμπνευσιν. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1926 ἔξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ποιητικὶ συλλογαὶ: «Ιστοὶ Ἀράχνης», «Εἰδύλλια», «Ἀμάραντα», «Φωτερὰ σκοτάδια», «Κλειστά βλέφαρα», «Πύρινη ρομφαία-Ἀλκυονίδες» κ.ἄ. Ὡς πεζογράφος ἔγραψε μυθιστορήματα («Ἀμαρυλλίς», «Ἐρση», «Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης»), διηγήματα, ἀναμνήσεις, παραμύθια. Ἀκόμη είναι ὁ πρῶτος λογοτέχνης, ὁ ὅποιος συνέγραψε «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα».

ὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ ὅποιος συνέβη εἰς τὰς 11 Αὐγούστου 1823, μοῦ διηγήθηκε πολὺ ἀργότερα εἰς τὸ Μεσολόγγι ἔνας Σουλιώτης συμπολεμιστής του· καὶ ὅπως τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του σᾶς τὸν λέγω καὶ ἐγὼ τώρα.

“Αν ἥθελε κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὴν φυσιογνωμία τὸν ἄνθρωπον, ποτὲ δὲν ἡμποροῦσε νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ Μάρκος ἦτον τὸ πρῶτο παλληκάρι τοῦ Σουλίου.” Εφαίνετο ἡσυχος, ἀγαθός, ἡρεμώτατος τοὺς τρόπους, σω-

στὸ ἄρνι — καὶ ὅμως τὸ ἄρνι αὐτὸ ἐγίνετο λεοντάρι ἄμα ἐμυρίζετο καπνὸν μάχης. Καὶ αὐτός, καθὼς τόσοι ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχεν ὑπηρετήσει τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος τύραννος καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον εἶχε διακρίνει τὴν κρυμμένην ἀξίαν τοῦ Μάρκου. "Οταν μίαν φορὰν ἔλεγαν εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ καλύτερον παλληκάρι τοῦ Σουλίου εἶναι ὁ Κώστας Μπότσαρης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου, ὁ Ἀλῆς μὲ πεποίθησιν ἀποκρίθηκε:

— "Οχι· ἐκεῖνος ὁ ἄλλος ὁ Μάρκος, ποὺ ἔχει τὰ λίγα λόγια, θὰ φάη πολλὴ Τουρκιά.

Καὶ ἡ προφητεία ἀλήθευσεν.

"Οταν ἦλθεν ἡ φοβερὰ εἰδησις, ὅτι ἐκ τῆς Ἡπείρου εἰσβάλλουν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὁ Μουσταῆς πασᾶς τῆς Σκόδρας μὲ δόκτῳ χιλιάδες Ἀλβανούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Μιρδῖται, δηλαδὴ χριστιανοὶ καθολικοί, καὶ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὲ τέσσαρας χιλιάδας, μεγάλῃ σύγχυσις καὶ διαφωνίᾳ ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν τῆς Αίτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κανεὶς δὲν ἔσπευδε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐρχομένου ἔχθροῦ, ὁ ὁποῖος ἐπέρασε τὰ Ἀγραφα καὶ κατελάμβανε διὰ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν τὸ Καρπενήσιον.

Τότε ἡ Κυβέρνησις ἀπέβλεψε πρὸς τὸν Μάρκον Μπότσαρην, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ πρὶν εἶχεν ἀριστεύσει εἰς τὰς μάχας ἐναντίον τοῦ Χουρσίτ πασᾶ καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἔδωκε εἰς αὐτὸν τὴν στρατηγίαν. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, ἄμα τὸ ἔμαθαν, ὠργίσθησαν καὶ ἐξέφρασαν λόγους φθονερούς ἐναντίον τοῦ Σουλιώτου. Καὶ ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ ἔδωκε καὶ εἰς αὐτοὺς διπλώματα στρατηγίας. Ὁ Μάρκος τότε σχίζει μὲ ὑπερηφάνειαν τὸ ἴδικόν του δίπλωμα καὶ λέγει:

— "Οποιος είναι ἄξιος, θὰ πάρη αὔριον εἰς τὴν μάχην τὸ δίπλωμά του!

Προσκαλεῖ εἰς συμβούλιον τοὺς ἄλλους Σουλιώτας ὁπλαρχηγοὺς καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς.

— 'Αδελφοί, ή θεία πρόνοια μᾶς ἐβοήθησε καὶ ἐνικήσαμεν πολλάκις τοὺς ἔχθροὺς τῆς πίστεώς μας· καὶ τώρα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μᾶς συντρέξῃ νὰ τὸν καταστρέψωμεν, καὶ τὸν περιμένομεν αὐτὸν τὸν ἔχθρόν, εἰς τὸν ὁποῖον

έχει ὅλας τὰς ἐλπίδας του ὁ Σουλτάνος.

“Ολοι ἀποκρίνονται μ' ἔνα στόμα:

— Τοὺς ξέρομε τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ἀπὸ τὸ Σοῦλι· δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ θὰ τοὺς ἀντικρύσωμε. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ τοὺς νικήσωμεν καὶ τώρα.

“Ολον τὸ στράτευμα τοῦ Μάρκου, τὸ ὄποῖον ἐστρατοπέδευσεν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1250 περίπου, ἐξ ὧν οἱ 350 Σουλιῶται.

‘Ο Μπότσαρης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σουλιωτῶν του ἐκίνησεν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ· ἐκίνησαν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, τὸν Τζαβέλλαν, τὸν Ζέρβαν καὶ ἄλλους.

Τὸ σῶμα τοῦ Μάρκου φθάνει καὶ στρατοπεδεύει εἰς τὸ Μικρὸ Χωριὸ πλησίον τοῦ Καρπενησίου.

‘Ο ἐχθρικὸς στρατὸς ἥτον στρατοπεδευμένος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καρπενησίου. Ἡ κοιλάς περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ καὶ ἔχει μόνην εἰσόδον ἀπὸ τὴν ρεματιάν, ἡ ὁποία διέρχεται ἐκεῖ. Τὴν εἴσοδον αὐτὴν κατεῖχαν τρεῖς χιλιάδες Μιρδῖται καὶ ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς ἥτον πρὸς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος.

Διὰ νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Μάρκος ἔστειλε τρεῖς κατασκόπους, οἱ δόποιοι εἰσεχώρησαν μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα, χωρὶς νὰ κινήσουν τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν. Ἐπειδὴ ἐφοροῦσαν τὸ αὐτὸν ἔνδυμα μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ὡμιλοῦσαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὅλοι τοὺς ἔξελάμβαναν ὡς συντρόφους. Κατώρθωσαν λοιπὸν νὰ μείνουν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἔξετάσουν μὲ ἡσυχίαν τὰ πάντα.

“Οταν ἔμαθεν ὁ Μάρκος ὅτι ἦσαν πάρα πολλοὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ πολεμήσῃ εἰς τακτικὴν μάχην, συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ κάμη νυκτερι-

νὴν ἔφοδον. Γράφει λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους Σουλιώτας, οἱ ὁποῖοι ἡσαν στρατοπεδευμένοι εἰς θέσιν Λακκώματα, καὶ τοὺς προσκαλεῖ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν του. Ἐκεῖνοι ἄμα ἔλαβαν τὴν πρόσκλησιν εἶπαν:

— Τί, γυναικες εἴμεθα καὶ δὲ θὰ πᾶμε;

‘Αλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἔμαθαν τὸν ἐρχομό τοῦ Μπότσαρη ἀπὸ προδότας “Ελληνας, καὶ ἄρχισαν νὰ λαμβάνουν προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ ἐνδεχομένης προσβολῆς τοῦ ἀτρομήτου Σουλιώτου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτον πολὺ γνωστὸν εἰς αὐτούς.

Ἡ γενικὴ προσβολὴ ὠρίσθη νὰ γίνῃ πέντε ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἐφορμοῦν χωρὶς πολλὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τοῦ βάθους τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, δὲ Μπότσαρης μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας του προχωρεῖ πρὸς τὴν εἰσοδο τῆς κοιλάδος. Καὶ προχωρεῖ ἥσυχα, χωρὶς τὸν παραμικρὸν κρότον, καὶ τὸν βοηθοῦν καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ὥστε νὰ μὴν ἐννοηθῇ ἀπὸ τοὺς Μιρδίτας· δὲ ἀνεμος φυσᾷ ἐκ τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τὸν κρότον τῶν βημάτων· ἡ πανσέληνος κρύπτεται μέσα εἰς πυκνὰ σύννεφα καὶ τοὺς καθιστᾷ ἀοράτους εἰς τὸ νυκτερινὸν σκότος. Ἀμα ἐπλησίασαν ἀρκετά, δὲ Μάρκος διατάττει νὰ ἑτοιμασθοῦν διὰ τὴν ἔφοδον. Τότε οἱ Σουλιώται δένουν τὰς κεφαλάς των μὲ τὰ μαντίλια, δῆπος εἶχαν συνήθειαν, ἀνασύρουν τὰ μανίκια τῶν ὑποκαμίσων καὶ διπλώνουν ἐπάνω εἰς τὴν ζώνην ἐμπρὸς τὴν φουστανέλλαν διὰ νὰ βαδίζουν μ' εὐκολίαν. Ρίπτουν ἀπὸ ἐν μόνον τουφέκι, σύρουν ἔξω τὰ γιαταγάνια καὶ ὀρμοῦν κατὰ τῶν Μιρδίτῶν.

— Τὸ σύνθημά μας Τσικούρι καὶ Στουρνάρι*! εἶχεν εἰπεῖ πρὸς αὐτοὺς δὲ Μπότσαρης διὰ νὰ γνωρίζωνται μετα-

στουρνάρι: σκληρὰ πέτρα.

ξύ των καὶ νὰ φυλάττωνται ἀπὸ ἀλληλοσφαγήν, διότι, ὅπως εἶπα, τόσον ώμοίαζαν κατὰ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν γλῶσσαν μὲ τοὺς Ἀλβανούς, ὥστε ἡτον φόβος μήπως συμβοῦν ἐπικίνδυνοι συγχύσεις.

Αὐτὸς ἔπαθαν ἵσα ἵσα οἱ ἔχθροι, οἱ ὄποιοι μὲ τὸν τρόμον τῆς αἰφνιδίας ἐφόδου ἔφευγαν ἄτακτα καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο μεταξύ των. Ὁ Μπότσαρης μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι προχωρεῖ ἀκράτητος. Ἐξαφνα μία σφαῖρα τὸν πληγώνει εἰς τὸν μηρόν. Ὁ ἀτρόμητος Σουλιώτης δὲν πίπτει, κρατεῖται, ὁπισθοχωρεῖ ὀλίγον διὰ νὰ ἐπιδέσῃ προχείρως τὴν πληγὴν καὶ ἐπιτίθεται πάλιν φωνάζων:

— Οἱ πασᾶδες! ποῦ εἶναι οἱ πασᾶδες!

Καὶ φθάνει μέχρι τοῦ τοίχου μικροῦ ὀχυρώματος τῶν Μιρδιτῶν. Ὑπέθεσεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἡτον κατασκηνωμένος ὁ Τούρκος στρατηγὸς καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι διὰ νὰ παρατηρήσῃ καλύτερα. Ἐκεῖ ὅμως μία καταραμένη σφαῖρα ἀπὸ Μιρδίτην τὸν κτυπᾷ εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ Μάρκος μόλις προφθάνει νὰ φέρῃ τὸ χέρι πρὸς τὴν πληγὴν καὶ μένει ἄψυχος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συντρόφων του, οἱ ὄποιοι ἔτρεξαν νὰ τὸν κρατήσουν. Ὁλίγα λόγια ἔτραύλισαν τὰ χείλη του, πρὶν κλεισθοῦν διὰ παντός:

— Ἀφῆστε με καὶ πηγαίνετε νὰ τελειώσετε ὅτι ἀρχίσαμε...

Ο Σουλιώτης, ὁ ὄποιος μοῦ διηγήθηκε αὐτά, ἀκουσε τὰ ὑστερνὰ λόγια τοῦ Μάρκου, διότι ἡτον ἔνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐκράτησαν πληγωμένον.

Ἄλλὰ ποῖος ἄφινεν εἰς τοὺς ἔχθροὺς τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος; Ποῖος εἶχεν ὅρεξιν νὰ πολεμήσῃ πλέον χωρὶς ἐκεῖνον;

Ο ἐξάδελφός του Τούσας τὸν φορτώνεται εἰς τὴν ράχιν, ἄλλοι φορτώνονται τοὺς πληγωμένους συντρόφους

των καὶ δπισθοχωροῦν. Οἱ ἐχθροὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη συνέλθει ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν ἀνενόχλητοι.

Πλουσιώτατα λάφυρα ἐπῆραν οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἵππους πολλοὺς καὶ φορτία ὅπλων. Ἀλλὰ τί τὸ ὅφελος, ἀφοῦ ἔφεραν συγχρόνως νεκρὸν τὸν ἡρωϊ-

κὸν ἀρχηγόν των! Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχασαν καὶ τριανταὲξ συντρόφους, ἀλλὰ τῶν ἐχθρῶν αἱ ζημίαι ἦσαν ἔως δύο χιλιάδες σκοτωμένοι καὶ πληγωμένοι.

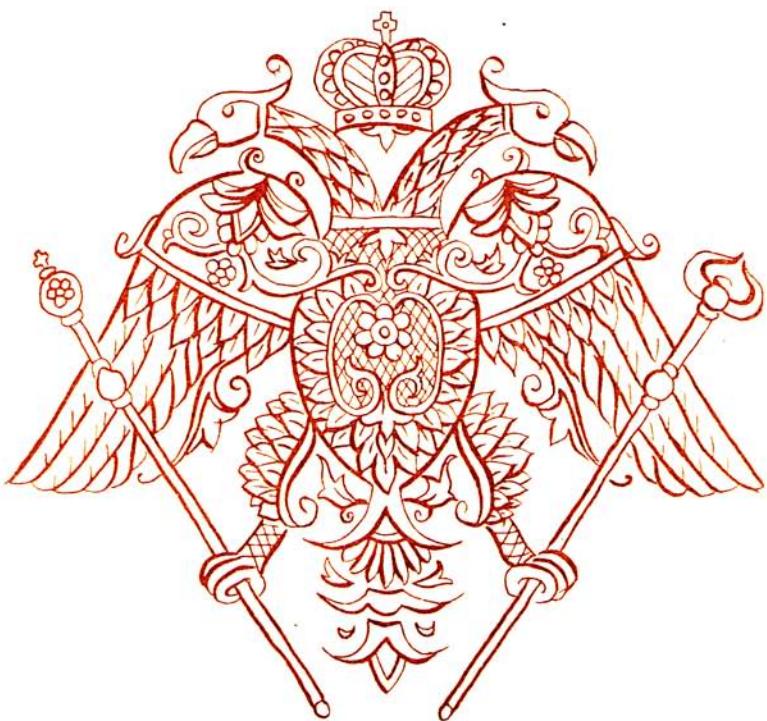
Τὸν νεκρὸν τοῦ Μάρκου τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ μεγάλην πομπήν. Τὸ τίμιον λείψανον σκεπασμένον μὲ πανὶ οὐρανόχρωμον συνωδεύετο ἀπὸ ὅλα τὰ δείγματα τῆς δόξης καὶ τοῦ θριάμβου του. Ἐμπρὸς ἐπήγαιναν οἱ Ἀλβανοὶ αἰχμάλωτοι, οἱ συλληφθέντες χρυσοχάλινοι ἵπποι τῶν πασάδων καὶ πενηντατέσσαρες τουρκικαὶ σημαῖαι, καὶ ἀκολουθοῦσαν εἰς μακρὰν σειρὰν ἡμίονοι φορτωμένοι τὰ πλούσια λάφυρα, καὶ ἔκλειαν τὴν πένθιμον αὐτὴν καὶ θριαμβευτικὴν συνοδίαν τὰ μεγάλα κοπάδια τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων, δσα εἶχαν ἄρπασει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ ἥρωος, ἄνιπτοι ἀκόμη κ' αἰματωμένοι ἀπὸ τὴν μάχην, μερικοὶ ἐλαφρὰ πληγωμένοι, ἐπεριστοίχιζαν, μὲ τὰ τουφέκια γυρμένα πρὸς τὴν γῆν, νεκρὸν τὸν προσφιλῆ ἀρχηγόν των, δούποιος δὲν ἔμελλε νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ πλέον εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν νίκην. Αἱ ὅψεις των ἦσαν κατηφεῖς καὶ οἱ ὀφθαλμοί των, οἱ δούποιοι ποτὲ δὲν ἐδάκρυζαν, ἐθολώνοντο τώρα ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Ο Σουλιώτης, δούποιος μοῦ διηγεῖτο αὐτὰ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπάνω εἰς ἔνα προμαχῶνα τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἡμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, δταν ἄκουε ἄλλους νὰ τραγουδοῦν ἢ αὐτὸς ἐτραγουδοῦσε τὸ γνωστὸν τραγοῦδι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη:

Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ μαύρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲν χορτιάζει*,
Σὰν τ' ἄκουσαν καὶ τὰ βουνά, κι ἐκεῖνα ραγισθῆκαν,
Σὰν τ' ἄκουσε κι' οὐρανὸς τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει.
Ο Μάρκος ἐσκοτώθηκε καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.

χορτιάζω: βγάζω χόρτα.

O ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

Γ. Δροσίνη

*Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιᾶς Σοφιᾶς, ποὺ σφάλησεν
ένὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.*

*Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιᾶς Σοφιᾶς, σπαράζοντας,
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὁρθὸς ἐστήθη.*

*Kai στοίχειωσε καὶ θέριεψε καὶ πλήθυνεν
οὐ νεκραναστημένος
κι ἔγιν' ὁ ἔνας μύριοι ἀητοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.*

*Kai πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει:
σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.*

*Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε
καλόγερος τεχνίτης,
ἡ καλομάνα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.*

*Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἡ βοσκοπούλα
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δακτυλίδι βούλλα*.*

*Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια τον τ' ἀκοίμητο
τῆς Παναγιᾶς καντήλι
κι ἄγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ τετραυάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.*

*Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα,
βουβὸς κι ἀποκρυμμένος,
κλωσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.*

βούλλα: σφραγίς.

Ξάφνου μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος:
«΄Ως πότε, παλληκάρια!»
Καὶ μύριοι ἀητοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια.

ΧΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Γ. Δροσίνη

*Τώρα ποὺ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ζένα,
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρίδα, πολυαγαπημένη
ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸν νὰ πάρω,
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸν ἀπ' ἀρρώστια, φυλαχτὸν ἀπὸ Χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα ἐλληνικό.*

*Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι,
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη,
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι,
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποὺ γεννάει
μόνο μὲ τῆς Πούλιας τὴν οὐράνια χάρη.
μόνο μὲ τοῦ ἥλιου τὰ θερμὰ φιλιά,
τὸ μοσχᾶτο κλῆμα, τὸ ζανθὸ σιτάρι,
τὴ χλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴν ἐλιά.*

*Χῶμα τιμημένο, πόχουν ἀνασκάψει
γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἔναν Παρθενῶνα,
χῶμα δοξασμένο, πόχουν ροδοβάψει
αἷματα στὸ Σουύλι καὶ στὸ Μαραθῶνα
χῶμα πόχει θάψει λείψαν' ἀγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά,
χῶμα ποὺ θὰ φέρνη στὸν μικρὸν ἐμένα
θάρρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.*

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια
 κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ
 ἀπὸ σὲ θὰ παίρνη δύναμη, βοήθεια,
 μὴν τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα, ξένα κάλλη.
 Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνῃ,
 κι ὅπου κι ἀν γυρίσω, κι ὅπου κι ἀν σταθῶ,
 σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνης μιὰ λαχτάρα μόνη,
 πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι ἄν τὸ ριζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
 μοῦγραψε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
 τὸ στερνό συχώριο εἰς ἐσένα θᾶβρω,
 τὸ στερνὸ φιλί μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.
 Ἔτσι, κι ἄν σὲ ξένα χώματα πεθάνω,
 καὶ τὸ ξένο μνῆμα θᾶναι πιὸ γλυκὸ
 θὰ θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἀπάνω,
 χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἐλληνικό!

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

K. Παλαμᾶ

— *Πατρίδα μου, τὶ θὲς νὰ σοῦ χαρίσω
γιὰ τὸν καλὸ τὸ χρόνο ποὺ θά 'ρθῃ;*

— *Παιδί μου, τὸ κορμὶ τὸ λιονταρίσο
καὶ τὸ παλληκαρίσο τὸ σπαθί,*

*Καὶ τὴ νεραϊδογέννητη τὴ χώρα,
μαζὶ μὲ τὸν δικέφαλο ἀητό.*

*Δὲ θέλω 'γὼ καινούρια ἢ ξένα δῶρα,
παλιὰ δικά μου πλούτη σοῦ ζητῶ.*

— *Μητέρα, τὰ δικά σου τὰ στολίδια,
τὰ χαιροντ' ἄλλοι μέσ' τὴν οἰκουμένη,
καὶ Λάμιες* τὰ φυλᾶν, τὰ ζώνουν φίδια
καὶ χάνοντ' ἐκεῖ μέσ' ἀντρειωμένοι . . .*

— *Παιδί μου, ὅταν τὴ δόλια σου μητέρα,
μὲ τοῦ παιδιοῦ τὸν πόνον ἀγαπᾶς,
μὲ τὴν ἀγάπη μόνο μιὰν ἡμέρα,
τὴν παλαιά της δόξα θὰ τῆς πᾶς!*

Λάμιες: γυναικες φανταστικαι κακαι και αγριαι.

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ίωάν. Πολέμη

Ό Ίωάννης Πολέμης άνήκει και αύτός είς τὴν γενεὰν τοῦ Κ. Παλαμᾶ, καὶ τῶν ἄλλων. Είναι δῆμος πολὺ κατώτερος αὐτῶν. Τὰ ποιήματά του εἰναι ἀπλᾶ, εἰς τὴν ἐποχήν του δῆμος ἡτο ἀρκετὰ γνωστός καὶ δημόσιος ἡσκησεν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐσπούδασε Νομικά καὶ αἰσθητικήν ἀπέθανε τὸ 1924. Ἐγραψε πολλάς ποιητικάς συλλογάς: «Ποιήματα», «Χειμώνανθοι», «Ἀλάβαστρα», «Τὸ παλιὸ βιολί» κ.ἄ. Ἐπίσης ἡσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε ἀρκετὰ μονόπρακτα. Τὸ σπουδαιότερον θεατρικὸν ἔργον του εἰναι ὁ «Βασιλιάς Ἀνήλιαγος». Ἀκόμη μετέφρασε ξένα καὶ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἔργα. (Θεόκριτον, Εὔριπίδην, Ἀριστοφάνη).

΄Απ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησίᾳ
(στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ πάρνει κάθε βράδυ
τὴν ὅψη τοῦ σχολειοῦ)
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλοῦ
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει*
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

΄Εκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά·
ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τὶ ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων,
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τὴ σιγαλιὰ
ποὺ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπ' τῶν προγόνων τάφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,
ἔνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μὰ φωνὴ βαρειά:

«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριὰ
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

ἀναδεύω: ἀνακατεύω, ἀναταράσσω.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Λορ. Μαβίλη

Ο Λορέντζος Μαβίλης ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην, ἐνῷ οἱ γονεῖς του κατῆγοντο ἐκ Κερκύρας. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Διεκρίθη διὰ τὸν ἔνθερμον πατριωτισμόν του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896 καὶ εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τὸ 1911 ἐξελέγη βουλευτής Κερκύρας καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐφονεύθη μαχόμενος εἰς τὸν Δρῖσκον τῆς Ἡπείρου. Ἡ μεγαλυτέρα προσφορὰ τοῦ Μαβίλη εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι τὰ ποιήματά του καὶ κυρίως τὰ σονέτα του, τὰ δοποῖα διακρίνει ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα ἐπεξεργασία.

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου, ἥλιος ἀλλοῦ δὲ λάμπει.

Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάσ', οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!

Αφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη.

Χίλιες πουλιῶν λαλιές ἥχοῦν, τῆς ὁμορφιᾶς σου ὅμνοι
σ' ἄπειρ' ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ λογῆς λογῆς
τ' ἀγέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς.

Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιᾶς μαγνάδι*,
κι ἡ κάθε στάλ' ἀπὸ δροσιὰ γναλίζει σὰν πετράδι,
κι ἡ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾶ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
χαρά, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα, ὅπου κι ἂν μπῆ.

μαγνάδι: πέπλο.

Φαντάζεις σὰν τὸν ἥλιο σου, κι ἐσύ, καλὴ πατρίδα,
καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου στὸν κόσμο ἀλλοῦ δὲν εἶδα.
‘Η γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰώνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὰ πέλαγ’ ὁ οὐρανός.

Κι οἱ νύχτες σου μὲ τ’ ἄστρα τους, μὲ τὴ γαλάζια πάστρα,
μὲ τ’ ἀηδονολαλήματα, τρεμάμενα σὰν τ’ ἄστρα,
μὲ τὸ φεγγάρι, ποὺ περνᾶ σὰν ὄνειρο εὐτυχιᾶς,
στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας ἡσυχιᾶς,
οἱ νύχτες σου δροσοβολοῦν χιλιόπλουνμα* λουλούδια
καὶ στῶν παιδιῶν σου τὲς καρδιὲς ἀμάραντα τραγούδια,
σταλάζουν εἰς τὰ σπλάχνα τους θεράπειο* λησμονιᾶς,
ἐλευθεριᾶς ἀγάλλιαση καὶ μῖσος τυραννιᾶς.

Μάγεμ’ ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο,
λυώνονται σ’ ἔνα χάραμα ζανθό, μαλαματένιο.

Γιομάτος μόσκους καὶ δροσιές, ὁ Ζέφυρος τερπνά,
μέσ’ ἀπ’ ἀγάπης φαντασίες τὰ πλάσματα ξυπνᾶ.

Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ’ ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλ’ ὁ ἥλιος σου εἰς ὅλη του τὴ δόξα,
καί, σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινό,
ἔως στὸ χρυσὸ βασίλεμα λάμπει στὸν οὐρανό.

‘Ελλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλεμα δὲν ἔχει
καὶ δίχως γνέφια* τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.
“Οσες φορὲς ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίσῃ ἐρθῆ,
θὲ νὰ σ’ εὐρῇ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὁρθή.

χιλιόπλουνμο: μὲ πολλὰ στολίδια. θεράπειο: φάρμακο. γνέφια: σύννεφα.

Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

I. Κονδυλάκη.

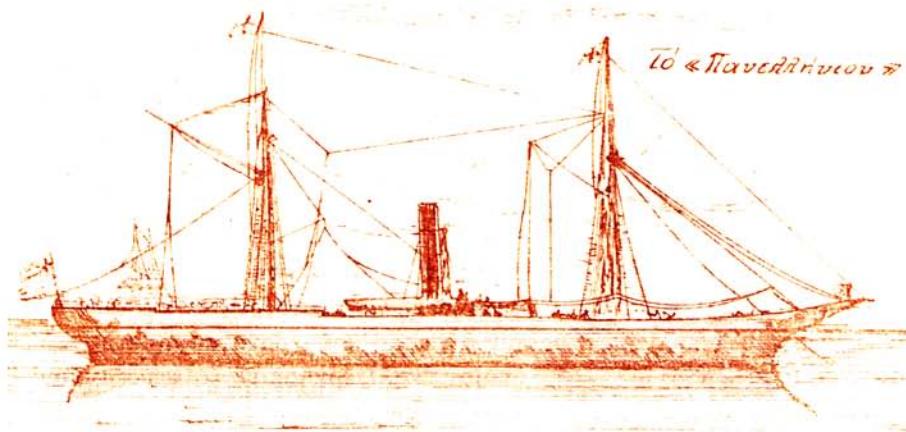

Ο Ιωάννης Κονδυλάκης ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὴν Ἀνω Βιάννον τῆς Κρήτης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ 1920. Ὅπηρέτησεν ως δικαστικὸς ὑπάλληλος, ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολήν, ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του. Ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ θεωρεῖται ὁ πατήρ τοῦ χρονογραφήματος, τὸ δόποιον ἐκαλλιέργησε μὲ τὸ ψευδώνυμον «Διαβάτης». Ἀπὸ τὸ πεζογραφικόν του ἔργον διακρίνονται τὰ διηγήματά του τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τοὺς ἀγῶνας τῆς, εἰς τὰ δόποια ἐπίσης παριστᾶ ἀνάγλυφον καὶ ζωντανὴν τὴν ζωὴν εἰς τὴν Κρητικὴν ὑπαιθρον. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι τὸ μυθιστόρημα: «Ο Πατούχας». Ἀλλα μυθιστορήματα: «Οἱ ἄθλιοι τῶν Ἀθηνῶν», «Κάτω ὁ τύραννος». Διηγήματα: «Οταν ἥμουν δάσκαλος», «Η πρώτη ἀγάπη». Τὸ τελευταῖον αὐτὸν εἶναι γραμμένον εἰς τὴν δημοτικήν.

ἰς τοῦ Σαϊτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες* ποὺ ἔφερε τὸ «Πανελλήνιον»*. Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ, ἀλλ', ἐνῷ ἔφθασεν ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίασεν μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἥσαν δεκαπέντε καὶ περισσότεροι. Ο Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς, καθήμενος, κατέγραφεν ἐκείνους ποὺ ἐλάμβαναν ὅ-

σισανές: ἐμπροσθογεμές ὅπλον. **Πανελλήνιον:** ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια ἐχρησιμοποιήθη διὰ νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τοὺς Κρητικοὺς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866.

πλα· ό δὲ Σαιτονικολῆς, ὅρθιος, τὰ ἐμοίραζεν, ἀπευθύνων εἰς ἔκαστον μίαν εὐχήν:

— Καλορρίζικο! Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾶς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ! καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

‘Ο ’Ανδρουλιός, ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπωθῶν, ἔκινδύνευε νὰ μὴ πάρη τίποτε ἀλλ’ ἐπὶ τέλους εύρεθη ἐνώπιον τοῦ Σαιτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἔνα σισανέν. “Ηνοιγε δὲ τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ δ’ Ἀνδρουλιὸς ἔκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅταν δὲ Σαιτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ.

— Μωρέ, δὲν ἀφήνεις, καῦμένε ’Ανδρουλιό, νὰ τὸ πάρη κιανεὶς ἄλλος; τοῦ εἴπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός. ’Εσύ... εἴντα* νὰ σοῦ πῷ;

εἴντα: τί;

‘Ο Σαιτονικολῆς ἥθελε νὰ εἰπῇ: ‘Εσὺ τί νὰ τὸ κάμης; καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅσον καὶ ἀν ἦτο πρᾶος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη δὲν εἶπε ὅμως τίποτε, ἀλλ’ ἀπεσύρθη ἀποσβολῶμένος εἰς μίαν ἄκραν, ώς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ. ‘Ο Σαιτονικολῆς μετενόησε ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληράν του φράσιν ἀλλ’ ἦτο πλέον ἄργα, διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἡρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχήν.

— Μωρέ, τὸ πίστεψες αὐτὸ ποὺ σοῦπα, Ἀνδρουλιό, κι ἀφῆκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι; ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα. ‘Εγὼ σ’ ἐθάρρουνα γιὰ πλειὰ* ἔχπνητό. Γιάε, μπρέ, ν’ ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι!

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰ Νικολῆ, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος. Ἐχω μιὰ παλιολαζαρίνα* ἔγω... κάνει κι’ αὐτὴ δουλειά.

Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον ἐμειδία μάλιστα τώρα τὸ σύνηθες καλοκάγαθον μειδίαμά του, ἀλλ’ εἰς τὰ γαλανά του μάτια ἐκυλίετο ἔνα δάκρυ.

“Οταν ἔξῆλθε, τὸν ἐπλησίασεν δ συγγενής του Μαυρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν:

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχή, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά; Δὲν φτάνει ποὺ δὲ σοῦδωκε τουφέκι ὁ βιλάνος* δ Σαιτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦκανε καὶ τέτοια προσβολάρα, καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ πῆγς ἀσπολλάτη!*

— Ο ἀνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχῃ τουφέκια γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ τὰ πάρουν οἱ καλοὶ καλοί. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει.*

— Τὸ κακό του τὸν καιρὸ κατέχει.

πλειά: πιό. λαζαρίνα: ὅπλον ἐμπροσθογεμὲς καὶ μακρύκανον. βιλάνος: χωριάτης. σπολλάτη (εἰς πολλὰ ἔτη): εὐχαριστῶ. κατέχω: ξέρω.

— Κι' ἂν δὲ τὸ κατέχῃ αὐτός, τὸ θωρῶ μοναχός μου ἐγώ. Εἶμαι κακουρές*, ἀνεμάνθρωπος*, εἰπεν δὲ Ἀνδρουλίὸς μὲ δλίγον πεῖσμα, τὸ δποῖον ἀπηθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπα λέω καὶ τσ' ἄνδρες δὲν τσοὶ* ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβιλα. Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κιανένα. Σ' δλο τὸ ೦στερο χαίρεται κι ό κόρακας τὴ φωνή του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι. Νὰ συλλογιστῆς σκιάς* τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις.

— Μὰ ἥθελες δὰ νὰ μαλώσωμε γιὰ ἔνα τουφέκι;

— Ναί, γιατὶ δποιος δὲ μιλεῖ τόνε θάφτουνε.

— Ἐγὼ ἔχω τὴν κακολαζαρίνα· ἄλλοι δὲν ἔχουνε μουδὲ καλαμοπιστόλα*. Καλὰ ἔκανε ό Σαϊτονικολῆς καὶ μ' ἀπομούρισε*.

— Αὔτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾶς καὶ καλὰ θὰ πᾶς. Θὰ γενῆς ἀνεμπαίγνιδο* τοῦ χωριοῦ.

Καὶ ό Μαυρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν, αἰσχυνόμενος διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῆ.

‘Ο Ἀνδρουλίὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίου ἐτῶν, κοντακιανός*, μὲ παχὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνάς, περὶ τὰς δποίας κατωλίσθαιναν* καὶ ἔζάρωναν τὰ στιβάνια*. ‘Ως νέος καὶ αὐτὸς καὶ ἄγαμος μάλιστα, ἐπροσάθει κάπως νὰ κομψεύεται, ἥγάπα τὸν χορὸν καὶ ἐφαίνετο αἰωνίως ἐρωτευμένος. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι οὕτε οἱ ἄλλοι, οὕτε αὐτὸς ἐγνώριζε ποίαν ἥγάπα. Ἡ καρδία του ἦτο πλήρης ἀγάπης, ἥτις, μὴ εύρισκουσα μέρος νὰ σταματήσῃ, ἐπτερύγιζεν ἀσκόπως, τρεφομένη μὲ ὄνειρα.

κακουρές: κακοφτιαγμένος. **ἀνεμάνθρωπος:** ἀνάξιος λόγου. **τσοί:** τούς. **σκιάς:** τούλαχιστον. **καλαμοπιστόλα:** πιστόλι ἀπὸ καλάμι (παιγνίδι). **ἀπομούριζω:** ἀποπαίρνω κάποιον. **ἀνεμπαίγνιδο:** παίγνιο. **κοντακιανός:** κοντός. **κατολισθαίνω:** πέφτω. **στιβάνια:** μπότες.

.....

’Αλλὰ μὴν ὑποθέσῃ κανεὶς ἐκ τούτου ὅτι ὁ Ἀνδρουλίὸς ἦτο ἐλαφρὸν καὶ μάταιον ὑποκείμενον. Ὁλίγοι ἡσαν φιλόπονοι ὥσαν αὐτὸν εἰς τὸ χωριό. Ἄμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικάς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπί τινας μῆνας τὸν κτίστην, εὗρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὄποιον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡτο καθ’ ὑπερβολὴν θρῆσκος, ἐπροσκύνα ὅλα τὰ εἰκονίσματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐθεώρει θεάρεστον ἔργον νὰ ἐκτελῇ χρέη νεωκόρου, νὰ κρούῃ τὸν κώδωνα, νὰ φέρῃ φωτιὰν διὰ τὸ θυμιατόν, ν’ ἀνάβῃ καὶ περιποιήται τὰ κανδήλια, νὰ βοηθῇ τὸν ἴερέα κατὰ τὰ βαπτίσια· ἐλυπεῖτο δὲ διότι δὲν ἐγνώριζε γράμματα διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκτελῇ χρέη ψάλτου, ἀλλ’ οὐχ ἡττον καθ’ δλην τὴν λειτουργίαν δὲν ἔπαυε νὰ συνοδεύῃ μὲ σιγανὸν μουρμούρισμα τὴν ψαλμῳδίαν.

Δὲν περιωρίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἔξωτερους τύπους, ἀλλ’ εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὡστε οἱ χωριανοὶ τὸν ἐφαντάζοντο ώς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανέναν ἐχθρὸν φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τὴν δποίαν ἐνέπνεε, δὲν ἔλειπεν δλίγη εἰρωνία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευή του ἡ σχεδὸν καχεκτικὴ καὶ τὸ μικρόν του ἀνάστημα. Καὶ ὅταν εἰς τὸν χορὸν ἐπεδείκνυεν εὐστροφίαν κ’ ἐχοροπήδα, αἱ γυναικες ἐδάγκωναν τὰ χείλη των διὰ νὰ μὴ ξεκαρδισθοῦν καὶ ἐψιθύριζαν μεταξύ των μὲ μικροὺς σπασμωδικοὺς γέλωτας:

— Διάολε, ἀντρίτσι* τ’ Ἀντρουλιό!

ἀντρίτσι: ἀντράκι.

’Αλλ’ ὁ Ἀνδρουλιὸς καὶ ὅταν φανερὰ ἔβλεπεν ὅτι τὸν ἐχλεύαζαν, δὲν ὠργίζετο, οὕτε ἐδυσθύμει· ἐνίοτε μάλιστα συνεμερίζετο τοὺς γέλωτας καὶ ἐπήδα δυνατώτερα τῶν ἄλλων, ὡς διὰ νὰ διασκεδάζῃ περισσότερον τοὺς θεατάς.

Δὲν γνωρίζω ἐὰν διὰ τῶν ὑπερβολικῶν τούτων χοροπηδημάτων ἥθελε νὰ ἐπιδείξῃ καὶ παλληκαρισμόν· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσε ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἔνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν· καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστὰς καὶ ἡ μεγάλη του ἀνεξικακία ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολική του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὅντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἐπειτα ἐκεῖνο του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνο τὸ σκαρί του... Πῶς νὰ δώσης σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἕνα τέτοιο «ἀντρίτσι», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες;

Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του· ὅταν δὲ ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς παρεσκευάζετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια. Πάει στὸ διάολο ἡ Τουρκιά! Τινὲς ἐξέφρασαν τὸν φόβον ὅτι δὲν ἥξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζεν μέχρι στομίου· κάποιος δὲ ἐβεβαίωνε ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλαιμα, διὸ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ’ αὐτὰ οἱ Τούρκοι.

Ως εἴδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος ὁ Σαϊτονικολῆς δὲν εἶχε καλυτέραν περὶ αὐτοῦ ἴδεαν. ’Αλλ’ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησικάησε· μετά τίνας ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε παντελῶς λησμονήσει τὴν πικρὰν τοῦ δπλαρχη-

γοῦ φράσιν. Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τί γέλοια ἔγιναν μ' ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὅποιας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο

δεμένον μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὅποια εἶχε μάκρος τριῶν πήχεων!

— Μωρ' αὐτό, Ἀντρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου* τὸ τουφέκι! τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν· εἶχεν ἀναμιχθῆ ἵσως μὲ ξενοχωριανοὺς ἥ, τὸ πιθανώτερον, εἶχε κρυφθῆ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδαν, καὶ τὸ φέσι του ἥτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴ λαζαρίνα του. Τούλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολήν.

‘Αλλ’ εἰς τὴν ἐπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη. ‘Ο Ἀνδρουλιὸς ἐμάχετο ὅρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος. ‘Ἐνόμισαν δτὶ τὸ ἔκαμεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ

Σαραντάπηχος: αὐτὸς ποὺ ἔχει ὑπερβολικὸν ὕψος.

έφωναζαν νὰ πιάσῃ μιτιρίζι*, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦθε-
λησε ν' ἀκούσῃ.

- Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλλα*, εἰπε μετὰ τὴν μάχην.
- Δὲν σὲ πιάνει μπάλλα; Πῶς τὸ κατέχεις;
- *Ἐχω τίμιο ξύλο.
- Ἀλήθεια;

— *Ἐχω αὐτό, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς σοβαρῶς καὶ
ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε; "Οποιος κάνει
τὸ σταυρό του ἄρμα ἔχει στὸ πλευρό του.

Μετά τινα καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν
ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυάριθμος
τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ δροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου
τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ
ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἀν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ δμίχλη καὶ
ἀν ἔλειπαν οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν
τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὠδήγησαν νὰ διαφύγωσι
δι' ἀτραπῶν καὶ χαραδρῶν.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅστις
πολλοὺς ἐθελοντὰς ἔσωσεν. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ' ἐκεῖνο
κ' ἐντὸς τῆς δμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἔνα φοροῦντα
ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἀπὸ δῶ, πατριώτη! τοῦ ἐφώναξε. Μὴ πᾶς ἀπ' αὐ-
τοῦ, θὰ πέσῃς στσοὶ* Τούρκους.

Ο φορῶν τὸ ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν,
ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλιὸς διέκρινεν ὅτι ἦτο
Κιρκάσιος*. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὸ καλοσκεφθῆ καὶ
ἐκεῖνος, τὸν ὄποιον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντήν,
ώρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

*Οπισθεν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ

μιτιρίζι: ὀχύρωμα. *μπάλλα:* βλῆμα, σφαῖρα. *στσοί:* στοὺς. *Κιρκάσιος καὶ Κερκέζος:* κάτοικος τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου.

χαλίκια· ή δὲ ἀπόστασις ή μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἡτο τόσο μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἔχθροῦ τὴν δοιλιχόσκιον* λαζαρίναν...

Ἡ λόγχη ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν:

— Θεὲ Δημητρίου!

Καὶ μετὰ πατάγου, παρασύρων τοὺς χάλικας, κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικὸν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινεν ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος, ἀφοῦ ἐπὶ τινας στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τώρα ἐζήτει μέρος διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἐπὶ τέλους εὗρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνῃ ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιός. Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδοράς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει. Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἤκουσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του. Ἡ λαζαρίνα ἡτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τὴν ἥρπασεν, ἐρριψε ταχὺ βλέμμα εἰς τὴν πιάστραν* καὶ κράκ-κράκ! τὴν ἔστρεψε κατὰ τοῦ Κιρκασίου...

Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ νεκρός...

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔξαφνα ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τὸ χωρὶὸν ἡ κραυγὴ: — Τοῦρκοι! Κερκέζοι!

Ο κόσμος ἔγινεν ἄνω κάτω· καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ

δολιχόσκιος: μεγάλος, μακρύς. **Θεὲ Δημητρίου:** προσφώνησις τοῦ Νέστορος, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε ἀπὸ τὸν "Αγ. Δημήτριον νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τὸν ἀγῶνα του πρὸς τὸν Λιναῖον. **πιάστρα:** ἡ λαβῆ.

παιδιά των, ἄλλοι ν' ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν. Ἐλλ' ἀντὶ Τούρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδαν ἔναν μόνον Κιρκάσιον, ὃστις παραδόξως ἐφερεν ἐπ' ὅμου δύο τουφέκια, ἔνευε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἐλληνιστί:

— Μώρ' ἐγώ 'μαι, ἐγώ 'μαι! Μὴ φοβᾶσθε!

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωριανῶν, ὃταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλίὸν ἐντὸς τοῦ κιρκασιανοῦ ἴματισμὸῦ, ὁ ὄποιος, σημειώσατε, τοῦ ἥρχετο δλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲν ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἥρώτων, ἐνῷ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζαν τὸν καυκάσιον* ἴματισμόν του, τοῦ ὄποιον τὸ στῆθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγγιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησαν τὸν καπετάνιον, τὸν Σαϊτονικολῆν, καὶ ὁ Ἀνδρουλίὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὄπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων:

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τῷχης τοῦ λόγου σου, καπετάν Νικολῆ.

Ο Σαϊτονικολῆς παρετήρησε μὲν θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὡραῖον καὶ ἐλαφρὸν ὄπλον. Ἐλλ' ἐνθυμηθεὶς ἵσως τὴν προσβολήν, τὴν ὄποιαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλίόν, τοῦ εἶπε μὲν φωνὴν στενοχωρημένην:

— "Οχι! ὅχι! "Εσύ τὸ πῆρες, ἐσύ νά τῷχης.

Ο Ἀνδρουλίὸς ἀπήντησεν ἥρεμώτατα καὶ φυσικώτατα:

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο.

Απὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Ἀνδρουλίὸς ἐπωνομάσθη Κερκέζος.

Καυκάσιος: ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Καυκάσου.

ΣΙΤΑΡΙ - ΚΡΙΘΑΡΙ

Γ. Βλαχογιάννη

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης είχε γεννήθη στην Ναύπακτον το 1867 και απέθανεν είς τάς Αθήνας το 1945. Η ασχολία του με τά γράμματα μοιράζεται μεταξύ του ίστορικού έρευνητού και του λογοτέχνου. Ως λογοτέχνης έχει έντονον προσωπικόν ύφος και ήσοχολήθη και μὲ τὴν πεζογραφίαν και μὲ τὴν ποίησιν. Πολλὰ ἐκ τῶν διηγημάτων του είναι έμπνευσμένα ἐκ τῆς ιστορίας και είναι ἀποτέλεσμα τῶν ιστορικῶν του μελετῶν. Έγραψε τὴν «Ιστορικὴ Ἀνθολογία» μὲ ἀνέκδοτα ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ '21 και ἐδημοσίευσε τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη και τοῦ Κασομούλη. Έγραψεν ἀκόμη βιογραφίαν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη, «Ιστορικὰ σημειώματα», «Οἱ κλέφτες τοῦ Μωριᾶ» κ.ἄ. Ένεφανίσθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ψευδώνυμον Γιάννης Ἐπαχτίτης. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ διήγημα μᾶς μεταφέρει εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὥμοιάζε μὲ μεγάλο χωρίον. Τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως είχεν ὁ βοεβόδας, ἐνῷ οἱ προεστοί, οἱ γέροντες ὅπως ἐλέγοντο, είχον τὴν κοινοτικὴν ἔχουσίαν και βεβαίως ἀνέλαβον τὴν ἡγεσίαν τῆς προετοιμασίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οπως ἡτο φυσικόν, αἱ ἑτοιμασίαι διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀνησύχησαν τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἀντέδρασαν μὲ συλλήψεις ἀρχόντων και προκρίτων, τοὺς ὅποιους ἐφυλάκισαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ώς προληπτικὸν μέτρον. Οἱ ἄρχοντες μὲ τοὺς νοικοκυραίους ἤσαν αἱ δύο ἀνώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐνῷ αἱ δύο κατώτεραι ἤσαν οἱ παζαρῆτες και οἱ ξωτάρηδες.

Τὰ μέτρα αὐτὰ τῶν Τούρκων ὅμως ἐπέσπευσαν τὴν δρᾶσιν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Ἐτσι οἱ ἐπαναστάται, τὴν 25ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Μενίδι κατέλαβον τὰς Ἀθήνας, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τὴν 10ην Ιουνίου τοῦ 1823.

Ἀκριβῶς ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς 25ης Ἀπριλίου τοποθετεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ διηγήματος.

ἴ προεστοὶ τῆς Ἀθήνας εἶχανε σύναξη μυστικὴ στὸ σπίτι τοῦ γέρο-Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντά στὴ Ρόμπη*. Ἀρχιζε νὰ σκοτεινιάζῃ μέσ' τὴν κάμαρη, καὶ δὲν τὸ κρίνανε σωστὸν ν' ἀνάψουνε λυχνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῇ κανείς, ἢν κ' εἶχανε τόση μπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, ὅση εἶχανε καὶ στὸν ἄντρα της τὸν ἴδιον. Ἐπειτα διτὶ ἦτανε νὰ ἔρῃ αὐτή, τῷξερε. Κι ἀφοῦ οἱ Ἀρχόντοι* εἶχανε φυλακιστὴ στὸ Κάστρο*, οἱ γέροι συναχτήκανε στ' ἀρχοντικό της νὰ σκεφτοῦνε γιὰ πράματα περίσσια σοβαρά. Οἱ χωριάτες γύρω στὰ χωριά εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀναταράζωνται, καὶ τὸ μεγάλο κίνημα τοῦ σηκωμοῦ δὲν ἦτανε μακρυά.

Ἄπὸ τὸ χωριό, ποὺ ἦτανε τὸ κέντρο τοῦ βρασμοῦ; φτάνανε κρυφὲς παραγγελιὲς στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας, καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτούς, καὶ περιμένανε τὶς προσταγές τους.

Ρόμπη: Πρόκειται διὰ τὴν Παναγίαν τοῦ Ρόμπη ἡ Ρούμπη, γνωστὴν ὡς Ἀγία Ρόμπη, ἡ ὁποία σώζεται εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Εὐαγγελιστρίας. Τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας ὀφείλεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος, ἐκ τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας Ρόμπη ἡ Ρούμπη. **Ἀρχόντοι:** οἱ ἀρχοντες. **Κάστρο:** ὀνομασία τῆς Ἀκροπόλεως.

Μέσ' τὸν δοντᾶ* τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε,
κ' οἱ γέροι μόλις ὁ ἔνας ἔβλεπε τὸν ἄλλον. Κανένας δὲ
μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπ' τὰ κεφάλια

τους καὶ τῶν δχτῶ ποὺ καθόνταν ἐκεῖ μέσα, γύρω στὰ μιν-
τέρια*, ἀκίνητοι, κ' εἶχαν ἀφήσει σβηστὰ πιὰ τὰ τσιμπού-
κια τους, μέσ' τὴν ἀνησυχία τους. Ξέρανε πώς οἱ Τοῦρκοι
ἀρχίσανε νὰ παίρνουνε χαμπέρι*, πώς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε
ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς, τοὺς ἅπιστους, κι ὁ Ζαμπί-
της* τοῦ Κάστρου, ὁ Τατάραγας, μὲ τὰ σαράντα περιβόλια

δοντᾶς: δωμάτιον. **μιντέρι:** ντιβάνι, μικρὸ κρεββάτι. **χαμπέρι:** εἰδησις. **Ζαμ-
πίτης:** ἀστινόμος τοῦρκος.

στὰ περίχωρα, μέτρα δυνατὰ εἶχε πάρει, κόλια* ἀπ' Ἀρβανῖτες φυλάγανε τὶς πόρτες* τῆς χώρας καὶ τὰ μπούρτσια* της, καὶ γιὰ νὰ περάσῃς, ἔπρεπε ἡ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμης νὰ σ' ἀφήσουν, ἢ κρυφὰ νὰ πηδήσῃς ἀπ' τὰ τείχια καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιατὶ στὶς πόρτες θὰ σὲ πιάνανε.

Τέλος ἔνας ἀπ' τοὺς γερόντους ἀποφάσισε νὰ ξεστομίσῃ τὸ βαρὺ τὸ ρώτημα.

— Ποιὸς εἰν' ἄξιος νὰ πάρῃ ἀπάνου του αὐτὴ τὴ δουλειά, νὰ βγῇ ὅχι κρυφὰ ἀπ' τὴ χώρα, μὲ τὴν ἄδεια τῆς βάρδιας;

Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὥρα μεῖναν ἀκόμα ἀμίλητοι, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

“Ενα ἀλαφρὸ ψίθυρο ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, ποὺ ὅλοι τὴ θαρρούσανε κλειστή, τὴν πόρτα πούφερνε πρὸς τὸ λιακό* ἀπάνου. Μέσ’ τὸ σκοτάδι ἔχωρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφή, ἀκίνητη, συμαζεμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. Ὁλουνῶν τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνωρίσανε τοῦ νοικοκύρη τὸ Θωμάκο, ἀπὸ τὰ δυό του ἀγγόνια τὸ μικρότερο. Αὔστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παπποῦς.

— Τί μπῆκες ἐσὺ ἐδῶ πέρα: εἶπε ὁ γέρο-Θωμᾶς. Ποιὸς σ' ἔστειλε: “Εχεις πολλὴν ὥρα ’δῶ: ’Απὸ ποῦ πέρασες; Ἔγὼ ἔχω τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη*.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί... Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιακό...

— Πῶς τόκαμες αὐτό; εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότερα. Τίνος τὴ γνώμη πῆρες; Ποιὸς σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάμης αὐτό;

κόλι καὶ καρακόλι: νυκτερινὴ περίπολος, φρουρά, καραούλι. **πόρτες:** Πρόκειται διὰ τὰς πύλας τοῦ τείχους, ποὺ εἶχε κτισθῆ γύρω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ Χασεκῆ. **μπούρτσι καὶ μπούρτζι:** φρούριον. **λιακό:** ταράτσα, ἐξώστης, λιακωτό. **ἀμπαρωμένη:** κλεισμένη μὲ τὴν ἀμπάρα (σιδερένια πάρθος).

— „Οχι, μοναχός μου! εἶπε ζωηρὰ τὸ παλληκαράκι, καὶ προχώρησε δυὸ βήματα.

Ἡ μιλιά του ἀντηχοῦσε καθαρὴ καὶ ἀπόνηρη μέσ' τὸ σκοτάδι.

— Κατάλαβα πώς θὰ λέγατε γιὰ τὴν πατρίδα... Ἡθελα ν' ἀκούσω κ' ἐγώ...

Τοῦ κάθε γέροντα ἡ καρδιὰ γύρισε στὸν τόπο της. Τ' ἀγγόνι τοῦ γέρο-Θωμᾶ ἥταν ἀθῶο, κίντυνο δὲ φοβέριζε γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδὶ ἥθελε ν' ἀκούσῃ ποὺ μιλούσανε γιὰ τὴν πατρίδα... Ὁ παπποῦς του ἥταν ἔτοιμος νὰ τ' ὄρμηνέψῃ πρῶτα, κ' ὑστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε. Τὸ παιδὶ πρόλαβε τὸ σκοπό του.

— Ἐγὼ πάω, εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του.

— Ποῦ;

— Στὸ χωριό... δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἄνθρωπο; Θὰ πάω γώ...

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου; εἶπε ὁ παπποῦς ἀνήσυχος, μὰ καὶ μαλακωμένος τώρα.

— Μὲ τ' ἄλογο, καβάλα... θὰ πάρω καὶ τὸν καρᾶ*, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω... Θάχω καὶ τὸ κλαδευτῆρι.

Χαμήλωσαν οἱ μιλιές τῶν προεστῶν. Τὸ παιδὶ ὅρθὸ πάντα, μὰ ὅχι μακρυὰ ἀπ' τὴ συντροφιά τους, ἄκουγε χωρὶς νὰ θέλῃ.

*

Πέρασε ἀπὸ τὴν Μενιδιάτικη πόρτα* τραγουδῶντας, τὸ πρωῖ, ἀργά, καμαρωτά, καὶ δὲν ἔδωσε καμμιὰ ὑποψία.

καρᾶς: ἵππος συνήθως μαῦρος. **Μενιδιάτικη πόρτα:** Ἡ πύλη ποὺ ὠδηγοῦσε εἰς τὸ Μενίδι.

Στοῦ Ἀγᾶ τὴν Βρύσην πότισε τ' ἄλογα· μὰ ἐκεῖ κοντὰ εἶδε τὸν Καράμπελα, ἔναν Ἀθηναῖο ἀπὸ τὴν τάξη τὴν ταπεινὴν τοῦ λαοῦ, ἄνεργο, στριμμένον ἄνθρωπο, δοῦλο τῶν Τούρκων πάντα, ποὺ ζοῦσε κι ἀπὸ τῇ βοήθειᾳ τους. Ὁ Καράμπελας ἔκαμε πώς δὲν τὸν εἶδε, μὰ τὸν κοίταξε ἀπὸ πίσω ὑποφτος, κι ὁ Θωμάκος τὸ καταλάβαινε χωρὶς νὰ στρέψῃ. Ξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ χωριό, τέλειωσε τὸ σκοπό του, ἔκοψε καὶ σανό, καὶ γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο, γραμμένο βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια του, καὶ ποὺ ὁ Χατζῆ-Μελέτης, τῆς Χασιᾶς ὁ καπετάνος, κι ὁ Μῆτρο-Λέκας τοῦ Μενιδιοῦ μὲ δισταγμὸ τοῦ μπιστευτῆκανε, γιατὶ τὸν εἶδανε τόσο μικρό. Μὰ τὸ παιδὶ αὐτὸς ὁ λόγιος τὸ μεγάλωσε καὶ τόκαμε ἄντρα ἄξιο νὰ φυλάξῃ τὸ διαμάντι τ' ἄξετίμητο, καὶ στὸ φῶς νὰ μὴν τὸ δείξῃ, παρὰ

***Η βρύση τοῦ Ἀγᾶ:** παλαιὰ βρύση ποὺ εὑρίσκετο εἰς τὸ σημερινὸν Μοναστηράκι.

μονάχα στῶν προεστῶν τῆς Ἀθήνας τὴν καρδιὰν νὰ τὸ μπιστευτῇ βαθιά.

Γύρισε ὅπως ἥρθε, ἥσυχα καὶ χωρὶς κανένα πρόσκομμα*. Καὶ τράβηξε ἵσα στοῦ παπποῦ του. Ἐκεῖ δὲν τὸν ἤψε τὸ γέρο του παπποῦ. Μὰ ἡ γιαγιά του ἦταν ἄνου-κάτου. Καὶ σὲ λίγο, νὰ κ' ἔφτασε κ' ἡ μάνα του.

— "Αχ, παιδάκι μου, ἥρθες; εἶπε ἡ μάνα. Τί ἦταν τὸ κακὸ ποὺ μᾶς βρῆκε, παιδάκι μου;

— Τί εἶναι, μάνα, τί στάθηκε; εἶπε τὸ παιδί.

— Ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καὶ γλύτωσε τὸ σπίτι μας! εἶπε ἡ γιαγιά του. Ἡρθε ὁ Καράμπελας ἀπ' τὸ παλιοχώραφό του, καὶ τράβηξε ἵσα στοῦ Τατάραγα τὸ σπίτι... «Κυρὰ Μεμέτ-Ἀγίνα!» φώναξε ἀπ' τὸ δρόμο, «μέσα εἰν' ὁ ἀφέντης; Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω... Στάσου νὰρθῶ μέσα!». Μπῆκε ὁ ἀφωρεσμένος, κ' εἶπε πὼς στοῦ Ἀγᾶ τὴ Βρύση εἶδε τ' ἀγγόνι τοῦ γέρο - Θωμᾶ...

— Σὲ πῆρε γιὰ τὸν Κωστάκη, παιδί μου! εἶπε ἡ μάνα... Αὐτὸς ἦταν ὁ γλυτωμός μας.

— «Ἄκου, κυρὰ Μεμετίνα (εἶπε ὁ Καράμπελας). Στοῦ Ἀγᾶ τὴ Βρύση ἀπάντησα τ' ἀγγόνι τοῦ Θωμᾶ τὸν Κωστάκη μὲ δυὸ ἄλογα νὰ τραβάῃ γιὰ τὸ Μενίδι. Δὲν ἔβγαλε ὁ ἀφέντης διαταγή, τοῦ Κάστρου ὁ Ζαμπίτης, ὁ Τατάραγας, κανένας νὰ μὴ βγῆ ἀπ' τὴ χώρα, ἢν δὲν τὸ πῆ; Θάνατο δὲ φοβέρισε σ' ὅποιον τὸ κάμη, καὶ πάῃ νὰ βρῇ τοὺς ζορμπάδες* τῶ χωριῶν, καὶ δώσῃ-πάρῃ λόγια; — Ναί, Καράμπελα, μὰ ὅχι καὶ νὰ μὴν πάῃ κανεὶς στὸ χτῆμα του..., εἶπε ἡ Μεμέτ-Ἀγίνα. — Τί χτῆμα μοῦ λέες ἐκεῖ; Τ' ἀγγόνι τοῦ Θωμᾶ πάει στὸ Μενίδι! — Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, Καράμπελα; — Μὲ τὰ μάτια μου, Μεμέτ - Ἀγί-

πρόσκομμα: ἐμπόδιο. ζορμπάς: ἀτακτος ὄπλοφόρος.

να! Λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τ' Ἀγᾶ τὴ Βρύση, βάρεσε τ' ἄλογα καὶ τράβηξε! — Καλά... Μπραΐμη, αἱ, Μπραΐμη! Τρέχα στὸ Κάστρο νὰ πῆς τοῦ ἀφέντη σου νάρθῃ κάτου! Εἰν' ἀνάγκη, νὰ τοῦ πῆς! (εἶπε τοῦ παλιάραπα τοῦ δούλου). — "Οχι (εἶπε ὁ Καράμπελας πρόθυμος), ἄφησε, κυρά, νὰ πάω μόνος μου... Τὸ ξέρω, δὲ θὰ μπῶ στὸ Κάστρο, μὰ θὰ βρῶ ἐγὼ τρόπο νὰ τοῦ τὸ παραγγείλω. "Εχω φίλο τὸν Ἀχμετάκο τὸν κουτσό, ποὺ φυλάει στὴν πόρτα τοῦ Κάστρου. "Υστερα... θέλω καὶ τὸ μπαχτσίστ* μου! Τρέχω, καὶ θὰ γυρίσω! Νὰ μοῦχης τίποτα γιὰ γιόμα, κυρὰ Μεμετίνα!" "Ωχ, καὶ σὲ λίγο πλακώσανε Τοῦρκοι τὰ σπίτια μας, παιδάκι μου, μὲ τὸν ἴδιο τὸ Ζαμπίτη κεφαλή τους. — «Τί γυρεύετε, Τατάραγα (ρώτησε ὁ πατέρας σου). Δὲν ἔχω σπίτι μου κρυμμένο τίποτα. Κλέφτη γυρεύετε ἢ φονιᾶ; Εἴμαστε ἄξιοι ἐμεῖς νὰ προστατέψουμε κακοὺς ἀνθρώπους; Δὲ μᾶς ξέρεις; — Ποῦ εἶναι ὁ γυιός σου; — Ποιός ἀπὸ τοὺς γυιούς μου; Γυρεύεις τὸν Κωστάκη; — Ναί, τὸ γυιό σου τὸν Κωστάκη! — Μπά, Χριστός... (εἶπα ὁ γώ, παιδάκι μου καὶ κιτρίνισα, ποὺ χωρὶς νὰ θέλω μελέτησα ἔτσι τοῦ Χριστοῦ μας τ' ὄνομα μπροστὰ στὸν Τοῦρκο). Τώρα ἡτανε 'δῶ τὸ παιδί! Κάπου στὴ γειτονιὰ θὰ παίζῃ...». Τρέξαμε καὶ τὸ βρήκαμε. Τονὲ φέραμε τὸν ἀδερφό σου στὸν Τατάραγα. Τρεμούλιαζε ἡ καρδιά μας, καθὼς τὸ στήσαμε μπροστά του τὸ παιδί. Μὰ κεῖνο, ἀθῶ, κοίταζε μὲ χαμόγελο, τὸ βλοημένο, τὸν Τατάραγα. Κρύωσε ὁ Ζαμπίτης, παιδάκι μου. Γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴ φούρκα* του, ἔδωσε ἔνα χαστοῦκι στὸ παιδί, κ' ἔφυγε βρίζοντας τὸν Καράμπελα. «— Εὔχαριστῶ, Τατάραγα, γιὰ τὴν προσβολὴ ποὺ κάνεις στὸ παιδί μου!» εἶπε ὁ πατέρας σου. "Εσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ πάει στὴν ὁργή!

μπαχτσίστ: ἀμοιβὴ. φιλοδώρημα. **φούρκα:** στενοχώρια. θυμός. θηλειά.

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ γέρο-Θωμᾶς. "Ητανε πολὺ χλωμὸς κι ἀνήσυχος. "Αμα ὅμως εἶδε τὸ παιδί, ξαλάφρωσε ἀπὸ τὴ λαχτάρα ποὺ τὸν ἔπνιγε. Πῆρε βαθειὰν ἀναπνοή, κ' εἶπε μ' ἀλαφρὴ τρεμούλα στὴ φωνή του:

— Ἡρθες, παιδί μου; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Περάσανε στὸν πιὸ βαθὺν δόντα, ποὺ δὲν εἶχε ἐκεῖ παράθυρο.

— Λέγε τώρα, γλήγορα... Τί ἀπόκριση μᾶς φέρνεις;

— Τὶς εἰκοσιέξι τοῦ μηνὸς ('Απριλιοῦ) νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μποῦνε ἀπὸ τὰ τείχια, ἀνάμεσα πόρτα 'Αγι'-'Αποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἴπανε, σιτάρι - κριθάρι, ὅσο μονάχα νὰ ξεχωρίζεται...

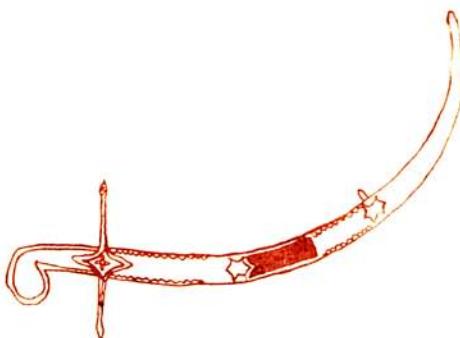
— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι... Τρέχα τώρα ὅξω νὰ φανῆς, νὰ παίξης μὲ τ' ἄλλα τὰ παιδιά. Καὶ σὲ κανέναν τίποτα νὰ μὴ μιλήσῃς! 'Αγκαλά*, δὲν εἶν' ἀνάγκη αὐτὸ νὰ σοῦ πῶ. Τὸ ξέρεις μοναχός σου...

— Καλά, παπποῦ! εἶπε τὸ παιδί χαρούμενο, κ' ἔτρεξε στὰ παιγνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξαφνικά, κι ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς πολῖτες κλείνανε τοὺς Τούρκους στὴν Ἀκρόπολη.

(Τὰ παλληκάρια τὰ παλιὰ)

*ἀγκαλά: μολονότι.

Ο ΓΕΡΟΣΟΥΛΙΩΤΗΣ

Γ. Βλαχογιάννη

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Είναι γνωστοί οἱ ἡρωῖκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἴδιαιτέρως πρὸς τὸν Ἀλῆ - πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων, διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτοδιοίκησίν των. Ἐνδεκα χωρία τῆς Ἡπείρου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 4 σπουδαιότερα ἦσαν τὸ Σούλι, ἡ Σαμονίβα, ἡ Κιάφα καὶ τὸ Ἀβαρίκον, ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποίᾳ ὠνομάζετο γενικῶς Σούλι. Οἱ κάτοικοι τοῦ Σουλίου (Σουλιῶται) καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι ἄλλων 70 χωρίων (παρασουλιῶται) δὲν εἶχον ὑποταγῇ εἰς τὸν Σουλτάνον. Εἰς αὐτὸν ἐβοήθησεν ἡ ἀγάπη των διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ πολεμική των φύσις καὶ ἐμπειρία, τὰ ἀπόκρημνα ὅρη τῆς περιοχῆς καὶ ἔνας ἐτήσιος φόρος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ ὁμοσπονδία αὐτὴ τοῦ Σουλίου ἦτο καλῶς ὡργανωμένη διοικητικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἡ ἔξουσία ἀνῆκε εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν οἰκογενειῶν (φαρῶν), οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸ «Γενικὸν Συνέδριον». Ὁ στρατὸς ἐν καιρῷ πολέμου ἔφθανε τοὺς 4000 ἄνδρας.

Ἄκομη καὶ πρὸ τοῦ Ἀλῆ προσεπάθησαν οἱ τοπικοὶ Τούρκοι πασᾶδες νὰ καταλάβουν τὸ Σούλι, χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα. Μὲ μεγάλο πεῖσμα ἐσυνέχισε τὰς προσπαθείας αὐτὰς ὁ Ἀλῆς καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τοῦ κατὰ τὴν τρίτην ἐκστρατείαν (1802), ἀφοῦ προηγουμένως δύο φορὰς εἶχεν ἀποτύχει (1792, 1800).

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1803 οἱ Σουλιῶται ἡναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Σούλι «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις», ἀφοῦ ἔχωρισθησαν εἰς 3 ὁμάδας. Ἡ πρώτη ὁμάς κατώρθωσε νὰ φάσῃ εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο ὁμάδας πολλοὶ εὑρον τὸν θάνατον, διότι ὁ Ἀλῆς δὲν ἐτήρησε τὴν συμφωνίαν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον των.

Αἱ γυναικες τῶν Σουλιωτῶν προκειμένου νὰ αἰχμαλωτισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Ἀλῆ προετίμησαν τὸν θάνατον καὶ χορεύουσαι ἐπεσαν μὲ τὰ παιδιά των εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ Ζαλόγγου.

Ἀργότερον, μετὰ 17 ἔτη, τὸ 1820, οἱ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σούλι των, ἀφοῦ συνεμάχησαν μὲ τὸν Ἀλῆν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ, οἱ Σουλιῶται συν-

νέχισα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην τὸν ἀγῶνα τῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Τὸ μικρὸν διήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ τοποθετεῖται ὀλίγον μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Σουλίου, τὸ 1803, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν Κέρκυραν καί, ὥσπες σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς, «έδω δεῖχνεται ἡ νοσταλγία ποὺ νοιῶθαν οἱ Σουλιώτες, ὅσο ζούσανε στὰ Ἐπτάνησα, γιὰ τὸ Σούλι τ' ἀλησμόνητο».

Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κανέναν ὅμως δὲν ξεμολογιόταν τὸ σκοπό του. Χρόνια ἦταν περασμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κῦμα τ' ἄδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιάλι τῶν Κορφῶν*. Κι' ἐνῷ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθοβότανα γελούσανε τὴν πεῖνα καὶ τὴ συμφορά τους, κι' ἐνῷ βρίσκανε κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, δὲ Γεροσουλιώτης εἶχε ἀλλοῦ τὸ νῦν του. Ὁλημερὶς ἀγνάντευε* τὰ ξεροβούνια τ' ἀντικρυνά. Κι' ὀλονυχτὶς δὲ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἔνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι του χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούργια συμφορά.

— Ο ἄμοιρος ἐγώ, εἴπε, τί κατάρα μ' ηὔρε! Ο Θεὸς μ' ὠργίστηκε!

Ἐκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι' ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. Ο γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

— Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά!

Ἐκλαψε, κι ὕστερα σώπασε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια οὕτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιώτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς πατρίδας τὸ χαμό. Ἡ ἐλπίδα μονάχα περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ο γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακώνῃ. Ἐφαγε γε-

Κορφοί: ἡ Κέρκυρα. ἀγναντεύω: κοιτάζω ἀπὸ μακρινά.

λαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴ δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμα του. Μὲ ψαροκάικο εἶχε περάσει στ’ ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ’ ἄρματά του, σὰ γιὰ πόλεμο. "Άδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νηστικός, ποιὸς ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε δέξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἃν ύπηρχε κι ἄλλη ἐκεῖ ζωή. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα βουβά! Κι ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ’ τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πώς βρίσκεται σ’ ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

— Γειὰ χαρά σου, καπετάν Λαμπρούση! Καλῶς σᾶς ηῦρα κι ὅλους σας.

΄Απόκριση καμμιά...

Νά καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νά τος κι ὁ γεροπρίναρος* ὁ φουντωτός, νά καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινην αὐλή. "Ομως ή θύρα εἶναι κλεισμένη... 'Ανοίγει, βλέπει στὴ γωνιὰ φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νᾶχασε τὸ νοῦ του μόνο μιὰ στιγμή. "Επειτα ὅλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἥταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ’ ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κράζουν. Κι ἔτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέσῃ στὸ φαι, σὰ θεριὸ ὀλονήστικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς 'Αρβανίτες μπαίνουνε στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ’ ἄρματα.

— Τ’ εἰστε σεῖς; ρωτάει ὁ γέρος ἥσυχα. Δὲ συλλογιέ-

γεροπρίναρος: μεγάλο πουρνάρι. παραγώνι: τζάκι.

ται τίποτα κακό. Κι ἄξαφνα, ὅλα τὰ φαντάζεται. Κι' ὁρθός, καὶ φοβερὸς σὰ σκιάχτρο, καθώς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι' ἀπὸ τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κράζει στοὺς Ἀρβανῖτες:

— 'Ωρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πῶς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῆ!

Κι' ώς νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

(*Μεγάλα χρόνια*)

Ο ΦΛΑΝΤΑΝΕΛΑΣ

’Αλ. Παπαδοπούλου

΄Η Άλεξάνδρα Παπαδοπούλου ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 καὶ ἀπέθανεν ἑκεῖ τὸ 1906. Υπηρέτησεν ὡς δασκάλα εἰς τὰ ἔλληνόπουλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰ διηγήματα. Εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας, αἱ ὁποῖαι ἔχρησιμοποίησαν τὴν ἀπλῆν γλῶσσαν εἰς τὰ πεζογραφήματά της. Τὰ διηγήματά της εἶναι κυρίως ἡθογραφικά. Ἐγραψε καὶ 2 μυθιστορήματα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1453 ὁ Τουρκικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἦτο ὁ σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' μὲ στρατὸν πολυάριθμον, ὁ ὅποῖος ἔφθανε τὰς διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν. Ο στόλος του μέγας ἡρίθμει περισσότερα ἀπὸ 350 πλοῖα. Φανατισμὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀχαλίνωτος πόθος πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀπίστων. Ἐναντὶ τῶν τεραστίων αὐτῶν δυνάμεων ὁ Ἑλλην ἀντοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἰλεῖ νὰ ἀντιπαρατάξῃ τοὺς κατοίκους τῆς Πόλεως, δὲ λίγους ξένους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Γενονάτην Ἰωάννην Ἰουστινιάνην καὶ μερικὰ πλοῖα, ἔλληνικὰ καὶ ξένα (Γενονατικὰ καὶ Ἐνετικά). Οἱ Ἑλληνες πιστοὶ εἰς τὸ καθῆκον ὑπέμειναν τὴν πολιορκίαν ἐπὶ μῆνας καὶ ἀντέταξαν σθεναρὰν ἄμυναν. Ο τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, ὁ καθ' ὅλα ἄξιος Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἥρνηθη νὰ παραδώσῃ τὴν Πόλιν εἰς τοὺς Τούρκους διαλαλήσας ὅτι ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς κατοίκους θὰ τὴν ὑπερασπισθοῦν μέχρι θανάτου. Τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ τόσον φημισμένα καὶ ἰσχυρά, ἐβοήθουν εἰς τὴν ἄμυναν. Τεραστία ἀλυσος ἐκλεισε τὸ στόμιον τοῦ κερατίου κόλπου καὶ ἡμπόδιζε τὴν εἰσοδον ἐντὸς αὐτοῦ τῶν τουρκικῶν πλοίων. Η πολιορκία ὅμως ἦτο τόσον στενή, ὥστε μόνον τὸ ἀδάμαστον ἥθικὸν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἡ λαμπρὰ ἡγεσία τοῦ αὐτοκράτορος ἡμπόδιζον τὴν κατάληψιν. Υπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 τέσσαρα πλοῖα, μετὰ λυσσώδη ἀγῶνα, κατεναυμάχησαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κερατίου διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πολιορκουμένους. Τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, ποὺ ἦτο μέγα αὐτοκρατορικὸν πλοῖον, πλοιάρχος ἦτο ὁ περίφημος Φλαντανελᾶς. Τὴν τόσον σπουδαίαν

νίκην διὰ τὴν τύχην τῆς Πόλεως περιγράφει τὸ κατωτέρω διήγημα. Ἡ Πόλις τελικῶς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀλλὰ ἡ ἄμυνα τῶν ὑπερασπιστῶν της καὶ ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος ἔμειναν εἰς τὴν Ἰστορίαν ὡς πρᾶξις ἀξία σεβασμοῦ.

λαντανελᾶς εἶναι ἔνας γενναῖος βυζαντινὸς πλοιάρχος, κυβερνήτης ἐνὸς καραβιοῦ, ποὺ ἐπικεφαλῆς τεσσάρων ἄλλων προσπαθεῖ στὶς 20 Ἀπριλίου 1453 νὰ σπάσῃ τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ νὰ μπῆ στὴν Βασιλεύουσα, φέρνοντας ἐφόδια στοὺς πολιορκημένους.

Στὰ τείχη ἔφεραν τὶς ἄγιες εἰκόνες καὶ μία γριὰ τυφλή, ἀκολουθῶντας μὲ λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα ἦρθε κι' ἐκείνη νὰ ἴδῃ μὲ τὰ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἔκανε τόπο, χωρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν θάλασσα. Σιωπὴ νεκρική!

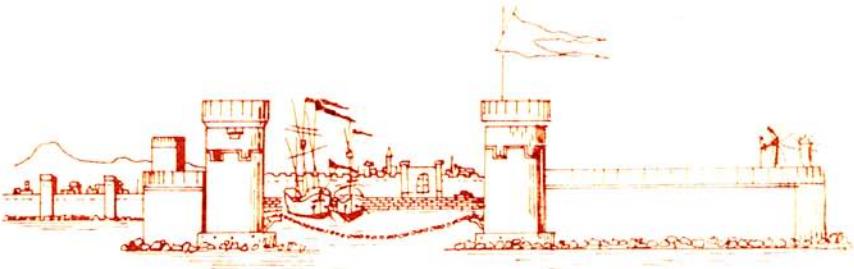
Θαρρεῖς καὶ ὁ Ἄετός, ὁ ὑψηλότερος τῆς Ἀσίας λόφος, ψήλωσε ἀκόμη πιὸ πολύ, νὰ ἴδῃ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἐνὸς στόλου δλόκληρου μὲ τέσσερα καράβια.

Τὸ πρῶτο βασιλικὸ καράβι, μὲ τὴν σημαία ποὺ τὴ στόλιζε ὁ δικέφαλος ἄετός, πρῶτο-πρῶτο θέλησε νὰ προχωρήσῃ, νὰ περάσῃ τὴν ἀλυσίδα τὴ χοντρὴ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρῃ τροφὴ στὴν κουρασμένη πόλη.

‘Ο ἄνεμος ἔπαυσε, φύλλο δὲν κουνιέται, καὶ τὰ καράβια ἥσυχα στέκονται σὰν μαρμαρωμένα καὶ καθρε-

φτίζονται στήν ἥσυχη θάλασσα. Ἔξαφνα ό Σουλεϊμάν πασᾶς δρμάει μ' ὅλο τὸ στόλο καὶ τὰ τριγυρίζει. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος. Ὁ περήφανος σουλτάνος ξέχασε πῶς βρίσκεται στὴ στεριὰ καὶ προχωρεῖ μὲ τὸ ἄλογό του μέσα στὰ ρηχὰ νερά, νὰ τρέξῃ ὁ ἴδιος νὰ βουλιάξῃ τὰ καράβια μὲ τὴν χριστιανικὴ σημαία. Δίνει διαταγὲς - κεραυνούς.

Τελείωσε. Θὰ χαθοῦν τὰ παλληκάρια. Ἀκίνητα τὰ καράβια, ἔπρεπε νὰ ξεχάσουν πῶς εἶναι θαλασσινὰ καὶ νὰ γίνη στεριανὸς ὁ πόλεμος. Στὰ τείχη ὁ λαός, ὃπου μὲ μιὰν ἀναπνοή, μὲ μιὰ εὐχή, μ' ἔνα ὄνειρο, παρακολουθεῖ μὲ λαχτάρα καὶ προσεύχεται. Προσεύχεται καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ δὲν δίνει διαταγὲς ἀστροπελέκια. Ξέρει τὰ παλληκάρια του. Καὶ ἡ γριά, προσεύχεται καὶ κείνη καὶ κλαίει.

Μὲ κάτι μισόλογα, παρακολουθεῖ τὸ μεγάλο τὸ κακὸ καὶ παρηγοριέται πῶς βλέπει. Οἱ τούρκοι ἔφεραν φωτιὰ καὶ ἀρχισε νὰ καίεται τὸ βασιλικὸ καράβι. Καὶ ἄλλοι ὠρμοῦσαν ἀστραπὲς μέσα στ' ἄλλα καράβια. Τότε ὁ κυβερνήτης Φλαντανελᾶς χώρισε σὲ δυὸ τοὺς ἄνδρες του. Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια μὲ τὸ ἔνα χέρι νὰ χύνουν νερὸ καὶ νὰ σβήνουν τὴ φωτιά, μὲ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ὑγρὴ φωτιὰ καὶ νὰ καῖνε τὰ ἐχθρικὰ καράβια καὶ ἄλλοι μισοὶ νὰ πολεμοῦν στῆθος μὲ στῆθος σπρώχνοντας τοὺς τούρκους, ποὺ ἥθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλη έκατομβη. Ἐκατοντάδες χάνει ἀνώφελα ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς καὶ ἀφρίζει ὁ σουλτάνος καὶ δείχνει τὸ χρυσό του ρόπαλο ἀγριεμένος, καὶ ὁ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιατὶ ξέρει πώς τοὺς περιμένει κατόπιν θάνατος πολυβασανισμένων.

Καὶ ὁ οὐρανὸς γαλανός, ἡ θάλασσα λάδι. Ἀνοίγει τὰ χίλια στόματά της ἄθελα καὶ καταπίνει τὰ πτώματα χωρὶς ὅρεξη.

Στὰ τείχη τὴν νεκρικὴν σιωπὴν ἀκολούθησε βοὴ μεγάλη. Τῆς γριᾶς τὰ στήθη τὰ ξέσχισε τὸ ἀναφυλλητό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾶ τὸ πλατὺ μανίκι τοῦ πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾷ ὅλη λαχτάρα.

— Ἄδελφι, τί γίνεται ἐκεῖ κάτω; Δὲν ἔχω μάτια νὰ δῶ.

— Τί γίνεται; Ὁ Σταυρός, μάνα, ἔκανε τὸ θαῦμα του.

‘Ο Φλαντανελᾶς πέρασε τὴν ἀλυσίδα.

— Δοξασμένο τὸ ὄνομά του!

‘Η γριὰ κλονίστηκε. Ὁ ξένος τὴν στήριξε.

‘Ακούστηκαν ψαλμοί, καὶ ἔφεραν στὰ χέρια τὸν Φλαντανελᾶ μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ μὲ τοὺς γενναίους τῶν ἄλλων καραβιῶν.

‘Ο κυβερνήτης, γελαστὸς γύρισε κι εἶδε τὴν θάλασσα κι’ ἔτρεξε στὸν βασιλέα του. Μὰ ἔξαφνα βλέπει τὴν μάνα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸ βασιλέα.

— Ή μάνα μου, φώναξε.

‘Ο αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζε.

— “Ε, ἐσὺ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη, καὶ γὼ τὴν μανούλα σου!... Ἐλληνικὸν αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμη ἡ Πόλη μὲ τέτοια καρδιά. Δὲν πέφτει.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Σπ. Λοβέρδου

‘Ο Σπυρίδων Λοβέρδος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργοστόλι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν οἰκονομολόγος καὶ διετέλεσε διευθυντής τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης, καθὼς καὶ ὑπουργός. Εἶχε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ βιβλία καὶ ἐδημιούργησε σπουδαίαν προσωπικὴν βιβλιοθήκην. Ἔργα του: «Ἡ ἀγία πόλις», «Ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος».

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ Ἕλληνες ἐξηκολούθουν νὰ μένουν εἰς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντίου καθὼς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Μ. Ἀσίας. Θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ἦσαν κατὰ κύριον λόγον ὁ ἑκάστοτε Πατριάρχης καὶ οἱ κατὰ τόπους Μητροπολῖται. Καὶ ἡ μὲν κυρίως Ἑλλὰς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας ἐπέτυχε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν της. Πλῆθος ὅμως μέγα Ἑλλήνων ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ὑπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πόλιν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁλοὶ αὐτοὶ οἱ ἀλυτρωτοὶ Ἕλληνες μετὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον ἥλπισαν ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπεχείρησε τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία, ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, τελικῶς, τῇ ἐπεμβάσει τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἀπέτυχεν· οἱ “Ἕλληνες ἐδιώχθησαν, ἡχμαλωτίσθησαν, ἐφονεύθησαν. Εἰς τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ὑπῆρχον πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων, μητροπολίτης ἦτο ὁ Χρυσόστομος Καλαφάτης, ὁ ὄποιος ἐγεννήθη τὸ 1867 εἰς τὴν Τρίγλιαν τῆς Μ. Ἀσίας.” Εσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ λαμπρὰν ἴερατικὴν σταδιοδρομίαν ἔχειροτονήθη Μητροπολίτης Δράμας τὸ 1902. Εἰς τὴν Δράμαν ἐπετέλεσεν ἔργον ἄριστον. Ἐνίσχυσε τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν

Τούρκων, ἐφρονιμάτισεν αὐτούς, ἵδρυσε σχολεῖα, νοσοκομεῖα, ἐκκλησίας κλπ. Λόγῳ τῆς ἔθνικῆς του δράσεως οἱ Τούρκοι ἐζήτησαν τὴν ἀνάκλησίν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1908 ἐπανῆλθεν εἰς Δράμαν, ἀλλὰ πάλιν ἀνεκλήθη καὶ τὸ 1910 ἐτοποθετήθη Μητροπολίτης Σμύρνης. Ἀνεπανάληπτον θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἴστοριάν τὸ ἔργον του ἐν Σμύρνῃ. Ἐκτὸς τῆς κοινωνικῆς καὶ πατριωτικῆς δράσεώς του, ἐφρόντιζε καὶ διὰ τοὺς πρόσφυγας καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ ποιμανίου του. Τὸ 1919 ὑπεδέχθη γονυπετής τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν εἰς Σμύρνην καὶ ηὐλόγησε τὰ ὄπλα του. Τὸ 1922, ὅταν οἱ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς Σμύρνην καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεκόλησεν, ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐκεῖ, περιθάλπων τοὺς χριστιανούς. Τοῦ ἐπροτάθη νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἡρνήθη εἰπὼν «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὀφείλει νὰ παραμείνῃ μὲ τὸ ποιμανίον του». Τὴν 27ην Αὐγούστου 1922 συνελήφθη, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῶν πιστῶν. Παρεδόθη εἰς τὸν τουρκικὸν ὄχλον καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἀναδειχθεὶς εἰς Ἐθνομάρτυρα. Ἡ Ἑλλὰς ἐτίμησε καὶ τιμᾶ τὸν ὑπέροχον αὐτὸν Μητροπολίτην.

Εἰς τὸν λόγον, τὸν ὄποιον ἔξεφώνησεν εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην τότε Δράμαν, ὅταν τὸ 1902 ἀφίχθη ὡς Μητροπολίτης, ἀναφέρεται τὸ ἀκολούθοιον ἀπόσπασμα.

* * *

αρμόσυνος ἡμέρα ἡ 22α Ἰουλίου 1902 διὰ τὴν Δράμαν. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ὑπεδέχετο πανηγυρικῶς τὸν νέον μητροπολίτην Χρυσόστομον. Διὰ τοὺς ὑποδούλους "Ἑλληνας ἐν Τουρκίᾳ ἡ ὑποδοχὴ νέου μητροπολίτου ἦτο θρησκευτικὴ καὶ ἔθνικὴ ἔορτή. Εὕρισκε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔκφρασιν τὸ ἔθνικὸν αἴσθημα καὶ φωνὴν ὁ πόνος τοῦ ἀδικουμένου, καὶ θάρρος ἡ ψυχὴ τοῦ πιεζομένου καὶ τόνωσιν ἡ ἐλπὶς καὶ παλμὸν ἡ πίστις. Ἡμέρα φωτὸς εἰς τὸ σκότος τῆς δουλείας.

Καὶ ὁ μητροπολίτης Χρυσόστομος, νεαρὸς καὶ εὔσωμος, ἀρρενωπὸς καὶ ώραῖος, προσφωνῶν ἀπὸ τῆς ώραί-

ας πύλης τοῦ ναοῦ τὸ ποίμνιόν του ἥτο τὴν ἡλιαιαυγῆ^{*} ἐκεί-
νην ἡμέραν μὲ τοὺς γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ξανθὴν
κόμην, μὲ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τὸ ἡχηρὸν μέταλλον
τῆς φωνῆς ὁ ἴδεώδης ἵεράρχης, ώς τὸν πλάττει ἡ φαντα-
σία τῶν πιστῶν καὶ τὸν προσδοκῷ ἡ ψυχὴ τῶν ὑποδούλων.
Σπανίως κήρυγμα ἐδόνησε βαθύτερον τὸ ἐκκλησίασμα.
Καὶ σπανίως ἵεράρχης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαφῆς μὲ τὸ ποί-
μνιόν του ἐπεβλήθη περισσότερον εἰς τὸν σεβασμὸν καὶ
τὴν ἀγάπην του.

«Ἡ Ἐκκλησία, ώς τὴν ἐστερέωσαν οἱ ἄγιοι πατέρες,
— ἐπιλέγει τερματίζων τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του ὁ
ἵεράρχης — δὲν εἶναι ψυχρὰ δύναμις ἐπιτάσσουσα, οὕτε
δργάνωσις ὑπολογίζουσα, ἀπειλοῦσα ἢ ἐκδικουμένη μὲ τὸ

ἡλιαιαυγῆς: λαμπρός, ἡλιόλουστος.

φόβητρον τῆς ἀνταποδόσεως. Εἶναι μήτηρ ἀγαπῶσα καὶ συγχωροῦσα καὶ ἐμπνέουσα τὸ γλυκύτερον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς αἰσθημάτων. Καὶ οἱ διακονοῦντες αὐτὴν ποιμένες ἀποστολὴν ἔχουν νὰ προσεγγίσουν τὰ διψῶντα χείλη τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς πλήρεις θείου γάλακτος μαστοὺς διὰ τὴν ἀκεραίαν, τὴν ἀσάλευτον, τὴν ὑπερτέραν ὑγείαν τῆς ζωῆς.

»Τὴν ἀποστολὴν μου αὐτὴν ἐν μέσῳ ὑμῶν θὰ ἐπιτελέσω κατὰ τοὺς νόμους τῆς θείας ἀρμονίας, ἐὰν λειτουργῶν ἐμπνεύσω τὴν κατάνυξιν τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τὴν προσευχὴν τῶν χειλέων, ἐὰν ἐμφυσήσω τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ οὐχὶ τὴν ἀνίαν καὶ τὸ δέος, ἐὰν ἀνασύρω τοὺς μαργαρίτας, τοὺς ὅποίους ἐγκλείει εἰς τὸ βάθος πᾶσα ἐλληνικὴ καρδία, ἐὰν ἀνοίξω τοὺς κρουνοὺς τῆς ἀγάπης, ἐὰν δώσω παλμὸν θάρρους, ὑπερηφανίας καὶ θυσίας εἰς ὅλας τὰς ψυχάς, ἐὰν συντονίσω τὰ αἰσθήματα καὶ ωθήσω εἰς τὰ ἔργα τοῦ φωτός. Θὰ ἀνεγείρω οὕτω μεθ' ὑμῶν θημωνιὰς* καρπῶν, προϊὸν τῆς ἐργασίας, καὶ ίδρυματα εὐποιίας, ἀπαύγασμα τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, καὶ στερεὰς στήλας τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀκατάλυτα τείχη τῶν ιερῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ προνομίων.

»Πάσχα Κυρίου εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, ἀγαπητὰ τέκνα, μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, δᾶδα τῆς Ὁρθοδοξίας».

Οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, δονηθέντες βαθύτατα καὶ ἐλπίσαντες ώς εἰς ἀπεσταλμένον τῆς Θείας Προνοίας ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν των, ἔσπευσαν μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν νὰ ἀσπασθῶσι τὴν χεῖρα τοῦ ἐμπνευσμένου ιεράρχου.

Τὴν ἐπιοῦσαν συνεκάλεσεν ὁ νέος μητροπολίτης εἰς

θημωνιά: σωρός.

τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τοὺς δημογέροντας, τοὺς ἐφόρους καὶ τοὺς προκρίτους διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας του. Καὶ τὴν μεθεπομένην ἥρχισε τὰς περιοδίας του, ὅπως ἔχων ἄμεσον ἐντύπωσιν ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπιτοπίου μελέτης καταρτίσῃ τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν του.

ΓΕΦΥΡΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

Νικ. Καρβούνη

Ο Νικόλαος Καρβούνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ 1880 καὶ ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἀκολουθῶν τὸν ἔμπορον πατέρα του. Ἀπὸ μικρὸς διεκρίθη διὰ τὴν εὐφυΐαν του· εἰς ἡλικίαν δὲ 17 ἐτῶν ἔγραψε τὴν ἔμμετρον τραγῳδίαν «Βελισσάριος». Τὸ 1900 ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παρηκολούθησε φιλολογίαν καὶ νομικήν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς ἄγῶνας. Ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸν «Ἡγησώ». Εἰργάσθη ως δημοσιογράφος καὶ ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, διηγήματα, ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις κ.ἄ. Ἀπέθανε τὸ 1947 εἰς τὰς Ἀθήνας.

οργά, κανονικά, ἀπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω, εἰς τὰς δοκίδας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ τῶν ποντονιῶν* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώματος τοῦ γεφυριοῦ, ἐτεντώθηκαν δύο χονδρὰ σχοινιὰ εἰς τὰ πλάγια του, ἀπὸ τὴν μίαν ὅχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἓνα κοντάρι, εἰς τὴν ὅχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, ποὺ ἐφανέρωνε τὸν ποιητὴν τοῦ ἔργου: «β' λόχος γεφυροποιῶν».

Ο ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπέρασε

δοκίς: μικρὰ δοκός, ἡ ὁποία ὑποβαστάζει τὰ μαδέρια. **δίπλακες** (ό δίπλαξ): τὰ μαδέρια ποὺ τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν δοκίδων καὶ ἀποτελοῦν τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας. **ποντόνια:** πλωτὰ μέσα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν γεφύρωσιν τῶν ποταμῶν.

πρῶτος ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε μερικὰς χειραψίας καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλησίον τῆς ὅχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ὄπλιτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισεν εἰς τὸν διπλανόν του:

— Τώρα μοιάζουμε τοὺς ζωγράφους, ποὺ κάθονται δίπλα στὸ ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλά του καὶ τὰ κακά του.

‘Απέναντι, τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἡτοιμάζοντο διὰ τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὁδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουντζουσοῦ καὶ τοῦ Μπόζ ἥσαν χρυσωμέναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωΐνοῦ ἡλίου. Ἀφρόλευκοι πυκνοὶ ἀτμοὶ ὅμιχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη τὴν βαθεῖαν χαράδρωσιν, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ δύο βουνά. Λεπτοὶ καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσβησμένας νυκτερινὰς πυρὰς τοῦ καταυλισμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἄνεμον. Ὅταν πραπταν ἐδῶ κι ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλα εἶχαν ὄψιν χαρμοσύνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος* εἶχε δεχθῆ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

‘Ηρχισεν ἡ διάβασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέραρχος, ἔφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του καὶ τὸν ἱερέα. Ἐπειτα ἡ ἡμιλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἐλαφρά, καὶ ὀλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλικνίζετο ἐλαστικῇ ἐπάνω εἰς τὸν δαμασθέντα Σαγγάριον.

‘Ἐπειτα ἡρχισεν ἡ διάβασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἥλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν φαντάρων ἔλαμπε κάποιο καμάρι διὰ τὴν γεφύρωσιν. Συνεκρατεῖτο ὅμως κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλαττώματά του. Κανεὶς δὲν κατεδέχετο νὰ εἴναι τόσον «κορόιδο», ὥστε νὰ τὸ εὕρῃ ἀνεπίληπτον*. Ἡ κριτικὴ εἴναι τὸ πατροπαράδοτον καθῆκον κάθε Ἑλληνος. Καὶ τί δὲν ἥκουσαν, Θεέ μου, οἱ

Σαγγάριος: ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας. ἀνεπίληπτος: χωρὶς ἐλάττωμα.

άξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκαπανεῖς!

— "Επρεπε νάναι πλατύτερο, εἶπε μορφάζων ἀποδοκιμαστικῶς ἔνας δεκανεύς. Ἰσα-ίσα μιὰ τετράδα τόκαναν τὸ φάρδος του. Λυπήθηκαν, δηλαδή, τὰ μαδέρια;

"Ἐνας ὑψηλόσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἔχοροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐσείετο ἀπὸ τὴν διάβασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι βουνόν, ἐμονολόγησεν, ὅχι διὰ τὸν ἑαυτόν του:

— Δὲν εἶναι στερεὸ πρᾶμα. Χάθηκαν λίγα σίδερα;

"Ἐνας λοχίας μὲ ματογυάλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς τὴν γέφυραν, καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, παρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν ὑπελόγισαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὕτε τὴν ἐλαστικότητα.

"Ἐνας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν τετράδων:

— "Αμ δὲν βλέπετε, ποὺ τὸ κάνανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἔνα τὸν ὅχτο*; Ψευτοδουλειές, παιδί μου!

Μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνική:

— Μὴ μιλᾶτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουβέντα τὸ γεφύρι.

*Ἐπειτα ἥλθεν ἡ σειρὰ τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἥγουμένου τάγματος. Τὰ μουλάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων των ἐπάνω εἰς τὰ σανίδια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἔσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες, ἐβλασφημοῦσαν ἐνίοτε, καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ γεφύρι.

— Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μουλάρια. Βαρεθήκατε, βρὲ σκαμπαναῖοι, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατᾶνε τὰ ζά; ἐξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κάθιδρως ἀπὸ τὸ τράβηγμα τῶν μουλαριῶν του, ἔνας μελαμψός μεταγωγικός.

"Ἐνας γάιδαρος ψαρῆς, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ' ἐμπρός, τὸν ἔσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦσαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, ποὺ μόνο εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἥμποροῦν ν' ἀκουσθοῦν. 'Ο γάιδαρος περιεστρέφετο κι ἐκουνοῦσε τ' αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. "Οσα ἔφερεν εἰς τὴν ράχην του ἐκυλίσθησαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν, ἐνῷ ὁ γάιδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βὰλς τῶν τεσσάρων ποδῶν. 'Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σειρὰ τῶν φαντάρων καὶ τῶν μεταγωγικῶν, ἡ ὁποία ἥρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταματήσει... 'Ἐπὶ τέλους ὁ γάιδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκο-

ὅχτος: ὅχθη.

μίσθη εἰς τὴν ἀντίπεραν ὅχθην. Οἱ φορεῖς του τὸν ἀφῆκαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν ηὐλόγησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἐλληνικὸν τρόπον, καὶ, στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξεκαρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλια ὁπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ, ἔξεσπασαν εἰς φωνάς:

— Γελᾶτε μὲ τὸν μαγκούφη, ἔ; Δὲν γελᾶτε καλύτερα μὲ τὰ ψευτοσάνιδά σας; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήσατε;

— Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρίσκαμε μιὰ ποριὰ* νὰ διαβαίναμε μέσ' ἀπ' τὸ νερό!

Μόνος ἔνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστός, ἐφώναξε πρὸς τοὺς γεφυροποιούς:

— Γειὰ στὰ χέρια σας, σκαμπανάκια! Πάει κι' ὁ Τσαγγάριος!...

Δέκα τοὺλάχιστον πρόσωπα προηγουμένων φαντάρων ἐστράφησαν ἀποδοκιμαστικὰ πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτάκον:

— Οὕ! βλάχο! οὕ! Ξανάδες γεφύρι;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν, τὰ πρῶτα διελθόντα τμῆματα τῆς μεραρχίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἐκπληρωθῆ τὸ καθῆκον καὶ εἶχεν εἴπει καθένας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποὺ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἡμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν»*, ἐστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ δόποιον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακὶ ἔξηκολούθει νὰ διαβαίνῃ πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὡσὰν ἐκ συνθήματος, ἀπὸ ὅλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμιᾶς ἐπιφώνημα καμαριοῦ:

— Μεγαλεῖο!

ποριά: πέρασμα. ἀπέθεσαν: ἀφησαν τὰ ὅπλα.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΛΕΦΤΙΚΟ

Κ. Κρυστάλλη

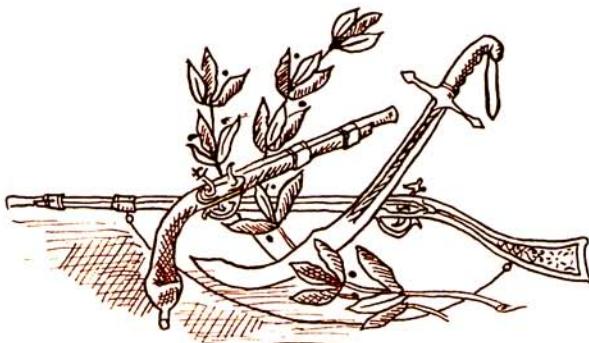

Ο Κώστας Κρυστάλλης κατέχει έντελως ιδιαιτέραν θέσιν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν· ἔγραψεν ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ κατώρθωσε πολλάς φορὰς νὰ μεταφέρῃ τὴν χάριν των εἰς τὰ ποιήματά του. Ἡ ζωὴ του ἦτο δυσχερῆς. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868 ἀλλὰ τὸ 1886 ἡναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν ἐξ αἰτίας ἐνὸς πατριωτικοῦ ποιήματός του, τὸ ὁποῖον δυσηρέστησε τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἤδυνήθη νὰ εὕρῃ ἐργασίαν ἀμέσως, ἐκουράζετο πολύ, ἥσθενησε καὶ τὸ 1894 εἰς ἡλικίαν 26 ἑτῶν ἀπέ-

θανεν εἰς τὴν Ἀρταν, ὅπου εἶχε μεταβῆ δι' ἀνάρρωσιν. Αἱ ποιητικαὶ του συλλογαὶ εἰναι: «Αἱ σκιαὶ τοῦ Ἀδού», «Ἀγροτικά», «Τραγουδιστής τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης». Ἐπίσης ἔγραψε καὶ «Πεζογραφήματα».

Πότε θὰ ῥθῇ μιὰν ἄνοιξη, θὰ ῥθῇ ἕνα καλοκαίρι
ποὺ λουλουδίζουν τὰ κλαριά, ποὺ λυώνουντε τὰ χιόνια,
γιὰ νὰ ζωσθοῦμε τ' ἄρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια*,
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.
Μέσ' στὴν ψηλότερη κορφὴ νὰ στήσουμε λημέρι,
νά 'χουμε τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ τ' ἀποβραδὺς κουβέντα
κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζῃ,
ἐμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὐγὴ σὰν κρούη* νὰ πρωτοβλέπῃ,
νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ ἀητοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια.
Ἄραδ' ἄραδα* τ' ἄρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμᾶμε,
καὶ θὲ νὰ στήνουμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι
θά 'ναι βροντὴ ἀπὸ σύγνεφο, φωτὶα ἀπ' ἀστροπελέκι,
θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι.
Πότε θά ῥθῇ μιὰν ἄνοιξη, θά ῥθῇ ἕνα καλοκαίρι
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.

τσαπράζια: κοσμήματα ποὺ τὰ φοροῦσαν σταυρωτὰ εἰς τὸ στῆθος. **κρούη** (ὁ ἥλιος): ἀνατέλλει. **ἄραδ'** **ἄραδα:** στὴ σειρά.

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε'

Σπ. Μελᾶ

Ο Σπύρος Μελᾶς είναι έκ των πλέον πολιυπλεύρων και πολυγράφων νεοελλήνων λογοτεχνών, άσχοληθείς μὲ πολλὰ λογοτεχνικὰ εἰδῆ. Έγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1882 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1966. Τὸ 1935 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Έγραψε θεατρικά ἔργα: «Ο γιός τοῦ ἴσκιου», «Τὸ κόκκινο πουκάμισο», «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο», «Ο Παπαφλέσσας», «Ρήγας Βελεστινλῆς», «Ο μπαμπᾶς ἐκπαιδεύεται» κ.ἄ. Έκαλλιέργησε πολὺ τὴν μυθιστορηματικὴν βιογραφίαν: «Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ», «Ο ναύαρχος Μιαούλης», «Τὰ ματωμένα ράσα». Διεκρίθη ἐπίσης πολὺ καὶ διὰ τὰ χρονογραφήματά του, τὰ ὅποια ἔγραψεν εἰς τὰς ἐφημερίδας: συλλογαὶ χρονογραφημάτων είναι τὰ «Σφυρίγματα» καὶ «Κουβέντες τοῦ Φορτούνιο». Έγραψεν ἀκόμη τὰς «Πολεμικὰς σελίδας» καὶ τὰ «Φλογισμένα πέλαγα».

τάσανε στὴν πύλη τοῦ Φαναριοῦ. Ο ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς ἔστειλε στὰ πατριαρχεῖα νὰ ρωτήσει ἂν ἔγινε ἡ ἐκλογὴ τοῦ καινούργιου πατριάρχη. Ἐπρεπε ν' ἀνέβει κάποιος στὸ θρόνο, γιὰ νὰ κρεμάσουνε τὸ Γρηγόριο. Κι ἡ ὥρα περνοῦσε· κι ἀπὸ τοὺς συνοδικοὺς δὲ δεχότανε κανένας.

Ο ἀντιπρόσωπος τῆς Πύλης, ποὺ παρακολουθοῦσε τὴν συνεδρίαση, παράγγειλε στὸν ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς νὰ περιμένει. Σύρανε τότε τὸν πατριάρχη σὲ κάποιο κοντινὸν μπακάλικο. Πλῆθος εἶχε συναχτεῖ ἀπ' ἔξω καὶ βούιζε καὶ

σπρωχνότανε νὰ τὸν ἰδεῖ. Διαταγὴ ἔφτασε σὲ λίγο ἀπὸ τὸ παλάτι πὼς ἔπρεπε νὰ τελειώνουνε μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχη. Τέλος, μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν καινούργια πίεση, ἀναγκάστηκε νὰ δεχτεῖ ὁ Πισιδίας Εὐγένιος. Ἐφοδιασμένος μὲ τὸ συνηθισμένο χαρτὶ τῆς ἐκλογῆς, ἀνέβηκε στὴν Ὑψηλὴ Πύλη, γιὰ ν' ἀναγνωριστεῖ κατὰ τὰ ἔθιμα, τὸ νόμιμο τῆς ἐκλογῆς. Ποτὲ δὲν εἶχανε συνοδέψει καινούργιο πατριάρχη ἀπὸ τὴν Πύλη στὰ πατριαρχεῖα οἱ τοῦρκοι μὲ περισσότερη λαμπρότητα, ὅσο τὸν Εὐγένιο. Σπρώχνοντας ὡς τὴν ἄκρη τὴν ὑποκρισία θέλανε μ' αὐτὸν νὰ ποῦνε στὶς χριστιανικὲς δυνάμεις πώς, ἀν τιμωροῦσαν ἔναν ἐπίβουλο ἀντάρτη σὰν τὸ Γρηγόριο, εἶχαν δῆμως σεβασμὸ στὸ πατριαρχικὸ ἀξίωμα. Πίσω ἀπὸ τὴν λαμπρὴ πομπὴ τοῦ Εὐγένιου σύρανε, μὲ τὰ χέρια δεμένα, τὸν κατάδικο ἐθνάρχη τῶν ἑλλήνων. Οἱ βοηθοὶ τοῦ δήμιου κρατοῦσαν τὸ σεπτὸ σφάγιο καὶ τ' ἀνέβαζαν ἀπὸ τὴν λιθόστρωτη λεωφόρο, γιὰ τὴ μεγάλη θυσία, στὰ πατριαρχεῖα, ποὺ εἶχε ὑψώσει καὶ δοξάσει μὲ τὴ δράση του. Θρῆνος καὶ ὀδυρμός, ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σπίτια. Στ' αὐτιὰ τοῦ πρωτομάρτυρα φτάνουν οἱ ἀπελπισμένες κραυγές:

— Φέρνουνε τὸν πατριάρχη νὰ τὸν σκοτώσουν! . . .

Μὰ τὶς πνίγουν οἱ ἀλαλαγμοὶ τοῦ ἔξαγριωμένου ὅχλου τῶν μουσουλμάνων καὶ τῶν ἑβραίων. Στὸ βάθος τῆς λεωφόρου ἥτανε μιὰ πόρτα τῶν πατριαρχείων, πούφερνε στὰ διαμερίσματα τῶν κληρικῶν. Ἐκεῖ σταμάτησαν. Ἐκεῖ θὰ τὸν κρεμοῦσαν. Ἡ πόρτα δῆμως ἥταν μικρὴ γιὰ τὸ ἀνάστημά του. Καὶ τότε, μπροστὰ στὸν πατριάρχη, ἀρχίσανε νὰ μπήγουνε ψηλότερα ἔνα δοκάρι, γιὰ νὰ κρεμάσουν ἐκεῖ τὸ βρόγχο. Μιὰ ὄλακερη ὥρα βάστηξε ἡ διαδικασία· μιὰ ὄλακερη ὥρα ὁ Γρηγόριος ἔβλεπε νὰ ἔτοιμάζουνε τὴν φοβερὴ παγίδα τοῦ θανάτου. Μὰ δὲ λιποψύ-

χησε· δὲν ἔδειξε τὴν παραμικρὴ συγκίνηση. Ἡ γαλήνη του τὸν ἐπέβαλε στὸ σεβασμὸ τοῦ ὄχλου, πούμενε τώρα βουθόδς γύρω του. Ἀξαφνα ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς προβαίνει στὴ μέση καὶ τοῦ φωνάζει:

— Κακοῦργε! Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ διέφθειρες τοὺς λόγους τοῦ σουλτάνου, τοῦ καταφυγίου τοῦ κόσμου; Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ ἔσπρωξες τοὺς ἄπιστους ὑπηκόους στὴν ἀποστασία; Δὲν εἶσαι σύ, σκύλε ἀκάθαρτε, πούκανες αὐτὲς τὶς προδοσίες;

‘Ο Γρηγόριος δὲν ἔδωσε καμμιὰν ἀπόκριση. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τὸν παράδωσε στὸ δήμιο. Καθὼς τὸν

σύρανε μὲ σπρωξιές κάτω ἀπὸ τὴν κρεμάλα, τοῦπεσε τὸ καμηλαύχι. Πρόσταξε νὰ τοῦ τὸ φορέσουν:

— Ἐγώ, φώναξε, διαταγὴ ἔχω νὰ κρεμάσω πατριάρχη κι ὅχι κοινὸ ραγιᾶ.

“Ἐνας πελώριος ἀράπης, ὁ δῆμιός του, τὸν ἀνέβασε στὸ βρόχο. Πρὶν τοῦ περάσουν τὸ σκοινὶ στὸ λαιμὸ σήκωσε τὴ ματιὰ καὶ τὰ χέρια στὸν οὐρανό:

— Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπε μὲ σταθερὴ φωνή, δέξου τὸ πνεῦμα μου!

Σὲ λίγα δευτερόλεπτα δὲν ἦταν πιὰ ἀνάμεσα στοὺς ἐφήμερους. Εἶχε ἀναστηθεῖ στὴν αἰώνια ζωὴ καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ ἔθνους.

‘Ο φρενιασμένος ὄχλος ἔσπασε πάλι σ’ ἀλαλαγμοὺς κι ἀναθέματα. ‘Ο Εὐγένιος, μετὰ τὴ δοξολογία καὶ τὰ τυπικὰ συγχαρητήρια, θέλει νὰ ἴδει γιατί βουῇζει ἔτσι τὸ πλῆθος. Βγαίνει στὸ παράθυρο καὶ βλέπει τὸ Γρηγόριο κρεμασμένο. Κι ὁ κλονισμὸς ἀπὸ τὸ θέαμα εἶναι τόσο μεγάλος, ποὺ τοῦρχεται σὰν τρέλλα. Ἡ ἀπαίσια εἰκόνα τὸν πολιορκεῖ σ’ ὅλη του τὴ ζωὴ· κάθε τόσο ἔχει παρακρούσεις. “Υστερα ἀπὸ λίγο καρφώσανε στὸ στῆθος τοῦ κρεμασμένου πατριάρχη τὸ «γιαφτᾶ», τὸ σουλτανικὸ ἔγγραφο μὲ τοὺς λόγους τῆς καταδίκης. Ἀφοῦ ἀποδείξεις δὲν εἶχαν, εἶχανε σωρέψει λέξεις. Μὰ πιὸ χτυπητὴ κατηγορία φάνταζε, πῶς ἦταν ἀπὸ τὸ Μωριᾶ. Κόσμος ἄπειρος περνοῦσε νύχτα καὶ μέρα κάτω ἀπὸ τὸ λείψανό του. Γριές, στρίγγλες φανατικές, ἀφήνανε τὰ χαρέμια τους γιὰ νᾶρθουνε νὰ χορτάσουνε τὴ λύσσα τους. Χτυπούσανε τὸ νεκρὸ μὲ μπαστούνια, τοῦ πετούσανε λάσπες· ἄλλοι τὸν τρυπούσανε μὲ τὰ μαχαίρια τους. Καὶ κάποιος τοῦρριξε καὶ μὲ ντουφέκι καὶ ἡ μπάλλα τὸν βρῆκε στὸ μαστό. Γιὰ νὰ μῆν τὸν κομματιάσουνε, τὸν φρουροῦσαν ἀστυνομικοὶ καὶ συγκρα-

τούσανε τὰ πλήθη. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μορφωμένους μουσουλμάνους διαβάζανε τὸ «γιαφτᾶ» καὶ λέγανε:

— “Ἄν αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια, δίκαια ἔπαθε, εἰ δὲ μὴ ἀλλοίμονο σ’ αὐτοὺς ποὺ τὸν καταδίκασαν! Θὰ δώσουνε λόγο «ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως»!

‘Ο μέγας βεζύρης ἔρχεται καβάλα, ξεπεξεύει μπροστὰ στὸ λείψανο, γυρεύει σκαμνὶ καὶ τσιμπούκι. Κατσουφιασμένος κοιτάζει, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς καπνούς, τὴ μορφὴ τοῦ πατριάρχη. Τὰ μάτια του εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ σὰ νὰ βλέπει μ’ ἔκσταση τὴν πύλη τῆς ἀθανασίας. Τὸ κεφάλι γερτὸ σὲ μιὰ ἔκφραση ταπεινωσύνης· τὰ χείλη μισάνοιχτα σὰ νὰ ψιθυρίζουνε κάποια προσευχή. Τέλος ὁ βεζύρης πήδησε στ’ ἄλογό του, λέγοντας νὰ φυλάξουνε τὸ πτῶμα. ‘Ο σουλτάνος ὁ Ἰδιος κατέβηκε, μεταμφιεσμένος σὲ δερβίση, νὰ ἴδει τὸ λείψανο. “Ως τὴν Τετάρτη τῆς Λαμπρῆς τὸ πρωΐ ἔμεινε κρεμασμένο τὸ πτῶμα. ‘Ο καινούργιος πατριάρχης προσπάθησε νὰ δωροδοκήσει τοὺς δήμιους μὲ χρῆμα πολύ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸ θάψει κρυφά. Δὲν τὸ κατάφερε. ‘Η ἐκδίκηση τῶν τούρκων θέλησε νὰ κυνηγήσει τὸν Γρηγόριο πέρα κι ἀπὸ τὸ θάνατο. Εἴτε μ’ ὀχτακόσια γρόσια, καθὼς λένε, εἴτε τζάμπα, τὸ λείψανο παραδόθηκε στοὺς ἑβραίους. Τὸν γδύσανε, τοῦ δέσανε τὰ πόδια μὲ σκοινί, τὸν σύρανε μπρούμυτα, καταβρωμίσανε τὰ γένια του καὶ τ’ ἄσπρα του μαλλιὰ στὶς λάσπες τῶν δρόμων· καὶ τὸ σκοινὶ τῆς κρεμάλας, ἀκόμα στὸ λαιμό, σερνότανε κι αὐτὸ πίσω σφυρίζοντας. “Ετσι τὸν τραβήξανε, μὲ βλαστήμιες, σαρκασμοὺς καὶ γιούχα στὴν παραλία καὶ τὸν ρίξανε στὴ θάλασσα. ‘Ο δήμιος μπῆκε σὲ μιὰ βάρκα κι ἔσυρε τὸ πτῶμα στ’ ἀνοιχτὰ μεταξὺ Φαναριοῦ καὶ Τέρς Χανέ. Κεῖ τοῦδεσε μιὰ μεγάλη πέτρα. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ τὸ κάμει νὰ βουλιάξει. Ξαναβγῆκε στὴ στεριά, πῆρε δυὸ

μεγαλύτερες, τις ἔδεσε στὰ πόδια, τρύπησε μὲ τὸ μαχαίρι του παντοῦ τὸ λείψανο γιὰ νὰ πάρει νερὸ καὶ κατάφερε τέλος νὰ τὸ στείλει κάτω.

Τέτοια ἦταν ἡ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου, ποὺ δὲν ἥθελε νὰ μείνει τὸ λείψανο στοὺς ραγιάδες, κειμήλιο ἵερὸ καὶ ἀνίκητη σημαία στὸν ἄγώνα τους. Ἡ βουλὴ ὅμως τῆς μοίρας ἦταν ἄλλη. Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου τοῦ Θωμᾶ τὸ λείψανο ἔσπασε τὰ δεσμά του· κι ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο, περνώντας τὰ γεφύρια, ἔφτασε στὸ Γαλατᾶ. Ἔπλεε κοντὰ στὰ καράβια, ποῦτανε γιὰ τὴν Ὁδησσό. Ἡταν ἐκεῖ κι ὁ «Ἄγιος Νικόλαος» — ἔνα κεφαλλωνίτικο, τοῦ καπετάνιου Νικόλα Σκλάβου.

Ἡ βάρδια τοῦ καραβιοῦ θέλησε νὰ σηκώσει λίγο νερὸ ἀπὸ τὴν θάλασσα κάτι νὰ πλύνει. Τὸ κουβαδάκι ὅμως βρῆκε, καθὼς τὸ σήκωνε, σὲ κάτι στερεό. Ὁ ναύτης πρόσεξε. Ξεχώρισε ἀνθρώπινο λείψανο. Ξύπνησε τὸν καπετάνιο καὶ μερικοὺς ἀπ' τοὺς ἄλλους. Ὁ Σκλάβος προσπάθησε νὰ ξεχωρίσει:

— Γέρος εἶναι, μ' ἄσπρα γένια, εἶπε, καὶ μακριὰ μαλλιά· μοιάζει παπᾶ!

Ο πρωτοσύγκελλος Σωφρόνιος, ποὺ κρυβότανε στὸ καράβι, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπ' τὴν σφαγή, ἔτρεξε στὴν κουπαστή.

— Ο πατριάρχης μας, φώναξε κλαίγοντας, ὁ καλός μας πατριάρχης!

— Σώπα, τοῦ εἶπε ὁ Σκλάβος, μὴν κλαῖς· θὰ τὸν ἔχουμε συνταξιδιώτη.

Αμέσως ἔρριξε πάνω μιὰ ψάθα. Περιμένανε νὰ νυχτώσει καλά, σηκώσανε τὸ λείψανο χωρὶς θόρυβο, τὸ τυλίξανε μὲ σάβανα καὶ τὸ κρύψανε στ' ἀμπάρι. Ἡ θάλασσα τὸ εἶχε πλύνει, ἡ μορφή του εἶχε πάρει παράξενα χρώ-

ματα· φάνταξε ζωντανή· μιὰ ἐπιβλητικὴ δύμορφιὰ ἥτανε χυμένη σ' ὅλη τὴν ἔκφραση. Ἡ ἀποσύνθεση δὲν εἶχε ἀρχίσει οὕτε ἡμα φτάσανε στὴν Ὁδησσό. Ἡ ταυτότητά του ἀναγνωρίστηκε ἀπ' ὅλους. Ὁ τσάρος Ἀλέξαντρος πρόσταξε νὰ γίνει κηδεία μεγαλοπρεπέστατη, ν' ἀπονεμηθοῦνε τιμὲς γερουσιαστῆ καὶ προέδρου τῆς ρούσικης συνόδου καὶ νὰ μοιραστοῦνε στοὺς ἔλληνες πρόσφυγες ἑκατὸ χιλιάδες ρούβλια. "Εστειλε ἀκόμα στὴν Ὁδησσὸ βαρύτιμο διαμαντένιο σταυρό. Ἡ τσαρίνα μιὰ μίτρα πολύτιμη, ἐγκόλπιο μὲ πέτρες καὶ κατάχρυση πατριαρχικὴ στολὴ, φτιασμένα μὲ τὴν προσωπικὴ τῆς ἐπίβλεψη. "Αλλα δῶρα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας στολίσανε τὴν λάρνακα ποὺ δέχτηκε τὸν Γρηγόριο· στὸν κάμπο τῆς Ὁδησσοῦ στρατοπεδέψανε πολλὰ συντάγματα γιὰ τὴν κηδεία. Κι ἀπ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες κατεβήκανε τόσα πλήθη ἔλληνες καὶ ροῦσοι νὰ τὴν παρακολουθήσουνε, ποὺ δὲν εἶχανε ποῦ νὰ μείνουν...

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΡΠΙΛΛΙΣΜΟΣ

Σπ. Μελᾶ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

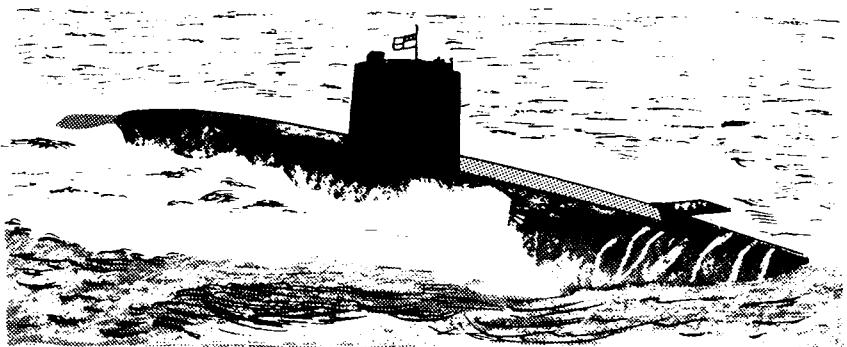
‘Ο «πρώτος τορπιλλισμός» του Σπύρου Μελᾶ είναι έμπνευσμένος ἐκ τῆς ἐπικῆς προσπαθείας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Ἐλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940. Εἶναι περισσότερον γνωσταὶ βεβαίως αἱ ἐπιτυχίαι εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, διότι ἐκεῖ ἐκρίθη κυρίως ὁ ἄγων μὲ προσπαθείας τιτανικάς. Δὲν ἦτο ὅμως δυνατὸν νὰ λείψῃ ἡ παρουσία τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν τόσον μεγάλην ἐξόρμησιν τοῦ Ἐλληνισμοῦ. Οἱ Ἰταλοὶ μετέφερον πολεμεφόδια καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν διὰ τῆς Θαλάσσης καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἡ μεταφορὰ αὐτῆς. Τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν εἰς τὸν τομέα αὐτὸν μᾶς περιγράφει ἐδῶ ὁ Μελᾶς· ἦτο ἡ βύθισις δύο Ἰταλικῶν μεταγωγικῶν τῶν «Λομβαρδία» καὶ «Λιγούρια» ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ύποβρύχιον «Παπανικολῆς», τὸ ὅποῖον εἶχε ναυπηγηθῆ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ 1929 καὶ τὸ ἐκυβέρνα ὁ πλωτάρχης τότε Μίλτων Ιατρίδης (1906 - 1960).

Κατὰ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν τὸ ὑποβρύχιον μὲ κυβερνήτην τὸν N. Ρουσσὲν ἐσυνέχισε τὴν δρᾶσιν του καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατέπλευσεν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Σαλαμίνος, ὅπου, ἀφοῦ παρωπλίσθη, διελύθη. Ὁ πυργίσκος του εύρισκεται ἔμπροσθεν τοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου τοῦ Πειραιῶς.

ὁ ἡρωϊκὸ κατόρθωμα τοῦ Ἱατρίδη (ὁ πρώτος τορπιλλισμὸς μεγάλων ἔχθρικῶν πλοίων) στὴν εῖσοδο τοῦ Αὐλῶνος* ἔγινε στὶς 24 Δεκεμβρίου, παραμονὴ Χριστουγέννων. Τὸ κύριο καὶ μεγάλο χαρακτηριστικὸ τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ ἔχει τονίσει, σ' ἓνα γράμμα πρὸς τὸν Ἱατρίδη, ὁ ἀείμνηστος ἀντιπλοίαρχος Πεζόπουλος, ὁ ἡρωϊκὸς κυβερνήτης

Ἀνδών: Λιμάνι τῆς Ἀλβανίας, βορείως τῆς Κερκύρας.

τῆς «"Υδρας», ποὺ βρῆκε δοξασμένο θάνατο σὲ μιὰ φοβερή ἐπίθεση τῶν στούκας στὸ Σαρωνικό. Ἡτανε καθηγητὴς τοῦ Ἱατρίδη στὴ σχολὴ ὑποβρυχίων: «Γνωρίζεις καλά — ἔγραφε ὁ Πεζόπουλος στὸν Ἱατρίδη μετὰ τὸ κατόρθωμά του — ὅτι, ἀπὸ δύο μηνῶν γυρίζουμε ὄλοι στὴ θάλασσα, σὰν τὴν ἄδικη κατάρα καὶ μέχρι τοῦδε δύο μόνον φορὲς πλοῖα μας εἶδαν ἔχθρο. Τὶς δυὸ φορὲς ὁ ἔχθρὸς φάνηκε τυχαίως, στὴ δική σου ὅμως περίπτωση τὸν βρῆκες ἐσύ. Αὐτὸ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο»... Καὶ σ' ἄλλο σημεῖο: «Σὲ συγχαίρω, ὅχι μόνο γιὰ τὴν τόλμη, γιὰ τὴν ὄποιαν ποτὲ δὲν ἀμφέβαλα — ὅχι μόνο γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιθέσεως, γιὰ τὴν ὄποιαν ὡσαύτως δὲν εἶχα καμμίαν ἀμφιβολίαν — ὅσον γιὰ τὸν τρόπον, ποὺ ἐνετόπισες τὸν ἔχθρον. Τοῦτο εἶναι τὸ σοβαρώτερον».

Ποιός ἦταν αὐτὸς ὁ τρόπος: Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι στὴν περιπολία, ποὺ προηγήθη τοῦ κατορθώματος τοῦ «Παπανικολῆ», ὁ Ἱατρίδης εἶχε συναντήσει, νύχτα, στὸν ἀφρό, τὴν ἔχθρικὴ μοτορέλλα* «Ἀντουανέτα», ἓνα βενζινοκίνητο καΐκι 140 τόννων, ποὺ ἀνῆκε σὲ στολίσκο ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ φασιστικοῦ στρατοῦ τῆς Ἀλβανίας, τὸ εἶχε κάψει καὶ εἶχε αἰχμαλωτίσει τὸ πλήρωμα. Ἀπὸ τὸν

μοτορέλλα: βενζινάκατος.

πλοίαρχο καὶ τὸ μηχανικὸ εἶχε πάρει τὸ χάρτη τοῦ ναρκο-
πεδίου τοῦ διαύλου τοῦ Αὐλῶνος, δοκούμέντο* πολύτιμο
γιὰ νὰ προσεγγίσει καὶ νὰ προσδιορίσει τὸ σημεῖο, ἀπὸ
τὸ ὁποῖον θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτεθεῖ· καὶ συνάμα τὴν ἐπίσης
πολύτιμη πληροφορία: "Οτι στὸ Μπάρι* ἔτοιμαζότανε
μεγάλη νηοπομπή*, μὲ στρατό, πυρομαχικὰ κι ἐφόδια
γιὰ τὴν Ἀλβανία. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθει περισσότερα:
Πλέει ὄλοταχῶς πρὸς τὴν εἰσοδο τοῦ Αὐλῶνος... .

Εἶναι 24 Δεκεμβρίου — ὅπως εἶπα παραπάνω — ήμέ-
ρα Τρίτη, παραμονὴ Χριστουγέννων... Μὰ κανένας δὲ
θυμᾶται τὴ γλυκειὰ θαλπωρὴ τοῦ σπιτιοῦ του, τὰ κάλαντα,
τὰ χριστόψωμα, τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς μεγάλης γιορτῆς.
Εἶναι ὄλοι ἀλαφιασμένοι*. Κάτι προσμένουν. Καὶ περισ-
σότερο ἀπ' ὄλους δὲ Ιατρίδης. Ποῦ εἶναι, λοιπόν, αὐτὰ τὰ
πολλὰ καράβια, ποὺ φόρτωναν στὸ Μπάρι; Γιατί δὲν ἔρ-
χονται; Νὰ τοῦ εἴπαν ψέματα οἱ αἰχμάλωτοι; Ἡ ὥρα κον-
τεύει ἔντεκα, πλησιάζει μεσημέρι (βρίσκονται, φυσικά,
στὴν κατάδυση) καὶ τίποτα δὲν ἔχει φανεῖ ἀκόμα. Καὶ τώρα
δὲν ξέρουν ποῦ βρίσκονται πιά. Ἐπὶ δώδεκα ὥρες δὲν
μπόρεσαν νὰ ἐλέγξουν τὸ στίγμα τους. Ἀπὸ τὴν «ἀναμέ-
τρησι*» ὑπελόγιζαν, ὅτι βρίσκονται μπροστὰ στὸ Σάσω-
να* καὶ σ' ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ δέκα μίλια. Τὰ πρά-
γματα τοὺς ἀπέδειξαν, ὅτι βρίσκονταν πολὺ πιὸ κοντὰ
— στὸ σημεῖο ἀκριβῶς, ποὺ ἡ δόξα θὰ πάρει τὸ καράβι τους
καὶ θὰ τὸ κάνει παραμύθι μέσα στὰ τόσα λαμπρὰ παραμύ-
θια τῆς ναυτικῆς ἴστορίας.

Ἡταν ἡ ὥρα 11 καὶ 45, ὅταν ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ
Κτενᾶ, ποὺ ἦτανε στὰ ὑδρόφωνα*:

δοκούμεντο: στοιχεῖον. **Μπάρι:** Λιμὴν τῆς Ν.Α. Ἰταλίας. **νηοπομπή:** ὄμὰς
πολλῶν πλοίων ἐν καιρῷ πολέμου. **ἀλαφιασμένος:** ταραγμένος, ἀναστα-
τωμένος. **ἀναμέτρησις:** καθορισμὸς τοῦ στίγματος διὰ τῆς πυξίδος. **Σά-
σων:** νησάκι ἐμπροσθεν τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος. **ὑδρόφωνον:** συσκευὴ
ποὺ συλλαμβάνει κάθε θόρυβον ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

— 'Ο κυβερνήτης στὸν ἀσύρματο!... 'Ακούω στόχο...

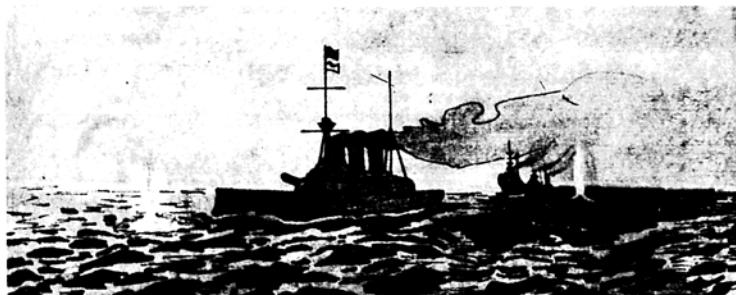
'Ο Ιατρίδης πρόσταξε:

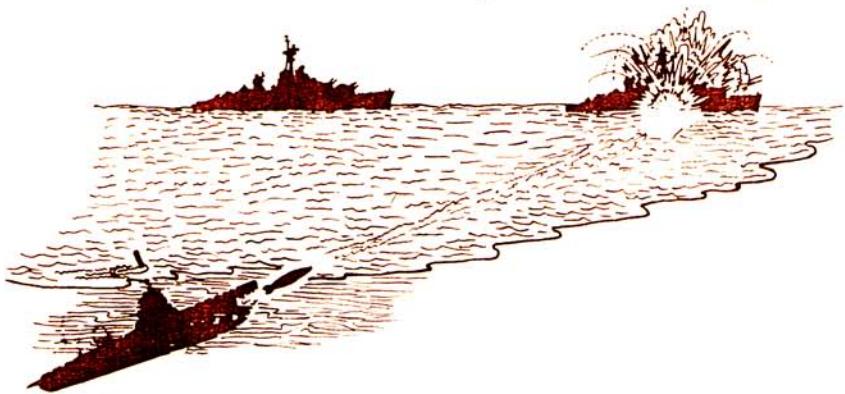
— 'Ακρόασις!

Οἱ μηχανὲς κάνουν «κράτει», κάθε κίνηση παύει.
"Όλα σταματοῦν, δὲν ἐπιτρέπεται ὁ παραμικρὸς ἥχος. 'Α-
ξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ναῦτες κολλοῦν τ' αὐτὶ τοὺς
στὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ καραβιοῦ. Εἶναι μιὰ στιγμὴ
χαρακτηριστικὴ τῆς ὑποβρυχιακῆς ζωῆς καὶ τῆς πάλης.
"Όλο τὸ σκάφος γίνεται μιὰ κόγχη αὐτιοῦ, ποὺ ἀκροά-
ζεται μέσα σὲ μιὰ θρησκευτικὴ σιωπὴ τὴ θάλασσα, γυ-
ρεύοντας ν' ἀρπάξει τοὺς πιὸ μακρυνούς, ἔστω, ρυθμικοὺς
παφλασμοὺς ἐχθρικῶν ἑλίκων...

"Ετσι καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μηχανικοῦ, ποὺ ἔχουν αἰ-
χμαλωτίσει μὲ τὸ πλήρωμα τῆς μοτορέλλας «'Αντουαννέ-
τα», καταφέρνουν νὰ προσδιορίσουν ὅτι μεγάλη νηοπομ-
πὴ πλέει ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ κατευθύνεται στὴν
εἰσοδο τοῦ Αὐλῶνος. 'Ο «Παπανικολῆς» δὲν βρίσκεται
πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ καράβια. 'Ο Ιατρίδης ἔβγα-
λε ξαφνικὰ τὸ ρολόϊ του, τὸ κράτησε στὴν παλάμη του,
εἶδε τὴν ὥρα (δηλαδὴ τὰ δευτερόλεπτα) καὶ πρόσταξε:

— Σωλῆνες προσοχή!...

Είναι τὸ παράγγελμα πρὸς τοὺς τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνες. Ἡ ὥρα εἶναι 12 καὶ 24 λεπτά. "Ολοὶ ἀνατριχιάζουν, νοιῶθουν πῶς ἡ μεγάλη στιγμὴ ζυγώνει, κρατοῦν τὴν ἀνάσα τους. Ὁ κυβερνήτης προστάζει:

— Πρῶτος σωλήν... πῦρ!...

"Ἐνα τράνταγμα: Ἡ πρώτη τορπίλλα ἔφυγε. Είναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 13, ἡ «γρουσούζικη», ὅπως τὴν ἔλεγε τὸ πλήρωμα· ἐπήγαινε νὰ φέρει ὅχι τὴ γρουσούζιά, μὰ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸ θάνατο στὸν ἔχθρο... Ὁ Ἱατρίδης ξαναπροστάζει:

— Πηδάλιο ἀριστερά!...

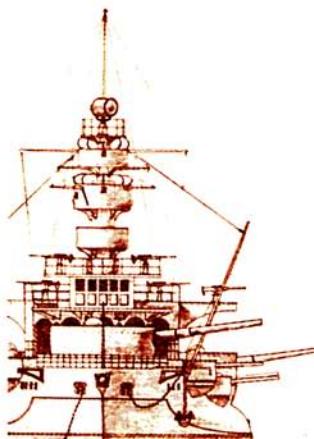
"Ἐχει ἐξηγηθεῖ μὲ τὸν πηδαλιοῦχο γιὰ τὸ χειρισμὸ καὶ προσθέτει:

— Κοίτα, κακομοίρη, μὴ λαθέψεις στὶς μοῖρες: Ὁ πατέρας σου σ' ἔσπειρε κι' ἡ μάνα σου σὲ σύλλαβε γι' αὐτὴ τὴ στιγμή...

'Ακολούθησαν ἄλλα τρία παραγγέλματα. Ἔρριξε τὶς

ἄλλες τρεῖς τορπίλλες του μὲ διαλείμματα ἐπτά δευτερολέπτων. Καὶ καθώς εἶχε ἀριστερὰ τὸ τιμόνι του, ἡ πλώρη γράφει τόξο ἀπὸ πορεία 52 μέχρι πορείας 28 μοιρῶν, ἡ δέσμη τῶν τορπιλλῶν σχηματίζει βεντάλια, ποὺ ὅσο προχωρεῖ κι ἀνοίγει, γιὰ νὰ κτυπήσει σὲ διάφορα σημεῖα (διάφορα καράβια) τὸ συμπαγῆ στόχο. Ἀκούστηκαν τρεῖς κρότοι. Οἱ τρεῖς ἀπὸ τὶς τέσσερες τορπίλλες εἶχαν βρεῖ στόχο.

Ἄλλὰ δὲν πέρασαν παρὰ μόλις 6 λεπτὰ καὶ ἄρχισε φοβερὴ ἀντεπίθεσις ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρικῶν ἀντιτορπιλλικῶν μὲ μπόμπες βυθοῦ. Ἡτανε μιὰ φυγὴ μ' ἄπειρους ἔλιγμούς, μὲ κόπο κι ἀγωνία. Οἱ μπόμπες βυθοῦ ἔσκαζαν ἀδιάκοπα, ἐπίμονα, πίσω, μπροστά, δεξιά, παντοῦ.. Τὸ ἀποτέλεσμα ἥταν νὰ βγεῖ ὁ «Παπανικολῆς» ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζώνη καὶ νὰ φθάσει θριαμβευτὴς στὸ Ναύσταθμο. Εἶχε βουλιάξει δύο μεγάλα ἐχθρικὰ μεταγωγικά. Ὁ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ δοξασμένο κατόρθωμα τοῦ Ἱατρίδη ἥτανε τεράστιος. «Ολο τὸ ἔθνος δονήθηκε ἀπὸ βαθύτατο ἐνθουσιασμὸ καὶ περηφάνεια. Τὸ ἥθικὸ τῶν μαχητῶν μας ὑψώθηκε ἀκόμα περισσότερο. Τ' ὄνομα τοῦ Ἱατρίδη εἶχε γίνει σύμβολο σιγουριᾶς γιὰ τὴν τελικὴ νίκη.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1940

·Ηλ. Βενέζη

Ο Ήλιας Βενέζης (φιλολογικὸν ψευδώνυμον του Ήλ. Μέλλου) ἐγεννήθη τὸ 1904 εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1973. Εἰργάσθη ὡς τραπεζικὸς ὑπάλληλος καὶ τὸ 1957 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ως λογοτέχνης καθιερώθη μὲ τὸ μυθιστόρημα «Τὸ νούμερο 31328» (1931), ὅπου περιγράφει τὴν αἰχμαλωσίαν του ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλα μυθιστορήματα: «Γαλήνη», «Ἀιολικὴ γῆ», «Ἐξοδος», «Ωκεανός». Εγραψεν ἀκόμη διηγήματα: «Αἰγαῖο», «Ἀνεμοι», «Ωρα πολέμου», «Νικημένοι» καὶ ἔνα θεατρικὸν ἔργον τὸ «Μπλὸκ Σ» ἐμπνευσμένον ἐκ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. Τέλος ἐγραψε καὶ ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις. Ο Βενέζης εἶναι ἐκ τῶν πλέον λυρικῶν καὶ νοσταλγικῶν λογοτεχνῶν.

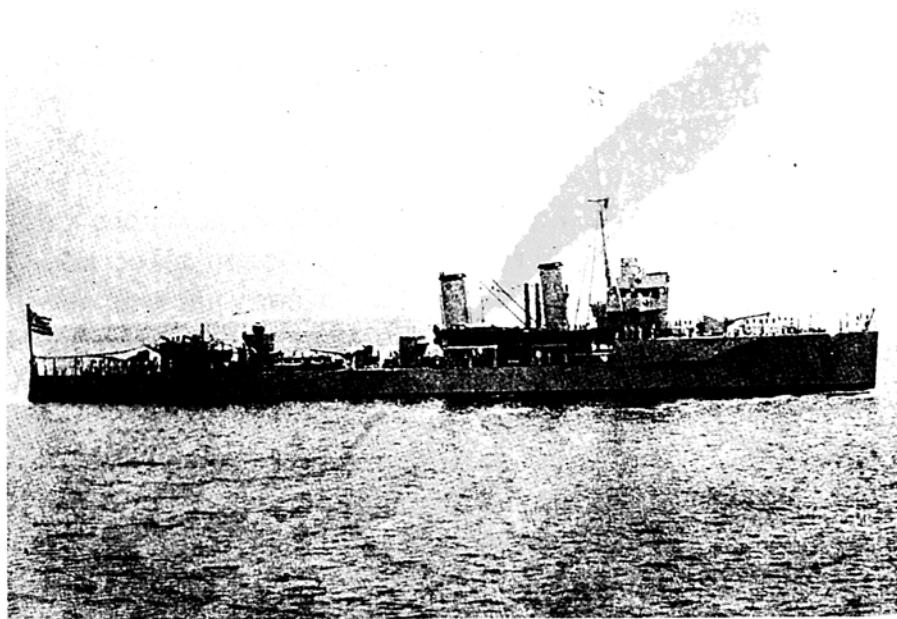
ἱ "Ελληνες κάμανε πολλοὺς πολέμους καὶ πολλὲς ἐπαναστάσεις, ὥσπου τέλος κουράστηκαν. Γι' αὐτὸ μαζέψαν μὲς στὰ σύνορά τους ἀπ' τὴν Ἀσία κι ἀπὸ ἄλλα μέρη ὅλους τοὺς χριστιανοὺς κ' εἴπανε: «Τώρα πιὰ νὰ συχάσουμε». Ζοῦσαν τὴν ταπεινὴ καὶ δύσκολη ζωὴ τῶν βουνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τους ἄρχοντες καὶ λαός, θέλανε πολὺ τὴν εἰρήνη, κ' οἱ γραμματικοὶ γράφανε βιβλία, ποὺ λέγανε γιὰ τ' ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης.

Τότες ἔτυχε καὶ μπῆκαν πάλι τὰ μεγάλα "Εθνη τοῦ

κόσμου σὲ ἀμάχη θανάσιμη. Οἱ ἔλληνες, ὅταν τὸ μάθανε,
εἶπαν:

«Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε νὰ μοιράσουμε μὲ κανένα γείτο-
νά μας γῆ γιὰ θάλασσα. Θὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη».

Καὶ μεῖναν κάμποσο καιρὸ σὲ εἰρήνη. Μὰ ἐπειδὴ εἴ-
χαν πολλὰ λιμάνια καὶ θάλασσες, ποὺ ἦταν περάσματα
τῶν καραβιῶν, ἔνας μεγάλος γείτονάς τους, ἄρχισε πολὺ^ν
νὰ τοὺς πειράζῃ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Ἀνήμερα τῆς Πανα-
γίας, Αὐγούστου 15, ὁ λαὸς τῶν βουνῶν καὶ τῶν ψαράδων
τῆς Ἑλλάδας, πῆγε μὲ πολλὰ καράβια νὰ προσκυνήσῃ τὴ
μητέρα τοῦ θεοῦ σ' ἔνα νησὶ στὸ Ἀρχιπέλαγο. Ἡταν συν-
ήθεια σὰν τέτοια μέρα νὰ πηγαίνῃ στὸ νησὶ μαζὶ μὲ τὰ
καράβια κι ἔνα πολεμικό. Ἐφτασε στὸ νησὶ τὸ πολεμικὸ
καράβι, ἔρριξε ἄγκυρα καὶ στάρισε τὶς παντιέρες του.
Τότες ὁ κακὸς γείτονας, ποὺ ἤθελε νὰ βάλῃ σὲ μπελὰ
τοὺς ἔλληνες, κρυμμένος μὲς στὴ θάλασσα, ἔρριξε τορ-

πίλλα καὶ βούλιαξε τὸ πολεμικό, σκότωσε κάμποσους κι ἀπ' τοὺς ναῦτες. Ἐρριξε καὶ στὰ καράβια τῶν προσκυνητάδων, καὶ πολὺς θρῆνος θὰ γινόταν ἀνάμεσα σὲ γυναικες καὶ παιδιά, ἢν δὲν τύχαινε ἔνας μᾶλος τοῦ λιμανοῦ, ὅπου πῆγαν καὶ σκάσαν οἱ τορπίλλες.

Τότες ὁ λαὸς τῶν ἑλλήνων πολὺ θύμωσε, θύμωσε κι ἡ Παναγία, ὅμως εἶπαν: «Ἄς κάνουμε πώς δὲ βλέπουμε, νὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη».

«Οταν, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν κακὸ γείτονα, πῆγε περασμένα μεσάνυχτα καὶ μήνυσε στοὺς ἑλληνες πώς: «Ο στρατός μας θὰ μπῇ σὲ τρεῖς ὥρες στὴ χώρα σας νὰ πάρῃ ὅ,τι θέλει ἀπὸ γῆ κι ἀπὸ θάλασσα. Καὶ νὰ μὴ κάμετε τίποτα, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ σᾶς κάμουμε γῆς μαδιάμ*, Ἐθνος τόσο μεγάλο καὶ πολὺ μοβόρο* καταπὼς εἴμαστε».

Τότες οἱ ἑλληνες θυμήθηκαν τὴν παλιὰ ἱστορία τῆς μικρῆς τους χώρας, θυμήθηκαν πόσες φορὲς τὰ βάλανε οἱ πρόγονοι τους μὲ τοὺς βάρβαρους, κάθε φορὰ ποὺ ἦταν σὲ κίντυνο ἡ λευτεριά τους, καὶ εἶπαν ὅπως πάντα, εἶπαν οἱ ἑλληνες:

«Ἐλᾶτε νὰ τὰ πάρετε. Θὰ πολεμήσουμε».

Διαλαλήσανε τότες σ' ὅλη τὴ χώρα οἱ μπουροῦδες*, ποὺ εἶχαν βάλει στὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν, πώς ὁ τόπος κιντυνεύει καὶ θὰ γίνη πόλεμος.

Τὸ τί ἔγινε, τότες, μὲ τὰ ξημερώματα, δὲν λέγεται. Οἱ μπουροῦδες μουγκρίζανε ὅμοια μὲ ζωντανὰ ποὺ τὰ σφάζουν, οἱ ἄνθρωποι στὶς πολιτεῖες τρέχανε, πῆραν τὸ μήνυμα στὰ βουνὰ οἱ βοσκοί, κι οἱ ψαράδες στὶς θάλασσες, ὅλα τὰ πλεούμενα γύρισαν πλώρη, κι ὅλοι οἱ βοσκοὶ τρέχαν νὰ πάρουν τ' ἄρματα. Στὸ μεταξὺ ὁ κακὸς γείτονας

κάνω γῆς μαδιάμ: καταστρέψω. μοβόρος: αἴμοβόρος, κακοῦργος. ἡ μπουρού: σειρήνα.

εστειλε σιδερένια πουλιά στὸ γαλανὸ οὐρανὸ τῶν ἑλλήνων καὶ ρίχνανε μπόμπες καὶ σκοτώνανε γυναῖκες καὶ παιδιά.

«Ἐ!», λέγανε οἱ ξένοι ἄνθρωποι, βλέποντας τὰ γινόμενα. Τί θὰ κάμη τόσο μικρὸς λαὸς μὲ τόσο μεγάλο γείτονα: Θὰ γονατίσῃ σὲ μιὰ μέρα!..

Μὰ ὁ λαὸς πίστευε πὼς θὰ τὸν βοηθήσῃ ἡ προσβλημένη Παναγία.

«Καλά, περιμένετε νὰ δῆτε! Περιμένετε ὕστερα ἀπὸ ἔνα μῆνα, τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Οἱ μητέρες στέλναν τ’ ἀγόρια τους νὰ πολεμήσουνε καὶ λέγαν:

«Νὰ μὴ γυρίσετε, ἂν δὲ ρίξετε τὸν ἀντίχριστο στὴ θάλασσα...»

Οἱ ἐκκλησίες δώσανε τὰ ἀναθήματα τῶν πιστῶν, χρυσὰ καραβάκια καὶ ἀγγέλους καὶ ἀσημένια χέρια, κ’ οἱ γραμματικοί, ποὺ γράφανε πρὶν βιβλία γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, στείλανε μήνυμα στὶς ἄλλες χῶρες καὶ εἴπανε πὼς τέτοιο ἄδικο δὲν ξαναστάθηκε, λοιπὸν θὰ ὑπερασπίσουμε τὴ γῆ μας καὶ τὴν ἐλευθερία.

Πέρασε μιὰ μέρα καὶ οἱ βάρβαροι, ποὺ λέγαν πὼς μὲ τὰ φουσᾶτα τους θὰ πατήσουν τὴ χώρα, δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν. Πέρασε κι ἄλλη μέρα καὶ πάλι δὲν μπόρεσαν, ἐπειδὴ στὰ περάσματα τῶν βουνῶν εἶχαν φτάσει οἱ ἔλληνες καὶ τοὺς πολεμοῦσαν. Πέρασαν ἔτσι πολλὲς μέρες. Όλαδὸς ἔβλεπε ὄράματα μὲ ἀρχαγγέλους καὶ μαυροντυμένες γυναῖκες, κι ἔλεγε ὅ ἔνας στὸν ἄλλο:

«Περιμένετε τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Κι’ ὅταν ξημέρωσε ἡ μέρα αὐτή, μεγάλη χαρὰ ἥρθε στοὺς ἔλληνες. Ἡρθε μήνυμα πὼς οἱ βοσκοὶ καὶ οἱ ψαράδες, ποὺ ξεσηκώθηκαν νὰ σταματήσουν τοὺς βάρβαρους,

τοὺς κυνήγησαν μὲς στὴ χώρα τους καὶ τοὺς πῆραν πολλὰ λάφυρα, ἄρματα καὶ φυσέκια καὶ μιὰ μεγάλη πολιτεία, τὴν Κορυτσᾶ. Τὰ γυναικόπαιδα κουβαλοῦσαν στοὺς πολεμιστές βόλια καὶ θροφὲς καὶ κατρακυλοῦσαν πάνω στοὺς ὁχτροὺς πέτρες καὶ τοὺς σκότωναν. "Οσοι ὁχτροὶ γλυτῶσαν πῆραν τ' ἄγρια βουνὰ καὶ τοὺς φάγανε οἱ λύκοι.

Τότες ἔγινε μεγάλος ἑορτασμὸς στὴ χώρα τῶν ἑλλήνων. Οἱ καμπάνες χτυποῦσαν χαρμόσυνα τρεῖς μέρες, καὶ τὰ σπίτια βάλανε σημαῖες, καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φόρεσε ἄμφια καμωμένα μὲ ἀσήμι, καὶ γύρω του ἔβαλε μαυροφορεμένους ἀρχιμανδρίτες καὶ δοξάσανε τὸ θεό. Ό λαὸς ἔψελνε «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ» καὶ οἱ γυναικες κλάψανε σιωπηλά, ὅταν μνημόνεψαν τοὺς σκοτωμένους πολεμιστές.

1940

Στ. Σπεράντσα

Ο Στέλιος Σπεράντσας ἐγεννήθη τὸ 1888 εἰς τὴν Σμύρνην, ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐκεὶ Εὐαγγελικὴν Σχολὴν καὶ κατόπιν ἤλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐσπούδασεν ιατρικήν. Εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ποιητάς, τὰ ποιήματά του δὲ διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν εὐγένειάν των. Πολλὰ ἐπίσης ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔχουν πατριωτικὸν περιεχόμενον, ἐνῷ ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, ὅπου ἡ προσφορά του εἶναι σπουδαία. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς συλλογάς

του: «Πένθιμοι Σκοποί», «Ψηφιδωτά», «Γαλάζιες Ρίμες», «Παιδικές ψυχές», «Τραγουδιστής τῶν παιδιῶν» κ.ἄ. Παραλλήλως ἔγραψε καὶ ἐπιστημονικάς μελέτας. Ἀπέθανε τὸ 1962.

*Ἄταραχοι ἀντικρύσαμε μιὰ μοῖρα
πολέμου, ποὺ ἦταν ἄδικος. Ὁραιος
ὁ θάνατος, σὰν εἶναι γιὰ τὸ χρέος.
Μὲ δόξες τὸν σκεπάζει ὀλύμπια λύρα.*

*Τὸ σάλαγο τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἄγρια μπόρα
εὐληνικὰ δεχτήκαμε. Τὰ στήθη
προτάξαμε στ' ἀμέτρητα τὰ πλήθη
γεννναῖα καὶ διαφεντέψαμε* τὴν χώρα.*

*Ἄπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο ἔνα τραγούδι
γιὰ τοὺς νεκρούς μας τώρα θὰ περνάῃ,
στῆς Πίνδου τὰ φαράγγια καὶ τὰ χάνη
νὰ μελετᾶ τὸ αἰμάτινο λουλούδι.*

Τὸ δέος ποτὲ δὲ σ' ἄγγιξε τῶν ἄλλων,
Ἐλλάδα Μάνα. Ὑψώσου στὸν αἰῶνα,
στὸ μέτωπό σου ἀθάνατη ἡ κορώνα.
Σάλεψες τὰ θεμέλια τῶν μεγάλων.*

διαφεντεύω: προστατεύω. **δέος:** φόβος.

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Θ. Πετσάλη - Διομήδη

Ο Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης ἐγεννήθη τὸ 1904 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικά καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν Τράπεζαν Ἑλλάδος. Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ 1925, ἡσχολήθη δὲ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν πεζογραφίαν. Πολὺ γνωστά εἰναι τὰ ἱστορικά του μυθιστορήματα: «Μαυρόλυκοι» (1948) 2 τόμ., «Ἡ καμπάνα τῆς Ἅγιας Τριάδας» (1949) καὶ «Ἐλληνικὸς ὅρθρος» (1962) τόμ. 1-3, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν μίαν συνέχειαν, ὅπου παρουσιάζεται ὅλη ἡ περιπέτεια τοῦ Ἐλληνισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτήν.

Ἐγραψεν ἐπίσης διηγήματα: «Ἡ κυρία τῶν τιμῶν», «Τὰ δικά μας παιδιά», «Ἡ κυρά τῆς "Υδρας" καθώς καὶ θεατρικὰ ἔργα.

κεῖνοι πάλι οἱ σουλιώτες ποὺ τό χανε ξεκόψει ἀπὸ τὸν μπλόκο* τῶν τουρκαρβανιτάδων κ' εἴχανε βρεῖ καταφυγὴ στὰ Γιάννενα, φοβόνταν καὶ κρυβόντανε καὶ σκούσανε* νὰ ζοῦνε κλεισμένοι μέσ' στὰ σπίτια σὰν τὶς γυναῖκες. Μόνο ἀφοῦ νύχτωνε καλά, βγαίνανε στὰ κρυφὰ καὶ μὲ μύριες προφυλάξεις, γιατὶ τὰ σκυλιά* τοῦ Ἀλῆ κάτι εἴχανε μυριστεῖ κ' εἴχανε στήσει καρτέρι. Βλέπεις, ἀπὸ τούτους τοὺς σουλιώτες καὶ τὶς σουλιώτισσες κανένας δὲν κάτεχε καμμιὰ τέ-

μπλόκο: ἀποκλεισμός. **σκούσανε:** ἐστενοχωροῦντο. **σκυλιά:** ὑβριστικῶς οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλῆ.

χνη ἡ πραγματεία, παρὰ ὅλη τους ἡ γύμναση ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ ἦτανε στ' ἄρματα. Μ' αὐτὰ τρώγανε, μ' αὐτὰ κοιμόνταν, μ' αὐτὰ ξυπνούσανε. Μὴν ἔχοντας λοιπὸν τί νὰ κάνουν, μαζεύονταν καὶ κάπνιζαν καὶ ρουφούσανε καφέ, ἢν τοὺς τὸν κέρναγε κανένας, κι ἀναστενάζανε καὶ βλαστημοῦσαν καὶ λέγανε καὶ κανένα περιστατικὸ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ποὺ τὸ εἰδανε μὲ τὰ μάτια τους. Τοὺς παρηγορούσανε ὅπως μποροῦσαν οἱ ἄλλοι, τοὺς λέγανε:

— Καταπλακωμένες εἶναι οὖλες οἱ ἐπαρχίες ἀπὸ τοὺς δερβεναγάδες. Δὲν εἶναι μόνο τὸ Σούλι.

Γινότανε λόγος καὶ γιὰ τὶς παλληκαριὲς τῆς μάχης.

— Μιὰ μέρα, πέσαμε σὲ παγανιά*, ἔλεγε ἔνας. 'Ο Κίτζιος (Μπότσαρης), ἄμα τοὺς εἶδε, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀταραξίᾳ ἄρχισε νὰ πολεμᾶ. Κι ἐκεῖ ποὺ προόδευε ἡ μάχη, ἄρχισαν οἱ δικοί μας νὰ τοὺς διώχνουν τοὺς ἀρβανιτάδες καὶ τὰ παλληκάρια προχωροῦσαν. Γιὰ νὰ ταχύνει τὸ διωγμό τους, ρίχτηκε ὁ Κίτζιος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἀνάμεσά τους, κράζοντας κι ἀλαλάζοντας — ξεχώριζε δὰ ἀπ' τὶς φωνές του κι ἀπ' τὰ κουνήματα. Τὰ παλληκάρια του λοιπὸν διώχνανε ἀπὸ τὸ ἀριστερὰ τοὺς ἀπιστους κι ὁ Κίτζιος κυνηγοῦσε τοὺς ἄλλους ἀπ' τὴ δεξιὰ μεριά, καταπόδι. Βρέθηκε τότες νὰ 'ναι τρυπωμένοι σ' ἔνα ρέμα πεντέξι Λιτοχωριανοί, κι αὐτοί, ὡς ἐπερνοῦσε ἐμπρός τους ὁ Κίτζιος ἀπροφύλαχτος, πυροβολήσανε καταπάνω του. Τὸν ἐλαβώσανε χαμηλὰ στὴν κοιλιὰ καὶ σ' ἄλλα τρία μέρη, ἔτσι ποὺ νὰ χυθοῦνε τὸ ἄντερά του καταγῆς. Αὐτός, βαστώντας τα μὲ τό 'να χέρι, ξακολούθησε νὰ τρέχει ὡς διακόσα βήματα, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, ὥσπου γονάτισε κι ἔπεισε ξεψυχώντας. 'Ητανε εἰκοσιέξι χρονῶ, ὅχι παραπάνω. Θεός σχωρέσ' τον!

Μὰ τὸ πιὸ τραγικό, τὸ πιὸ μεγαλόπρεπο ἦταν αὐτὸ

παγανιά: περίπολος, καταδίωξις.

ποὺ ἴστόρησε ἔνα βράδυ, καθισμένος μπρὸς στὴ φωτιά, ὁ Χριστοβασίλης, ὁ Χρῖστος ὁ Χριστοβασίλης, ὁ γερο-καλαμαρᾶς ποὺ ἦλεγε ὅμορφες ἴστορίες καὶ λεβέντικα τραγούδια. Αὐτὸς λοιπὸν εἶπε τοῦτο τὸ περήφανο περιστατικὸ τοῦ πολέμου τῶν σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλῆ.

— Εἴχαμε σκολάσει τὴ μάχη. Ἡτανε ἀπόγεμα πιά, ἐπιασε νὰ βραδιάζει. Μὰ ξέρεις, ἐκεῖνα τὰ βράδυα ποὺ ξετραβιόνται μιὰ-δυὸ ὥρες κι ὅλο λιγώνεται τὸ φῶς. Τὰ παλληκάρια εἴχανε καθίσει, ὅπου βρέθηκε τὸ καθένα, νὰ ξαποστάσει ἡ νὰ δέσει τὴ λαβωματιά του ἡ νὰ ξεκαπνίσει τὸ ντουφέκι του. Ἐκεῖ ποὺ ἡμασταν ἐμεῖς δὲν εἶχε ταμπούρια, δὲν εἶχε χτισμένο μετερίζι*. Μέσ' στὰ βράχια γινότανε ἡ μάχη, στὰ βράχια ταμπουρωνόμασταν, ὁ καθένας ἔπιανε ἔναν βράχο καὶ φυλαγότανε καὶ βαροῦσε. Τὰ βόλια χτυπάγανε μὲ τσίριγμα στὴν πέτρα καὶ κάνανε γκέλα. Μαζεύαμε τοὺς λαβωμένους βαριὰ καὶ τοὺς σκοτω-

μετερίζι: δχύρωμα.

μένους. Γυρίζαμε ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, ἀπὸ τράφο σὲ τράφο, καὶ ψάχναμε σὰν τὰ κυνηγιάρικα σκυλιά. Καμμιὰ φορὰ βλέπουμε νὰ κατεβαίνουνε κατὰ μᾶς ἀπὸ τὸ Σούλι τρεῖς μαυροφορεμένες γυναικες. Ἐμεῖς τὴ δουλειά μας. Σὰν ἐζυγώσανε ρωτάει ἡ μιὰ σοβαρά:

— «Τὸν Τούσια Λάμπρο ποῦ τὸν ἔχετε; Σκοτώθηκε παλληκαρίσια;...».

»⁷Ηταν ἡ μάνα τοῦ σκοτωμένου αὐτή.

— «Ζωὴ σὲ λόγου σου, θειάκα*, καὶ σ' ὅλους τοὺς ἐδικούς σου... Παλληκαρίσια πέθανε».

— «Καλά», λέει ἡ μάνα ἡ βαρυόμοιρη (κ' ἡτανε φορτωμένη μὲ μιὰ τριχιά*). «Ποῦ τὸν ἔχετε;...».

— «Ἐλα», τῆς εἶπε ἔνας.

»Αὐτὴ ἔριξε χάμω τὴν τριχιὰ κι ἀκολούθησε. Ἀκολουθήσαμε κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι πίσω της. Τὸ παλληκάρι ποὺ πήγαινε μπροστά, στάθηκε ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλες πέτρες. Ἐκεῖ σήκωσε μιὰ κάπα, πετάξανε οἱ μῆγες μελίσσι, καὶ φάνηκε τὸ κουφάρι τοῦ καημένου τοῦ Τούσια, τοῦ ἀντρειωμένου τοῦ Τούσια. Ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ γονάτισε μπροστὰ στὸ λείψανο τοῦ παιδιοῦ της, κ' εἶπε προσταχτικὰ σ' ἐμᾶς ποὺ κοιτάζαμε λυπημένοι:

— «Τραβηχτῆτε, λέει, ἀφῆστε μας μονάχους!»

»Γυρίσαμε ὅλοι τὶς πλάτες καὶ τραβηχτήκαμε κομμάτι, κι ἔμεινε ἡ δόλια ἡ μάνα μὲ τὸ σκοτωμένο της τὸ παιδί. Ἀρχισε κάτι νὰ τοῦ μουρμουρίζει, κάτι σὰν κλάμα, σὰ μοιρολόϊ, σὰν τραγούδι, ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ τ' ἀκούσουμε. Τὸν φιλοῦσε, τὸν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά της, τὸν κοιτοῦσε, ξανάσκυβε ἀπάνω του, καὶ γύρω τους βουτίζανε σὰ μελίσσι οἱ μῆγες, χιλιάδες μῆγες. Σὲ κάμποση ὥρα ἀκούστηκε νὰ λέει:

θειάκα: θεία. τριχιά: σχοινί.

— «Ἐχε τὴν εὐκή μου, γιόκα μου, καὶ μοναχογιόκα μου!»

»Ὑστερα μᾶς φώναξε μὲ βαριὰ φωνή:

— «Φέρτε μου τὴν τριχιά, νὰ μοῦ τὸν ζαλώσετε*!».

»Τρέξαμε κοντά της, γιὰ νὰ τῆς ζαλώσουμε τὸ σκοτωμένο της τὸ παιδί. Αὐτὴ δίπλωσε τὴ φλοκάτη της πισωκάπουλα* καὶ τὴν ἔκανε στρωσίδι κι ἐμεῖς πιάσαμε τὸν σκοτωμένο, ποὺ εἶχε γίνει ἀπὸ τὸ νεκρωμὸ σὰ σανίδα ἀλύγιστη, ἄλλοι ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἄλλοι ἀπὸ τὴ μέση κι ἄλλοι ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν φορτώσαμε στὶς πλάτες της, μὲ τὸ πρόσωπο κατὰ μπρός.

— «Βάλτε καὶ τ' ἄρματά του», ματαφώναξε ἡ μάνα.

»Βάλαμε τὸ ντουφέκι του καὶ τὸ γιαταγάνι* του δίπλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς τριχιές. Ξεκίνησε ἡ μάνα μὲ τὸ φόρτωμά της. Οἱ ἄλλες δυὸ γυναῖκες τὴν ἀκολούθησαν καὶ κρατοῦσαν τὸ σκοτωμένο ἀπὸ πίσω, ἡ μιὰ ἀπὸ τὰ ποδάρια, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ κεφάλι. Ἐμεῖς τότες, πρὶν κρυφτοῦνε οἱ γυναῖκες μὲ τὸν σκοτωμένο πίσω ἀπ' τὰ στενά, ρίξαμε ὁ καθένας ἕνα ντουφέκι, ἐφτὰ ἥμασταν, ἐφτὰ ντουφεκιές. Ἡτανε τὸ κατευόδιασμα τοῦ σκοτωμένου μὲ τὴ γλώσσα τοῦ πολέμου. Κι ἔτσι ἡ βαρυόθυμη ἡ μάνα τράβηξε τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸ Σούλι...».

Καὶ σήμερα ἀκόμα, ὅποιος τὴν ἀκούσει αὐτὴ τὴν ἱστορία, σφουγγίζει τὰ δάκρυά του. Δὲν εἶναι δικιά μου ἡ ἱστορία, δὲν εἶναι μὲ δικά μου λόγια εἰπωμένη, τὴν ἔγραψα λέξη πρὸς λέξη καθὼς τὴν εἶπε ὁ Χριστος ὁ Χριστοβασίλης, ὁ γέρο-καλαμαρὰς ἀπὸ τὸ Σούλι, κι ἵσως νὰ τὴν ἔχει γράψει κι ἐκεῖνος σὲ καμμιὰ μεριά, γιατὶ εἶχε ὁ χριστιανὸς τὴ λόξα, νὰ τὰ βάζει ὅλα στὸ χαρτί, καὶ ἵσως νὰ τὴν ἔχετε διαβάσει κι ἐσεῖς καμμιὰ ἄλλη φορὰ προτύτερα. Μὰ

ζαλώνω: φορτώνω. πισωκάπουλα: εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πλάτης. γιαταγάνι: μεγάλο καμπυλωτὸ σπαθί.

ὅ, τι καὶ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸ Σούλι καὶ γιὰ τὴν ἀντρειά του,
λίγο εἶναι πάντα καὶ λιγοστὸ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς καὶ δυὸ
τρεῖς βολές.

Τ' ἄκουγε αὐτὰ ὅλα ὁ Γιάννης καὶ φλογιζότανε τὸ
μυαλό του. "Ομως, γιὰ τὴν ὥρα, σκυμμένος στὰ χαρτιὰ καὶ
στὰ βιβλία, ὁ Γιάννης σπουδάζει, ὁ Γιάννης ξεστραβώνε-
ται κι ἀκονίζει τὸ μυαλό του, ἔτσι ώς ἀκονίζουνε τὸ μαχαϊ-
ρι τους τὰ παλληκάρια, ὥσπου νὰ βγάλει σπίθα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

Κ. Κυριαζῆ

Ο Κώστας Κυριαζῆς έγεννήθη τὸ 1920 καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐξέδιδε τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἐθνος». Ὡς λογοτέχνης ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὸ ἴστορικὸν μυθιστόρημα καὶ μάλιστα τὴν ἔμπνευσίν του ἀντλεῖ σχεδόν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Ἔγραψε: «Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος» (1962), «Θεοφανὼ» (1963), «Βασίλειος Βουλγαροκτόνος» (1964), «Ἡράκλειος» (1968) καὶ «Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας» (1969). Τὸ 1970 ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν κλῖμα καὶ ἔγραψε τὴν «Μανιάτισσα».

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἀπὸ τοὺς πλέον ἰκανοὺς αὐτοκράτορας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Ἄνηκεν εἰς τὴν φημισμένην δυναστείαν τῶν Μακεδόνων, ἡ ὁποία ἐπὶ 200 περίπου ἔτη ἐβασίλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Βασίλειος, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολλὰ προβλήματα. Βασικώτερον ὅμως ὅλων ἦτο τὸ πρόβλημα τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι μὲ ἡγεμόνα τὸν Σαμουὴλ ἐίχον ἐπιτύχει ἐπανειλημένας νίκας κατὰ τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων, εἶχον δὲ καταλάβει πάρα πολλὰ ἐλληνικὰ ἐδάφη. Εὔκολον εἶναι νὰ φαντασθῆτε τί καταστροφὰς καὶ λεηλασίας καὶ φόνους διέπραξαν. Ὁ Βασίλειος, ἄριστος στρατηγὸς καὶ στρατιώτης γενναῖος, ἐπέτυχε μὲ συνεχεῖς ἐκστρατείας νὰ δαμάσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1014 εἰς τὸ Κλειδίον (Ροῦπελ) κατενίκησεν αὐτοὺς ὄριστικῶς. Τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων ἔκτοτε διελύθη καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς περίοδον μεγάλης ἀκμῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐπεσκέφθη τότε καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἦτο μικρὰ εἰς ἔκτασιν καὶ εἶχεν ὀλίγους κατοίκους· ἡ φύμη τῆς ὅμως ἦτο μεγάλη· οἱ Βυζαντινοὶ οὐδέποτε ἐλήσμονησαν ὅτι αἱ Ἀθῆναι ὑπῆρχαν τὸ κέντρον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπεσκιάσθη βεβαίως ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ κέντρου τοῦ μεσαιωνικοῦ μας πολιτισμοῦ, διετήρει ὅμως τὴν ἀξίαν του. Ὁ Παρθενών, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, μετεβλήθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εἰς Χριστιανικὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. Συν-

έδεσαν ἔτσι οἱ Βυζαντῖνοι τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μὲν τὴν ἐποχὴν των. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ προσεκύνησε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἐθάυμασε τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ Βουλγαροκτόνου περιγράφει τὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀκολουθεῖ.

τητὸς ἀπάνω στὸ φαρί του ὁ Βασίλειος κοίταζε μπροστά. Ἔψαχνε νὰ δῃ τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὴν Ἀκρόπολη, ποὺ ὡς τότε δὲν εἶχε ποτέ του ἀντικρύσει. Γερά χτυποῦσε ἡ καρδιὰ μέσα στὸ στῆθος, δυνατὸ ἥταν πάντα τὸ κορμί του, ἀκατάβλητο τὸ χέρι του, ποὺ τόσα χρόνια πολεμοῦσε.

Κοίταζε μπροστὰ καὶ ὅταν σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, στὸ ὑψωμα ἀπάνω, ἀπλώθηκε μπροστὰ στὸ βλέμμα του ἡ πόλη τῆς Παλλάδας*, ρῖγος τὸν ἔζωσε ὀλόκληρο. Στὸ λόφο ἀπάνω, στὸ μέσο τῆς Ἀθήνας, εἶδε τὸ ἱερὸ ποὺ στῆσαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴν Παρθένα ποὺ λατρεύανε. Γλυκὸ χρῶμα εἶχαν τὰ μάρμαρα, καθὼς τὰ ἀντίκρυζε ἀπὸ μακρυά, ρόδινο σὰ σάρκα ποὺ ἔπαλλε ἀπὸ ζωή. Ὅγεράνθηκαν τὰ μάτια του, θάμπωσε ἡ θωριά του. Ἐβλεπε τὴν Ἀκρόπολη, τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὸ σπίτι τῆς Παναγιᾶς τῆς Ἀθηνιώτισσας*, μεγάλη ἡ χάρη Της, ἄφθονα τὰ θαύματά Της. Κοιτοῦσε πάντα ἐμπρὸς καὶ τὰ πόδια του, χωρὶς καθόλου νὰ τὸ σκεφθῇ, χτυπῆσαν τὸ φαρί του. Βιαζότανε. Μαγνήτης ὁ ἱερὸς βράχος, τὸν τραβοῦσε. Τραντάχτηκε τὸ φουσᾶτο, ἄνοιξαν τὶς δρασκελιές οἱ πεζοί, τριπόδισαν* τὰ ἄλογα.

Παλλὰς: ἐπωνυμία τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς. **Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα:** ὀνομασία τῆς Παναγίας εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφιερωθῆ ὁ Παρθενών, ὅταν ἔγινε Χριστιανικὴ ἐκκλησία. **τριπόδιζω:** καλπάζω.

Σὰ νὰ πλησίαζε ὁ βράχος. Ὑγρὰ ἥτανε πάντα τὰ μάτια τοῦ Βασιλείου. Ἐφτανε στὴν Ἀθήνα. Στὴν παλιὰ ἔνδοξη πόλη μὲ τὰ σπίτια της καὶ τὰ ἀρχοντικά της, τὶς λίγες ἐκκλησίες της μὲ τὰ ψηλὰ καμπαναριὰ ποὺ σφίγγονταν γύρω ἀπὸ τὸ βράχο σὰ νὰ γυρεύανε τὴν προστασία ἀπὸ κεῖνον μιὰ καὶ τειχιὰ δὲν τὴν ἐξώνανε ἔνα γύρω.

Κατέβαινε τὸ βασιλικὸ φουσᾶτο, χυνότανε στὴ δημοσιά, ποτάμι γυαλιστερό, φίδι μὲ λαμπερὲς φολίδες. Ἀνέμιζαν τὰ φλάμπουρα*, τὰ λάβαρα, οἱ βασιλικὲς παντιέρες. Πιὸ δυνατὰ χτυπήσανε τὰ τύμπανα, πιὸ ὅμορφα ἀντηχήσανε τὰ βούκινα καὶ οἱ σάλπιγγες. Ἐρχόταν ὁ νικητής. Ὁ γερο-Αὐτοκράτορας, νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγιά,

φλάμπουρο: σημαία.

στὸ σπίτι τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς ἀμόλυντης παρθένας, ποὺ λάτρευαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ χρόνια τὰ παλιά. Κατέβαινε τὸ λαμπρότερο φουσᾶτο, ἔσκυψε ὁ γέρο Ὑμηττὸς τὸ κοίταξε, ταράχτηκε. Χρόνια, αἰῶνες εἶχαν νὰ δοῦν τὰ κορφοβούνια του τόσους ἄρματωμένους. Χτυπῆσαν οἱ καμπάνες, ἀντιλαλήσανε τὰ σήμαντρα, τρέξαν οἱ ἀρχόντοι, οἱ ἀνθρῶποι του Λαοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ ὑποδεχθοῦν τὸ νικητή, τὸ Βασιλέα καὶ Αὐτοκράτορα ποὺ τίμαγε τὴν πόλη τους.

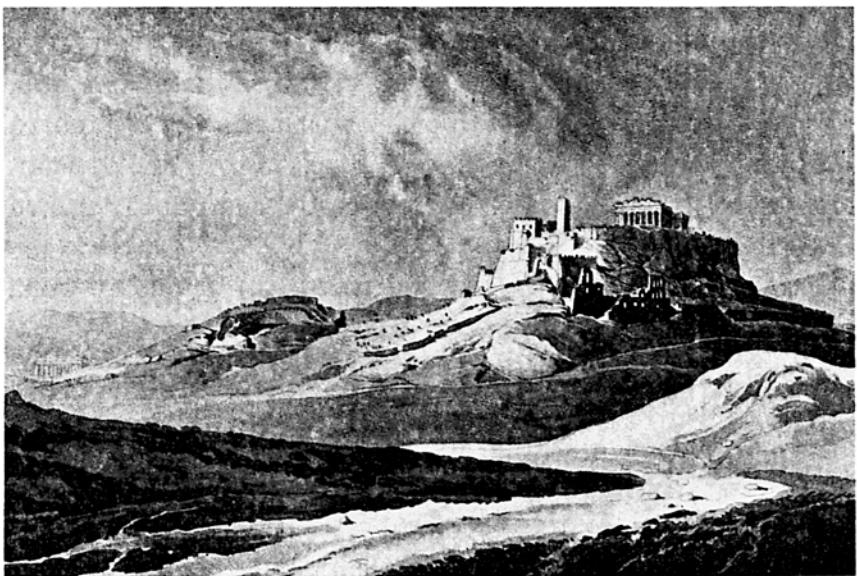
Βγῆκε κι ὁ Μητροπολίτης, Μιχαὴλ τὸ ὄνομά του, μὲ τὸ χρυσὸ παπαδολόῃ γύρω του, μὲ τὰ θυμιατά, μὲ τὰ λάβαρα τῆς ἐκκλησιᾶς του, τοῦ Παρθενώνα, ποὺ λατρευόταν τώρα ἡ Μάννα τοῦ Ἰησοῦ, περίμενε τὸν χιονισμένο ἀπὸ τὰ χρόνια καβαλλάρη.

Μὲ Παναθήναια* ἔμοιαζε ἡ πομπὴ ποὺ σχηματίστηκε, καθὼς προχώραγαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν Βασιλέα κοπέλλες ὅμορφες μὲ κάνιστρα καὶ ροδοπέταλα, καθὼς χρυσοντυμένοι καβαλλάρηδες ἀκολουθοῦσαν. Μὲ τὴν ἀρχαία τὴν γιορτὴ ἔμοιαζε ἡ πομπή, μόνο πού, ἀντὶ γιὰ ταύρους γιὰ θυσίες, ἐρχόντουσαν μαλάματα καὶ ἀσήμια ν' ἀφιερωθοῦντε στὴν Παναγιὰ τὴν Μάννα, τὴν Παρθένα. Γιὰ τὴν παλιὰ γιορτὴ τὴν πήρανε οἱ βράχοι, οἱ κολῶνες, τὰ ἀγάλματα ἀπάνω στὰ ἀετώματα καὶ ἔνα σύγκρυο πέρασε μέσα στὴν μαρμάρινη καρδιά τους. Βουβὲς περίμεναν οἱ πέτρες νὰ δοῦντε τὸ χιτῶνα τῆς Ἀθηνᾶς νὰ ἔρχεται γιὰ νᾶμπη στὸ ναό της. Ἀλαλες ἀντίκρυσαν τὸ γέρο Αὐτοκράτορα στρατιώτη μέσα στοὺς στρατιῶτες, χωρὶς στολίδια περιττὰ ἀπάνω του, χωρὶς χρυσάφια καὶ κεντήδια.

Λάμψανε τὰ χρυσᾶ τὰ ἄμφια τοῦ Μητροπολίτη, τῶν παπάδων, κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸ φῶς τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀστραποβολῆσαν τὰ ἄρματα, γυαλίσαν τὰ σκουτάρια*, οἱ θώρα-

Παναθήναια: ἐορτὴ τῶν Ἀρχαίων Ἀθηναίων. *σκουτάρι:* ἀσπίς.

κες καὶ τὰ κασίδια*. Πεζὸς ἀνέβηκε στὸν Ἱερὸ τὸ βράχο ὁ Βασίλειος, μὲ δύναμη ἐπάτησε πάνω στὰ χώματα, ποὺ πατοῦσαν κάποτε οἱ ἵεροφάντηδες* τῆς Ἀθηνᾶς. Υγρὰ ἦταν πάντοτε τὰ μάτια του. Ρωμηὸς ἦταν ἐκεῖνος, κληρονόμος τῶν Ἑλλήνων. Τούτη τὴ στιγμὴ τὸ ἔνοιωθε περισσότερο ἀπὸ ποτές. Πρόγονοι δικοί του. Ἰδια φάρα, ἴδια φυλή,

αὐτοὶ ποὺ χτίσανε τὸν Παρθενῶνα. Τὴν ἴδια γλῶσσα ἐμιλούσανε. Κι ἂν ἐπιστεῦαν ἄλλα, ἂν ἄλλο θεὸ λατρεῦαν, τὸ σφάλμα δὲν ἦταν δικό τους. Ὁ Σωτήρας δὲν εἶχε γεννηθῆ ἀκόμη.

Σήκωσε τὸ βλέμμα του, εἶδε τὸν μυριόμορφο ναό, κάτι σὰ νὰ σκίρτησε μέσα στὸ εἶναι του. Περίκαλλη ἡ Ἀγιὰ Σοφιά, μεγάλη, πλούσια σὲ ἀσήμια, σὲ χρυσάφια, σὲ μάρμαρα χρωματιστά, σὲ ψηφιδωτά. Ἀπλὸς ἐτοῦτος ὁ ναός, ἵσιες οἱ γραμμές του, βαρειές καὶ ἀνάλαφρες μαζὶ οἱ ἅπειρες κολῶνες. Σὰν ζωντανὰ τοῦ φάνταξαν τὰ ἀγάλ-

*κασίδι: κράνος, περικεφαλαία. ἱεροφάντης: ἱερατικὸς ἄρχων.

ματα στὸ δυτικὸ ἀέτωμα, καθὼς τὰ τόξευε μὲ τὸ χρυσό του φῶς ὁ Φοῖβος. Προχώραγε συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά, ἀπὸ τὴν γαλήνη, ποὺ τοῦ χάριζε ὁ ιερὸς ὁ βράχος. Χιλιάδες γύρω του, ἀρματωμένοι καὶ Λαός. Ἀρχόντοι καὶ παπάδες. Φώναζε ὁ Λαός, οἱ ἀρχόντοι, ψέλνανε οἱ παπάδες. Ἀχὸς* δὲν ἔφτανε στὰ αὐτιά του. Βουβὸς ἤταν ὁ κόσμος. Κοιτοῦσε, χάϊδευε μὲ τὸ βλέμμα του, θαύμαζε, ἀποροῦσε.

— Τόση ὁμορφιά!..., τόση ὁμορφιά!..., μουρμούρισαν τὰ χείλη του. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ, γλυκειὰ Παρθένα, ποὺ μὲ ἀξίωσες νὰρθῶ προσκυνητής.

Μπῆκε στὸ ναό, ἀντήχησαν πάνω στὰ μάρμαρα τὰ πορφυρὰ καμπάγια* του. Ἡταν ὁ πολεμιστής. Βαριὰ πατοῦσε πάνω στὴ γῆς, τὴν ἔκανε νὰ τρέμῃ. Κοκκίνησε. Ἀνάλαφρα σήκωσε τὸ ἔνα πόδι, ἀνάλαφρα τὸ ἀκούμπησε νὰ κάνῃ ἔνα βῆμα. Τὸ Θεῖο κάλλος τοῦ εἶχε ύποβάλει ἀργὰ νὰ περπατάῃ. Ιερὴ συγκίνηση ἔκανε τὸ στῆθος του γρήγορα νὰ ἀνεβοκατεβαίνῃ. Τὰ μάτια του ταξίδεψαν μέσα στὸ ναό. Ψίθυρους ἄκουγε δίπλα του, φτεροκοπήματα. Τὰ ἄκουγε μονάχα αὐτός. Σπίτι τῆς Ἀθηνᾶς ἤταν ἐτοῦτο. Ζοῦσε ἀκόμη μέσα στὸ σκοτεινὸ σηκό* της. Τὸ ὄνομά της ἄλλαξε μονάχα. Μαρία τὴν ἐλέγαν τώρα. Τούτη τὴ σκέψη ἐσχημάτισε ὁ νοῦς του. Ἀνατρίχιασε. Ἡταν πιστός, ἤταν θεοσεβούμενος. Ἐδιωξε τὴ σκέψη. Σταυροκοπήθηκε. Ζύγωσε τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς. Ἐπεσε στὰ γόνατά του καὶ προσκύνησε. Κοντανάσαινε, πνιγόταν. Νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ἐρχότανε στὴν πόλη τῆς Ἀθήνας. Γονατιστὸς μπροστὰ στὴ χάρη Της, ἥθελε νὰ προσευχηθῇ νὰ Τὴν εὐχαριστήσῃ. Λόγια δὲν σχημάτιζαν τὰ χείλη του. Ξανωμένο ἀπὸ τὸ κάλλος τὸ μυαλό του, ἀρνιότανε νὰ βρῇ τὶς λέξεις ποὺ ζητοῦσε ἡ ψυχή του. Ἐκλεισε τὰ μά-

ἀχός: ἥχος, θόρυβος, **καμπάγια:** σανδάλια. **σηκός:** τὸ κυρίως τμῆμα τοῦ γαοῦ.

τια του, προσπάθησε νὰ συγκεντρωθῇ. Τὸ μουρμούρισμα, ποὺ μόνο κεῖνος ἀκουγε, σὰ νὰ δυνάμωνε. Τὰ φτεροκοπήματα τὸ ἴδιο. Ἀνοιξε ἔναντι τὰ βλέφαρά του. Ψέλνανε οἱ παπάδες. Τὸ χρυσὸ φέγγος τῶν κεριῶν ἔδινε ἀπόκοσμη λάμψη στὰ ζεστὰ σὰν σάρκα μάρμαρα, στὶς κολῶνες. Τὸ βλέμμα του ἀγκάλιασε τὸ ψηφιδωτὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς τῆς Ἀθηνιώτισσας.

Ορθια ἦταν ἡ χάρη Τῆς, μὲ ἐνωμένα σὲ προσευχὴ τὰ χέρια Τῆς. Σὰν φυλακτὸ στὸ στῆθος Τῆς ἀπάνω τὸ κεφάλι τοῦ Παιδιοῦ Τῆς. Θαμπώσανε ἔναντι τὰ μάτια τοῦ

Βασιλείου, εἶδε τὴ χάρη Τῆς τὴν Παναγία νὰ ἀλλάξῃ ὅψη, νὰ γίνεται σὰν τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, ποὺ παριστάναν τὴ Θεὰ Παρθένα. Ἀλλαξε καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Θείου Βρέφους. Κεφάλι μέδουσας* πρόβαλε στὸ στῆθος Τῆς ἀπάνω.

Σταυροκοπήθηκε ἔναντι. Τὰ εἰδωλα λατρεῦαν κάποτε σὲ τοῦτο τὸ ναό, ποὺ ἀλλαξοπίστησε. Τὰ εἰδωλα τὸν περιπαίζαν. Κοίταξε ἔναντι τὸ εἰκόνισμα. Ἁταν ἡ Παναγιά, στὸ στῆθος Τῆς ἀπάνω τὸ Θεῖο Βρέφος τοῦ χαμογελοῦσε. Οἱ παράξενοι ψίθυροι δὲν φτάναν τώρα στὰ αὐτιά του.

μέδουσα: θαλάσσιον ζῶον ποὺ ἥτο ζωγραφισμένον εἰς τὴν ἀσπίδα τῆς Ἀθηνᾶς.

Τὴν ψαλμωδία ἄκουγε. Μὲ κατάνυξη ἄρχισε τὴν προσευχή του.

«Μαρία, τῆς Ἀθήνας Κυρά, Νικήτρα, γονατιστὸς στὰ πόδια μου, μέσα στὸ ναό Σου εὐχαριστήριο Σοῦ ἀποδίδω. Ὑπέρμαχη Στρατήγισσα, σὲ Σένα ἀνήκει ἡ δόξα, σὲ Σένα ἡ τιμή. Στὸ χέρι μου κρατοῦσα πάντα τὸ εἰκόνισμά Σου. Στὸ σάλαγο τῆς μάχης πάνω στὴν καρδιά μου τὸ Θεῖο εἰκόνισμά Σου ἀκουμποῦσα. Σταθερὰ ὁδήγησες τὰ βήματά μου δῆλα τὰ χρόνια τοῦτα. Γοργοεπήκοη, γλυκοφιλοῦσα, ἄμωμη Παρθένα, Βασιλέας ἐγὼ τῆς Ρωμηοσύνης, σὰν ταπεινὸς προσκυνητὴς στὴν ἐκκλησιά Σου ἥρθα. Πέρασα κορφές, περπάτησα σὲ κάμπους, σ' ἀετορράχες ἐσκαρφάλωσα, σ' ἀνήλιαγες χαράδρες μπῆκα. Πολέμησα, ἐσκότωσα, ἐρήμαξα. Ταπείνωσα τὸ Βούλγαρο, κατάκτησα τὴν χώρα του, τὸν ἔκανα νὰ τρέμη. Δικό Σου ἔργο, Παντάνασσα, Ἐλεοῦσα... Κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη Σου ξεκίνησα, σὲ Σένα δῆλες μου οἱ ἐλπίδες. Συμβουλάτορά μου πάντα Σὲ εἶχα. Σὲ Σένα τὶς πιὸ κρυφές μου σκέψεις ἐφανέρωνα. Καὶ νίκησα καὶ νίκησες Ἐσύ, ἄχραντη γλυκειά Παρθένα... Τὸ Βούλγαρο ταπείνωσα, τὸν στράβωσα, στὰ ἀνάκτορά του μπῆκα, στὴν πρωτεύουσά του. Δική Σου ἡ νίκη. Δικό Σου πάντοτε τὸ θέλημα μπροστὰ νὰ πάη τὸ φουσᾶτο μου. Μαρία, τῆς Ἀθήνας Κυρά, Νικήτρα, γονατιστὸς στὰ πόδια μου, τὰ νικητήρια ποὺ σοῦ ἀρμόζουν ψέλνω...».

Τρέμοντας τὰ χείλη τοῦ Βασιλείου ἄρχισαν τὸν "Υμνο τὸν Ἀκάθιστο καὶ τὸν πῆραν οἱ ψαλτάδες καὶ ὁ γέροντας Μητροπολίτης καὶ οἱ παπάδες, ποὺ ἤτανε σιμά του καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ Κατεπάνω* καὶ ὁ "Υμνος πέταξε ψηλὰ καὶ τρόμαξε τὰ εἰδωλα, ποὺ πάψαν νὰ ψιθυρίζουν, ποὺ πάψαν νὰ ἀνασαίνουν, καὶ τὸ θυμίαμα καὶ ὁ λι-

Κατεπάνω: στρατηγὸς Βυζαντινῆς ἐπαρχίας (θέματος).

βανωτὸς γέμισαν μὲ θεῖο ἄρωμα τὸ ναὸ ποὺ ἀλλαξοπίστησε καὶ ἔγινε Σπίτι τῆς Παναγιᾶς, τῆς ἅμωμης Παρθένας, τῆς Ὑπέρμαχης Στρατήγισσας.

Δονήθηκε τὸ σπίτι τῆς Μάννας τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τραχειές φωνές, ποὺ δὲν ξέρανε νὰ ψέλνουν, ἀλλὰ μόνο νὰ προστάζουν, ἀπὸ φωνές στρατηγῶν καὶ Κατεπάνω ποὺ ὅριζαν ζωὴ καὶ θάνατο καὶ γιὰ τοὺς Ρωμηοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἐχθρούς τῆς Ρωμηοσύνης.

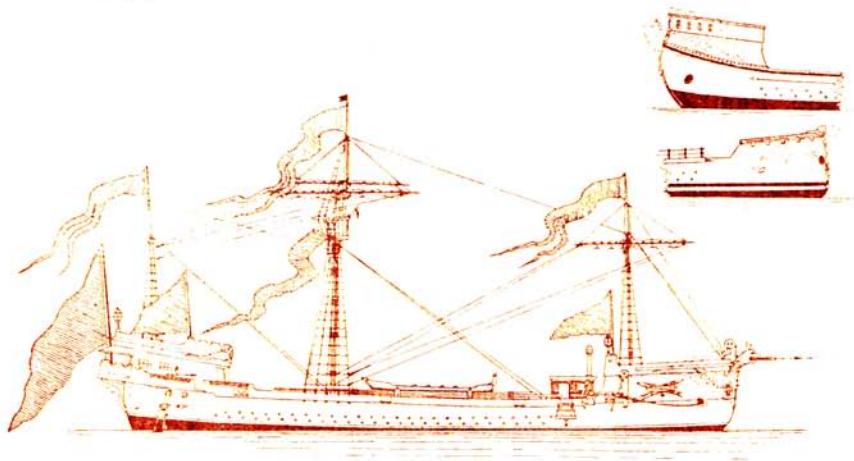
«Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια...».

Τρεῖς φορὲς ἔψαλε τὸν "Υμνο ὁ Βασίλειος καὶ ὕστερα σταυροκοπήθηκε καὶ σηκώθηκε καὶ ἀσπάστηκε τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς καὶ ἄναψε κερὶ μεγάλο καὶ ἀσπάστηκε καὶ τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ τοῦ ἔτεινε ὁ Μητροπολίτης καὶ πρόσταξε νὰ φέρουν τὰ ἀναθήματα. Καὶ ἤλθαν Σπαθάριοι*, φέρνοντας χρυσᾶ μανουάλλια καὶ καντήλια καὶ πολύτιμα ὑφάσματα γιὰ τὴν Ἀγία Τράπεζα καὶ δισκοπότηρα χρυσᾶ μὲ πετρωμένα ἀπάνω τους δάκρυα, μεγάλα ἀτίμητα μαργαριτάρια. Ἐφεραν ἀκόμα ἔνα ὀλόχρυσο περιστέρι, προσωποποίηση τοῦ "Αγιου Πνεύματος κ' ἔνα καντήλι μὲ ἀσβηστο φῶς καὶ τὰ πῆρε στὰ χέρια του ὁ Βασίλειος καὶ τὰ παράδωσε στὸ Μιχαὴλ τὸν Προκαθήμενο τῆς Ἀθήνας μὲ τὰ βρεγμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα μάγουλα καὶ γένεια. Προσκύνησε πάλι ὁ Βασίλειος καὶ βγῆκε μὲ ἀργὰ βήματα ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Μαρίας τῆς Παρθένας.

Κατέβηκε καὶ στὸν Πειραιᾶ. Ἀκατοίκητος σχεδόν. Φτωχὸ λιμάνι μὲ ψαράδες. Ἐνας μαρμάρινος Λέοντας τράβηξε τὴν προσοχή του. Στεκόταν, ἀντικρυστὰ στὴ θάλασσα, κεῖ ποὺ ἥταν κάποτε ὁ Ναύσταθμος τῶν Ἀθηναίων. Ἀγνάντευε ἀκίνητος τὰ γαλανὰ νερὰ καὶ μὲ τὰ πέτρινα

σπαθάριος: ἀξιωματικὸς τῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς.

μάτια του περίμενε νὰ δῆ τὸ στόλο ἀπὸ τὶς τριήρεις ποὺ δὲν ἐρχότανε ποτέ, αἰῶνες τώρα. Ἔφυγε μὲ τὴν ἀκολουθία του, ξαναπῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἀθήνα. Μερικοὶ ξένοι μισθιφόροι μείνανε στὸν Πειραιᾶ. Κοίταζαν καὶ κεῖνοι τὴ θάλασσα, σκέπτονταν τὴ μακρυνὴ πατρίδα τους. Κάποιος ἀπὸ ὅλους ἔσυρε τὸ σπαθί του καὶ ἄρχισε νὰ χαράζῃ τὸ ὄνομά του πάνω στὸ Λιοντάρι*. Τὸν μιμήθηκαν πέντε-έξη ἄλλοι.

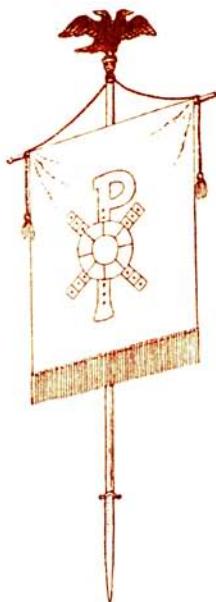

Κύλησαν οἱ δέκα μέρες, ὁ βασιλικὸς δρόμωνας*, εἰδοποιημένος ἀπὸ τὶς καμινόβιγλες*, ἥλθε καὶ ἄραξε στὸν Πειραιᾶ. Ὁ Βασίλειος θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ στρατός του θὰ ἀνέβαινε σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω. Θὰ συναντιόταν μὲ τὸν Αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ἔκειναγε μαζί του γιὰ νὰ μπῇ θριαμβευτικὰ στὴ Θεοφύλακτη*.

Σήκωσε τὴν ἄγκυρά του ὁ δρόμωνας, πλατάγισαν τὰ πανιά του, τὰ κουπιά του βούτηξαν στὴ θάλασσα. Λαὸς

λιοντάρι: ἄγαλμα τὸ ὅποιον εύρισκετο εἰς τὸν Πειραιᾶ. **δρόμων:** ἴστιοφόρον πλοῖον. **καμινόβιγλες:** σταθμοὶ ὅπου ἦναπτον φωτιὰν διὰ τὴν ἀποστολὴν μηνυμάτων. **θεοφύλακτη:** ἡ Κωνσταντινούπολις.

καὶ ἀρχόντοι τῆς Ἀθήνας, πάνω στὰ παλιὰ μουράγια, χαιρετοῦσαν μὲ ζητωκραυγὴς τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Κλῆρος ἔψελνε γιὰ νᾶχη καλὸ καὶ ἥσυχο ταξίδι. Μάκρυνε ὁ Πειραιᾶς, ἔστριψε ὁ δρόμωνας, πέρασε ἀπὸ τὸ Φάληρο κοντά. Ὁ Βασίλειος ἀντίκρυσε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸν Ἱερὸ βράχο. Δάκρυσε. Δὲν θὰ τὴν ξανάβλεπε τὴν Ἀθήνα, οὕτε τὸν Παρθενῶνα, οὕτε θὰ προσκυνοῦσε τὴν χάρη Της, τὴν Παναγιὰ τὴν Ἀθηνιώτισσα... Ἐφευγε ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Παλλάδας μὲ καρδιὰ ποὺ ἡταν βαρειὰ καὶ ἀνάλαφρη μαζί. Ἀνάλαφρη, γιατὶ εἶχε κάνει ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε καθῆκον του. Ρωμηὸς ἐκεῖνος, νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πρώτη πόλη τῆς Ἑλλάδας, βαρειά, γιατὶ τὴν ἀποχωριζόταν· γιατὶ εἶχε μιλήσει στὴν καρδιά του μὲ μιὰ γλῶσσα ποὺ ἵσως νὰ μὴν τὴν καταλάβαινε ἀπόλυτα, ποὺ ἡταν ὅμως τόσο πειστική, ποὺ δὲν θὰ τὴν ξέχναγε ποτές του.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΚΛΕΑΝΘΗΣ, Ο ΕΠΟΝΟΜΑΣΘΕΙΣ ΦΡΕΑΝΤΛΗΣ

Λέοντος Μελᾶ

Ο Λέων Μελᾶς ἐγεννήθη τὸ 1812 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσπούδασε νομικά εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1833. Ἦκολούθησε τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ἔφθασε μέχρι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐγίνε νε καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ ὑπουργὸς δικαιοσύνης. Τὸ σημαντικότερον λογοτεχνικὸν ἔργον του εἶναι ὁ «Γεροστάθης», τὸ δόποιον ἐγράφη μὲ παιδαγωγικοὺς σκοποὺς καὶ συγκεντρώνει πολλὰς γνώσεις παντὸς εἰδους. Τὸ βιβλίον αὐτὸν πράγματι διεπαιδαγώγησε μίαν ὄλοκληρον γενεάν. Ἐγραψεν ἀκόμη τὸν «Μικρὸν Πλούταρχον», παιδαγωγικὸν ἐπίσης βιβλίον. Απέθανε τὸ 1879 εἰς τὰς Ἀθήνας.

ετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Γεροστάθου, ἐξηκολουθήσαμεν φυλλολογοῦντες* τὰς εἰκονογραφίας του· ἐθαυμάζομεν δέ τινας ἐξ αὐτῶν, αἵτινες παρίστανον ἀγάλματα Ἑλληνικὰ ἀρχαῖα, σωζόμενα εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

«Πόσον περισσότερον», μᾶς εἶπε τότε ὁ γέρων, «ἡθέλετε θαυμάσει τὴν ἀμίμητον καλλιτεχνίαν τῶν προγόνων μας, ἂν ἐβλέπατε εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης αὐτὰ τὰ πρωτότυπα μαρμάρινα ἀγάλματά των, τὰ ὅποια μέχρι τῆς σήμερον θεωροῦνται ώς τὰ ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς τέχνης, διότι οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε* τῶν νεω-

* φυλλολογῶ: φυλλομετρῶ, ἐξετάζω. ἄχρι τοῦδε: μέχρι τώρα.

τέρων τεχνιτῶν ἡμπόρεσε νὰ πλησιάσῃ τὴν τελειότητα τοῦ κάλλους των. 'Αλλ' ὅλα τὰ ἀγάλματα ταῦτα, πρὶν ἐπισύρωσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἥσαν κρυμμένα ἐντὸς τῶν λατομείων τῆς Πάρου ἢ τῆς Πεντέλης ἢ μᾶλλον εἰπεῖν* ἐντὸς ἀμόρφων τμημάτων μαρμάρου. 'Ο δὲ Φειδίας, ὁ Πραξιτέλης καὶ οἱ ἄλλοι γλύπται ἀπεκάλυψαν αὐτὰ διὰ τῆς τέχνης των, ξέοντες καὶ ἀφαιροῦντες ἐπιτηδείως ὅλα τὰ τεμάχια, τὰ περικαλύπτοντα τὰ ἀγάλματα ταῦτα. Αὐτὸ τοῦτο πράττουν καὶ οἱ διδάσκαλοι», ἐπρόσθεσεν ὁ γέρων. «Διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς καλῆς ἀγωγῆς προσπαθοῦν νὰ μορφώσωσι* καὶ νὰ ώραΐσωσι* τὰς ἀμόρφους καὶ ἀκατεργάστους ψυχὰς τῶν ἀπαιδεύτων παιδίων. Εύτυχεῖς οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες δυνηθῶσι ν' ἀναδείξωσιν ἡθικὰ ἀριστουργήματα, ἐφάμιλλα τῶν καλλιτεχνικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους!».

'Ἐνῷ δὲ Γεροστάθης ὡμίλει, δὲ Ἀθανάσιος ἐφαίνετο κατακόκκινος καὶ εἰς ἄκρον στενοχωρημένος, διότι πάλη μεταξὺ φιλομαθείας καὶ ἀμελείας εἶχεν ἀρχίσει ἐντὸς τῆς καρδίας του, δὲ ἀγών οὗτος ἐπροξένει τὴν στενοχωρίαν καὶ ἐκοκκίνιζε τὰς παρειάς του.

'Ο δὲ συμμαθητής μας Κωνσταντῖνος ἔμενε προσηλωμένος ἐπί τινος εἰκονογραφίας· μελαγχολικὴ δὲ ἐφαίνετο ἡ φυσιογνωμία του, καὶ ἐν δάκρυ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ἔπεσεν ἐπὶ τῆς εἰκόνος, τὴν δποίαν ἔμπροσθέν του ἐκράτει.

«Τί ἔχεις, Κωνσταντῖνε, καὶ δακρύεις;» ἡρώτησεν αὐτὸν δὲ Γεροστάθης. «Πρὸ πολλῶν ἥδη ἡμερῶν σὲ παρατηρῶ μελαγχολικὸν καὶ κατηφῆ*: εἰπέ μοι, τί ἔχεις;»

μᾶλλον εἰπεῖν: «γιὰ νὰ ποῦμε καλύτερα». **μορφώνω:** δίδω μορφήν. **ώραιζω:** δημορφαίνω. **κατηφῆς:** ἀκεφος.

‘Αλλ’ ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἀπήντησεν εἰμὴ διὰ νέων δακρύων.

‘Ο Γεροστάθης ὑπέθεσεν ὅτι ἐσυστέλλετο* νὰ ἐκφράσῃ ἐνώπιον τῶν συμμαθητῶν του τὴν αἰτίαν τῆς λύπης του· ὅθεν προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον· ἡμεῖς δ’ ἐμείναμεν μόνοι φυλλολογοῦντες τὰς εἰκονογραφίας.

Μετ’ ὀλίγον ὁ Γεροστάθης ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις τότε ἐφαίνετο εὐχαριστημένος, καὶ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς του ἔλαμπεν ἐπὶ τῶν ύγρῶν εἰσέτι ὀφθαλμῶν του.

Φαιδρὸς ἐπίσης ἐφαίνετο καὶ ὁ Γεροστάθης, ὅστις μᾶς εἶπεν ὅτι εἰς τὸ ἔξῆς θέλει ὀνομάζει τὸν Κωνσταντῖνον «Κλεάνθην».

«Θέλω δὲ σᾶς διηγηθῆ τὰ περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἴδητε ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι ἄξιος ἐκείνου ἀπόγονος, καὶ ἐπομένως ἄξιος νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου».

«Ο Κλεάνθης, νέος πτωχὸς ἀλλὰ φιλομαθής, ὑπῆγεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὰ 250 πρὸ Χριστοῦ, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐγένετο δὲ τακτικώτατος μαθητῆς τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος. Δέκα ἐννέα ἔτη ἔξηκολούθησεν ὁ πτωχὸς Κλεάνθης ἀκροαζόμενος ἐπιμελῶς τὰ μαθήματα τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου διδασκάλου του Ζήνωνος. Πάντες δὲ ἐγνώριζον ὅτι ὁ Κλεάνθης ἦτο τόσον πτωχός, ὥστε, μὴ ἔχων χρήματα ν’ ἀγοράζῃ χαρτίον (πάπυρον), ἔγραφεν ὅσα παρὰ τοῦ Ζήνωνος ἤκουεν ἐπὶ δστράκων* καὶ ὡμοπλατῶν βιῶν. Ἐνασχολούμενος δὲ εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ μελέτην τῶν μαθημάτων του, δὲν ἐφαίνετο ἐργαζόμενός τι. Πῶς λοιπὸν ἔζη ὁ πτωχὸς Κλεάνθης; ποῖος τῷ ἔδιδε χρήματα; Μήπως ἔκλεπτε; μήπως ἔζη δι’ ἄλλου τινὸς ἀτίμου τρόπου; Τοιαῦται ὑποψίαι ἥρχισαν νὰ γεννῶνται εἰς

συστέλλομαι: ἐντρέπομαι. **δστρακον:** τεμάχιον πήλινον.

τὰς Ἀθήνας περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρειος Πάγος, τὸ ἀνώτατον καὶ σεβάσμιον ἐκεῖνο δικαστήριον τῶν Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων χρεῶν τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἀργῶν, προσεκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ὑποπτὸν Κλεάνθην, διὰ νὰ ἔξετάσῃ αὐτὸν πῶς ζῇ τόσα ἔτη ἄνευ ἐργασίας τινός. Ὁ Κλεάνθης ἤναγκάσθη τότε νὰ παρουσιάσῃ πρὸς ὑπεράσπισίν του κηπουρούς τινας τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν ὁποίων ἀνεφάνη ὅτι ἐσύχναζε τὰς νύκτας εἰς τοὺς κήπους αὐτῶν, ὅπου ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν πηγαδίων (φρεάτων) ἐπότιζε τοὺς κήπους των, καὶ ὅτι οὕτω διὰ τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς τῶν νυκτερινῶν κόπων του ἔζη τὰς ἡμέρας του, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ μαθήματά του. Οἱ Ἀρειοπαγῖται καὶ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐπήνεσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πτωχοῦ Κλεάνθους, ὅστις ἔκτοτε ἐπωνομάσθη Φρεάντλης, διότι ἔζη ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων.⁷ Έψήφισαν δὲ πρὸς βοήθειάν του χρηματικόν τι ποσόν, ὅπως ἀνετώτερα ἔξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του. Οὕτως δὲ Κλεάνθης ἀνεφάνη δικανώτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Ζήνωνος· καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας. Εἰς τὸν Κλεάνθην ἀποδίδεται καὶ τὸ δρόθοτατον ἐκεῖνο ρητόν, ὅτι οἱ «ἀπαίδευτοι μόνον κατὰ τὴν μορφὴν διαφέρουν ἀπὸ τὰ θηρία». Τώρα δὲ θέλω σᾶς διηγηθῆ καὶ τὰ τοῦ Κωνσταντίνου».

«Ο πατήρ του, ὃν ὁ πλοποιός, δὲν εύρισκει εἰς τὴν εἰρηνικήν μας κωμόπολιν ἐργασίαν πρὸς ἔξοικονόμησιν τῆς πολυαριθμού οἰκογενείας του· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μεταβῇ οἰκογενειακῶς εἰς τὴν Σκόδραν τῆς Ἀλβανίας, ὅπου δύμως δὲν ὑπάρχει σχολεῖον διὰ τὸν Κωνσταντίνον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη κατεπίκρανε τὴν καρδίαν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις, διὰ νὰ μὴ διακόψῃ τὰ μαθήματά του, μὲ παρε-

κάλεσε μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ τὸν συστήσω, εὶ δυνατόν, εἰς τινα ἀρτοποιὸν τῆς κωμοπόλεως, διὰ νὰ ἐργάζηται παρ' αὐτῷ τὴν ἐσπέραν καὶ τὴν νύκταν ἔχων δὲ οὕτω κατοικίαν, ὀλίγην τροφὴν καὶ ἐλευθέρας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, νὰ ἔξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Τί λέγετε λοιπόν», ἐπρόσθεσεν ὁ γέρων, «δικαίως ἢ ἀδίκως ἐπωνόμασα Κλεάνθην τὸν Κωνσταντῖνον; Εἶπον λοιπὸν πρὸς αὐτὸν ὅτι, ἀντὶ νὰ τὸν συστήσω εἰς ἀρτοποιόν, εὐχαρίστως θέλω τὸν παραλάβει εἰς τὴν οἰκίαν μου, διὰ νὰ ἔξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ὁποία ἐντροπή! ἐνῷ νέοι πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς, ως ὁ Κλεάνθης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, προσπαθοῦν μὲ πᾶσαν θυσίαν, ν' ἀνοίξωσι διὰ τῶν γραμμάτων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς των, καὶ νὰ στολίσωσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν των μὲ τὰ καλὰ τῆς παιδείας, ἄλλοι νέοι, υἱοὶ εὐκαταστάτων γονέων, προτιμῶσι νὰ μένωσι βάναυσοι, τυφλοὶ καὶ ἀπαίδευτοι, ἄνθρακες μαῦροι καὶ ρυπαροί!».

ΤΑ ΛΙΜΑΝΑΚΙΑ

‘Αλ. Παπαδιαμάντη

‘Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης είναι έκ των κορυφαίων διηγηματογράφων μας και είς τὰ διηγημάτα του ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τοὺς ἀπλοῦς ἀνθρώπους τῆς νήσου του, τῆς Σκιάθου, δῆπου ἐγεννήθη τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολήν, χωρὶς δῆμως νὰ λάβῃ πτυχίον. Συνειργάσθη εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Εἰς τὰ διηγήματά του χρησιμοποιεῖ μὲ ἴδιότυπον τρόπον τὴν γλῶσσαν καὶ ἔχει ἴδιαίτερον προσωπικὸν ὑφος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἡθογραφικῶν διηγημάτων του τὰ σπουδαιότερα είναι τὰ Σκιαθίτικα Πολὺ γνωστή είναι ἡ νουβέλα του «Φόνισσα», ἐνῷ ἔχει γράψει καὶ μερικὰ μυθιστορήματα: «Ἡ μετανάστις», «Οἱ Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν», «Ἡ Γυφτοπούλα». Τέλος ἔγραψε καὶ δλίγα ποιήματα θρησκευτικοῦ κυρίως περιεχομένου.

έλος, ἀφοῦ ἔφερε πολλὲς βόλτες ἐντὸς τῆς παραθαλασσίας ἀγορᾶς τοῦ Βόλου, ὁ καπετάν Ήλίας τῆς Μπαμπλένως — καὶ ποῦ νὰ θυμηθῇ ὅλας τὰς παραγγελίας, ὅσας τοῦ εἶχον φορτώσει ἀπὸ τὸ νησὶ οἱ καλοὶ πατριῶται του! Ἐπρεπε νὰ ἥτο ὁ νοῦς του κατάστιχον τοῦ Δελχαρόγιαννου τοῦ χασάπη, ἡ ἔπρεπε νὰ ἥτο ἀποθήκη παλαιῶν πραγμάτων τοῦ γερο-Πανᾶ, διὰ νὰ τὰ ἐνθυμῆται ὅλα, μὲ αὐξοντα ἀριθμόν, μὲ εἶδος καὶ ποσὸν καὶ μὲ ὄνομα. Ἄλλος τοῦ εἶχε δώσει προκαταβολὴν πενήντα λεπτά, διὰ νὰ τοῦ ἀγοράσῃ ἔνα

τρυγολόγον ἡ ἔνα κυρτὸν σουγιάν, «γκέκαν» καλούμενον, καὶ ἄλλος τοῦ εἶχεν δώσει δύο δραχμάς, διὰ νὰ τοῦ φέρῃ μισήν δουζίναν πιάτα. Ἀλλος τοῦ εἶχε παραγγείλει λαιμοδέτην, ἄλλος καπέλλον, καὶ ἄλλος ἔνα κεφαλοτύρι. Ὁ Γιάννης δὲ Ἀντώναρος τοῦ εἶχε παραγγείλει μίαν σβάρναν*, διὰ τὸ ἴσοπέδωμα τῶν σβώλων τοῦ χώματος μετὰ τὸ ὅργωμα, κι ἡ Μαργαρώ τῆς Πασσίνας τοῦ εἶχε δώσει λεπτά, διὰ νὰ τῆς ψωνίσῃ κουντούρες* κόκκινες ἢ παντόφλες μυτερές.

Ἄφου ἐψώνισεν ὅλας τὰς παραγγελίας ὅπως ἐνεθυμήθη, καὶ τὰς ἐπὶ πιστώσει, καὶ τὰς ἐπὶ προκαταβολῆς, καὶ τοῦ ἔμειναν ἀκόμη 1.20 ἀπὸ τὰ ξένα λεπτά, ὅσα εἶχε βάλει χωριστὰ εἰς μίαν σακκούλαν, καὶ τὰς ἔβαλεν εἰς τὸ ἀριστερὸν θυλάκιον* τοῦ γελέκου, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ μικρὸ τοῦτο ποσὸν εἰς πάντα ὅστις θὰ τὸ ἀπήτει — μὰ δὲν ἦτο τὸ μυαλό του ρολόϊ διὰ νὰ ἐνθυμῇται ὅλα· «ἔνας νοῦς, κι αὐτὸς ρωμέϊκος» — ἐμβαρκάρησε εἰς τὴν βρατσέραν*, ὃς τρεῖς ώρες νύκτα, μὲ σκοπὸν ν' ἀποπλεύσῃ μετὰ τὰ μεσάνυκτα.

Ἐξημέρωνεν ἡ 30 Δεκεμβρίου.

Ο καιρὸς ἦτον γλυκὺς καὶ μαλακός. Εἶχε κάμει σφοδρὸν χειμῶνα πρὸ τῶν Χριστουγέννων.

Ο καπετάν Ήλίας ἐλογάριαζεν, ὅτι θὰ εἶχε καιρὸν νὰ φθάσῃ, τὸ ἀργότερον, τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Ἅγιου Βασιλείου εἰς τὴν μικρὰν νῆσον του, ἀπέχουσαν περὶ τὰ τριάντα ναυτικὰ μίλια ἀπὸ τὸν Βόλον.

Καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐνάντια καὶ τὰ ἐνδεχόμενα, καὶ ἀν τυχὸν θὰ ἤναγκάζετο ἀπὸ παρακαιρὸν* νὰ πλησιάσῃ εἰς κα-

σβάρνα: γεωργικὸν ἐργαλεῖον. **κουντούρα** (τουρκ.): εἶδος γυναικείου ὑποδήματος χαμηλοῦ. **θυλάκιον:** τσέπη. **βρατσέρα:** εἶδος ιστιοφόρου πλοίουν. **παρακαιρός:** καιρὸς ἀντίθετος.

νέν ἀπὸ τὰ προσφιλῆ λιμανάκια του, τὰ ἐντὸς τοῦ κόλπου ἥ τὰ ἔξω εἰς τὸ πέλαγος — ἐπειδὴ ἥτο πολὺ συντηρητικὸς καὶ προβλεπτικός, ώς κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ δὲν τοῦ ἥρεσκε ν' ἀρμενίζῃ τὴν νύκτα, ἀφ' ἐσπέρας, εἰμὴ μόνον μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὅταν θὰ εἶχεν ἡμέραν ἐμπρός του. Τὰ λιμανάκια ταῦτα δὲν ἔχρειάζοντο κατάστιχον διὰ νὰ καταριθμηθῶσιν· ἥταν ἡ Χονδρὴ Ἀμμος, τὸ Ἐλαφοκλῆ-

σι, ὁ Ἀη-Σώστης, τὸ Ἀπάγκιο καὶ ὁ Χαμογιαλός. Καὶ δὲν θὰ ἥτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ προσεγγίσῃ εἰς ὅλα, ὅπως ἄλλοτε τοῦ εἶχε συμβῇ. Ἄλλὰ τώρα ἔπρεπε νὰ εύρισκεται τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου εἰς τὴν νῆσον του, διὰ νὰ ἀποβιβάσῃ ὅλα τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰς παραγγελίας, διὰ νὰ ἑορτάσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν Πρωτοχρονιὰν μὲ χαρὰν καὶ ὑγείαν.

‘Αφοῦ ἔπλευσε πέντε μίλια ἐντὸς τοῦ κόλπου, εἰς τὰς τρεῖς μετὰ τὰ μεσάνυκτα ἐσηκώθη ἄνεμος, ὁ ὅποιος ἐφαίνετο νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἄλλα μπογάζια*, ἀπὸ τὰ στενὰ τὰ μεταξὺ Εὐβοίας καὶ τῆς Στερεᾶς. ‘Ο ἄνεμος αὐτὸς δὲν ἦτο πολὺ σφοδρός, οὕτε κυρίως ἐνάντιος, ἀλλ’ ἦτον ὀχληρός. ‘Επειδὴ ἦτον νύκτα ἀκόμη — ἥθελε τρεῖς ὥρες ὡς ποὺ νὰ βγῆ ὁ ἥλιος — κι ἐπειδὴ ἦτον χειμῶνας καιρός, ὁ καπετὰν Ἡλίας, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, ἐγύρισε τὴν πλάτην πρὸς τὸν γραῖγον*, κατὰ τὴν στεριάν, κι ἐπῆγε κι ἤραξεν εἰς τὴν Χονδρὴν Ἀμμον.

Μόλις ηὗρε τὸν βυθὸν ἡ ἄγκυρα, κι ὁ ἄνεμος ἐφάνη ὅτι ἐκόπασεν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Ἡ βοή ἔπαινε νὰ ἔρχεται ἔξωθεν, ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ μικροῦ ὄρμου. ‘Ο κυβερνήτης τῆς βρατσέρας, διὰ νὰ μὴ χασομερῷ, ἐσαλπάρισε πάλιν, ἰσάρισε* τὶς μπούμες* τῶν δύο καταρτιῶν, τὰς δοποίας μόλις εἶχε μαϊνάρει*, ἔβαλε πλάτην πρὸς ἀνατολάς, κι ἔπλευσε πρὸς τὸ Τρίκκερι, τὸ ὑψηλὸν ἀκρωτήριον, τὸ κλεῖον τὸν Παγασητικόν.

‘Αλλὰ πρὶν φθάσῃ ἀκόμη ἐκεῖ, καὶ πρὶν δυνηθῇ εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἥλιου ν’ ἀντικρύσῃ τὰς κοκκινωπὰς οἰκίας τοῦ γραφικοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὕψος τοῦ λόφου, ὁ ἄνεμος ἐφάνη ὅτι ἐτράπη πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἤρχετο ἀντίπρωφα εἰς τὴν βρατσέραν. ‘Ακόμη δὲν εἶχε χαράξει καλά! ‘Ο καπετὰν-Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως ἐστράφη ἀριστερά, κι ἐπῆγεν κι’ ἔρριψε τὴν ἄγκυραν εἰς τὸ Ἐλαφοκκλῆσι, τὸν μικρὸν ὠραῖον λιμενίσκον. ‘Ισως ἐκεῖ ἦσαν οἱ Ἀφέται* τῶν ἀρχαίων.

μπογάζι: στενόν. **γραῖγος:** Βορειοανατολικὸς ἄνεμος. **ἰσάρω:** σηκώνω. **μπούμε:** τὸν τελευταῖον ἰστίον πρὸς τὴν πρύμνην. **μαϊνάρω:** χαλαρώνω, ὑποστέλλω. **Ἀφέται:** λιμὴν καὶ ἀκρωτήριον τῆς Μαγνησίας.

‘Ο ἄνεμος ἡτο πράγματι ἀπηλιώτης* καὶ ὅσο πήγαινε ἐφρεσκάριζε*. Ο Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως εἶχε τόσα ἐμπορεύματα εἰς τὸ ἀμπάρι — ὁρύζια, καπνά, πάστες, βαρέλια ρωμιοῦ* καὶ ρακίου — τόσας παραγγελίας εἰς τὴν κάμεραν τῆς πρύμνης. Δὲν τὸν ἔμελεν ἀν αὐτὸς ἢ τὸ σκάφος ἐκινδύνευε, τὸν ἔμελεν ὅμως πολὺ διὰ τὰ πράγματα τὰ ἔνεα.

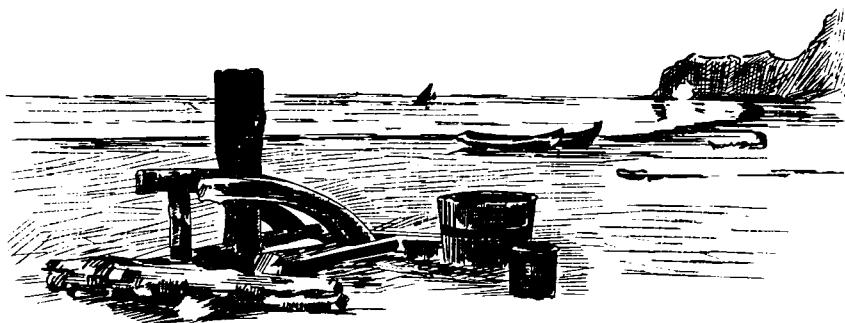
‘Η βρατσέρα του ἡτο συγχρόνως ἡ Πάραλος* καὶ ἡ Σαλαμινία* τῆς μικρᾶς νήσου. ‘Οπως λέγουν ὅτι εἰς περασμένους χρόνους, ἀν δὲν ἔστελλεν ὁ ἴμαμης* τῆς Προύσσης μήνυμα, ὅτι ἔκανε φεγγάρι, δὲν ἤδυνατο ὁ Σουλτάνος νὰ κάμῃ μπαϊράμι*, καὶ ἀς ἡτονεὶς ὅλον τὸν κόσμον ὀρατὸν ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὸ φεγγάρι ὀφθαλμοφανῶς, οὕτω, ἀν ἡ βρατσέρα τοῦ καπετάν-’Ἡλία δὲν κατέπλεεν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον νὰ φέρῃ τὰ τόσα ὁψώνια, σχεδὸν δὲν θὰ ἤδυναντο οἱ κάτοικοι νὰ κάμουν Χριστούγεννα ἢ Πρωτοχρονιὰν ἢ Λαμπρήν.

‘Ο Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως ἡτο χρηστὸς καὶ εἰλικρινῆς ἄνθρωπος. Μίαν μόνην ἀπιστίαν εἶχε κάμει, ὅταν πάρα πολὺ νέος — τὸ κρῖμα του τὸ εἶχεν ἔξομολογηθῆ τότε εἰς τὸν πνευματικόν, κι ἔκτοτε τὸ διηγεῖτο εἰς πολλοὺς ἄνθρωπους — μὲ τὸ δασκάλεμα ἐνὸς γεροντοτέρου, ὅστις ἐφαίνετο νὰ εἶναι πεπειραμένος περὶ τὰ τοιαῦτα, εἶχον καταχρασθῆ δεκάδας τινὰς κεραμιδίων ἀπὸ τὰ πλινθοποιεῖα τῶν ’Ωρεῶν*. Ἀλλὰ μόλις εἶχε διαπραχθῆ ἡ κλοπή, ὅταν ἔκυψεν ὁ Ἡλίας νὰ λύσῃ τὴν μπαρούμαν* τῆς φελούκας* διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον τεραστία σμέρνα, ἀνα-

ἀπηλιώτης: ὁ ἀνατολικὸς ἄνεμος. **φρεσκάρω:** δυναμώνω, σηκώνω κῦμα. **ρώμι:** ρούμι. **Πάραλος καὶ Σαλαμινία:** ιερὰ πλοῖα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἐπισήμους περιπτώσεις καὶ εἰς ἑορτάς. **ἴμαμης:** ιερεὺς μουσουλμάνος. **μπαϊράμι:** θρησκευτική ἑορτὴ τῶν μουσουλμάνων. **’Ωρεοί:** κωμόπολις τῆς Εύβοιας. **μπαρούμα:** σχοινὶ τῆς πλώρης. **φελούκα:** βάρκα.

πηδήσασα ἀπὸ ἔνα χάραυλον* ἢ θαλάμι* ἐκεῖ πλησίον, τοῦ ἔφαγε τρομερὰ τὰ κρέατα τῆς ὠλένης* τῆς δεξιᾶς, μὲ τοὺς θηριώδεις ὀδόντας της.

Αὐτὸν ἦτον ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ διὰ τὸν νεαρὸν τότε ναυτικόν. Ἡ σμέρνα εἶχεν ἀποσταλῇ θεόθεν, ὡς τιμωρός. Καὶ μετὰ εἰκοσαετίαν ὑστερον ὁ Ἡλίας ἐδείκνυε τὰς οὐλὰς τοῦ φοβεροῦ δῆγματος* εἰς ὅλους πρὸς ὅσους διηγεῖτο τὸ γεγονός, τὸ ὅποιον ἦτο ἀληθέστατον, ὡς φαίνεται.

Εύτυχῶς μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου, ὁ λεβάντης* ἥρχισε νὰ καταπραῦνεται, εἴτα* ἐκόπασεν ὀλοσχερῶς. Ὁ καπετὰν-Ἡλίας, δστις εἶχεν ἐξέλθει μὲ τὴν βαρκούλαν εἰς τὰ δλίγα βράχια τὰ ὅποια ἔκλειον τὸν ὄρμον, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἡσχολεῖτο νὰ μαζώξῃ κοχύλια καὶ πεταλίδας, ὅπου ἔβοσκαν ἐκεῖ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν ἵσκιον τοῦ θαλασσίου βράχου, μετὰ λύπης ἀφῆκε τὸ προσφιλὲς λιμανάκι του — ἦτο μία ποιητικωτάτη μικρὰ ἀγκάλη τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἡμέρευαν τὰ ἄγρια κύματα κι ἐγυάλιζεν γαλανὰ ὁ πόν-

χάραυλον: ρωγμὴ βράχου. **θαλάμι:** κοίλωμα ἢ κρύπτη βράχου. **ὠλένη:** ὀστοῦν τοῦ βραχίονος. **δῆγμα:** δάγκωμα. **λεβάντης:** ἀνατολικὸς ἄνεμος. **εἴτα:** κατόπιν.

τος — κι ἐξέπλευσεν πάλιν πρὸς ἀνατολάς. Τώρα θὰ ἔξ-
ήρχετο πλέον εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, καὶ ὁ Θεὸς βοη-
θός!

Πολὺ χορευτικὸν καὶ μὲ ἀποτόμους λικνισμοὺς ἦτο τὸ πέρασμα ἐκεῖνο. Ἀχαλίνωτον, μὲ τὰς λευκὰς χαίτας τῶν κυμάτων ἀδιακόπως ὁρθουμένας καὶ ἀναπηδώσας, πλέον ἄγνωστον δρόμον πρὸς τὸν ἀτελεύτητον ὑγρὸν κύκλον, βαῖνον πρὸς τὸ ἅπειρον, πρὸς τὴν αἰωνιότητα, τὸ πέλαγος, ἀναχόρταγον, εἶχε φάγει πολλὰ σκάφη καὶ σκελετά, πολλὰ σκαριὰ πλοίων καὶ πολλὰ κουφάρια ἀνθρώπων. Αἱ καλαιὶ οἰκοκυράδες, αἱ εὐλαβεῖς χριστιαναὶ γύρω εἰς τὰ χωριὰ καὶ εἰς τὰς νήσους, ἐμαγείρευαν, ἔξαιρέτως τὸν ὁρφόν*, τὴν συναγρίδα, καὶ ὅλα τὰ μεγάλα νόστιμα ὄψάρια, ἀλλὰ ποῦ νὰ δοκιμάσουν τὴν γεῦσιν, νὰ κοιτάξουν τὸ φαγὶ στ' ἀλάτι! Τὰ ὄψάρια ἐκεῖνα, ἦτο πιθανὸν νὰ εἶχαν θίξει πνιγμένους ἀνθρώπους καὶ ποία καλὴ χριστιανὴ θὰ τὰ ἔβαζε ποτὲ στὸ στόμα της;

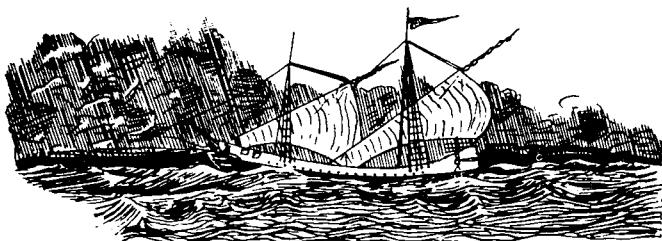
’Αφοῦ ἔκαμψεν τὸ Τρίκκερι καὶ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ
ώς ἐν μίλιον εἰς τὸ πέλαγος, ἥρχισε νὰ λικνίζεται πολὺ¹
δυνατὰ πλευρόθεν, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ ἄνεμος
εἶχε ψηλώσει καὶ τὸν ἐπῆγε γραῖγον*.

‘Ο κυβερνήτης διέταξε τὸν ναύτην καὶ τὸν μοῦτσον του νὰ ποδίσουν*, καὶ στραφέντες εἰσέπλευσαν εἰς τὸν “Αη-Σώστην, τὸν φερώνυμον* ὄρμον, καὶ ἡγκυροβόλησαν. *Α! τώρα ἀντίκρυζαν τὴν ώραίαν καταπράσινον νῆσον, ὅπου ἦτον ως παράδεισος φυτεμένος ἀνάμεσα εἰς τὰ τέσσερα πέλαγα, τὰ ὁποῖα τὸν ἔβρεχαν ως οἱ τέσσαρες

δρφός: ροφός. **γραῖγος:** βορειοανατολικός ἄνεμος. **ποδίζω:** ἀνακόπτω τὸν πλοῦν. **φερώνυμος:** αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸ ὄνομα κάποιου ἄλλου (ἔδω τοῦ "Αη-Σώστη").

ποταμοὶ τὸ πάλαι τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ! Δὲν ἔσαν μακρὰν πλέον ἀπεῖχον δέκα μίλια, καὶ νὰ ἔσκαζεν ὁ ἐχθρός, ώς τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν 31ην ὅλοι οἱ ἄνεμοι θὰ ἐκόπαζαν, καὶ ἡ βρατσέρα θὰ κατευοδώνετο εἰς τὸν πλοῦν της.

Ἐνύκτωσεν ἥδη. Ὁ Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως εἶχεν ἀπόφασιν πρὶν φέξῃ ἡ ἄλλη μέρα, μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κοντὰ τὰ χαράματα, νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ ποθητὸν τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ του.

Πράγματι, ὁ Ἀη-Σώστης τοὺς ἐβοήθησε, καὶ δὲν ἔχρειάσθη πλέον ὅταν ἀπέπλευσαν περὶ τὸ λυκαυγές, νὰ προσεγγίζουν καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο λιμανάκια, οὕτε εἰς τὸ Ἀπάγκιο, οὕτε εἰς τὸν Χαμογιαλόν. Ὁτο γαλήνη κατὰ τὰς πρωΐνὰς ὥρας. Ἄλλὰ τὸ σκάφος δὲν ἐπροχώρει, ὅθεν ἔδεσε γιουντέκι* μὲ τὴν φελούκαν κι ἐρρυμουλκοῦσαν τὸ πλοῖον κωπηλατοῦντες, δὲ καπετὰν Ἡλίας καὶ δὲν ναύτης του. Μόνον ὁ μικρὸς μοῦτσος ἔμεινε ἐπὶ τῆς βρατσέρας κρατῶν τὸ πηδάλιον.

Ἄτυχῶς, ὅταν τὰς ἐπῆρεν ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου, πελαγήσιος ἄνεμος σφοδρὸς ἤλθε πάλιν ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ἤρχισε νὰ κλυδωνίζεται θλιβερὰ τὸ μικρὸν σκάφος. Ὁ Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως καὶ δὲν ναύτης του ἔλυσαν τὸ γιουντέκι, ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς βρατσέρας κι ἔχειρίσθησαν τὰ ἄρ-

γιουντέκι: σχοινίον διὰ τὴν ρυμούλκησιν.

μενα και τὸ πηδάλιον. Ἐμαῖνάρισαν τὰ πανιά, κι' ἔμεινε τὸ σκάφος ξυλάρμενον*.

Νὰ διαπλεύσῃ τις ὅλον τὸν κόλπον και τὸ πέλαγος, ν' ἀράξῃ εἰς τρία λιμανάκια, τὴν Χονδρὴν Ἀμμον, τὸ Ἐλαφοκκλῆσι, και τὸν Ἀη-Σώστην — μόνον εἰς τ' Ἀπάγκιο και εἰς τὸν Χαμογιαλὸν νὰ μὴ προσεγγίσῃ — νὰ φθάσῃ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν Σκίαθον, και ἀντὶ νὰ σὲ προστατεύσῃ ἡ χαριτωμένη ἀκτὴ τοῦ ὥραίου νησιοῦ, νὰ σὲ κλυδωνίζῃ και νὰ σὲ χορεύῃ διαβολικὸν χορὸν ὁ πελαγήσιος ἄνεμος! Και μάλιστα νὰ ξημερώνῃ ἡ Πρωτοχρονιά, και νὰ κοντεύῃ ἡ μέρα τῆς Παραμονῆς νὰ βραδιάσῃ! Ὡ! αὐτὸ ήτο μεγάλη ἀτυχία, πρέπει νὰ τὸ δμοιλογήσωμεν.

Και ἂν τουλάχιστον ἦδύνατο ὁ καπετάν- Ἡλίας, ὅπως ἔσωσε τὸν ἑαυτόν του, τοὺς ἀνθρώπους του και τὸ σκάφος, νὰ σώσῃ ὅλας τὰς παραγγελίας και τὰ ἐμπορεύματα! Φεῦ! εύρεθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν του εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ κάμη ἀβαρίαν*, μερικήν! Κι ἐν πρώτοις ἐβύθισε σιμὰ εἰς τὴν ἀκτὴν τρία βαρέλια ρῶμι, τὰ ὅποια ὅμως ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐπανευρίσκοντο σχεδὸν ἀλώβητα* τὴν ἐπιοῦσαν ὅταν θὰ ἔπαινεν ἡ τρικυμία.

Ἡ βρατσέρα ἦτο ἐν ἀγωνίᾳ, μόλις δύο μίλια μακρὰν τοῦ λιμένος, ἀντικρὺ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτήν· πλὴν δὲν ἦδύνατο νὰ πλησιάσῃ. Εἴτα ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ἔνα σάκκον μὲ ρύζι και δύο κάσσες μὲ σαπούνια. Τὸ ἀμπάρι ἄδειασεν ἀρκετά, κι ἔξαλάφρωσε τὸ σκάφος.

“Ας ἔσωζε τουλάχιστον τὰς παραγγελίας! Ἄλλα πίσω εἰς τὴν καμπίναν, σιμὰ εἰς τὰ ὄψώνια, ἦτο μία δέσμη ἀπὸ

ξυλάρμενον: μὲ τὰ πανιὰ διπλωμένα. **ἀβαρία:** ἡ ρῆψις μέρους τοῦ φορτίου εἰς τὴν θάλασσαν εἰς περίπτωσιν κινδύνου. **ἀλώβητος:** σῶος, ἀπείρακτος.

χαρτόνι γεμάτον ἀπὸ βαρέα σίδερα, ἐργαλεῖα, καὶ στὸ πάνω ἦτον ἔνα ψαλίδι, τὸ ὄποιον εἶχε παραγγείλει εἰς τὸν καπετὰν Ἡλίαν, νὰ τῆς φέρῃ ἀπὸ τὸν Βόλον, ἡ Μαριώ ἡ Μαλλίνα. Ὁ ναύτης, κατὰ διαταγὴν τοῦ κυβερνήτου, ἔρριψε τὸ βαρὺ τοῦτο πρᾶγμα εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ μαζὸν μὲ τ' ἄλλα σίδερα, ἐπῆγε καὶ τὸ ψαλίδι στὸν πάτο. Ὡ, νὰ τὸ ἔβλεπεν ἡ Μαριώ ἡ Μαλλίνα, πῶς κατεποντίσθη οὕτω τὸ ψαλίδι τῆς, πόσα θὰ ἔκοβεν ἡ γλῶσσα τῆς ἐναντίον τοῦ καπετὰν Ἡλία.

Πλὴν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ σίδερα καὶ τὸ ψαλίδι, εἰς τὴν ίδιαν δέσμην, ἤσαν κι οἱ κουντοῦρες οἱ κόκκινες, οἱ μυτερές, τῆς Μαργαρῶς τῆς Πασσίνας. Ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ ναύτου, ἐπῆγαν κι οἱ κουντοῦρες μαζὸν μὲ τὰ σίδερα. Ὁ καπετὰν Ἡλίας ἐπρόφθασε καὶ τὰς εἶδεν ἐν ἀκαρεῖ*, ώς πτερωτάς, παλλομένας, πρὶν βυθισθοῦν εἰς τὸ κῦμα. Ὡ, πόσον ἐλυπήθη! Καὶ τί λόγον θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν γειτόνισσάν του, τὴν Μαργαρώ τῆς Πασσίνας;

Τὸ μόνον πρᾶγμα ἐξ ὅλων τῶν παραγγελιῶν, τὸ ὄποιον ἐκ προθέσεως ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἦτο ἡ σβάρνα, οίονεὶ χερσαία σχεδία ἀπὸ χονδράς σανίδας, δεμένας μὲ σίδερα, ἡ ἀγορασθεῖσα κατὰ παραγγελίαν τοῦ ζευγηλάτου Γιάννη τοῦ Ἀντώναρου. Καὶ τὴν ὥραν ὅπου ἡ βρατσέρα ἥρχισε τέλος νὰ στεγάζεται ἀπὸ τὸν ἄνεμον καὶ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα, βασίλευμα ἡλίου, ἐνῷ παρέκαμπτε τὸ Καλαμάκι, τὸν κάβον^{*} ὅστις κλείει ἐκ δυσμῶν τὸν λιμένα, ὁ καπετὰν Ἡλίας τοῦ ἐφάνη, ὅτι ἔβλεπε μίαν κάπαν καὶ μίαν ἀνθρωπίνην κατατομὴν ἴσταμένην ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ χειρονομοῦσαν πρὸς τὸ μέρος τῆς βρατσέρας. Ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἥτο ὁ Γιάννης ὁ Ἀντώναρος, ὅστις

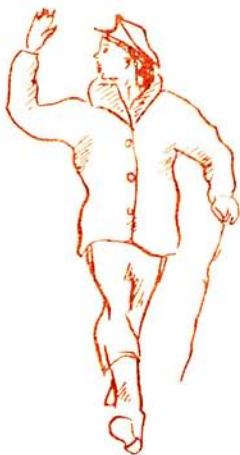
ἐν ἀκαρεῖ: εἰς μίαν στιγμήν κάθος: ἀκρωτήριον.

βεβαιώς ἡρώτα τὸν κυβερνήτην ἃν τοῦ ἔφερε τὴν σβάρναν. Ἀλλὰ τὴν φωνὴν τὴν ἔπαιρνεν ὁ ἄνεμος.

"Οταν δῶμας ἡ βρατσέρα ἐπλησίασεν, ἀμα ἐνύκτωσεν, εἰς τὸν βράχον τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, ὁ Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως ἤκουσε τὴν ὀξεῖαν φωνὴν τῆς Μαργαρῶς τῆς Πασίνας, τῆς γειτόνισσάς του.

— Θυμήθηκες νὰ μοῦ φέρης τὶς κουντοῦρες, καπετάν-Ἡλία;

ΣΤΙΧΟΙ

'Ι. Πολέμη

*Τὸ μονοπάτι ποὺ ἔπιασες
ξέρεις ποῦ θὰ σὲ βγάλη;
Δὲν ξέρεις; τότε γύρισε
στὴ στράτα τὴ μεγάλη.*

*Αὐτή, ποὺ χρόνια ἀγύριστος
ὁ κόσμος τὴ διαβαίνει,
μὴ σοῦ φανῆ παράξενο,
κάπου καλὰ θὰ βγαίνῃ.*

**Αρχισες τὸ δρόμο σου.
ποῦ θὰ βγῆς; ποιὸς ξέρει!
Πάρε μόνο σύντροφο
τὸ ραβδὶ στὸ χέρι.*

*Στὸ γοργὸ τὸ διάβα σου
θᾶναι βάρος, ὅμως
δὲν εἶν' ἵσος πάντοτε
τῆς ζωῆς ὁ δρόμος.*

*Θὰ βρεθοῦν ἀνήφοροι
θὰ βρεθοῦν γκρεμνοί.
Τὸ ραβδὶ ἀπ' τὸ χέρι σου
μὴν τ' ἀφήσης, μή!*

*Βαστᾶ ἡ μητέρα τὸ μωρὸ
στὴν ἀγκαλιά της.
Τὸ γάλα της πιὸ γλυκερὸ
ἢ τὰ φιλιά της;*

*Στέκει ὁ πατέρας στὸ πλευρό,
λίγο πιὸ πέρα,
καὶ μιὰ κοιτάζει τὸ μωρό,
μιὰ τὴ μητέρα.*

ΤΙ ΘΕΛΩ

Γ. Δροσίνη

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα
σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.

“Ας εἶμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδεντρο·
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γυαλιοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα
ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρη.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου
κι ἄς εἶμαι κι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Γ. Στρατήγη

Ο Γεώργιος Στρατήγης έγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἐσπούδασε Νομικά εἰς Ἀθήνας, Παρισίους καὶ Βερολίνον. Είργασθη ώς συμβολαιογράφος εἰς τὸν Πειραιᾶ, δῆπου ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐγραψε κυρίως ποήματα καὶ μάλιστα πατριωτικά. Ποιητικάς συλλογάς ἐδημοσίευσε τὰς ἔξης: «Ἐρως καὶ Ψυχὴ» (1892), «Ροδόδαφνες» (1880), «Δύο ἐπέτειοι» (1889), «Νέα ποιήματα» (1892), «Τραγούδια τοῦ σπιτιοῦ» (1899), «Ἡρᾶ καὶ μνημόσυνα» (1902), «Τρόπαια» (1914), «Τί λὲν τὰ κύματα» (1918). Ἐγραψεν ἀκόμη διηγήματα, θεατρικά ἔργα καὶ μετέφρασε τὸν «Φάουστ» καὶ τὸ «Ονειροθερινῆς νυκτός».

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρυφὸ μαργαριτάρι,
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρμη ἥθελε πλάση,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἐδὲμ* ὅπου εἶχε χάσει,
τὴ θεῖκὴ νὰ μαλακώσει ὄργη.

Ἄπαρτο κάστρο, ποὺ ποτὲ δὲ μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσιὰ κρυφή·
ποὺ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένην ἄγρυπνη τριάδα,
Πατέρας καὶ Μητέρα κι Ἀδελφοί.

***Ἐδέμ:** ὁ κῆπος τοῦ παραδείσου.

Ω σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἃς εἴσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ ύγεια
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά.

Σὺ μέ 'μαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσὺ καὶ τὴ Φιλία νὰ λαχταρῶ·
σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτό σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾶ τῆς Λήθης τὸ νερό*.

τῆς Λήθης τὸ νερό: τὸ ὕδωρ, ποὺ κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν πίνουν οἱ νεκροὶ καὶ λησμονοῦν.

*Πόσες φορὲς μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
σὰν ἔνιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,*

ποὺ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
σὰν ἔμπαινα μέσ' στὴν καλή σου θύρα
μὲ γιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα

μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς!

*Πόσες φορὲς μέσ' στὴ θερμή σου ἀγκάλη,
ὕστερα ἀπ' τὸν ἀγώνα καὶ τὴν πάλη,*

γαλήνη εύρηκα καὶ παρηγορίᾳ
γιατὶ στὸ στῆθος μέσα μὲ φωτίζεις
καὶ κάλλιο τὴν ψυχή μου ἐσὺ γνωρίζεις
ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά!

*‘Η κάθε σου γωνιὰ κ’ ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,*

χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό,
στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
θωρᾶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

*Kai τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,*

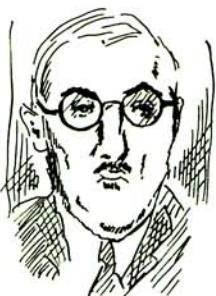
*τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.*

*Χαῖρε, ὡ χαῖρε σπίτι τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἀς εἶναι εὐλογημένο,*

*καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ θυγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά!*

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΟ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ

Παύλου Νιρβάνα

Ο Παῦλος Νιρβάνας (Ψευδώνυμον του Πέτρου Αποστολίδη), έγεννήθη εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1866. Ἐμεγάλωσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐσπούδασεν ἰατρὸς καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Ἐξελέγη ἀκαδημαϊκὸς τὸ 1928 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Εἶναι πολυγραφώτας καὶ ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν ποίησιν καὶ μὲ τὴν πεζογραφίαν. Ἐγραψε διηγήματα («Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ», «Τὸ συναξάρι τοῦ Παπα-Παρθένη»), μυθιστορήματα, μελέτας κριτικάς, χρονογραφήματα καθὼς καὶ θεατρικὰ ἔργα («Ἀρχιτέκτων Μάρθας», «Μαρία Πενταγιώτισσα» κ.ἄ.).

ἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς τοῦ Πειραιῶς ἐνεφανίσθη, πρὸ δὲ λίγων ἡμερῶν, ἔνας ἀνέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δὲν ἦτο οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θρᾷξ. Δὲν τὸν εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὁρδαὶ τοῦ Κεμάλ*. Δὲν τοῦ εἶχαν σπάσει τὸ πόδι του οἱ Τούρκοι Τσέτηδες*. Ἡτο ἀπλούστατα ἔνας ἀθῷος σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὄποῖον δὲν διεκδικοῦν, ὡς γνωστόν, οὔτε οἱ Ἑλληνες οὔτε οἱ Τούρκοι, τὸ λάστιχο ἐνὸς μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη, καὶ δὲν εἶχε τὴν εὐσπλαχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τούλαχιστον τὸν θάνατον: τοῦ ἐτσάκισε τὸ ποδαράκι του.

Κεμάλ: τοῦρκος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός (1880-1928). **Τσέτης:** τοῦρκος ἀντάρτης.

Καὶ ὁ πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸν τρομερὸν πόνον, ἔπεσεν, ώς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Οἱ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ νεκρὸν ἀκόμη. Ἀλλά, τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας εύρηκε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν του. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔπεσε.

Τὰ πτερά του ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνησιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἑνα κλαδὶ δένδρου νὰ ξεκουρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδαράκι του, τρομεροὶ πόνοι τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, ποὺ ἀπέμεναν στὶς μουδιασμένες φτεροῦγες του, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἐκαμε δύο τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες του δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐνιωθε τώρα ὅτι ὑστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εύρισκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτηδες τῆς γειτονιᾶς.

Εἰς ὅμοιαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὅποίου ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεύει* βιαστικὰ τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῇ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἡμπορεῖ. Ἐτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδούλευε πιά. Κατώπτευσε τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι μὲ τρομερὰ παιδιά, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἔχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενα κεραμίδια, ὅπου ἔνας τραυματίας σπουργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἀλλοῦ τὴν τροφήν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἐξαφνα, πρὸς ἑνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλήν, ὅπου γυναικοῦλες καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκι-

*κατοπτεύω: παρατηρῶ ἀπὸ ὕψη λά.

νοῦντο, μὲ ἔνα ὕφος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἥσαν ἀδελφοὶ του, καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ αὐτὴ δὲν ἦτο ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

— Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι ἐγώ! ἐσκέφθη ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἔνα τέλειον βόλ.-πλανέ, τὸ ὅποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ως γνωστόν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὑρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατάκοιτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῇ, ἔτοιμος ν' ἀποθάνῃ.

’Αλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εύρισκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἥσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἄσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιά. Οἱ μεγάλοι δὲν ἥσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. ’Αγαθὰ χέρια τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Πνοαι ἀγάπης τὸν ἔχουχούλισαν*. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μία ἀκόμη πονετικὴ ψυχὴ ἔσκυψεν ἀποπάνω του, ως Θεία Πρόνοια.

χουχουλίζω: θερμαίνω μὲ τὴν ἐκπνοήν.

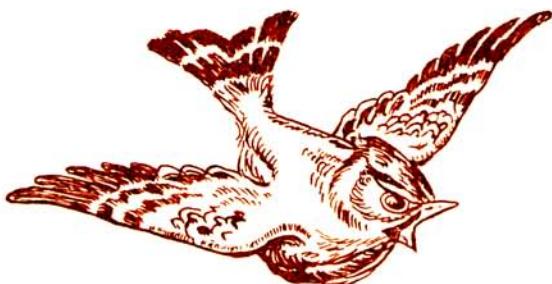
“Ητον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἡ δεσποινίς, ἡ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμόν.

— Τὸ καημένο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἐχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιατρέψουμε, ώς ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

‘Ο μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκατάλαβε πολὺ καλὰ τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἔνα γλυκύτατον τσίου-τσίου.

— Εὐχαριστῶ, καλή μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολύ. “Οταν γίνω καλά, θάρθω νὰ σου πῶ ἔνα ώραιο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἄλλα τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλή μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τσίου-Τσίου.

Δύο τρυφερὰ χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδεσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάϊσαν, τὸν ἐπότισαν, καὶ ὑστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλίτσα. Ἡτο καὶ αὐτὸς ἔνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὃπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάνει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερά, ώς νὰ μήν τῆς ἔφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ ἀπέραντη γῆ.

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

Γρ. Ξενοπούλου

‘Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος είναι άπό τους σημαντικωτέρους νεοέλληνας λογοτέχνας και διεκριθή ώς πεζογράφος, θεατρικός συγγραφεὺς και κριτικός. Ή καταγωγή του ήτο ἐκ Ζακύνθου, ἀλλὰ ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας φυσικομαθηματικά. Ἅσχολήθη κατ’ ἀρχὰς μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, ἔγραψε δὲ εἰς τὸ παιδικὸν περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν παιδῶν»

τὰς «Ἀθηναϊκὰς ἐπιστολὰς» μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων», αἱ ὁποῖαι διεπαιδαγώγησαν γενεὰς νέων. Ἀπὸ τὰ μυθιστορήματά του τὰ σπουδαιότερα είναι: «Κόκκινος βράχος», «Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ», «Πλούσιοι καὶ φτωχοί», «Τυχεροὶ καὶ ἄτυχοι», κ.ἄ., ἐνῷ ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Ο πειρασμός», «Τὸ μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας», «Φωτεινὴ Σάντρη», «Στέλλα Βιολάντη», «Ποπολάρος», «Φοιτηταί», κ.ἄ. Ὁ Ξενόπουλος ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1931 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὸν ρεαλισμὸν των καὶ τὰ κοινωνικὰ θέματα, τὰ δποῖα θίγουν. Ἀπέθανε τὸ 1951 εἰς τὰς Ἀθήνας.

γίνεται.

ιαγιά, ἀλλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει ὁ οὐρανός;
— Ναί, παιδάκι μου, γιατὶ ξημερώνουν τὰ
ἄγια Θεοφάνεια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήσῃ
καὶ προφτάσῃ σ’ ἐκείνη τὴν ἀπόκρυφην
ῷρα...

— Τὸ ξέρω, γιαγιά μου, τὸ ξέρω! Μπορεῖ
νὰ ζητήσῃ ὅ,τι θέλει ἀπ’ τὸ Θεὸ καὶ τοῦ

— Ναί, μὰ φτάνει νὰ τοῦ ζητήση ἔνα πράμα μονάχα.

Τὸ παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήσῃ. Κοντὰ στὴν κάμαρά του, ἐπάνω ψηλά, ἥταν ἡ πόρτα ποὺ ἔβγαινε στὸ ἥλιακωτό*.

Χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇ κανείς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι του, πῆρε τὸ προσκεφάλι του καὶ πῆγε νὰ ξαπλωθῇ ἐκεῖ ἔξω. Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Στὴ χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα κι ἡ ἐλπίδα.

Ήταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπὴ ἀπλωνότανε κάτω σ' ὅλη τὴν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι, σὰ μάτι νυσταγμένο, καὶ τ' ἀγρι-

* ἥλιακωτό: ἐξώστης.

εμένα νερά τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στὴ μυστικὴ ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος σὰ μαῦρο βελοῦδο, καρφωμένο μὲ διαμαντένια καρφιά, τὸ σκέπαζε ὁ οὐρανός. Καὶ τὸν ἐκοίταζε μὲ ἀνήσυχα μάτια τὸ παιδάκι καὶ περίμενε ἡσυχα ν' ἀνοίξῃ. "Ο, τι ζητοῦσε τότε, θὰ γινόταν — μὰ φτάνει νὰ ζητοῦσε ἔνα μονάχα — καὶ τὸ παιδὶ εἶχε τὸ σκοπό του...

Οἱ ώρες περνοῦσαν ἔτσι κι οἱ πετεινοί, ζωντανὰ ρολόγια, τὶς ἔλεγαν μὲ τὴ βραχνή τους φωνὴ ὁ ἔνας στὸν ἄλλο.

"Ηρθε τέλος πάντων κι ἡ ἀπόκρυφη ὥρα, ποὺ ἄνοιξεν ὁ οὐρανός. Μὲς στὴν ἀστροσπαρμένη μαυρίλα πρόβαλε ἔξαφνα μιὰ λάμψη ζωηρή, ποὺ ἔσβησε ὅλα τ' ἀστέρια. "Ἐνα φῶς γλυκὸ χύθηκε τότε στὴ κτίση καὶ τ' ἀγιασμένα νερά τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν σὰν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μὲς στὸ φωτεινὸ ἄνοιγμα κι ἔνα δόλοχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχῃ, τὸν οὐράνιο, καθὼς λένε, τὸν Ἰορδάνη. Στὸν τρόμο του, στὴ θάμπωσή του, στὴ σαστισμάρα του, λησμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήσῃ κι ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, ποὺ συνηρθε λιγάκι, πρόφτασε νὰ πῇ ἔνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιὰ ἡ θεία λάμψη, σὰν ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

— Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεββατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῇ. Μὰ τὸ ἄφησε γιὰ πολλὴ ὥρα ἀγρυπνο τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα ἀπ' τὸ 'να μέρος, ποὺ βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του, καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τ' ἄλλο, ποὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του. Τί λαμπρὸ κι ἀπίστευτο θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός;

Πρόφτασε νὰ μιλήσῃ σὲ κατάλληλη στιγμή; "Αχ, καὶ θ' ἀποχτοῦσε τὸν πλοῦτο, τὸ ἔνα πράμα ποὺ ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Σὰν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρωί, εἶδ' ἔνα παράξενο δνειρο· ἔνα δνειρο τόσο ζωηρό, ποὺ ἀκόμα καὶ τώρα δὲν ξέρει, ἀν κοιμότανε πραγματικῶς ἢ ἀν ἀγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πῶς μπῆκε ἔξαφνα στὴν κάμαρά του ἔνας ἄνθρωπος. Ἡταν νέος, παιδὶ μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπ' τὴν ὁμορφιὰ κι ἡ φορεσιά του ἀπ' τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ώς κάτω ἥταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. "Ενα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἔνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια χιονάτα καὶ χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— "Αγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Δὲν εἶμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος. Εἶμαι ὁ Πλοῦτος ποὺ ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος ποὺ ὀδηγεῖ τὰ βήματά μου εἰδε τὴ φωτιὰ τῆς καρδιᾶς σου καὶ μ' ἔστειλε. Μιὰ στιγμὴ πρωτύτερα ἀν πρόφτανες νὰ πῆς τ' ὄνομά μου, θαρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μὰ τώρα ποὺ ἀργησες νὰ μιλήσης κι ἔγινε ζήτημα, ἀν ἔπρεπε νὰ σου γίνη ἡ χάρη ἢ ὅχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔλθω μονάχα καὶ νὰ σὲ

ξαναρωτήσω... καὶ ὅ,τι μοῦ πῆς, θὰ κάνω. Ἐπιμένεις
ἀκόμα στὸ λόγο σου; Ἐμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς πραγμα-
τικῶς, ἀφοῦ ξέρεις, ὅτι μονάχα ἔνα πράμα ἔχεις δικαιώμα
νὰ ζητήσης; "Αν εἶν' ἔτσι, πές μου το, νὰ μείνω μαζί σου
γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπὸ τὸ
σκέπασμά του καὶ εἶπε:

— Ἐσένα θέλω, Πλοῦτε μου. Σὲ θέλω νὰ μείνης πάντα
μαζί μου. Εἶδα, ὅτι ὅλη ἡ εύτυχία βρίσκεται πάντα σὲ
σένα καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐσὺ εἶσαι τ' ὅνειρό μου.

— ...Βλέπω, ὅτι μ' ἀγαπᾶς ἀληθινὰ καὶ ἥθελα νὰ
μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὅμορφη ζωὴ ποὺ θὰ περ-
νοῦμε! Παντοῦ δ κόσμος θὰ σκύφτη στὸ διάβα μας, σὰ θὰ
βγαίνωμε συντροφιασμένοι. Θὰ κατοικοῦμε σὲ παλάτια
ὅλομάρμαρα, θὰ κοιμώμαστε σὲ δλόχρυσο κρεββάτι. Θὰ
σκεπαζόμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά. Θὰ φοροῦμε λαμ-
πρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θᾶχωμε δούλους καὶ δοῦλες
καὶ γνώριμους πολλούς. Βαλσαμωμένος* θὰ εἶναι ὁ ἀέ-
ρας ποὺ θ' ἀναπνέωμε, ἀπὸ τ' ἄνθη καὶ τὰ μυρωδικά. Τὸ
τραπέζι μας θὰ λάμπῃ στὸ χρυσάφι καὶ στὸ κρύσταλλο.
Θὰ ταξιδεύωμε μὲ κάθε ἄνεση τὸ καλοκαίρι ἢ τὸ χειμώνα.
Καὶ θὰ ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστὴ σὰ φωλιά, ἔνα
ντουλάπι λουστραρισμένο μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμάτο χρυ-
σὰ φλουριά τόσα, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ κάνωμε κάθε ἐπι-
θυμία, ποὺ ἥθελε μᾶς γεννηθῆ...

— "Α! Τί καλά! Φώναξε τὸ παιδάκι. Καὶ τὸ γέλιο δὲ
θὰ λείπῃ ἀπὸ τὰ χείλη μας καὶ ἡ χαρὰ ἀπ' τὴν καρδιά μας.
Κάθισε, Πλοῦτε. Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου δοξασμένος καὶ
εύτυχής!

βαλσαμωμένος: γεμάτος βάλσαμο, μυρωμένος.

‘Ο νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στὸ ραβδί του καὶ εἶπε μὲ περίλυπη φωνή:

— Αὐτὸς εἶναι ἵσα ἵσα ποὺ θέλω νὰ σοῦ πῶ. Ὁγώ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ, ὅτι δὲ θὰ λείπῃ ἀπὸ τὰ χείλη σου τὸ γέλιο κι ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά. ”Α, ὄχι, ὄχι...

— Μὰ γιατί;

— Γιατί; Δὲ σ’ ἄφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη ποὺ μοῦ ἔχεις νὰ σκεφτῆς ποτέ; Καὶ τί μπορῶ τάχα νὰ σοῦ κάμω ἐγώ, ὅταν θὰ ἔρχεται ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη; Ποιός ξέρει, ἀν δὲν θὰ μὲ θέλης, γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατροὺς καὶ γιατρικά; Ποιός σοῦ εἶπε, πώς μαζί μου δὲ θὰ δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνία βασάνου σὲ δικαστήριο; Ποιός σοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι μαζί μου θ’ ἀπολαύσης τὶς χαρὲς τῆς καλῆς καρδιᾶς; Ποιός σ’ ἐβεβαίωσε, ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύῃ ἡ τιμή, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἀρμονία; ”Α, πόσο στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένος! Γύρεψες ἀπὸ μένα ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ γυρέψῃς ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία... ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπισμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; Δὲν τὴν ξέρεις; Εἶναι ἔνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εὐτυχία, ὅμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη κι ἀπλὴ φορεσιὰ σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζί της δὲν ἔχομε, γιατὶ μ’ ἀφήνει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ πηγαίνει μὲ τὴ Φτώχεια, ὅπως πηγαίνω κι ἐγὼ καμμιὰ φορὰ μὲ τὴ Δυστυχία. Τί τὰ θέλεις, παιδί μου. Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ κι ἀπόλαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἔνα πλῆθος παιδάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, ποὺ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μονάχα εἶναι ἴκανή, ὅταν σὲ πάρη καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της, νὰ σὲ κάμη νὰ μὴ λείπῃ ἀπ’ τὰ χείλη σου τὸ γέλιο κι ἀπ’ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά, ἀδιάφορο ἀν θὰ κατοικῆτε στὴν καλύ-

βα ἥ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῆτε χρυσὰ ἥ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου, καλέ μου φίλε, συγχώρεσέ με, δὲν τὸ σκέφτηκα. "Εκανα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν Εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν Εὐτυχία ζητῶ. "Ενα πράμα μονάχα, βλέπεις, μοῦ εἶναι συγχωρεμένο νὰ ἔχω καὶ ἄλλο καλύτερο ἀπὸ τὴν Εὐτυχία δὲν ὑπάρχει... "Αχ, οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦτε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ ἐννοῶ.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, φεύγω. Καὶ φεύγω, ἄκουσε, ὅχι γιατὶ δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατὶ δὲν πρόφτασες νὰ μὲ ζητήσης τὴν κατάλληλην ὥρα. Τί τυχερὸς ποὺ στάθηκες! 'Αλλιώτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἥταν περιττὴ κάθε σου μετάνοια. Χαῖρε, εἶπε ὁ Πλοῦτος κι ἐξαφανίστηκε.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. "Ετσι εἶχε καιρὸ πάλι τοῦ χρόνου, πιὸ φωτισμένο καὶ πιὸ ἡσυχο, ν' ἀγρυπνήσῃ τὴν ᾴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὸν οὐρανὸ τὴν Εὐτυχία, μονάχα τὴν Εὐτυχία.

(*H ἀδελφούλα μον*)

ΜΑΝΟΥΛΑ

Μ. Πετρίδη

‘Ο Μιχάλης Πετρίδης ἐγεννήθη εἰς τὸ Καστελλόριζον τῆς Δωδεκανήσου τὸ 1886. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς εἰς διάφορα γυμνάσια. Ἐγραψε κυρίως ποιήματα, τὰ δόποια περιλαμβάνονται εἰς τὰς συλλογάς: «Ἐξάστιχα», «Τραγούδια τῆς γυναικας», «Λογάκια». Ἐξέδωσεν ἐπίσης καὶ μίαν συλλογὴν μὲ διηγήματα.

Δική μου, ζέχωρη ἀπὸ σᾶς, ζωὴ
δὲν ἔχω.
ξοπίσω σας, μὲ τὴ δική σας πάντα συλλογή,
σὰν ἵσκιος σας, παιδιά μου, τρέχω.

ΗΡΩΙΣΜΟΣ

Στρ. Μυριβήλη

‘Ο Στράτης Μυριβήλης (ψευδώνυμον του Στρ. Σταματοπούλου) είναι άπό τους σπουδαιότερους λογοτέχνας των τελευταίων έτων. Έγεννήθη εις τὴν Λέσβον τὸ 1892 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1969. Ειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ τὸ 1958 ἔξελέγη ἀκαδημαϊκός. Έγινε πολὺ γνωστὸς καὶ καθιερώθη μὲ τὸ μυθιστόρημα «Ζωὴ ἐν τάφῳ». Ἀλλα μυθιστορήματά του: «Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια», «Ἡ Παναγιά ἡ γοργόνα». Έγραψεν ἐπίσης διηγήματα: «Τὸ πράσινο βιβλίο», «Τὸ κόκκινο βιβλίο», «Τὸ βυσινί βιβλίο» καὶ ἔνα παιδικὸ μυθιστόρημα «Ἀργοναύτης». Ο «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» καὶ τὰ «Παγανὰ» είναι νουβέλαι.

[... Εἰς ἔνα σπίτι ὅπου ἔχουν ἀποθηκευθῆ ἐκρηκτικὰ μίγματα ἐργάζονται δύο ἐργάται. Ξαφνικὰ τὰ μίγματα ἀνεφλέγησαν καὶ οἱ ἐργάται ἐγκαταλείπουν τὸ φλεγόμενον σπίτι, ὅπότε ἀνακαλύπτεται ὅτι μέσα εἰς τὸ σπίτι εὑρίσκεται ἔνα μικρὸ κορίτσι [...]]

λιτῶστε το, χριστιανοί! Γλιτῶστε το, χριστιανοί!

Πολεμοῦσε νὰ τρέξει στὸ σπίτι, ποὺ καγότανε πιὰ ὅλο τ' ἀπάνω πάτωμα μὲ πιὸ μεγάλη ὄρμῃ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἄνοιξε ἡ ξώπορτα. Δυὸ πυροσβέστες τὴν ἄρπαξαν ἀπὸ τὰ χέρια, τὴν κράτησαν μὲ τὸ ζόρι.

— Ποιό, καλὲ Σταυρή;

— Τὸ μωρόοο μ!^{*} σκληρίζει* ἡ γυναίκα καὶ τινάζεται ξεφρενιασμένη πρὸς τὶς φλόγες.

σκληρίζω: φωνάζω.

— Ή Φανούλα μ' είναι μέσα! Γώ ή γέρμη* τόστειλα νὰ τὸν καλέσω! Γώ ή γέρμη!

Κείνη τὴ στιγμὴ προφταίνει ὁ Σισμάνογλου. Εῖναι λαχανιασμένος ἀπ' τὸ τρέξιμο. Ξεκαπέλωτος καὶ ξετραχηλισμένος. Κουνᾶ τὰ χέρια σὰν τρελός, φωνάζει μὲ παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατὰ σὰν τελάλης:

— Τὸ νοῦ σας! Στὸ κάτω πάτωμα εῖναι δυὸ κάσες μίγματα καὶ δυναμίτες!

Μονομιᾶς γίνεται μιὰ καινούργια χλαλοή. Ὁ κόσμος τσιρίζει τσαλαπατιέται νὰ φύγει, ξετρελαμένος ἀπ' τὸν πανικό.

— Τορπίλια!* φωνάζουν ὅλοι. Εῖναι μέσα τὰ τορπίλια!

— Πᾶμε γρήγορα, λέει ὁ γιατρὸς καὶ τραβᾶ τὶς δημαρχοποῦλες ἀπὸ τὰ μπράτσα.

Τρέμει σύγκορμος.

Ο Δήμαρχος τρέχει καὶ κεῖνος, τοὺς σπρώχνει νὰ φύγουν. Ο Λεωνῆς τὸν ἀρπᾶ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τοῦ λέει γρήγορα στ' αὐτί:

— Νουνὲ ἔχε τὸ νοῦ σου στὶς γυναῖκες.

Τοῦ δείχνει τὴν Ἀδριανὴ καὶ τὴ Σαπφώ. Σύγκαιρα* τινάζεται μὲς ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ μὲ τρεῖς, τέσσερις δρασκελιές χώνεται μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ τουρκόσπιτου.

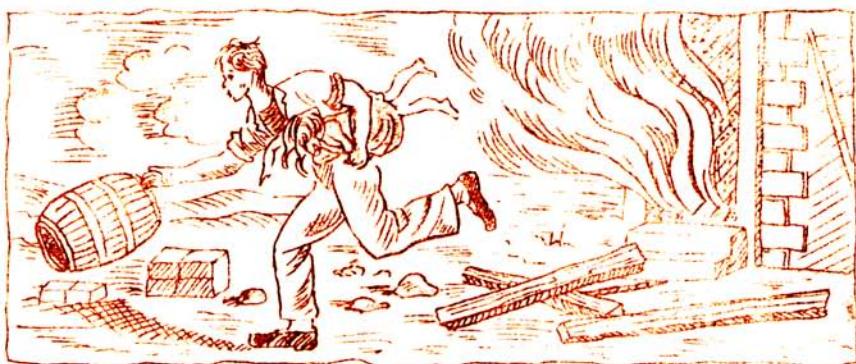
Δὲ βλέπει τίποτα. Νιώθει μονάχα τὸν καπνὸ νὰ κατεβαίνει πηχτὸς ἀπὸ τ' ἀπάνω πάτωμα, νὰ κυλᾶ μαῦρος ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς σκάλας, ποὺ φεγγοβολᾶ κόκκινο τὸ λοξό της τετράγωνο.

— Φανούλα! φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα.

Σωπαίνει ν' ἀκούσει. Δὲν ἀκούει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὰ

γέρμη: ἔρημη, καημένη. τορπίλια: τὰ ἐκρηκτικὰ μίγματα. σύγκαιρα: συγχρόνως.

δοκάρια ποὺ τρίζουν καὶ πέφτουνε στὸ πάτωμα, πάν' ἀπὸ τὸ κεφάλι του. 'Ο ξερὸς κρότος τῆς φωτιᾶς ποὺ μασᾶ ξύλα καὶ σανίδια κεῖ πάνου. «Φανούλα!» Μπαίνει σ' ἔνα δωμάτιο, δίχως παράθυρο. «Φανούλα!» φωνάζει κι ἀφουγκράζεται. Τίποτα. Ψάχνει μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια του. Μπερδεύεται σὲ σκοινιά, σὲ σφυριά, σὲ κάσες. Βγαίνει καὶ τρυπώνει σ' ἄλλη κάμαρη. Τίποτα κ' ἔκει. Δὲν ἔχει ἄλλη χώριση στὸ ίσόγειο. «Πάει, θὰ κάγκε», συλλογίζεται. "Ἐνα ἀναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας ἀπὸ τὴ σκάλα πρὸς τὸ μέρος του. Τὰ σκαλοπάτια γιομίζουν κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρὸς τὰ πίσω, πιάνεται ἀπ' ἔνα πιθάρι χτισμένο στὸ χῶμα. "Ἐτσι τοῦρχεται καὶ χώνει μέσα τὸ μπράτσο. Τὸ χέρι του φουχτιάζει ἔνα κεφαλάκι καὶ δυὸ μαλακὰ χεράκια ποὺ εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφαλάκι γιὰ νὰ τὸ προστατέψουν.

Τὸ τραβάει μὲ ἄγρια χαρά, ἡ καρδιά του κλωτσᾶ μέσα στὰ στήθια. Τὸ σέρνει, κι αὐτὸ ἀντιστέκεται καὶ κλαίει τρομαγμένα καὶ πιάνεται ἀπὸ τὰ χείλια τοῦ πιθαριοῦ νὰ μὴν ξεκολλήσει. Τ' ἀρπάει στὴ μασκάλη καὶ χύνεται ἔξω. 'Ο κόσμος ἔχει τραβηχτεῖ μακριά, ὡς κάτου στὴν ἀκρογιαλιά. 'Ο Λεωνῆς ἀκούει ἔνα χιλιόφωνο ἀλαλαγμὸ νὰ ξεσπάει στὸ φανέρωμά του. Εἶναι μιὰ πολυσύνθετη κραυ-

γή, ποὺ κυλάει σὰν κύμα. Τρέχει πρὸς τὰ κεῖ. Μιὰ γυναίκα τὸν σέρνει, κλαίει σὰν τρελή, μπερδουκλώνεται στὰ πόδια καὶ τοῦ φιλᾶ τὰ παπούτσια. Τῆς ἀφήνει τὸ παιδί, ξεμπερδεύει μὲ δυσκολία ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ γυρεύει τὶς γυναῖκες. Δὲν τὶς βλέπει πουθενά.

— ’Αδριανή! φωνάζει δυνατά. ’Αδριανή!

Τὴν ἴδιαν ὥρα βλέπει τὴ Σαπφώ νὰ τρέχει πρὸς τὸ μέρος του ἀπὸ πέρα.

— ’Εδῶ! τοῦ φωνάζει καὶ τρέχει.

Κουνᾶ ψηλὰ τὸ χέρι της νὰ τὴ δεῖ.

— Εἶναι κεῖ, στὸν ἄμμο... Μιὰ λιγοθυμιά, μὰ δὲν εἶναι τίποτα. Τῆς πέρασε.

Τρέχει μαζί της, τὰ μηλίγγια του χτυποῦνε σφυριές. Ἡ ἀδερφή του εἶναι μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῶν κοριτσιῶν. Ὁ γιατρὸς τῆς χτυπᾶ λαφριὰ τὸ χέρι. Τῆς μιλᾶ σὰν σὲ παιδί.

— Μπράβο! Δὲν ἔχετε τίποτα. Συχάστε... Νά τος κι ὁ ἀδερφός σας ποὺ ἔρχεται...

Εἶναι κεῖ ὁ Σισμάνογλου, ποὺ τῆς βάζει στὸ μέτωπο ἔνα μαντίλι βρεγμένο στὴ θάλασσα, εἶναι κι ὁ Δήμαρχος, ποὺ δὲν ξαίρει πιὰ μήτε τί λέει, μήτε τί κάνει.

‘Ο Λεωνής τὴν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του, σφίγγει τὸ μάγουλό της στὸ πρόσωπό του. Φωνάζει τρομαγμένος:

— ’Αδριανή!

Αὐτὴ ἀνοίγει τὰ μάτια, τὸν ἀγκαλιάζει, κι ἀρχίζει νὰ κλαίει μ' ἀναφυλλητά, μὲ τὸ πρόσωπο μέσα στὴν τραχηλιά του.

— Δὲν εἶναι τίποτα, λέει ὁ γιατρός.

Σκύβει ἀπὸ πάνω της, χαμογελᾶ προστατευτικὰ καὶ παίρνει τὸ ὕφος του.

— Μιὰ λαφριὰ λιποθυμιὰ περαστική...

‘Ο Λεωνής σηκώνει τὸ κεφάλι καὶ τὸν κοιτάζει ἀπὸ πολὺ κοντὰ στὸ πρόσωπο.

— Μπορούσατε, θαρρῶ, νᾶστε τώρα κοντὰ στὸ μιναδόρο*, λέει. Κεῖνος δὲν ἔχει μιὰ λαφριὰ λιποθυμιὰ περαστική.

‘Ο Δήμαρχος εἶναι ἄνω-κάτω ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Λεωνή, γιέ μου, λέει, κ’ ἡ φωνή του τρέμει. “Ελα νὰ σὲ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινὸς ἄντρας ἐσύ. Καὶ καλὸς ἄνθρωπος. Νά, σὰν τὸν πατέρα σου!

μιναδόρος: ἐργάτης ὁρυχείων.

(‘Η δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια-ἀπόσπασμα)

Ο ΚΑΠΙΤΑΝΙΟΣ

Στρ. Μυριβήλη

ὸν καπιτάνιο μᾶς τόνε φέρανε σπίτι σὰ μπατάρησε* μεσοπέλαγα ἡ τρεχαντήρα* μας ἡ «Βαγγελίστρα». Χριστούγεννα παραμονὴ ἔγινε τὸ κακό, μιὰ μαύρη νύχτα, ποὺ ξοριάστηκε καὶ βούλιαξε τὸ καράβι ἀνάμεσα Μόλυβο* καὶ Κάβο-Μπαμπά*. Χαθήκανε κ' οἱ δυὸ ναῦτες τοῦ πατέρα, κι οὕτε βρέθηκαν ποτὲς τὰ λείψανά τους. Κι ἂ γλύτωσε ἀτός* του, τὸ χρωστοῦσε στὸ καραβόσκυλο, τὸν Καπιτάνιο μας. Σὰ μούδιασε πιὰ ὁ πατέρας χεροπόδαρα, καὶ δὲν εἶχε ἀνάκαρα* νὰ κολυμπήσει, τὸν ἄρπαξε ὁ Καπιτάνιος ἀπὸ τὸ γιακά καὶ κολυμποῦσε ἀπόκοντα. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπὸ τὸ κῦμα, ὥσπου ξενερίσανε* στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ κείνη τὴν μέρα, ποὺ μᾶς γύρισαν μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, ποὺ μᾶς γύρισαν μὲ ξένο καράβι, ὁ πατέρας δὲ μεταπάτησε πιὰ σὲ πλεούμενο, κι ὁ Καπιτάνιος ἀπόμεινε καὶ κεῖνος στεριανὸς στὸ σπίτι μας.

Εἴταν ἔνας σκύλαρος ὃς ἐκεῖ πάνω, κανελλής, γεροδεμένος, μὲ μιὰν ἀσπρη βούλα στὴν πλάτη, σὰν πλατανόφυλλο. "Ολοι τὸν ἀγαπούσανε γιατ' εἴτανε καλός, κ' ἐμεῖς, τὰ παιδιά, τοῦ βγάζαμε τὴν πίστη μὲ τὰ τυραγνιστικὰ παιχνίδια. Εἴμασταν τέσσερα, ὅλα ἀγόρια, καὶ μόνο ἐγώ, ὁ μεγάλος, εἴμουνα σὲ θέση νὰ καταλαβαίνω τὸ πιλάτεμα*

μπατάρω: ἀνατρέπομαι, ἀναποδογυρίζω. **τρεχαντήρα:** μικρὸν ταχὺ ἵστιοφόρον. **Μόλυβος:** πόλις τῆς Λέσβου (Μήθυμνα). **Καβο-Μπαμπά:** ἀκρωτήριον τῆς Μ. Ἀσίας. **ἀτός του:** ὁ ἴδιος. **ἀνάκαρα:** δύναμις. **ξενερίζω:** βγαίνω ἀπὸ τὰ νερά. **πιλάτεμα:** βανάνισμα.

ποὺ τοῦ γινότανε. Ὁ Καπιτάνιος τὰ δεχόταν ὅλα μὲ ἄσω-
στη* καλωσύνη.

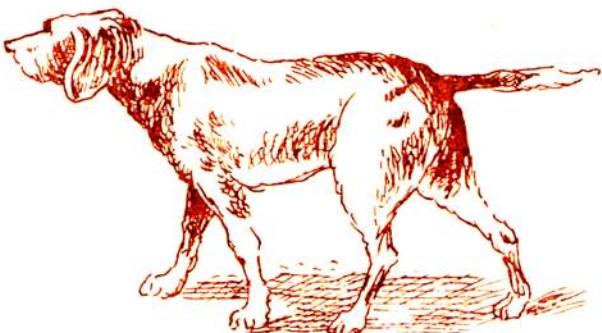
Τ' ἀγαποῦσε τὰ παιδιά, ἔπαιζε μαζί τους ὑπομονετικά
καὶ τοὺς φερνότανε μὲ προστατευτικὴ ἀψηφισιά*, χωρὶς
ποτὲ νὰ θυμώνει καὶ νὰ τὰ ξεσυνερίζεται. Τόνε καβαλί-
κευαν τὸ λοιπὸν καὶ κεῖνοι ἡ τόνε ζεύανε στὸ ποδηλατάκι
τοῦ Πετρῆ καὶ κάναν ἀρματοδρομίες στὶς πλάκες τῆς αὐ-
λῆς. Ὁ Καπιτάνιος, σὰν πονοῦσε πολύ, μισόκλεινε τὰ
μάτια καὶ ψευτόκλαιγε, ἡ ἔγλυφε τὸ χεράκι ποὺ τόνε παρά-
σφιγγε. Ἐγώ, ποὺ καταλάβαινα ὅσο κ' ἡ μητέρα τὸ καλὸ
ποὺ μᾶς ἔκανε τὴ νύχτα τῆς καταστροφῆς ἐτοῦτο τὸ σκυλί,
πολεμοῦσα νὰ τὸ προστατεύσω ὅσο μποροῦσα ἀπὸ τοὺς
μικροὺς σταυρωτῆδες του.

Ἄκομα ἀποροῦσα πῶς ὁ Καπιτάνιος δὲ σκέφτηκε πο-
τὲς νὰ πάρει μέσα στὸ σπίτι μήτε τόσο δὰ ὑφος «μεγάλου
εὐεργέτη». Καμιὰ φορὰ ποῦβλεπα τὸν πατέρα νὰ στέκεται
ψηλός, μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτά, μπροστὰ στὸ μικρὸ πόρτο*,
μὲ τὸ ναυτικό του κασκέτο γερτὸ πίσω στὸ σβέρκο, νὰ
βλέπει μακριὰ τὸ πέλαγο, νὰ βλέπει ἐκεῖ πρὸς τὸν Κάβο-
Μπαμπά χωρὶς νὰ μιλᾷ, μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, μ' ἔπια-
νε μιὰ συγκίνηση... Ἄγκαλιαζα τότες τὸν Καπιτάνιο μας
καὶ τόνε φιλοῦσα κ' ἔχωνα τὸ πρόσωπο κάτω ἀπὸ τὴν κε-
φάλα του. Κι αὐτὸς μ' ἔγλυφε πίσω ἀπὸ τ' αὐτὶ καὶ φρού-
μαζε* μέσα στὰ μαλλιά μου. Τῷξερα πῶς χωρὶς αὐτόνε
θᾶμασταν τέσσερα ὀρφανὰ στὸ δρόμο, κ' ἥθελα νὰ μπο-
ροῦσα νὰ τοῦ τὸ πῶ πόσο τῷξερα.

Σὰν πηγαίναμε στὸ σκολειὸ μὲ τὸν Ἀντώνη, τὸ δεύ-
τερο ἀδέρφι, μᾶς ἔπαιρνε τὸ καταπόδι ὡς τὴ σιδερένια
ὅξωπορτα τῆς μεγάλης αὐλῆς του, χωρὶς νὰ μπαίνει ποτὲς
μέσα στὸ προαύλιο. Σταματοῦσε ἐκεῖ, μπροστὰ στὸ πε-

ἄσωστη: ἀτελείωτη, ἀπέραντη. **ἀψηφισιά:** ἀδιαφορία. **πόρτο:** λιμάνι. **φρου-
μάζω:** φυσῶ μὲ τοὺς ρώθωνας.

τρένιο κατώφλι, κάθιζε στά πίσω πόδια και μᾶς ἔβλεπε
μὲ τὰ καστανὰ μάτια του, μᾶς ἔβλεπε τρυφερὰ νὰ προχω-
ρᾶμε μέσα, σαρώνοντας μὲ τὴ φουντωτὴ οὐρὰ τὸ χῶμα.
Ἐγερνε τὸ κεφάλι του πλάϊ νὰ μᾶς δεῖ, ὅπως κάνουν οἱ
μαμάδες νὰ καμαρώσουν τὰ μωρά τους. Σὰ μᾶς ἔχανε ἀπὸ
τὰ μάτια του, ἔδινε μιὰ καὶ γύριζε τρεχάτος σπίτι. Ἀπὸ κεῖ
παραμόνευε τὴν ὥρα ποὺ σχολονούσαμε, καὶ μόλις ἀκούγε
τὸ καμπανάκι ποὺ χτυποῦσε ὁ ἐπιστάτης — ἀκούγοτανε
ὦς τὸ σπίτι αὐτὸ τὸ καμπανάκι — ἄφηνε στὴ μέση τὰ

παιχνίδια του ἢ τὰ κόκκαλα ποὺ τραγάνιζε, καὶ, μιὰ καὶ
δυό, ἐρχότανε στὴν δέξια πλευρά τοῦ σκολείου νὰ μᾶς προ-
πάρει* καὶ νὰ μᾶς πάει συνοδιὰ στὸ σπίτι.

“Ολος ὁ κόσμος τὸν ἀγαποῦσε τὸν Καπιτάνιο γιατ’
εἴτανε καλός. Μόνο ἔνας χασάπης, ποὺ εἶχε τὸ μαγαζί του
στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου μας, δὲν τόνε χώνευε. Αὐτὸς εἶ-
χε ἔνα χασαπόσκυλο, Μαχμούτ τόνε λέγανε. Μαῦρο καὶ
χοντρὸ σκυλί, κακὸ καὶ μπαμπέσικο. “Αμα τὸν ἔπιανε ἡ
κακία του, ἀκολουθοῦσε ἔνα διαβάτη ύπουλα, πήγαινε πί-
σω του ἥσυχα, καὶ ξάφνουν, στὰ καλὰ καθούμενα, τὸν ἀρ-
ποῦσε ἀπὸ τὸ πόδι, ἢ τούσκιζε τὸ βρακί.

προπαίρνω: προϋπαντώ.

‘Ο χασάπης τούριχνε ἔνα σωρὸ μεζελίκια μέσα σ’ ἔνα σπιτότοπο ποὺ εἴτανε παραδίπλα. Μόλις τὰ μυριζόταν ὁ Καπιτάνιος μας, πρόφταινε μὲ μεγάλες τρεχάλες, τὸν ἀγρίευε, καὶ, χλάπ, χλούπ, κατάπινε σὲ μιὰ στιγμὴ τὰ τζιέρια* καὶ τὰ διαλεχτὰ κόκκαλα κι ὁ Μαχμούτ ἔβλεπε ἀπὸ μακριὰ κατατρομαγμένος. ‘Ο πατέρας γελοῦσε, κ’ ἔλεγε στὸ χασάπη νάρχεται νὰ τοῦ πλερώνει τὴ ζημιά. Αὐτὸς ὅμως τῷχε πάρει κατάκαρδα. *Εβαλε ὄχτρα πάνω στὸν Καπιτάνιο μας.

Μιὰ μέρα, ποὺ τόνε τσάκωσε στὰ πράσσα νὰ τρώει τοὺς κατημάδες* τοῦ Μαχμούτ, ἔγινε ἔξω φρενῶν καὶ τίναξε πάνω του τὸ μεγάλο τὸ χασαπομάχαιρο. Τὸ γιντέκι* βρῆκε τὸ σκυλὶ στὸ δεξὶ μπροστινὸ πόδι καὶ τὸ πλήγωσε λαφριά. Τὸ σήκωσε ψηλά, τῷγλυφε κ’ ἔκλαιγε. Τύχη του νὰ γυρίζει σπίτι ὁ πατέρας κείνη τὴν ὥρα καὶ νὰ δεῖ τὸ κίνημα. Δίνει ἔνα σάλτο, ἀρπάει ἀπὸ χάμου τὸ χασαπομάχαιρο, κατόπι χυμᾶ καὶ πιάνει τὸ χασάπη. Τὸν γονατίζει μὲ τόνα χέρι, κατόπι τὸν ἀρχίζει στὴ ράχη διπλαριές* μὲ τὸ πλατὺ τοῦ γιντεκιοῦ, νὰ ποῦ σὲ πονεῖ καὶ νά ποῦ σὲ σφάζει. Τούκανε μαύρη τὴν πλάτη. Πρώτη φορὰ τὸν εἶδα ἔτσι θυμωμένο τὸν πατέρα.

Μιὰ μέρα, καλοκαίρι ἦταν, ἀπόγεμα. Τελεύανε οἱ πάψες* καὶ ἡ μητέρα τοίμαζε κεῖνες τὶς μέρες τὸ μπαοῦλο μου, νὰ μὲ ταξιδέψει στὴ Χώρα γιὰ τὸ Γυμνάσιο. Ξαφνικὰ σηκώθηκε μέσα στὸ χωριὸ μιὰ φασαρία... “Ἐνα κακό.. . Ἡ γειτονιὰ ἔγινε ἀνάστατη. “Ἐνα τσομπανόσκυλο εἶχε λυσσάξει πάνω στὶς μάντρες, καὶ δάγκασε κάμποσα πρόβατα. Οἱ τσομπαναρέοι τὸ κυνηγήσανε μὲ πέτρες καὶ μὲ ξύλα, νὰ τὸ σκοτώσουν· κι αὐτὸ ροβόλησε μέσα στὰ σπί-

***τζιέρι:** συκώτι. **κατημάς:** κρέας κακῆς ποιότητος. **γιντέκι:** μαχαίρι μεγάλο. **διπλαριά:** κτύπημα. **πάψες:** διακοπαί.

τια. Είταν ἔνα κόκκινο σκυλί, ἀγριεμένο, μὲ σηκωμένη τὴν τρίχα, σὰ λύκος. Ἐτρεχε μὲ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο. Τὰ μάτια του εἴτανε κόκκινα, ἔριχνε λοξὲς ματιὲς κ' εἶχε τὸ στόμα ἀνοιχτό. Ἀπὸ τὴν κρεμασμένη γλώσσα του τρέχανε τὰ σάλια. Ἀπὸ πίσω του φωνάζανε, χουγιάζαν*, τοῦ πετούσανε στυλιάρια καὶ φορτωτῆρες κ' οἵ γυναικες τσιρίζανε, μάζευαν τὰ μωρά τους καὶ σφαλούσανε μὲ θόρυβο τὶς πόρτες.

Πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα μας, ὅπου τὰ δυὸ μικρότερα ἀδερφάκια παίζαν ὀλομόναχα μὲ τὸν Καπιτάνιο. Τοῦχανε βαλμένη μιὰ σκουφίτσα μὲ νταντέλλες, τοῦ τὴ δέσανε κάτω ἀπ' τὸ σαγόνι στὸ μαῦρο λουρί, κι αὐτὸς πιὰ στεκόταν καὶ καμάρωνε ὅσο αὐτὰ ξεφωνίζαν, ἀπὸ τὰ γέλια. Σὰν ἄκουσε τὸ σαματὰ καὶ τὸ κακὸ ποὺ γινόταν, πετάχτηκε πάνω, γάβγιξε φοβεριστικὰ καὶ στάθηκε μπροστὰ στὰ παιδιὰ περιμένοντας νὰ τὰ διαφεντέψει*. Τὸ τσομπανόσκυλο ἦρθε καταπάνω του, ξεφρενιασμένο ἀπὸ τὴν τρομάρα κι ἀπὸ τὴν ἀρώστεια του. Νὰ τὸ δεῖ ὁ Καπιτάνιος νὰ περνᾶ ἀπὸ τὸ πόστο του, χύνεται καὶ τ' ἀρχίζει στὶς δαγκωματιές. Κυλιστήκανε μιὰ κουβάρα στὰ χώματα, ἐνῶ τὰ παιδιὰ τρέξανε μέσα κλαίγοντας.

Τὸ λυσσασμένο σκυλὶ ἔφυγε σὲ κακὸ χάλι, μὲ τ' αὐτὶὰ πετσοκομμένα, μὲ τὴ μούρη χωμένη στὰ αἷματα. Ὁμως κι ὁ Καπιτάνιος εἶχε δυὸ μικρὲς δαγκωματιές στὰ πόδια καὶ ἔνα ξέγδαρμα στὸ στέρνο.

‘Ο πατέρας ἦρθε σὲ λίγο τρομαγμένος καὶ βιαστικός. Τοῦ εἴπανε τί ἔτρεξε. ‘Ο Καπιτάνιος, σὰν τὸν εἶδε, σταμάτησε νὰ γλύφει τὶς λαβωματιές του καὶ τοῦκανε ὅπως πάντα χαρές. Σηκώθηκε ὅρθιος στὰ πίσω πόδια καὶ ἀκούμ-

***χουγιάζω:** φωνάζω δυνατά, ἐπιπλήττω. **διαφεντεύω:** προστατεύω.

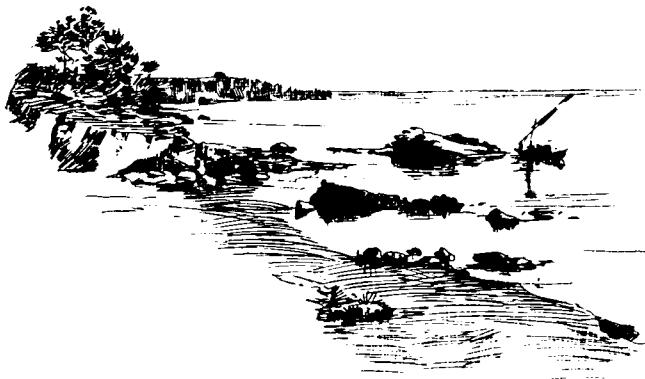
πησε, ὅπως τὸ συνηθοῦσε τὰ μπροστινά του στοὺς ὕμους τοῦ πατέρα. Αὐτὸ εἴταν ἔνα χάδι, ποὺ μόνο δ πατέρας μποροῦσε νὰ τὸ σηκώσει. Κόντευε νὰ τόνε φτάσει στὸ μπόϊ δ σκύλος. Κουνοῦσε τὴν οὐρά του θριαμβευτικά, φτερνιζότανε κ' ἔτριβε τὴν κεφάλα χαδιάρικα στὸ στῆθος τοῦ πατέρα.

Ἐκεῖνος εἴτανε χλωμὸς-χλωμὸς σὰν πεθαμένος καὶ τὰ πυκνὰ φρύδια του χαμηλώνανε πάνω στὰ μάτια του. Κατέβασε ἀπὸ πάνω του τὸ σκυλί καὶ μοῦπε νὰ φέρω τὴν ἀλυσίδα. Τὴ στερέωσε στὸ λουρί του καὶ τὸν ἔδεσε στὸ χαλκὰ τῆς πόρτας. Κάνοντας νὰ μπεῖ μέσα πῆρε τὸ μάτι του τὸ σκουφάκι τῶν παιδιῶν, ποὺ κείτονταν στὰ χώματα ματωμένο. Τὸ πῆρε καὶ τάναψε μ' ἔνα σπίρτο ὥσπου κάηκε. Κατόπι μπῆκε στὸ σπίτι, πῆγε στὴ κρεββατοκάμαρη, ἄνοιξε τὸ μπαοῦλο του καὶ κάτι πῆρε μαζί του. Εἶδα τὴ μητέρα ποὺ πολεμοῦσε νὰ τὸν μποδίσει. Τὸν ἀκολουθοῦσε κλαίγοντας. Ἐλεγε «οᾶχι αὐτό... δὲ θὰ τὸ κάνεις αὐτὸ» κι ὅλο ἔκλαιγε. Τὴν εἴδανε τὰ δυὸ μικρὰ κι ἀρχίσανε νὰ ξανακλαῖνε κι αὐτά. Ο πατέρας, χωρὶς νὰ τῆς ἀπαντήσει, μὲ κοίταξε μιὰ στιγμὴ σοβαρά, μὲ μέτρησε μὲ μιὰ ματιὰ ἀπὸ τὰ παπούτσια ὡς τὴν κορφὴ καὶ μούγνεψε:

— Ἐλα μαζί μου...

Ξεκούμπωσε ἀπὸ τὸ χαλκὰ τὴν ἀλυσίδα κ' ἔσυρε μπρὸς μὲ τὸν Καπιτάνιο. Ἐγώ βάδιζα καταπόδι. Κανένας μας δὲ μιλοῦσε. Μονάχα τὸ σκυλί ἔκανε παιχνίδια, πότε σὲ μένα, πότε στὸν πατέρα, χωρὶς νὰ βρίσκει πουθενὰ ἀπόκριση. Περάσαμε ἔτσι τὰ τελευταῖα σπίτια, περάσαμε τὸ μουράγιο, ὅπου κουρνιάζαν ἀράδα τὰ καΐκια φορτωμένα κυδώνια. Μοσκοβιούσανε τὰ κυδώνια, μοσκοβιούσανε καὶ τὰ φρεσκοκομμένα δαφνόκλαδα, ποὺ βάζαν ἀνάμεσα στὸ πράμα οἱ καπιτάνοι, φορτωμένα μαῦρα δαφνο-

κούκουτσα. Οἱ ἀλυσίδες κ' οἱ πρυμάτσες* τῶν δεμένων καραβιῶν μιὰ τεζέρνανε* καὶ μιὰ λασκάρανε. Καὶ ὅλοένα ἡ μουγκαμάρα βάραινε ἀναμεσό μας. Ὁ πατέρας σκυφτὸς κι ἀμίλητος, ὁ Καπιτάνιος στὴ μέση καὶ γὼ ἀπὸ πίσω. Μπήκαμε στὸ χωραφόδρομο κι ἀνηφορίσαμε στὴ Δαφνούσα μας. Ἡ Δαφνούσα ἦταν ἔνα λιοχώραφο* πάνω στὸ λόφο. Ἀπὸ κάτου, βαθιά, ἔνας γκρεμὸς καμιὰ δεκαριὰ ὀργιές, κ' ἡ θάλασσα, ποὺ ἀδιάκοπα ἀναδευότανε, γαλάζια καὶ πράσινη, μέσα στὴ θαλασσοβροχιά. Ἡ ρούφνα* της ἀκουγόταν ἀπὸ μακριά, νανουριστικὴ κι ἀσώπαστη, χρόνον-καιρό, μπουνάτσα* ἥ χειμωνιά.

Ο πατέρας σταμάτησε ἐκεῖ, ἄκρη-ἄκρη, πρὸς τὴ μεριὰ τῆς θάλασσας. Σταμάτησε κι ὁ Καπιτάνιος, χαρούμενος καὶ παιχνιδιάρης. Κάπου-κάπου κοντανάσαινε ἀπὸ τὴν ἀνηφοριά, μὲ τὴ γλώσσα ἔξω, κυματιστή. Τέντωνε τὴν ἀλυσίδα νὰ τρέξει, τσίτωνε τ' αὐτιά του καὶ γύριζε γουστόζικα πλάϊ τὴν κεφάλα του, νὰ δεῖ ἔνα τζιτζίκι ποὺ φώ-

πρυμάτσα: σχοινὶ μὲ τὸ ὁποῖον δένουν τὸ καράβι ἀπὸ τὴν πρύμνην εἰς τὴν ἀκτὴν. **τεζέρνω (τεζέρνω):** τεντώνομαι. **λιοχώραφο:** χωράφι μὲ ἑλαίας. **ρούφνα:** ὁ θόρυβος τῆς θαλάσσης. **μπουνάτσα:** γαλήνη.

ναζε πολὺ κοντά του, πάνω σ' ἔναν κορμό. "Απλωνε τὸ πόδι κατὰ τὸ ζουζούνι νὰ παιίξει.

'Ο πατέρας ἔδεσε τὴν ἀλυσίδα σ' ἔνα σκοῖνο κ' ἔκατσε σὲ μιὰν ἀρχαία τετράγωνη πέτρα, ποὺ εἴταν ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐλιά. "Εκατσα καὶ γὼ παράμερα, λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀνήφορο, μὲ τὴν καρδιὰ σφιχτὰ κλειδωμένη.

'Ο Καπιτάνιος μᾶς ἔβλεπε, μιὰ ἐμένα, μιὰ τὸν πατέρα. Μᾶς ἔβλεπε μὲ κεῖνα τὰ καστανά, τ' ἀνθρωπίσια μάτια του, ποὺ μιλούσανε τόσο ἐκφραστικά, καὶ ἥξερα τόσο καλὰ τὰ νοήματά τους. Μᾶς ἔβλεπε ἀνυπόμονα, ψευτόκλαιγε παρακαλεστικά, νὰ τόνε λύσουμε, ἔκανε πώς δαγκάνει τὴν ἀλυσίδα του, τάχα νὰ τὴν κόψει. Κανένας μας δὲν τοῦ ἀποκρενόταν. Τότες χυμοῦσε ὄρθιος πάνω στὴν ἀλυσίδα στὰ πίσω πόδια, κουνοῦσε τὸ σκοῖνο νὰ τόνε ἔεριζώσει, γάβγιζε χαρωπά, γάβγιζε μαλωτικά*.

— "Αἱντε λοιπόν, κάνετε γρήγορα, ἔλεγε. "Ως πότε θὰ βαστάξει τοῦτο τὸ χωρατό . . .

Τὸν καταλάβαινα πολύ. Τὸν καταλάβαινε κι ὁ πατέρας. 'Αναστέναξε βαθιὰ καὶ σηκώθηκε. Μοῦπε:

— Σύρε παρέκει, γύρισε κατὰ δῶ τὴ ράχη σου καὶ περίμενε νὰ σὲ φωνάξω.

'Η καρδιά μου χτυποῦσε, χτυποῦσε. "Ηθελα νὰ μιλήσω, ν' ἀπλώσω τὰ χέρια μου νὰ τὸν παρακαλέσω. Δὲν εἶχε τὸ κουράγιο. Τὸν ἥξερα καλὰ τὸν πατέρα. "Ο, τι ἔκανε εἴτανε σωστό. Εἴτανε καλὸ γιὰ ὅλους μας. Γι' αὐτὸ δὲν ἄλλαξε ἀπόφαση ποτές του. Πῆγα παραπέρα δυὸ-τρία βήματα κι ἀκούμπησα σὲ μιὰ συκιά, χωρὶς νὰ σηκώσω τὰ μάτια μου ἀπὸ πάνω τους.

μαλωτικά: θυμωμένα, ἀπειλητικά.

Ο πατέρας ἔβγαλε μέσα ἀπὸ τὴν τσέπη του ἵνα πιστόλι. Τὸ ἥξερα τὸ πιστόλι του. Ἐνα πλατύ, μεγάλο μπράουνιγκ. Ξεκούμπωσε τὴν ἀσφάλεια κι ἄκουσα τὸν ξερὸ κρότο ποὺ ἔκανε σὰν τράβηξε πίσω τὴν κάννη νὰ τὸ γιομίσει. Κατόπι πλησίασε τὸ σκυλί. Αὐτὸ χύθηκε νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Τότες ὁ πατέρας τραβήχτηκε πίσω, ἀπόθεσε τὸ ὅπλο στὴν πέτρα, ξαναπῆγε στὸ σκυλὶ καὶ κόντηνε τὴν ἀλυσίδα ὡς τὸν κορμὸ τοῦ σκοίνου, νὰ μὴ μπορεῖ τὸ ζὸ νὰ κουνηθεῖ καὶ νὰ παιξει. Ὁ Καπιτάνιος γρίνιασε παραπονιάρικα, ὅμως ὑποτάχτηκε καὶ σὲ τοῦτο τὸ νέο παιχνίδι, καὶ περίμενε τὴ συνέχεια μὲ τὸ κεφάλι χάμουν. Ὁ πατέρας ξαναπῆρε τὸ πιστόλι καὶ πῆγε κοντά του. Τῷβαλε μέσα στ' αὐτὶ του. Τότες τὸ σκυλὶ κάνει μονομιᾶς μιὰ μεταβολὴ καὶ γυρίζει πάλι κατάφατσα στὸν πατέρα. Βλέπει τὸ πιστόλι στὸ χέρι του, γέρνει πλάϊ τὸ κεφάλι, ὅπως ὅταν ἥθελε νὰ κάνει νοστιμάδες, τὸ γλύφει. Εἶναι κρύο τὸ σίδερο. Κοιτάζει τὸν πατέρα μὲ τὰ καστανά του μάτια ὅλο ἀγάπη. Τὸν κοιτάζει νὰ καταλάβει. Δοκιμάζει τὴν κάννη μὲ τὰ δόντια του. Πολὺ σκληρή. Ἀξαφνα καταλαβαίνει. Κουνᾶ τὴν οὐρά του. Συλλογιέται πώς αὐτὸ τὸ πράμα σίγουρα εἶναι κάτι ποὺ πρόκειται νὰ τὸ τινάξει μακριὰ ὁ πατέρας, μέσα στὰ χόρτα ἢ μέσα στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ τόνε προστάξει κατόπι, ὅπως πάντα, νὰ χυθεῖ νὰ τοῦ τὸ φέρει. «Αα-πόρτ!». Μέσα στὰ ἔξυπνα μάτια του εἶναι φανερωμένη ἡ νόηση γιὰ τὴ νέα κατεργαριὰ ποὺ τοῦ ἐτοιμάζουν. Τόνε δέσανε, νὰ δοῦνε πῶς θὰ τὰ καταφέρει νὰ κάνει τὸ «ἀπόρτ». Αὐτὸ εἶναι. Καταλαβαίνω πὼς ὁ πατέρας δὲν μπορεῖ νὰ τραβήξει τὴ σκαντάλη ὅσο τόνε κοιτάζουν ἔτσι ἀθῶα καὶ τρυφερά, αὐτὰ τὰ καστανά, τὰ ἀνθρωπίσια μάτια. Μιὰ μικρὴ ἀστραπὴ ἐλπίδας περνᾶ ἀπὸ τὴν καρδιά μου.

Ξαφνικά πιάνει μὲ τὸ δυνατὸ χέρι του τὸ σκυλὶ ἀπὸ τὸ σβέρκο, γυρίζει τὴ μούρη του πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τοῦ τραβᾶ τὴν πιστολιὰ ἀπὸ πολὺ κοντά, μέσα στ' αὐτί. "Ολα αὐτὰ ἔγιναν στὴ στιγμή. 'Ο Καπιτάνιος σωριάστηκε χωρὶς νὰ γαβγίξει καθόλου. "Έκανε νὰ σηκώσει μονάχα δυὸ φορὲς τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω, δπως σὰν ἥθελε νὰ χασμουρηθεῖ, κλώτσησε τὰ πίσω πόδια καὶ πέθανε γεμάτος ἀπορία.

"Ο πατέρας ξανασφάλισε τὸ πιστόλι, τῷβαλε πίσω στὴν τσέπη καὶ διάλεξε ἀπὸ τὸ πεζούλι μιὰ στενόμακρη μαρμαρόπετρα. "Έλυσε τὴν ἀλυσίδα ἀπὸ τὸ σκοῖνο κ' ἔδεσε τὴν πέτρα στὴν ἄκρη. Κατόπι, χωρὶς νὰ μὲ ἀναγυρέψει μὲ τὸ μάτι, φώναξε:

— "Ελα!

"Επιασε κεῖνος τὰ μπροστινὰ πόδια μαζὶ μὲ τὴ μαρμαρόπετρα, καὶ γὼ τὰ πισινά. "Εβαλα ὅλα μου τὰ δυνατὰ νὰ φανῶ ἄντρας στὰ χέρια καὶ στὴν ψυχή, καὶ μ' ὅλο ποὺ εἴμουνα ἔνα χεροδύναμο γιὰ τὴν ἡλικία μου ἀγόρι, δυσκολεύτηκα πολύ. 'Ανοίξαμε τὰ γόνατα, στεριώσαμε τὰ πόδια καὶ κουνήσαμε τὸ κουφάρι πάνω ἀπὸ τὸ βάραθρο, μία-δύο... Στὴν τρίτη ὁ πατέρας ἔκανε «χέϊ!» δπως σὰν ἔδινε τὰ ὄρντινα* στὸ καράβι. Τάμολήσαμε τότες κι ἀπομείναμε στὸν τόπο, ὡς ποὺ ἀκούσαμε ἀπὸ κάτου, βαθιά, τὴ χλαπαταγή* ποῦκανε τὸ κορμὶ χτυπώντας μέσα στὴ θάλασσα. Τότες, σὰ νάταν αὐτὸς ὁ κούφιος κρότος τὸ τέλος, κοιταχτήκαμε γρήγορα στὰ μάτια καὶ κινηθήκαμε ἀπὸ τὸν τόπο.

"Ο πατέρας ἔκαμε τὸ σταυρό του ἀργά-ἀργὰ καὶ ξακάθησε στὴν ἀρχαία πέτρα. "Έκαμε «Ὥχ», σὰ νάγινε ξα-

***ὄρντινο**: διαταγή, ἐντολή. **χλαπαταγή**: ὁ ἥχος ποὺ κάνει ἔνα σῶμα, ὅταν πέφτῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

φνικὰ πολὺ γέρος καὶ κουρασμένος. Ἐνιωσε ἐνοχλητικὸ τὸ μάτι μου ἀπάνω του, ἔσπρωξε πίσω τὸ κασκέτο του καὶ ἔβγαλε τὴν ταμπακέρα. Κατόπι μοῦ ἔανάριξε μιὰ βιαστικὴ ματιὰ καὶ μ' ἔστειλε πίσω. Κούνησε τὸ χέρι του νὰ φύγω κ' εἶπε:

— Ἀϊντε, τράβα σπίτι, κ' ἔρχομαι...

Ἡ φωνή του εἴτανε ἀδύνατη. Ἡθελε νὰ μείνει μόνος.

Γύρισα στὸ σπίτι φαρμακωμένος κι ἀμίλητος. Ἡ μητέρα καθότανε στὸ χαγιάτι, στὸ μικρὸ καναπέ, καὶ μόλις μὲ εἶδε πάτησε τὰ κλάματα, ἀσυγκράτητα. Τότες πήρανε κ' ἐμένα τ' ἀναφυλλητὰ καὶ μαζί μου ἔκλαιγε κι ὁ δεύτερος ἀδερφός.

Τὰ δυὸ μικρά, ποὺ δὲν μπορούσανε νὰ καταλάβουν ἀκόμα τὴν ὄρφανια ποὺ ἔπεσε ἔαφνικὰ μέσα στὸ σπίτι, εἴτανε μέσα στὴν αὐλή, Γιόμιζαν παστρικὸ νερό μὲ τὸ πράσινο ποτιστηράκι τοῦ Πετρῆ τὴ γαβάθα τοῦ σκυλιοῦ. Νάρθει νὰ πιεῖ νερὸ δὲ Καπιτάνιος μας.

(Τὸ γαλάζιο βιβλίο)

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΗΣ

Κ. Αθ. Ρωμαίου

Ο Κωνσταντῖνος Ρωμαῖος ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Κυνουρίαν τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἅσχολήθη μὲ τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τὸ 1945 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανε τὸ 1966.

 το πρωία χειμῶνος. Ἐφύσα βόρειος ὄρμητικὸς ἄνεμος καὶ τὸ ψῦχος ἥτο ἀνυπόφορον. "Αν καὶ ἐπλησίαζεν ἡ ἐνάτη, οἱ δρόμοι ἦσαν ἔρημοι. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔβλεπες κανένα διαβάτην. Τόσον ἥτο τὸ ψῦχος, ὡστε καὶ αὐτοὶ οἱ καστανάδες δὲν ἦσαν εἰς τὰς θέσεις των, εἰς τὰς γωνίας τῶν κεντρικῶν δρόμων καὶ εἰς τὰς παρόδους.

Ἐνῷ ἐβάδιζον κατάμονος, παρετήρησα εἰς τὴν γωνίαν παρόδου τὸν φίλον μου Καλόκαρδον. Περιτυλιγμένος εἰς τὸ ἐπανωφόριόν του, μὲ τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια*, ἐβάδιζεν ἐπάνω καὶ κάτω εἰς τὸ πεζοδρόμιον καὶ ἐκτύπα δυνατὰ τοὺς πόδας, διὰ νὰ θερμανθῇ. Ἐφαίνετο, ὅτι κάποιον ἀνέμενε καὶ ἀνυπομόνει, διότι δὲν ἥρχετο.

Τὸν ἐπλησίασα, τὸν ἔχαιρετησα καὶ τὸν ἡρώτησα τί τοῦ συνέβη.

Πρὶν μοῦ ἀπαντήσῃ, ἥκούσθη ἀπὸ πλαγίαν πάροδον διαυγής* καὶ κρυσταλλίνη φωνή:

— Ἐφημερίδες!

— Μιὰ στιγμή, μοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ μέρος, ὅπόθεν ἥκούσθη ἡ φωνή.

*θυλάκιον: τσέπη. διαυγής: καθαρός.

Είς μικρὸς ἐφημεριδοπώλης ἥρχετο τρέχων καὶ ἔτεινε πρὸς τὸν φίλον μου τρεῖς ἐφημερίδας. Ὅτο μικροῦ ἀναστήματος, μὲ τὴν κεφαλὴν χωμένην ὅλην εἰς τὸν σκοῦφον.

— Ἀργησες, τοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου.

— Ναί, ἀπήντησε. Μὲ συγχωρεῖτε, κ. Καλόκαρδε, ποὺ σᾶς ἔκαμα νὰ περιμένετε.

— Συμβαίνει τίποτε σοβαρόν;

— Ὁχι. Εἶχα νὰ κάμω βιαστικὸν θέλημα.

— Καλά, ἐξηκολούθησεν ὁ φίλος μου, εἴχα ἀνησυχήσει. Πάρε τὸ πεντακοσιόδραχμον καὶ αὔριον μοῦ δίδεις τὸ ὑπόλοιπον.

Καὶ τοῦ εἶπε τί ἔπρεπε νὰ ψωνίσῃ διὰ τὸ σπίτι του.

‘Ο μικρὸς ἀπήντησεν, ὅτι ἡμποροῦσε νὰ φέρῃ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸ γραφεῖον του μαζὶ μὲ τὰς ἀπογευματινὰς ἐφημερίδας καὶ ἔφυγε τρέχων καὶ φωνάζων:

— Ἐφημερίδες!

“Οταν μετ’ ὀλίγον ἐπαίρναμεν μαζὶ μὲ τὸν φίλον μου ἐν γάλα εἰς τὸ καφενεῖον, μοῦ ἔλυσε τὴν ἀπορίαν.

‘Ἐφημεριδοπώλην, μοῦ εἶπεν, ἥλλαξε πρὸ τριετίας. Ἡ ἀφορμὴ ἦτο αὐτή. Νὰ φαντασθῶ, λέγει, τὸν μικρόν, τὸν ὄποιον εἶδον — ἀφοῦ καὶ τώρα, ὅτε εἶναι δωδεκαετής, φαίνεται, ώς ἐννέα ἐτῶν — πῶς ἦτο τότε. Μιᾶς σπιθαμῆς ἀνθρωπάκος. Ἀκόμη ἦτο ἀνυπόδητος, τὸ ἐν σκέλος τοῦ πανταλονίου ἔφθανεν ἔως τὸ γόνυ καὶ τὸ ἄλλο ἔως τοὺς ἀστραγάλους καὶ τὸ σακάκι του ἦτο χιλιοτρυπημένον, σακάκι κάποιου μεγαλυτέρου του μὲ ἀνασκουμπωμένα τὰ μανίκια. Ὅτο καὶ τότε χειμὼν καὶ τὸ ψῦχος ἴσως πλέον διαπεραστικὸν καὶ ἀνυπόφορον. Ὁ ἄνεμος ἔφερε καὶ μικρὰς νιφάδας χιόνος, αἱ ὄποιαι, ὅταν ἐπιπτον εἰς ἀκάλυπτα μέρη, ἐτρύπων ώς βελόναι.

Τὴν ὥραν λοιπόν, ὅταν ὁ φίλος μου Καλόκαρδος ἔπαιρνε τὰς ἐφημερίδας του ἀπὸ τὸν τότε ἐφημεριδοπώλην, ἐπλησίασεν ὁ σπιθαμιαῖος αὐτὸς μικρὸς μὲ ἀφάνταστον θάρρος καὶ εἶπεν εἰς τὸν ἐφημεριδοπώλην:

— Κώστα, δῶσε μου ἐφημερίδες νὰ πουλήσω. Μὴ φοβᾶσαι. Εἶμαι τίμιος! "Ἄς εἶμαι μικρός.

"Ο Κώστας ἐδίστασε καὶ ὁ φίλος μου τοῦ ἔκανε νεῦμα νὰ δώσῃ εἰς τὸν μικρὸν ἐφημερίδας καὶ θὰ εἶναι αὐτὸς ὑπόλογος*.

"Ο Κώστας τὸν ἡρώτησε τὸ ὄνομά του καὶ ὁ μικρὸς τοῦ ἀπήντησε:

— Σπύρος Ψυχούλης.

Καὶ ὁ Κώστας τοῦ ἔδωσε ἔως εἴκοσι φύλλα ἀπὸ διαφόρους ἐφημερίδας.

"Ο μικρὸς Σπύρος τὰ ἡρπασε καὶ ἔτρεξε φωνάζων:

— Ἐφημερίδες!

"Ο φίλος μου Καλόκαρδος εἶπεν εἰς τὸν Κώσταν, τὸν ἐφημεριδοπώλην του, νὰ παρακολουθήσῃ τὸν μικρὸν καὶ νὰ μάθῃ τί τὰ ἥθελε τὰ χρήματα. Βέβαια ἐφαίνετο, ὅτι εἶχε μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα. Ἄλλὰ τόσον μικρὸς καὶ νὰ δείξῃ τόσον θάρρος! Τοῦτο ἦτο κάτι πολὺ περίεργον! Μήπως κανεὶς μεγάλος τὸν ἐξεμεταλλεύετο; Νὰ προσπαθήσῃ λοιπὸν νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ ὁ Κώστας τὴν ἄλλην ἡμέραν τοῦ εἶπεν:

— Ο μικρὸς Σπύρος Ψυχούλης ἐφάνη ἄξιος καὶ τίμιος.

"Ἐπώλησεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅσας καὶ ὁ Κώστας ἐφημερίδας. Μὲ τὰ κέρδη ἥγόρασεν ἐν καρβέλι καὶ ὀλίγον τυρί. Ἐφθασεν εἰς ἐν ὑπόγειον καὶ μόλις εἰσῆλθεν ἐφώναξεν:

ὑπόλογος: ὑπεύθυνος.

— Έφερα ψωμί! Πολὺ ψωμί! Καὶ τυρί!

Μία μικρὰ ἔτρεξε καὶ ὁ Σπῦρος τῆς ἔκοψε καὶ τῆς ἔδωσεν ἐν κομμάτι. Τὸ ἄλλο τὸ ἔδωσε εἰς τὴν μητέραν του. Μία ἀδυνατισμένη φωνὴ ἡκούσθη:

— Ποῦ τὸ ηὔρες;

“Ητο ἡ φωνὴ ἀνδρός, ὁ ὅποῖς ἔμενεν ἐξηπλωμένος εἰς μίαν κλίνην καὶ ἔτρεμεν. Ἐκρύωνε καὶ ἥτο ἀσθενής.

— Ἀλήθεια, παιδί μου, ποῦ τὸ ηὔρες; εἶπε καὶ ἡ μητέρα του. Ἐγὼ ἐφοβήθην, ποὺ ἔφυγες.

— Δὲν ἥθελα νὰ πεινῶ! Μήτε θὰ πεινάσω! εἶπεν ὁ Σπῦρος.

Καὶ τοὺς διηγήθη πῶς ἐκέρδισε τὸ ψωμὶ μὲ τὴν ἐργασίαν του.

Καὶ ὁ φίλος μου Καλόκαρδος, τελειώνων τὴν ἀφήγησίν του, προσέθεσε:

— Καὶ τώρα, νομίζω, θὰ παραδεχθῆς, ὅτι ἀξίζει ὁ μικρός μου ἥρως νὰ τὸν περιμένω καὶ νὰ τὸν περιβάλλω μὲ τόσην ἐμπιστοσύνην. “Εσωσε τὴν οἰκογένειάν του καὶ

έξακολουθεῖ νὰ τὴν τρέφῃ. Εἶναι ἀφάνταστος ἡ ἀντοχή του καὶ ἡ ἐπιμονή του νὰ κερδίσῃ τὴν ζωήν.

— Θὰ γίνη μεγάλος, εἶπα.

— Εἶναι, μοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου Καλόκαρδος. Εἶναι μεγάλος ἀπὸ τὴν στιγμήν, ποὺ ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν πρώτην νίκην.

— Ὁμολογῶ, δτι δὲν ἔχω ἀντίρρησιν, ἀπήντησα, χωρὶς νὰ κρύπτω τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸν μικρὸν ἥρωα.

Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

Διαλεχτῆς Ζευγώλη-Γλέζου

‘Η Διαλεχτή Ζευγώλη-Γλέζου ἐγεννήθη εἰς τὴν Νάξον τὸ 1907. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἶναι σύζυγος τοῦ διηγηματογράφου Πέτρου Γλέζου. Ἡσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν ἐνωρίς καὶ τὸ 1931 ἐξέδωσε τὴν πρώτην της συλλογὴν «Τραγούδια τῆς Μονάξιᾶς». Ἀλλαι συλλογαὶ της νεώτεραι εἶναι: «Ο κύκλος τῆς ἀγάπης» καὶ «Ο κύκλος τῶν πικρῶν ώρῶν». Ἡσχολήθη ἀκόμη μὲ τὴν συλλογὴν λαογραφικῶν στοιχείων.

*Καλὲ ἀδερφέ μου, ὡς πότε πιὰ
θᾶσαι στὴν πλάνα ξενιτιά,
τόσο μακριά μας;*

*“Ελα στὸ σπίτι, ὥ ἀδερφέ,
—καημὲ καὶ πόθε μας κρυφὲ—
στὴν ἀγκαλιά μας.*

*“Ελα στὸ σπίτι . . . Ἡ δόλια μάνα
ζεσπιέται στὴ βουβὴ καμπάνα
τοῦ γυρισμοῦ σου.*

*Κι ὅλο προσμένει σε ἀπὸ πέρα,
κι ὅλο ἀγκαλιάζει τὸν ἀγέρα
τ’ ἄνλου κορμιοῦ σου.*

Λυώνει ὁ πατέρας σὲ μιὰν ἄκρη
καὶ περιμένει ἔνα σου δάκρυ
—χαρᾶς δροσιά.

Ἄπ' ὅλους πιὸ ἀγαποῦσε ἐσένα,
Ἐλα, ἀδερφέ μου, ἀπὸ τὰ ζένα
στὸ σπίτι πιά.

Ἐλα . . . Ἡ γιαγιὰ—σβησμένο τζάκι—
ποὺ τῆς ταξίδεψες παιδάκι,
ὅλο ἀπαντέχει.

Δὲ θὰ σὲ δῆ, δὲ θὰ σ' ἀκούσῃ,
μὰ μὲ τὰ χάδια νὰ σὲ λούσῃ
λαχτάρα ποὺ ἔχει!

Τὰ κρύα της χέρια, ποὺ χλωμά,
σὰν πεθαμένα, κι ἀχαμνά,
—τί πιὰ θὰ νιώσουν;—
νὰ σ' ἀγκαλιάσουνε ποθοῦν
κ' ὕστερα μὲς στὸ χῶμα ἃς μποῦν
σιγὰ νὰ λυώσουν.

Κ' ἐγώ, ποὺ μ' ἄφησες παιδούλα,
ζέγνοιαστη, ἀγνὴ σκολιαροπούλα
μὲ τὸ βιβλίο
—θέ μου, πᾶς πέρασαν τὰ χρόνια,
διαβήκανε τὰ χελιδόνια,
καὶ νὰ τὸ κρύο!

*Σὰν παιᾶμε στὴν ἀντηλιά,
πῶς μοῦ τραβοῦσες τὰ μαλλιά
—τάχα μου ἀστεῖο!*

*Kai kathismenoi stà skamnácia
μ' àrchínaes tà paraamvthákia
stò þarù tò kryò.*

*Κι ὅταν τὰ χιόνια στὴν αὐλὴ
ψηλὰ ἀνεβαίνανε πολὺ¹
ὡς τὰ παραθύρια,
σκαρφαλωμένοι στὰ πρεβάζα
χιόνια ἐγιομίζαμε τὰ βάζα
καὶ τὰ ποτήρια.*

*Tὸ καλαμάρι σου ἔχω ἀκόμα,
καὶ τὸ μολύβι, καὶ τὴ γόμα . . .
Τὸ πρόγραμμά σου
βρίσκεται ἀκόμα ἐκεῖ στὸν τοῖχο.
Νὰ μὴ σου κόψω, ἀγάλια βήχω,
τὸ διάβασμά σου . . .*

*K' ἐγώ, ποὺ μ' ἄφησες παιδούλα,
ξέγνοιαστη, ἀγνὴ σκολιαροπούλα,
μάνα ἔχω γίνει . . .
Μὰ εἶναι τὰ μάτια τῆς καρδιᾶς μου
πρὸς σὲ ἀνοιχτά, κι ὁ ἔρωτάς μου
ἡ ἀδελφοσύνη.*

*"Ελα, ἀδερφέ, στὸ σπίτι πάλι
—πλατιὰ κι ὄλανοιχτ' εἶναι ἀγκάλη.
Τὸ μικρὸ πλοῖο,
τὸν καραγκιόζη, τ' ἀλογάκια
ἡ κόρη μου ἔχει, καὶ λογάκια
λέει γιὰ τὸ θεῖο.*

*Σὲ πλάνεψαν οἱ πολιτεῖες
ποὺ μοῦ ἔλεγες στὶς ἴστορίες
τὶς παιδικές σου; . . .
Γιατὶ ἔτσι ζεχασιάρης νᾶσαι;
Γιατὶ ἔπαψες νὰ μᾶς θυμᾶσαι;
Θαρθῆς ποτέ σου;*

*Σὲ πλάνεψαν καλοκυρὲς
στὶς πολιτεῖες τὶς μακρινές;
Νερὸ τῆς λήθης
μὴν ἥπιες κι ἀποξέχασές μας; . . .
Μοναχικέ, ἀκριβὲ βλαστέ μας,
ποῦ ἐλησμονήθης;*

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1954

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Δημοτικόν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μεταξὺ τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν (βλ. σελ. κ') παρὰ πολλὰ εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔχουν ώς θέμα τὸν θάνατον τοῦ Διγενῆ, προέρχονται δὲ ἀπὸ διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (Κρήτην, Θράκην, Κύπρον, Πόντον κλπ.). Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὁ Διγενῆς εἶναι ἑθνικὸς ἥρως καὶ ἔτσι ἡτο φυσικὸν καὶ τὰ κατορθώματά του νὰ φάλῃ καὶ τὸν θάνατόν του νὰ θρηνήσῃ. Εἰς ὅλα τὰ τραγούδια, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὸν θάνατόν του ὁ Διγενῆς παρουσιάζεται ἀκατάβλητος εἰς δύναμιν καὶ ὁ Χάρος μὲ δυσκολίαν καὶ πολλάκις μὲ ὑπουλον τρόπον κατορθώνει νὰ τοῦ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνθρωπίνην μοῖραν, τὸν θάνατον.

Δὲν ἡτο δυνατὸν ὁ λαὸς νὰ φαντασθῇ τὸν ἥρωά του, ὁ ὅποιος ἐνσαρκώνει ὅλα του τὰ ὄνειρα, ὅλας του τὰς ἐπιδιώξεις, νὰ πεθαίνῃ ἀδόξως γηρασμένος καὶ ἀποτραβηγμένος εἰς τὴν ἡσυχίαν του. Τὸν ἐφαντάσθη πλήρη ζωῆς καὶ δυνάμεως ὑπερανθρώπου νὰ τὰ «βάζῃ» ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Χάρον καὶ νὰ ἡττᾶται, διότι ὁ Χάρος ἐχρησιμοποίησεν ὑπουλον τρόπον (χωσιά), ὅπως εἰς τὸ κατωτέρω ποίημα, τὸ ὅποιον προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτην.

Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
 Βροντᾶ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
 κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ* πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,
 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀητὸ τσῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπῆλιο δὲν τὸν ἔχωρει,
 τὰ ὅρη ἐδιασκέλιζε*, βουνοῦ κορφὲς ἐπήδα,
 χαράκι'* ἀμαδολόγανε* καὶ ριζιμιὰ* ζεκούνειε.
 Στὸ βίτσιμά* πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
 στὸ γλάκιο* καὶ στὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.
 Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά*, μακρὰ τόνε βιγλίζει*,
 κι ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχή του πῆρε.

ἀνατριχιᾶ: ἀνατριχιάζει, φοβᾶται. **διασκελίζω:** περνῶ μὲ ἕνα βῆμα. **χαράκια:** μεγάλοι βράχοι. **ἀμαδολόγανε:** ἔπαιζε σὰν ἀμάδες (μικρὲς πέτρες). **ριζιμιά:** βράχοι ριζωμένοι βαθεὶὰ εἰς τὴν γῆν. **βίτσιμα:** κίνησις, τίναγμα. **γλάκιο:** τρέξιμο. **χωσιά:** ἐνέδρα. **βιγλίζω:** παραμονεύω.

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Δημοτικὸν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μία ἐκ τῶν πλέον γνωστῶν παραλογῶν (βλ. σελ. κ') εἶναι τὸ τραγούδι «τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας». Διηγεῖται πῶς ἐθυσιάσθη ἡ ὅμορφη σύνυος τοῦ πρωτομάστορα διὰ νὰ «στεριώσῃ» τὸ γεφύρι, ποὺ ἔγινε ἔτσι «στοιχειωμένο». Εἶναι γνωστὴ ἡ δοξασία ὅτι διὰ νὰ «στεριώσῃ» ἔνα κτίσμα πρέπει νὰ ταφῇ εἰς τὰ θεμέλια του ἵνα ζῶν. Αὐτὴν τὴν δοξασίαν φαίνεται ὅτι θυμίζει τὸ ποίημα αὐτό. Σχετικῶς μὲ τὴν δοξασίαν αὐτὴν ὑπάρχουν πολλοὶ μῦθοι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων κτισμάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος γίνεται τὸ «στοιχεῖο» τοῦ κτίσματος καὶ τὸ προφυλάσσει ἀπὸ κάθε κίνδυνον.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ σύνυος τοῦ πρωτομάστορα εἰς τὸ ποίημα αὐτὸν ἔχει παραλληλισθῆ μὲ τὴν Ἰφιγένειαν, ἡ ὁποία ἐθυσιάσθη καὶ αὐτὴ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς σκοποῦ (τοῦ ταξιδίου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τροίαν). Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἴστοριῶν ὑπάρχουν πράγματι πολλὰ ὅμοια στοιχεῖα. Ἰσως λοιπὸν τὸ ποίημα αὐτὸν νὰ ἔχῃ στοιχεῖα καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου μύθου.

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἔξηντα μαθητάδες*
γιοφύριν ἐθεμέλιωναν στῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι.

Ολημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμίζόταν.

Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες:
«Ἄλοιμονο στοὺς κόπους μας, κρῖμα στὶς δούλεψές μας,
ὅλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται».

Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χιλιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα:
«Ἄ δὲ στοιχειώσετε* ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει

μαθητάδες: οἱ βοηθοί. στοιχειώνω: θυσιάζω κάποιον εἰς τὰ θεμέλια ἐνὸς κτίσματος.

*καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὅμορφη γυναικα,
πόρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ*, καὶ πάρωρα* τὸ γιόμα*».*

Τ' ἄκουσ' οἱ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει. Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τὰηδόνι: Ἀργὰ ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα, ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι. Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κ' εἰπε: «Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἀλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα, γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι».*

Νά τηνε κι ἔξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτη.
Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του:
Ἄπο μακριὰ τοὺς χαρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει:
«Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος*;
—Τὸ δαχτυλίδι τόπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα*,
καὶ ποιός νὰ μπῆ καὶ ποιός νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νά βρη;
—Μάστορα, μήν πικραίνεσαι κι ἐγὼ νὰ πά' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά βρω».

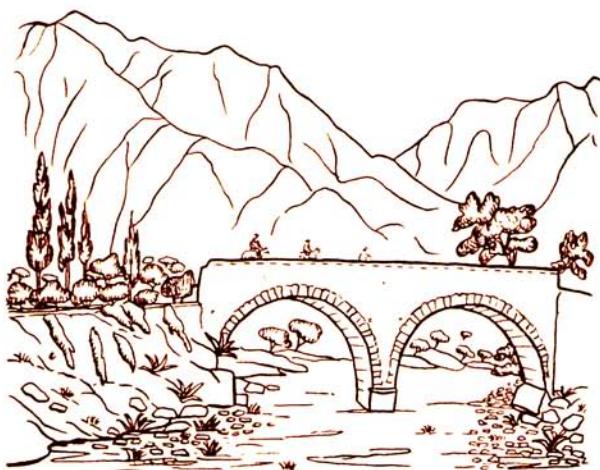
*Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέσ' ἐπῆγε,
«Τράβα, καλέ μ', τὸν ἄλυσο, τράβα τὴν ἄλυσίδα,
τὶ ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα* καὶ τίποτες δὲν ηῦρα».
"Ενας πιχάει* μὲ τὸ μυστρί, κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.*

ἀποταχύ: πρωῖ. **πάρωρα:** ἀγρά. γιόμα: μεσημέρι. **πέφτω τοῦ θανάτου:** στενοχωροῦμαι ὑπερβολικά. **βαργωμισμένος:** στενοχωρημένος. **καμάρα:** θόλος ἡμικυλινδρικός, τὸ τόξον τῆς γεφύρας. **ἀνάγειρα:** ζεσήκωσα, ἔψαξα.
πιχάω: ρίχνω λάσπη.

«΄Αλλοίμονο 'στὴ μοῖρα μας, κρῆμα 'στὸ ριζικό μας!
 Τρεῖς ἀδερφάδες ἥμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες*,
 ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κ' ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη*
 κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
 'Ως τρέμει τὸ καρυόφυλλο*, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι.
 κι ως πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.

—Κόρη τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
 πόχεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση».
 Κι αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δίνει:
 «΄Αν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
 κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
 τί ἔχω ἀδερφὸ 'ς τὴν ζενιτειά, μὴ λάχη καὶ περάση».

κακογραμμένος: ἄτυχος. **΄Αφράτης:** Εὐφράτης. **καρυόφυλλο:** τὸ φύλλον τῆς καρυδιᾶς.

Ο ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

(Παράδοσις)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Έκτὸς τοῦ ποιητικοῦ λόγου (δημοτικὰ τραγούδια) ὁ λαὸς ἔχρησι-
μοποίησε καὶ τὸν πεζὸν λόγον διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πίστιν του, τὰς ἰδέας
του καὶ τὴν φαντασίαν του.

Αἱ παραδόσεις, εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας πλάττει ὁ λαὸς
καὶ τὰς ὁποίας πιστεύει ως ἀληθεῖς. Αἱ διηγήσεις αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς
τόπους, εἰς παλαιὰς ἐποχάς, εἰς ώρισμένα πρόσωπα ἢ ὅντα φανταστικὰ ἢ
καὶ εἰς ώρισμένα φαινόμενα.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι αὐτό, τὸ ὁποῖον εἰς ἡμᾶς φαίνε-
ται ως μῦθος καὶ σχὶς ἀληθές, διὰ τὸν λαὸν δὲν εἶναι τόσον μυθικὸν καὶ ψεύ-
τικον, ἀλλὰ ἀληθές. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ λαὸς δίδει εἰς τὸν κόσμον ποὺ
τὸν περιβάλλει μίαν ἴδικήν του ἔρμηνείαν, πολλάκις συναρπαστικήν. Ἀρχὴ
τῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ, ὥπερ καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια,
ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς λαούς, εἶναι ἡ μυθοπλαστικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς,
ἡ ὁποία δύναται νὰ προσωποποιῇ τὴν φύσιν ποὺ περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον.
Ἐτσι ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη γίνονται ἀδελφοὶ ἢ σύζυγοι, τὰ δένδρα ἔχουν
ψυχήν, αἱ πηγαὶ ἀποκτοῦν τὰ «στοιχεία» τους, τὰς νεράϊδας, κ.λπ.

Τὰ θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ παραδόσεις, εἶναι πολλὰ
καὶ ποικίλα καὶ ἐκάστη παράδοσις δυνατὸν νὰ περικλείῃ πολλὰ καὶ διά-
φορα στοιχεῖα.

Ἐτσι ἔχομεν παραδόσεις ἀναφερομένας εἰς ἀρχαίας ἱστορίας (ὅπως
π.χ. εἶναι αὐτὴ τοῦ Μαραθωνοδρόμου), ἐνῷ ἐξ ἄλλου πολλὰ νέαι παραδό-
σεις εἶναι φανερὸν ὅτι προέρχονται ἐξ ἀρχαίων παραδόσεων ἢ ἀρχαί-
ων μύθων.

Μεγάλος ἀριθμὸς παραδόσεων ἔχει ως θέμα «τὴν Πόλη καὶ τὴν
Ἀγια-Σοφιά», αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πάντοτε βαθὺν πόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλαι ἀναφέρονται εἰς διαφόρους χώρας καὶ τόπους ἢ χαμένας πο-
λιτείας, εἰς βασιλεῖς, βασιλόποντα, βασιλοπούλας ἢ εἰς ἀνθρώπους μὲ ὑπερ-
φυσικὴν δύναμιν (γίγαντες, σαραντάπηχοι, ἀκρίται).

Τὰ ἀρχαῖα κτήρια καὶ μνημεῖα, οἱ ἀρχαῖοι θεοί καὶ ἥρωες ἀποτελοῦν ἐπίσης θέματα τῶν παραδόσεων.

’Ακόμη καὶ ὁ Χριστὸς καὶ διάφοροι "Αγιοι ἢ ἐκκλησίαι δὲν λείπουν ἀπὸ τὰς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ φύσις καὶ τὰ φαινόμενά της ἐκίνησαν πάντοτε τὴν φαντασίαν τοῦ ἀνθρώπου (ἰστορίαι διὰ τὸν οὐρανόν, τὰ ἄστρα, τὴν γῆν, τὸν καιρούς)· ἐπίσης τὰ φυτά, τὰ ζῶα - θηρία, δράκοντες, εὑρίσκονται συχνὰ εἰς τὰς παραδόσεις.

’Ιδιαιτέραν ἀγάπην ἔξ αλλου δεικνύει ὁ λαὸς διὰ τὰς ιστορίας ὅντων καὶ πλασμάτων ὑπερφυσικῶν, ὅπως εἶναι τὰ Στοιχεία, οἱ Καλικάντζαροι, οἱ Ἀνασκελάδες, αἱ Νεράϊδαι, αἱ Λάμαι, αἱ Στρίγγλαι, οἱ μάγοι καὶ αἱ μάγισσες, τὰ φαντάσματα, αἱ Μοῖραι καὶ ἡ Τύχη.

’Ακόμη ὑπάρχον πολλαὶ παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βρυκόλακας, τὸν νεκροὺς καὶ τὰς ψυχάς των, τὸν θάνατον, τὸν κάτω κόσμον καὶ τὸν Χάρον.

τὸν κάμπο τοῦ Μαραθῶνα ἔγινε μιὰ φορὰ μεγάλη μάχη. Τοῦρκοι* πολλοὶ μὲ ἄρμενα* πολλὰ ἥρθαν νὰ σκλαβώσουν τὴν χώρα καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Ἀθήνα. Δὲν ἐπῆγαν γραμμὴ στὴν Ἀθήνα, γιατὶ οἱ "Ελλήνες ἐφύλαγαν μὲ πολλὰ πλεούμενα καὶ τρικάταρτα τὸν Πειραιᾶ. Οἱ "Ελλήνες ἦσαν λίγοι ἐμπρὸς στὴν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ ἔχτροῦ. "Εσυνάχτηκαν ἀπ' ὅλα περίγυρα τὰ χωριά καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κ' ἔπιασαν πόλεμο φριχτό. "Αν τοὺς νικήσουμε, σοῦ λέγει, ἐδῶ, πάει, τοὺς σπάσαμε· δὲ θὰ ἴδουν τὴ στράτα νὰ φύγουν.

Ἐπολέμησαν ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἔως τὸ βράδυ. Ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ ἔχτροί, ἀλλὰ πλέον ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ "Ελλήνες. Τὸ αἷμα ἐπῆγε ποτάμι· ἔφτασεν

Τοῦρκοι: πρόκειται βεβαίως διὰ τοὺς Πέρσας. **ἄρμενα:** τὰ καράβια.

ἔως τὰ ριζά* τοῦ Βρανᾶ* καὶ ἔως τὸ Μαραθῶνα ἀντίκρυ.
 Ἐσυρεν ώς τὴ θάλασσα κ' ἔβαψε κατακόκκινα τὰ κύματα.
 Θρῆνος καὶ κακὸ ἔγινε. Τέλος ἐνίκησαν οἱ Ἑλληνες. Οἱ
 Τούρκοι ἔτρεξαν νὰ γλυτώσουν στὰ καράβια. Οἱ Ἑλλη-
 νες τοὺς ἐκυνήγησαν κ' ἐκεῖ τοὺς κατάσφαξαν· κανεὶς
 ἀπὸ τοὺς ἔχτρους δὲν ἐγύρισε πίσω.

Ἐτρεξαν τότε δύο νὰ φέρουν τὴν εἰδηση στὴν Ἀθή-
 να. Ὁ ἕνας ἔτρεξε καβαλάρης, ὁ ἄλλος πεζὸς κι ἀρμα-
 τωμένος. Ὁ καβαλάρης ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Χαλάντρι· ὁ πε-
 ζὸς ἔπιασε τὴ Σταμάτα*. Φτεροπόδαρος ἀνέβηκε τὸν Ἀ-
 φορεσμὸ* καὶ κατέβηκε στὸ χωριό. Καθὼς τὸν εἶδαν οἱ
 γυναῖκες ἔτρεξαν κοντά του· «Σταμάτα, τοῦ φώναξαν, στα-
 μάτα!» Ἡθελαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἀπόγινε ἡ μάχη.
 Ἐστάθηκε μιὰ στιγμὴ νὰ πάρῃ φύσημα, κ' ἔπειτα πάλι
 δρόμο. Τέλος φτάνει στὸ Ψυχικό*. ἐκεῖ ἐπῆγε νὰ ξεψυ-
 χήσῃ, πιάστηκε ἡ ἀναπνοή του, τὰ πόδια του ἔτρεμαν, τώ-
 ρα ἔλεγε νὰ πέσῃ. Ἀντριεύεται τότε καὶ παίρνει βαθὺ ἀνα-
 σασμό, καὶ μιὰ καὶ δυό, ἔφτασε τέλος στὴν Ἀθήνα. «Ἐ-
 νικήσαμε!» εἶπε, κ' ἔπεισε εὐτὺς κ' ἐξεψύχησε. Ὁ κα-
 βαλάρης ταχυδρόμος ἀκόμα δὲν ἐφάνηκε!

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ σταμάτησε ὁ πεζοδρόμος κ' ἐκεῖ ποὺ
 πῆρε ἀνάσα, ἄφησε τ' ὄνομα τοῦ καμώματός του. Τὸ πρῶ-
 το χωριὸ τ' ὠνόμασαν Σταμάτα, τὸ δεύτερο Ψυχικό.

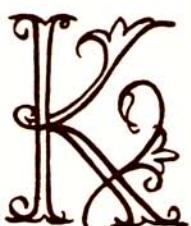
ριζά: οἱ πρόποδες. **Βρανᾶς:** τοποθεσία πλησίον τοῦ Μαραθῶνος· ὡνομάσθη
 ἔτσι ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν οἰκογένεια τῶν Βρανάδων. **Σταμάτα:** χωρίον τῆς
 Ἀττικῆς. **Ἀφορεσμὸς καὶ Ἀφορισμός:** μικρὸν βουνὸν πλησίον τοῦ Μαρα-
 θῶνος. **Ψυχικό:** προάστιον τῶν Ἀθηνῶν.

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Ίουλίας Δραγούμη

Η Ίουλία Δραγούμη είναι γνωστή ώς συγγραφεὺς παιδικῶν βιβλίων. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1858, ἔζησεν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς Ἀγγλίαν, τὸ 1882 ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπέθανεν τὸ 1937· ἔζησε κυρίως εἰς τὸν Πόρον. Ἐγραψε: «Ποριώτικες Ἰστορίες», «Τὰ τρία παιδιά», «Στὴν Κοζάνη», «Παραδόσεις καὶ παραμύθια», «Νὰ τὰ ποῦμε;». Μαζὶ μὲ τὴν Πηνελ. Δέλτα είναι αἱ δύο σπουδαιότεραι ἐκπρόσωποι τῆς σοβαρᾶς παιδικῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

οντὰ στὸ Μυστρᾶ σ' ἔνα ὁροπέδιο, ὅπου ἀπὸ κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη βρίσκονταν πρὸ μερικῶν χρόνων ἔνα ὑψηλὸ κυπαρίσσι, τὸ ὑψηλότερο κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

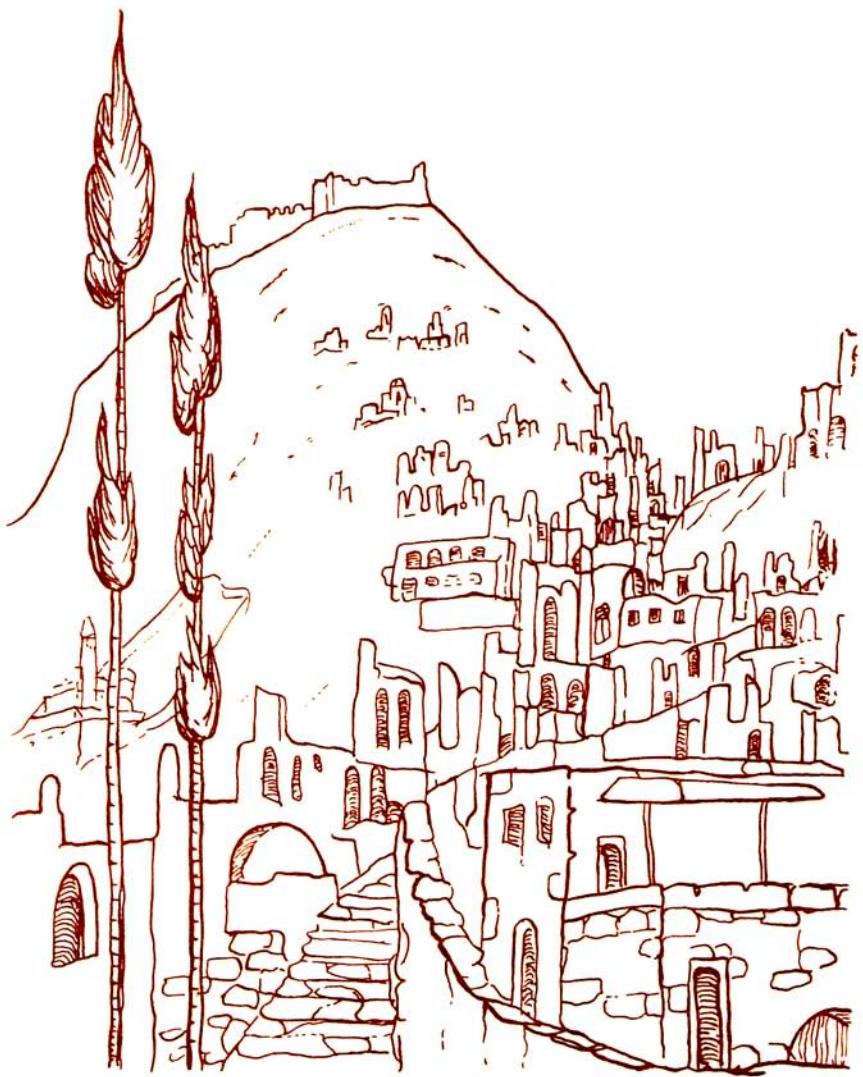
Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιος ἄναψε φωτιὰ ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφθῇ τὸ καημένο τὸ γέρικο τὸ δένδρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἀπάνω του, κι ἔπιασε φωτιὰ καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἐφυτεύθηκε πολὺ περίεργα.

“Οταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμα στὸν τόπο μας, ἔνας μεγάλος πασάς ἥλθε μιὰ μέρα, σ' αὐτὸ τὸ μέρος, νὰ πάρη τὸν ἀέρα του. Ἐδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ἔνα ἄρνι στὴ σούβλα καὶ κάθησε ἐκεῖ κι ἄρχισε νὰ τρώῃ.

Εἶχε μαζί του ἔνα νέο βοσκό, χριστιανό, ὁ ὅποῖος τὸν

ύπηρετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδὶ στέκονταν ἐκεῖ ἀπάνω καὶ
κοίταζε αὐτὴ τὴν ἔκτακτη θέα, τὶς πεδιάδες μὲ τὰ δένδρα,
τὰ τρεχούμενα νερά, καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστέναξε
βαθειά.

‘Ο πασάς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε.

— «Τί ἔχεις, Ἐλληνόπαιδο; Γιατί ἀναστενάζεις ἔτσι;».

— «Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω, Ἀφέντη».

— «Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά;»

— «Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίη ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὥραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά, καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικά μας μιὰ φορά, καὶ πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατεράδες σας μᾶς τὰ πήρατε!»

— «Ἐτσι τὸ ἥθελε ὁ Ἄλλαχ».

— «Μὰ ὅχι γιὰ πάντα», εἶπε τὸ Ἐλληνόπαιδο· «γιατὶ οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός ἐγὼ πάντα θρέφω τὴν πεποίθηση, ποὺ μὲ τὸν καιρό, πάλι, δικά μας θὰ εἶναι!»

‘Ο πασάς ωργίσθηκε.

— «Βρὲ ἀνόητε!» φώναξε· «τί κουταμάρες εἶν’ αὐτὲς ποὺ λέξ!» καὶ ἀρπάζοντας τὴ σούβλα ποὺ εἶχε ψηθῆ τ’ ἀρνί, καμένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ δῆλη του τὴ δύναμη στὴ γῆ.

— «Νά!» φώναξε· «Τὸ βλέπεις αὐτό; λοιπὸν ἂν αὐτὸ τὸ καμένο ἔηρόκλαδο βγάλη κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖ νὰ θρέφης τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοί σου θὰ ξαναπάρουν μιὰ μέρα αὐτὸ τὸν τόπο!».

Καὶ νά! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει κι ἐβλάστησε καὶ μεγάλωσε κι ἔγινε τὸ ψηλό κυπαρίσσι, ποὺ ἦταν ἐκεῖ γιὰ τόσα χρόνια ἐπάνω ἀπ’ τὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης. Κι αὐτὸ τὸ Ἐλληνόπουλο ἦταν ἔνας ἀπὸ κείνους ποὺ ἐπολέμησε γιὰ νὰ ξαναπάρῃ τὸν τόπο μας. Καὶ ὅταν ἦταν πάλι ἐλεύθερη Ἐλλάδα, ἔφερνε τὰ παιδιά του καὶ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του ἀπὸ κάτω ἀπ’ τὸ κυπαρίσσι καὶ τοὺς ἔλεγε πῶς ἐφύτρωσε.

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

’Ανδρ. Καρκαβίτσα

ἐ τὸ μπρίκι τοῦ καπετάν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα* ἐκείνη τὴν νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωή μου. Τί εἴχαμε φορτωμένο; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε; Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Πράγματα καὶ τὰ δυὸ ποὺ τὰ ἔκανα τὸ λιγότερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τὴν βραδυὰ ἔνοιωθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχή, ποὺ κιντύνευα νὰ λιγοθυμήσω. Δὲν ξέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θὲς ἡ γαληνεμένη θάλασσα, θὲς ὁ ξάστερος οὐρανός, θὲς τὸ τσουχτερὸ λιοπύρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρειὰ τὴν ψυχή, ἥβρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τὴ ζωή, ποὺ ἂν μὲ ἄρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στό νερό, «օχι!» δὲ θά λεγα.

‘Ο ἥλιος ἦταν ὥρα βασιλεμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, ποὺ συντρόφευαν τὸ βασίλεμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. ‘Ο Ἀποσπερίτης ἔλαμψε κρυσταλλόχιονο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἔνας κ’ ἔνας. Τὰ νερὰ κάτω πῆραν ἐκεῖνο τὸ λευκοσκότεινο χρῶμα, τὸ κρύο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῇ· ὁ Μπούλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. ‘Ο Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριάστηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη* νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κεῖνος.

‘Εγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὑπνο οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουβέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ

μισοκάναλα: εἰς τὴν μέσην τοῦ πελάγους. **ἀργάτης:** βαροῦλκον.

εἶχε τόση ἀνοστιά, ποὺ ἔσβησε σὰν φωτιά ἀναμμένη μὲ χλωρόξυλα. Πήγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κεῖνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσούδι του στὰ πόδια του καὶ βαριεστισμένος γρίνιασε, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

— "Αφησέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὅρεξή σου! Τότε βαριεστισμένος καὶ γὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα μπρούμυτα καταμεστὶς κ' ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μάτια μου." Ήθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνωμαι πώς ζῶ. Καὶ λίγο-λίγο σχεδὸν τὸ κατώρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνοιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγη καὶ νὰ χωνεύῃ μέσα στ' ἀναίστητα σανίδια τῆς κουβέρτας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι, δὲν ξέρω. Τί μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ κι ἀλλ μοῦ ἤρθε τίποτε, δὲ θυμοῦμαι. "Αξαφνα ὅμως ἄρχισα ν' ἀνατριχιάζω· σὰν κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρέθιζε τὰ νεῦρα μου, ὅπως ἡ ὑγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιά στὸ φλυάρισμα. Κ' εὐθὺς πορφυρὸ κῦμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πώς κοιλυμποῦσα στὰ αἴματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο αὐτόματα ξυπνᾶ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ήμέρας, καὶ γὼ ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τ' ἄνοιξα ἡ τὰ ἔκλεισα δὲ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνο πώς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψη ἦταν πώς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, ποὺ ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἡταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλά, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, ποὺ ἔβαφε μὲ ἀβρὸ φεγγοβόλημα ώς καὶ τὸ σωτρόπι* τῆς σκάφης* μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιὰ τίναζε τὴ λαμπάδα της ψηλὰ κ' ἔρριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμοὺς περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμα* καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη* της; Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

σωτρόπι: ἡ ἐσωτερικὴ καρένα πλοίου. **σκάφη:** καράβι μικρόν. **κάμα:** ἡ φλόγα. **ἀθάλη:** καπνιά.

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριᾶ κάποιο μενεξεδένιο σύγνεφο ἄπλωσε καὶ τύλιξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι* του. Καὶ παραπάνω τόξο ἀπλώθηκε λευκοκίτρινο κ' ἔχυσε μεσούρανα ποτάμια σκοτεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα καὶ γλαυκά, λὲς καὶ ἥθελε νὰ βάψῃ τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο, κινητὸ σὰν ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνοῦσε τὰ κρόσσια ἐμπρός, ἄπλωνε τὶς ἀραχνοῦφαντες δαντέλλες του καὶ πρόβαινε,

ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφροὺς καὶ γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ' ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα σκοτεινὰ ἢ πράσινα, χρυσορόδινα ἢ γλαυκὰ καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὀλοῦθε σὰν ἡλεκτρικοῦ προβολές χοντρὲς καὶ ἀδαπάνητες.

μαγνάδι: πέπλον.

΄Η θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνισμένα μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνισμένος ἥμουν ἐγώ. Δὲν ἦξερα τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ συλλογιστῶ. Έφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μποροῦσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν καθένα. Ή Γῆ βούλεται νὰ πεθάνη μέσα στὰ ροδοκύματα!...

΄Αξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθιὰ μεσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνῃ ἵσκιος πελώριος. Ή χοντρὴ κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἀγιονόρος. Τὰ δυό του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους κ' ἔβλεπαν περήφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωτσήσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας! Τὸν ἔβλεπα κ' εἶχα σύγκρυο στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέσῃ τὸ φριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ή Γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει κ' ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα* της! Οὔτε τραγούδια πλιό, οὔτε ταξίδια, οὔτε φιλιά!

΄Αλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ό ἵσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἄλματα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρεμος ὅγκος χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρυ μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ τὰ πλούσια μαλλιὰ γαλάζια χήτη* ἅπλωναν στὶς πλάκες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τὰ ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χείλη της τὰ κοραλλένια ἔχυναν γύρα κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κ' ἐσφιγγε τὸ κορμὶ ὄλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ πρόβαλλε στὸ ἀρι-

ξύλα: τὰ καράβια. χήτη: χαῖτη.

στερὸ τὴν ἀσπίδα κ' ἔπαιζε στὸ δεξὶ τὴ Μακεδονικὴ σάρισα*.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκειά,
ἡρεμη καὶ μαλακὴ ἄκουσα νὰ μοῦ λέη:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

‘Ο βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! ψιθύρισα μὲ περισσότερη
ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;
Δὲν ἥξερα τί ρώτημα ἦταν ἐκεῖνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ,
ὅταν ἡ φωνὴ ἔαναδευτέρωσε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Τώρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφτῶ. Τώρα
βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! οὕτε τὸ χῶμα του δὲ βρίσκεται
στὴ γῇ.

‘Ωιμέ! κακὸ ποὺ τό ’παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε
μεμιᾶς φοβερὸ σίχαμα. Κύκλωπας βγῆκε ἀπὸ τὸ κῦμα κ'
ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μισὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ με-
ταξόμαλλα σηκώθηκαν περαδῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ
κεντριὰ φαρμακερὰ κ' ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα.
Τὸ θωρακωτὸ στῆθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν
ἀμέσως, σὰ νὰ ἦταν ἡ Μονοβύζω* τοῦ παραμυθιοῦ. Τώρα
καλογνώρισα μὲ ποιόν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος
τῆς γῆς, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἡταν ἡ Γορ-
γόνα, τ' Ἀλέξαντρου ἡ ἀδερφή, ποὺ ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νε-
ρὸ καὶ γύριζε ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν
τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραστη κ' αἰώνια σὲ στε-
ριὰ καὶ θάλασσα. Καὶ μόνο γιὰ Κείνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε
ὁ Πόλος τὸ Σέλας* του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορ-
φύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα,
ἄλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἄκριτή

σάρισα: μακρὺ ἀκόντιον. **Μονοβύζω:** φανταστικὴ γυναικά μὲ ἔνα στῆθος.
σέλας: φωτεινὸν μετέωρον εἰς τοὺς πόλους.

μου ἀπόκριση μανιασμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἔνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι στὴν κουπαστή, ἐπαιξε ζερβόδεξα τὴν οὐρά της κ' ἔδειξε Ὁκεανὸ τὸ μαλακὸ Πόντο.

— "Οχι, Κυρά, ψέματα!... τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκείνη μὲ κοίταξε αύστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἄλεξαντρος;

— Ζῆ καὶ βασιλεύει ἀπάντησα εὐθύς. Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

"Ακουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰ νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνή μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας κ' ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινάτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ριδόφυλλα σκορπῶντας ἀπὸ τὰ χείλη της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὀλοπόρφυρον ἀέρα χύθηκε τραγούδι πολεμικό, λές καὶ γύριζε τώρα δὲ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσορόδινα καὶ τὰ γλαυκά, νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν Στέμμα* γιγάντιο. Ἡταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἡ μὴν ἥταν ἀπόκριση στὸ ρωτήμα τῆς ἀθάνατης; Ποιός ἔρει. Μὰ σιγά-σιγά οἱ ἀχτίνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λές κ' ἐπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

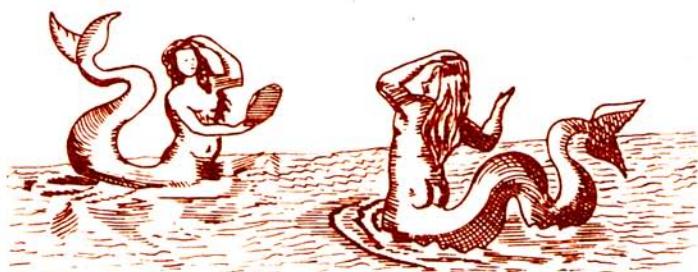
Τώρα οὕτε Στέμμα οὕτε Τόξο* φαινόταν πουθενά. Κάπου-κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιὰ καὶ κάτω

Στέμμα: δακτύλιος ποὺ περιβάλλει τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην. **τόξο:** τὸ οὐράνιον τόξον.

χρα· καὶ μέσα στὴν ψυχή μου θαμπή καὶ ξέθωρη ἡ πορφύ-
ρα τῆς πατρίδας μου.

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισο-
κάναλα ἐκείνη τὴν νύχτα.

(Λόγια τῆς πλώρης)

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΠΟΙΑΣ ΜΥΤΗΣ

Θ. Ποταμιάνου

Ο Θέμος Ποταμιάνος έγεννήθη το 1895 είς τὴν Κεφαλληνίαν και ἀπέθανε τὸ 1973 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ναυτικόν, ἐκ τοῦ δοποίου ἀπεστρατεύθη τὸ 1935. Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ 1923· ὅλα του τὰ βιβλία εἰναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν και τὴν ζωήν της, τὴν ὁποίαν περιγράφει μὲ τρόπον εὐχάριστον και θελκτικόν. Ἔγραψεν: «Ἐϋθυμες ἴστοριες», «Θαλασσινὲς σελίδες», «Ἐδῶ βυθὸς» κ.ἄ. Ἔγραψεν ἀκόμη και θεατρικὰ ἔργα.

λοι γνωρίζετε βέβαια τὴν ζαργάνα, τὸ ἀσημένιο ἀφρόψαρο μὲ τὴν πράσινη ράχη και μὲ τὴ μεγάλη μύτη. Ἀκοῦστε κι ἔνα παραμύθι ποὺ τὴν ἀφορᾶ: Μιὰ μέρα, ποὺ ὁ θεὸς τῆς θάλασσας ἥτανε στὰ κέφια του, μάζεψε γύρω του, ὅλα τὰ ψάρια και τὰ ρώτησε ἂν εἶχανε κανένα παράπονο.

— “Αν κανένας ἀπὸ σᾶς, τοὺς εἶπε, νομίζει πώς εἶναι ἀδικημένος σὲ τίποτα, νὰ βγῆ μπροστὰ και νὰ τὸ πῆ. Ἔγω θὰ διορθώσω ἀμέσως τὸ ἄδικο.

Τί ἥτανε νὰ τὸ πῆ αὐτό; “Ολα τὰ ψάρια βγήκανε στὴν... ἀναφορά, ὅλα βρεθήκανε ἀδικημένα κι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν — τότε τὰ ψάρια εἶχανε φωνὴ — και νὰ ζητοῦν τὸ δίκιο τους. ” Αλλο ἔλεγε πώς εἶναι ἀδικημένο στὸ σῶμα, πώς ἔχει σῶμα μικρὸ και ἀφύνατο, ἄλλο ἔλεγε πώς δὲν εἶχε ὅμορφο σουλούπι, ἄλλο ἔλεγε πώς δὲν ἔβρισκε

εῦκολα τροφή, καὶ τὰ ρέστα. "Ολοι ἥθελαν κάτι ν' ἀλλάξη ἀπὸ τὴν κατάσταση.

— Σύμφωνοι, εἶπε ὁ θεός. Μπῆτε στὴ γραμμὴ κι ἄς λέη ὁ καθένας τί ἀκριβῶς θέλει. Ἐγὼ θὰ σᾶς ίκανοποιήσω ὅλους.

Μπήκανε τὰ ψάρια στὴ γραμμὴ καὶ τὸ καθένα ὑπέβαλε τὸ αἴτημά του. Κι ὁ θεὸς τὰ ίκανοποιοῦσε ὅλα μοιράζοντας καινούργια χαρίσματα δεξιά-ἀριστερά. Ἄλλουνοῦ ἔδωκε μεγάλο ἀνάστημα, ἀλλουνοῦ μάτι δυνατό, ἀλλουνοῦ στόμα μεγάλο, ἀλλουνοῦ μεγάλη οὐρά, σύμφωνα μὲ δ, τι γύρευε ὁ καθένας. Σὲ λίγο ἐτελείωσε ἡ διανομὴ κι ὅλα τὰ ψάρια, μὲ καινούργια πιὰ ἐμφάνιση, σκόρπισαν εὔχαριστημένα. Εὔχαριστημένος κι ὁ θεός, σηκώθηκε ἀπὸ τὸν κοραλλένιο θρόνο του κι ἐτοιμάστηκε νὰ ἀποσυρθῇ στὸ ίδιαίτερο διαμέρισμά του. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ἐπρόβαλε λαχανιασμένη μπροστά του ἡ ζαργάνα καὶ τὸν σταμάτησε.

— Θεούλη μου, φώναξε, ἐμένα δὲν μοϋδωκες τίποτα.

— Καὶ ποῦ ἥσουν τόσην ὕρα; ρώτησε ὁ θεός.

— Ἡμουνα πίσω-πίσω. Δὲν μ' ἄφιναν οἱ ἄλλοι νὰ προχωρήσω.

— Ἀργὰ ἔρχεσαι, εἶπε ὁ θεός. Τώρα τὰ μοίρασα ὅλα.

Ἡ ζαργάνα ἄρχισε νὰ κλαίη γοερὰ καὶ νὰ θολώνη μὲ τὰ δάκρυά της τὸ νερό.

— Στάσου! στάσου! φώναξε ὁ θεός. Ἐσὺ πᾶς νὰ θολώσης ὅλη τὴ θάλασσα! Σταμάτα! Κάτι θὰ γίνη καὶ γιὰ σένα.

Σκέφθηκε λίγο ὁ θεὸς κι ἔπειτα πρόσθεσε:

— "Ολα τὰ δῶρα τὰ μοίρασα καὶ δὲν ἔχω τί νὰ σου δώσω. Μπορῶ ὅμως νὰ σου ἐπιτρέψω νὰ χρησιμοποιήσης ἔνα ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ μοίρασα στοὺς ἄλλους. Κάνε μιὰ

βόλτα, κοίταξε τὰ ἄλλα ψάρια καὶ διάλεξε τί σοῦ ἀρέσει
ἀπ' ὅ, τι ἔχουν ἐπάνω τους. Θὰ σοῦ δώσω ἀντίγραφο.

Παίρνει δρόμο ἡ ζαργάνα καὶ σὲ λίγο ξαναγυρίζει.

— Βρῆκα! εἶπε στὸ θεό. Θέλω νὰ μοῦ δώσης μιὰ μύτη,
ποὺ νὰ μοιάζῃ σὰν τὴ μύτη τοῦ ξιφία. Αὐτὸ τὸ μοντέλο
μοῦ ἀρέσει!

— Καλέ, τί πηγες καὶ διάλεξες!... εἶπε ὁ θεός, μ'
ἔνα μορφασμό.

— Αὐτὸ μοῦ ἀρέσει! ἐπέμενε ἡ ζαργάνα.

— Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου! εἶπε ὁ θεός.

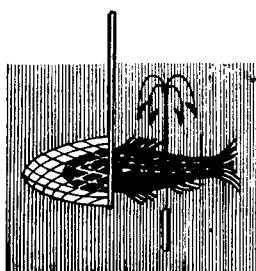
Καὶ ἀμέσως τῆς ἐκόλλησε μιὰ πελώρια μύτη, λίγο
πιὸ μικρὴ ἀπὸ τὸ μπόϊ της. Ἀπὸ τότε ἡ ζαργάνα γυρίζει
περήφανη στὴ θάλασσα καὶ παριστάνει τὸν ξιφία. Κανένα
ψάρι δὲν ἔχει τὴ μύτη της.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ παραμύθι καὶ ἀρχίζει μιὰ ἄλλη
ἱστορία, ποὺ συνεχίζεται ἀκόμα. Ἡ μεγάλη μύτη τῆς ζαρ-
γάνας δὲν τῆς βγῆκε σὲ καλό. Τὰ μικρὰ ψάρια ἀντὶ νὰ τὴν
φοιβοῦνται, ἀρχισαν νὰ τὴν κοροϊδεύουν. Ὁταν τὴν ἔβλε-
παν νὰ ζυγώνη, ἀρχιζαν τὶς φωνές:

— Ω! Ἡ μυταροῦ! ἡ μυταροῦ!

“Οσο γιὰ τὰ ψάρια τὰ μεγάλα, αὐτὰ διακρίνουνε τὴ
ζαργάνα ἀπὸ μακριά, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μύτης της,
καὶ τὴ στρώνουνε στὸ κυνῆγι. Ἔντρομη τότε ἡ ζαργάνα
ζητᾶ νὰ τρυπώσῃ πουθενά, μὰ ἡ μύτη της τὴν ἐμποδίζει.
Κι’ ἔτσι ἀναγκάζεται νὰ πλέη πάντα στὸν ἀφρό.

Γενικά μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ἡ μύτη στὴ ζαργάνα εἶναι ἔνα αἰώνιο βάσανο κι ἔνα αἰώνιο ἐμπόδιο. Τί τὴν ἥθελε; Κακὸ τῆς κάνει, καλὸ δὲν τῆς κάνει. Κι ὅμως δὲν εἶναι μετανοιωμένη. "Ἄς πηγάζουν ἀπὸ τὴ μύτη αὐτὴ ὄλες οἱ δυσκολίες, ὄλες οἱ κακοτυχίες, ὄλες οἱ ἀναποδιές. Ἡ ζαργάνα δὲν τὴν ἀλλάζει μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου.

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΔΑΙΔΑΛΟΣ ΚΑΙ ΙΚΑΡΟΣ

Ανδρ. Καρκαβίτσα

ταν στήν Ἀθήνα, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἔνας ξακουσμένος τεχνίτης ποὺ τὸν ἔλεγαν Δαιδαλο. "Ο, τι καὶ ἂν βάλη ὁ νοῦς σας, μποροῦσε νὰ τὸ φτιάσῃ. Μὲ τόση τέχνη σκάλιζε τὰ ἀγάλματα, ποὺ οἱ ἄνθρωποι, ἅμα τὸν ἔβλεπαν, θαρροῦσαν πώς εἶναι ἔτοιμα νὰ κουνηθοῦν καὶ νὰ μιλήσουν.

Κάποτε δὲ Δαιδαλος πῆγε στὴν Κρήτη, ποὺ βασίλευε δὲ Μίνως. Μὲ μεγάλη χαρὰ δέχτηκε ὁ βασιλιάς τὸν περίφημο τεχνίτη καὶ τοῦ ἔδωσε παραγγελία νὰ φτιάσῃ τὸ φοβερὸ Λαβύρινθο.

"Οταν τελείωσε τὸ Λαβύρινθο κι ἄλλα πολλὰ μεγάλα ἔργα, θέλησε δὲ Δαιδαλος νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του.

"Ο Μίνως ὅμως τὸν κάλεσε στὸ παλάτι καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐμαθα, Δαιδαλε, πώς θέλεις νὰ φύγης. Νὰ τὸ βγάλης ἀπὸ τὸ νοῦ σου· ποτὲ δὲ θὰ σοῦ δώσω τὴν ἄδεια. Πρόσταξα σὲ ὅλους τοὺς καραβοκύρηδες νὰ μὴ σὲ πάρη κανένας στὸ καράβι του! Τ' ἀκοῦς;».

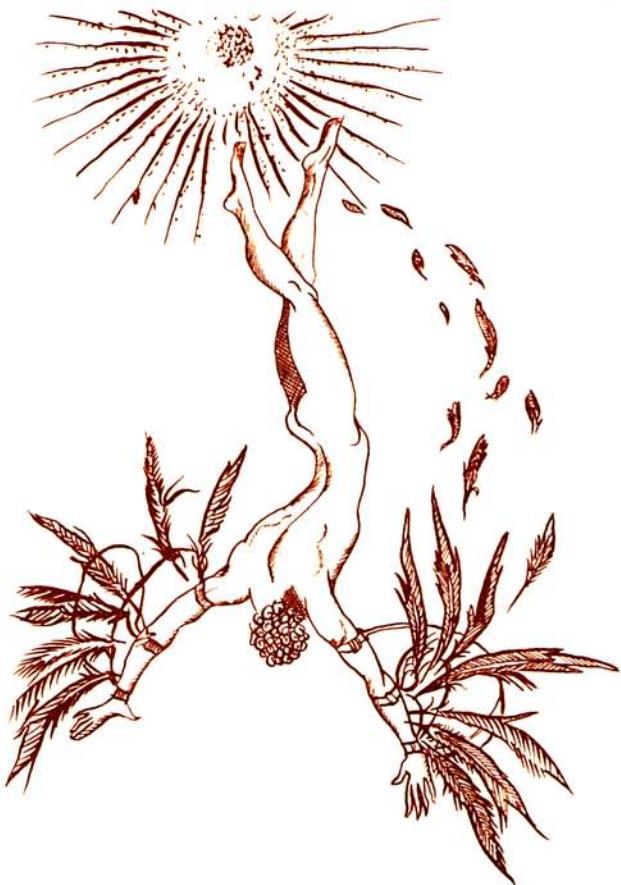
"Ο Δαιδαλος δὲν ἔδωσε ἀπόκριση στὰ λόγια αὐτά, μόνο χαιρέτησε κι ἔφυγε ἀπὸ τὸ παλάτι.

"Απὸ ἐκείνη τὴν στιγμὴ τίποτ' ἄλλο δὲν εἶχε στὸ νοῦ του παρὰ πῶς νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ συλλογιζόταν, χτύπησε χαρούμενος τὰ χέρια του καὶ φώναξε:

«Ἄς κρατήσῃ γιὰ τοὺς ἄνθρωπους του τὶς προσταγές του ὁ βασιλιάς! Εμένα δὲν μπορεῖ νὰ μ' ἐμποδίσῃ, θὰ πετάξω ψηλὰ σὰν τὸ πουλί!»

Κάθισε τότε κι ἔφτιασε ἀπὸ ἀετοῦ φτερὰ δυὸ μεγάλες φτεροῦγες καὶ τὶς κόλλησε μὲ κερί. "Υστερα ἔφτιασε ἄλλες δυὸ πιὸ μικρότερες, γιὰ τὸ παιδί του τὸν Ἰκαρό.

Τὶς ἔδεσε ὕστερα στὶς πλάτες του, καὶ, ἄμα τὶς κουνοῦσε μὲ τὰ χέρια του, στεκόταν στὸν ἄέρα. Ἀφοῦ γυμνάστηκε κάμποσο καιρὸ καὶ γύμνασε καὶ τὸν Ἰκαρό, ἀποφάσισε νὰ φύγουν.

‘Αλλὰ πρὶν ξεκινήσουν εἶπε στὸ παιδί του:
«Πρόσεχε, Ἰκαρέ μου, νὰ πετᾶς πάντα κοντά μου.

Μὴν ἀνεβαίνεις πολὺ ψηλά, γιατὶ ὁ ἥλιος θὰ λυώσῃ τὸ κερί, καὶ τὰ φτερὰ θὰ σοῦ πέσουν· δὲ θὰ μπορῆς πιὰ νὰ σταθῆς στὸν ἄέρα. Θὰ πέσης καὶ θὰ σκοτωθῆς. Μὰ οὕτε καὶ πολύ χαμηλὰ νὰ κατεβαίνης, γιατὶ μπορεῖ νὰ βραχοῦν στὴ θάλασσα καὶ νὰ βαρύνουν· καὶ τότε πάλι δὲ θὰ μπορῆς νὰ τὶς κυβερνᾶς».

‘Αγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν πατέρας καὶ γιός. ‘Επειτα τίναξαν τὶς φτεροῦγες τους καὶ πέταξαν ψηλά. Μπροστὰ πήγαινε ὁ Δαιδαλος, ἀπὸ πίσω ὁ Ἰκαρος.

Σὲ λίγο ἄφησαν πίσω τους τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης καὶ ταξίδευαν ἀπάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη θάλασσα.

Οἱ ναῦτες τῶν καραβιῶν ποὺ ἀρμένιζαν, ἄφησαν τὴ δουλειά τους· οἱ ψαράδες παράτησαν τὰ δίχτυα τους, κι οἱ ζευγολάτες ἔρριξαν χάμω τὴ βουκέντρα καὶ σταμάτησαν τὸ ἀλέτρι. ‘Ως καὶ οἱ τσοπάνηδες ἄφησαν τὴ φλογέρα τους. ‘Ολοι μὲ τὰ κεφάλια σηκωμένα κατὰ τὸν οὐρανὸν καὶ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, κοίταζαν τὰ δυὸ παράξενα πουλιὰ ποὺ ἔσκιζαν τὸν ἀέρα.

‘Ο Ἰκαρος στὴν ἀρχὴ πετοῦσε καθὼς τοῦ εἶχε πεῖ ὁ πατέρας του. Μὰ ὑστερα συλλογίστηκε πώς δὲν θὰ ἥταν ἄσχημα ν’ ἀνεβῇ πιὸ ψηλά, γιὰ ν’ ἀγναντέψῃ πιὸ καλύτερα κάτω. ‘Εδωσε μιὰ καὶ ἀρχισε ν’ ἀνεβαίνη πιὸ ψηλά.

Μὰ γρήγορα ἔγινε ἐκεῖνο ποὺ φοβόταν ὁ πατέρας του.

‘Ο ἥλιος ἔλυσε τὸ κερὶ καὶ τὰ φτερὰ ἔσκόλλησαν καὶ σκορπίστηκαν στὸν ἄέρα. ‘Ο Ἰκαρος ἀρχισε νὰ πέφτη γρήγορα σὰν πέτρα.

«Πατέρα μου!... πατέρα μου!...», φώναξε σπαραχτικά.

Μὰ ὄσο νὰ γυρίσῃ ὁ Δαιδαλος νὰ ἴδῃ, ὁ Ἰκαρος εἶχε πέσει στὴ θάλασσα καὶ τὸ κῦμα τὸν κατάπιε.

«Παιδί μου!... Ἰκαρε, παιδί μου!...», φώναξε θρη-

νώντας ό δυστυχισμένος πατέρας.

Ἐκεῖ ποὺ ἔψαχνε πετώντας ἀπάνω ἀπὸ τὴν θάλασσα,
εἶδε σκορπισμένα τὰ φτερά καὶ κατάλαβε πώς πνίγηκε ὁ
γιός του.

Κατέβηκε τότε στὸ πιὸ κοντινὸν νησί, καὶ περίμενε
κλαίοντας καὶ παρακαλώντας τοὺς θεούς. Τέλος ἔνα μεγά-
λο δελφίνι ἦρθε κι ἔβγαλε στὴν ἀμμουδιὰ νεκρὸ τὸ παι-
δί του.

Ἐκεῖ ἔθαψε μὲν κλάματα καὶ μοιρολόγια ὁ Δαιδαλος
τὸν Ἰκαρο, κι ἀπὸ τότε τὸ νησὶ τὸ λένε Ἰκαρία. Ἡ γύρω
θάλασσα εἶναι τὸ Ἰκάριο πέλαγος.

ΜΕ ΤΟ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟ

Ανδρ. Καρκαβίτσα

ό χωριό μου είναι χτισμένο σε μιὰ πλαγιά. Άπο κεῖ περνᾶ ὁ δημόσιος δρόμος, ποὺ πηγαίνει ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα στὴ Γραβιά.

Μιὰ μέρα στὸ χωριουδάκι μας ἀκούστηκε μιὰ μεγάλη εἰδηση. Στὸν κάμπο τὸ μεγάλο ἥρθαν χιλιάδες ἐργάτες νὰ κάμουν τὴ γραμμὴ γιὰ τὸ σιδηρόδρομο. Θὰ προχωρήσῃ, ἔλεγαν, στὴ Λάρισα, κι ἀπὸ κεῖ, ἀν δεχόταν ἡ Τουρκία — ἡ Μακεδονία ἦταν ἀκόμη σκλάβα — θὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ σιδηρόδρομο τῆς Εὐρώπης.

«Καὶ πῶς θὰ περάσῃ τὶς Καταβόθρες*, γιὰ νὰ κατεβῇ στὸν κάμπο τῆς Λαμίας;» ρώτησε κάποιος.

— «Θὰ τὸ τρυπήσουν τὸ βουνό, ἐξήγησε ἄλλος, καὶ ὁ σιδηρόδρομος θὰ περνάῃ ἀπὸ μέσα».

— «Πάει, χάλασε ἡ πλάση!» εἶπε ὁ νουνός μου. «Ἀν μποροῦσα δὲ θὰ τοὺς ἄφηνα· ποτὲ δὲ θὰ τοὺς ἄφηνα».

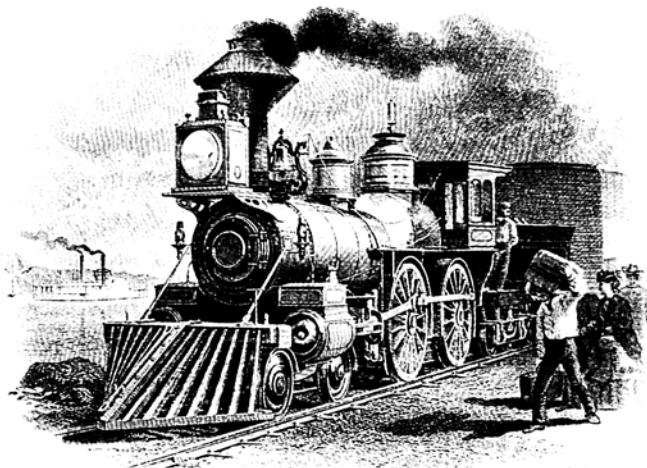
— «Γιατί, γεροπατέρα», τὸν ἐρώτησε ἔνα παλληκάρι χαμογελώντας.

— «Γιατί, λέει; Γιατί... αὐτὰ είναι τοῦ σατανᾶ δουλειές. Θὰ τρυπήσουν τὸ βουνό, λέει! Ἄμ ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὸ βάλῃ ἐκεῖ τὸ βουνὸ κάτι ἥξερε... Ἀλίμονο! Ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι ν' ἀλλάξουνε τὸν κόσμο...».

Ο μακαρίτης ὁ νουνός μου, ὁ Νάσος ὁ Πουρνάρας, πίστευε ὅλα τὰ παράξενα. Πὼς τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας τοῦ φέρνει καλὴ τύχη· πὼς μπορεῖ νὰ πετύχῃ μὲ τὸ σιδερόχορτο* ν' ἀνοίξῃ σιδερόπορτες καὶ νὰ βρῇ κρυμ-

Καταβόθρες: ὀνομασία τοῦ ὅρους Οίτη. *σιδερόχορτο:* φυτὸν ποὺ κατὰ τὸν λαὸν ἔχει μαγικὰς ἴδιότητας.

μένους θησαυρούς· πίστευε τις νεράιδες καὶ τὸ μάτιασμα· μὰ τὸν τηλέγραφο καὶ τὸ σιδηρόδρομο, τὰ νόμιζε ἔργα τοῦ σατανᾶ, ποὺ ἥθελαν νὰ χαλάσουν τὸν ὅμορφο κόσμο τοῦ Θεοῦ...

Σὲ λίγα χρόνια μάθαμε πὼς στρώθηκε ὁ σιδηρόδρομος, τρυπήθηκε τὸ βουνὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι ταξιδεύουν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα στὴ Λάρισα. Ὁ νουνός μου δὲν ἥθελε οὕτε νὰ βγῆ κατὰ τὸν κάμπο τὸ μεγάλο. Κάθε χρόνο πήγαινε νὰ ἐξομολογηθῇ σ' ἓνα μοναστηράκι ποὺ εἶναι στὴν πλαγιὰ τῆς Οἰτης, ἀντίκρυ στὸν κάμπο τῆς Λαμίας. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔμαθε πὼς ὁ σατανᾶς τελείωσε τὸ ἔργο του, ἄλλαξε δρόμο. Δὲν ἥθελε νὰ δῆ τὸ σιδηρόδρομο.

Μιὰ χρονιὰ θέλησε νὰ μὲ πάρη καὶ μένα στὸ μοναστήρι.

«Ἀπὸ κεῖ ποὺ πᾶς, τοῦ εἶπε ὁ πατέρας μου, εἶναι πολὺ μακριά. Νὰ βγῆτε στὸ σταθμὸ καὶ νὰ μπῆτε στὸ σιδηρόδρομο. Βγαίνετε στὸ Λιανοκλάδι, κι ἀπὸ κεῖ εἶναι κοντὰ

τὸ μοναστήρι».

— «Ολα κι ὅλα, κουμπάρε· αὐτὸ μόνο δὲ γίνεται..».

— «Τότε πηγαίνετε ἀπὸ τὸ συντομώτερο δρόμο. "Αν τύχη νὰ περνᾶ ἡ ἀμαξοστοιχία θὰ τὴ δῆτε ἀπὸ ψηλά· δὲν πιστεύω νὰ πᾶς στὴν κόλαση ποὺ θὰ τὴ δῆς».

— «"Ἄς εἶναι» παραδέχτηκε ὁ νουνός. «Ξέρω τί θὰ κάμω».

Ἐτσι ξεκινήσαμε. Πηγαίναμε πάντα στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ κι ὁ νουνός δὲν ἦθελε νὰ κατεβοῦμε στὸν κάμπο, πού, ὅπως ἔλεγε ὁ κόσμος, πηγαινοερχόταν ὁ σιδηρόδρομος. Ἐξαφνα βλέπομε νὰ προβάλλῃ μέσ' ἀπὸ τὴ γῆ καπνός, καὶ σὲ λίγο ἔνα παράξενο πρᾶμα νὰ σέρνη κάτι κουτιὰ πίσω του. Φαινόταν σὰν ἔνα μεγάλο φίδι, ποὺ κατέβαινε μὲ δρμὴ στὸν κάμπο, νὰ καταπιῇ ὅ,τι κι ἀν ἔβρισκε μπροστά του.

«Χριστὸς καὶ Παναγιά!» φώναξε ὁ νουνός μου. «Νά ὁ διάβολος! . . . Τρέξε παιδί μου!». Κι ώσπου ν' ἀνοιγοκλείσω τὰ μάτια μου, βρέθηκε στὴν πίσω ράχη.

Ἐγὼ κάθισα νὰ δῶ τί θὰ γίνη. Σὲ λίγο ἄκουσα σφυριγματιὲς καὶ εἶδα τὸ παράξενο φίδι νὰ σταματήσῃ κοντὰ σ' ἔνα σπιτάκι.

Εἶδα νὰ βγαίνουν ἄνθρωποι, νὰ μπαίνουν ἄλλοι, κι ὕστερα, ἀφοῦ ἔβγαλε κάμποσες τουλοῦπες καπνὸ καὶ σφύριξε, πῆρε πάλι τὸν κάμπο, ώσπου χάθηκε.

Ἐτρεξα γιὰ τὸ νουνό μου. Τὸν ἥβρα νὰ κάθεται κοντὰ σὲ μιὰ βρυσούλα συλλογισμένος.

— «Τί ἔγινες, παιδί μου;» μὲ ρώτησε. Τοῦ εἶπα ὅ,τι εἶδα.

— «'Εμένα, παιδί μου, εἶπε, μοῦ κόπηκαν τὰ πόδια· δὲν μπορῶ νὰ προχωρήσω. Δὲν εἶναι πράματα αὐτά· πάει, χάλασε ὁ κόσμος! "Ελα νὰ κατεβοῦμε στὴ Γραβιά. Θὰ μείνωμε σὲ κάποιον κουμπάρο μου. Αὔριο βλέπομε».

Τὸ βράδυ κάτι εἶπε μυστικὰ μὲ τὸν κουμπάρο του.
«Λέξ, κουμπάρε, νὰ τ' ἀποφασίσω: Τὸ κρῆμα στὸ λαι-
μό σου».

— «Τὸ παίρνω, κουμπάρε», τοῦ εἶπε.

“Υστερα ἀπὸ τὸ φαγὶ μᾶς ἔβαλαν σὲ μιὰ κάμαρα νὰ
κοιμηθοῦμε. Εἶχε περάσει πολλὴ ὥρα κι ὡστόσο δὲ μ' ἔ-
παιρνε ὑπνος, θέλεις ἀπὸ τὴν ταραχή μου, θέλεις ποὺ κοι-
μόμουν πρώτη φορὰ σὲ ξένο σπίτι.

Νόμιζα πὼς ὁ νουνός μου κοιμόταν βαθιά. Ἐξαφνα ἄ-
κουσα:

— «Κοιμήθηκες, παιδί μου;».

— «Όχι, νουνέ».

— «Ἐμένα δὲ μὲ ἀφήνει ἥσυχον ὁ σατανάς».

— «Τί ἔχεις, νουνέ?».

— «Μὰ δὲ θὰ τοῦ περάσῃ· ὅχι, δὲ θὰ τοῦ περάσῃ! Ξέ-
ρω ἐγὼ τί θὰ κάμω».

— «Σὲ πονεῖ τίποτα, νουνέ?».

— «Σὲ καλό σου! μὲ πονεῖ!... Τί νὰ μὲ πονῇ; Τί λές
κι ἐσύ, δοκιμάζομε τώρα ποὺ εἴμαστε κοντά?».

Δὲν κατάλαβα τί ἥθελε νὰ πῇ. «Παραμιλεῖ, ὁ καημέ-
νος ὁ νουνός» συλλογίστηκα.

— «Καὶ τί θὰ πάθωμε στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς;»
ἐξακολούθησε. «Ἀφοῦ τὸ κάνουν τόσοι ἄλλοι, γιατὶ ὅχι
κι ἐμεῖς;... Ἔ, καὶ τί θὰ λένε στὸ χωριό μου, ἅμα μάθουν
πὼς ταξίδεψα μὲ τὸ σιδηρόδρομο!...».

Ξυπνήσαμε πρωὶ καὶ πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ἀνά-
ψαμε κεριὰ καὶ προσευχήκαμε.

«Συχώρα με, Θεέ μου!» εἶπε ὁ νουνός καὶ βγήκαμε καὶ
πήραμε τὸ δρόμο κατὰ τὸν Μπράλο, ποὺ ἦταν ὁ σταθμός.
“Οταν φτάσαμε, ὁ νουνός ἔπιασε κουβέντα μὲ τὸ σταθμάρ-
χη.

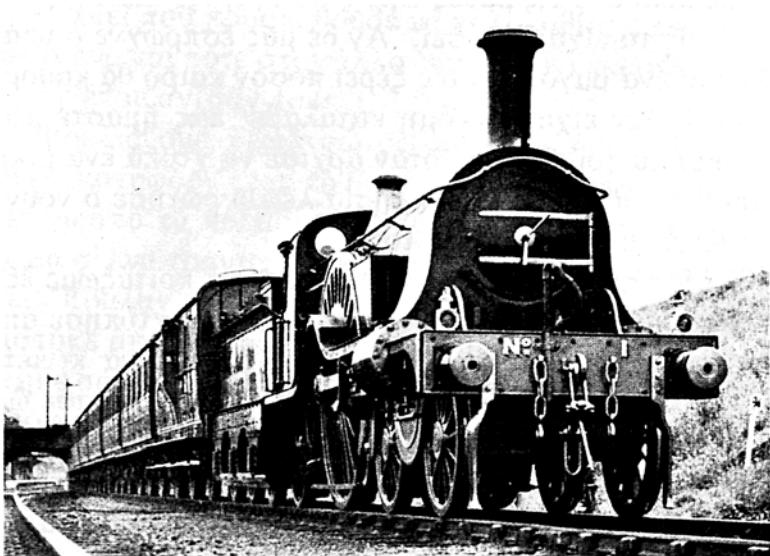
— «Γιὰ νὰ πάω στὸ μοναστήρι, ποῦ θὰ σταματήσωμε;».

— «Στὸ Λιανοκλάδι».

— «Κοντὰ εἶναι» εἶπε ὁ νουνός. «Καὶ δὲ θὰ κοστίσῃ πολύ, ἔ;.. Μιὰ δυὸ δεκάρες;».

‘Ο σταθμάρχης γέλασε. «Βάλε ἀκόμη» εἶπε.

— «Πενήντα λεπτά;».

— «Ἀκόμη».

— «Ἀκόμη;... Πᾶμε» μοῦ λέει. «Νὰ πέσῃ κανεὶς σὲ ἄμαρτία καὶ νὰ πληρώσῃ ἀπάνω ἀπὸ πενήντα εἶναι πολύ!». Σὲ λίγο πρόσθεσε:

«Μὴ θὰ κουραστῇ ὁ σιδηρόδρομός σας, ποὺ θὰ πάρη δυὸ ἀνθρώπους παραπάνω; Ἰσα οἱ μεγάλοι, ἵσα κι ἐμεῖς, φτωχοὶ ἄνθρωποι, νὰ πληρώσωμε!».

‘Ωστόσο πλήρωσε καὶ μᾶς ἔδωσαν δυὸ χαρτονάκια. Διάβασα: «Μπράλος-Λιανοκλάδιον».

“Εξαφνα ἀκούστηκε βουητό, καὶ σὲ λίγο, ἀπὸ τὶς δυὸ σιδερένιες σφαῖρες ποὺ ἦταν ἀπάνω σ’ ἔνα κοντάρι, σηκώθηκε ἡ μιὰ ψηλότερα ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὰ νὰ τὴ σήκωνε κάποιο ἀόρατο χέρι. Σὲ λίγο ξεπρόβαλε καὶ τὸ τραῖνο.

Πέταξε τὸν καπνὸ δυὸ τρεῖς φορὲς ἡ μηχανὴ κι ἄρχισε νὰ σφυρίζῃ δαιμονισμένα. ‘Ο νουνὸς ἔκαμε νὰ τρέξῃ, μὰ σταμάτησε σαστισμένος· κι ἐγὼ τὸ ἴδιο. Ἡ μηχανὴ βούιζε, κυλοῦσε τὶς ρόδες της, ξανασφύριξε καὶ σταμάτησε. ’Εμεῖς τὰ εἶχαμε χάσει. ”Αν δὲ μᾶς ἔσπρωχνε ὁ ὑπάλληλος σ’ ἔνα βαγόνι, ποιός ξέρει πόσον καιρὸ θὰ καθόμαστε ἔτσι. Δὲν εἶχαμε ἀκόμη καταλάβει πῶς ημαστε μέσα στὴν κοιλιὰ τοῦ θηρίου, ὅταν ἄρχισε νὰ χτυπᾶ ἔνα μικρὸ καμπανάκι. «”Έχομε κι ἐκκλησία λέω!» ρώτησε ὁ νουνός μου. Κι ἔκαμε τὸ σταυρό του.

Καθίσαμε στὸ βαγόνι καὶ κάναμε νὰ κοιτάξωμε ἔξω. Πάλι σφύριξε ἡ μηχανὴ, ἔτριξε τὸ βαγόνι, χτύπησε ἀπότομα καὶ... Χριστέ μου! ὁ κάμπος ἄρχισε νὰ κινιέται ὀλόγυρα καὶ νὰ φεύγῃ πρὸς τὰ πίσω... Δὲν πέρασε ὥρα καὶ βρεθήκαμε στὸ σκοτάδι. Μιὰ λαμπίτσα ἄναψε ψηλὰ καὶ φώτισε μὲθιμμένο φῶς τὸ βαγόνι.” Εξω ὅμως σκοτάδι πυκνό. «Νύχτωσε κιόλας!» εἶπε ὁ νουνός μου μὲ κάποιο φόβο. «Τώρα δὰ εἶχαμε μεσημέρι».

— «Μπήκαμε στὴ σήραγγα τοῦ Μπράλου» εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτες.

— «Περνοῦμε μέσ’ ἀπὸ τὸ βουνό, τὴν Καταβόθρα» εἶπα ἐγώ.

— «”Ωχ ὁ μαῦρος!» ἀναστέναξε ὁ γέρος. «Στὴν κοιλιὰ τῆς Καταβόθρας βρέθηκα! ”Αμ δὲν ἔμπαινα καλύτερα στὴν κόλαση!...».

Σηκώθηκε καὶ πρόβαλε στὸ παράθυρο, μὰ γύρισε πίσω τρομαγμένος. Κοίταξε δῶθε κεῖθε, σὰν τὸ ἀγρίμι ποὺ

τὸ ζώνουν τὰ σκυλιά καὶ ζητᾶ μέρος νὰ ξεφύγη. Ἡ ἀμαξοστοιχία ἔτρεχε, λὲς καὶ βιαζόταν νὰ γλυτώσῃ κι ἐκείνη ἀπὸ τὸ φοβερὸ σκοτάδι. Τὸ βαγόνι ἔγερνε, πότε δεξιά, πότε ἀριστερά· τὰ γυαλιά ἔτριζαν, τὰ σίδερα βροντοῦσαν κι οἱ ἐπιβάτες ἔγερναν ἑνας ἀπάνω στὸν ἄλλο μὲ γέλια. Μὰ ὁ γερονουνός μου ἦταν ἀξιολύπητος.

«Παναγία βόηθα! Παναγία βόηθα!» ἔλεγε κάθε τόσο κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἐκεῖ ποὺ προσπαθοῦσε νὰ καλοκαθίσῃ ἔπεφτε, πότε στὸν ἑνα καὶ πότε στὸν ἄλλο ἐπιβάτη. Κι ἐκεῖνοι γελώντας τὸν ἔπαιζαν σὰν τόπι.

«Βουλιάζομε, λέω!» φώναξε μιὰ στιγμή, ποὺ ἡ ἀμαξοστοιχία κατηφόριζε καὶ τὸ βαγόνι φαινόταν πὼς γλιστροῦσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Θέλησε νὰ πιαστῇ ἀπὸ πάνω μου· μὰ σ' ἑνα τράνταγμα τοῦ βαγονιοῦ κυλίσαμε κι οἱ δυὸ κάτω. *Ἐβαλαν οἱ ἐπιβάτες τὰ γέλια· ὁ νουνός ντράπηκε. Πιάστηκε ἀπὸ τὸ κάθισμα, σηκώθηκε ὅπως ὅπως καὶ μαζεύτηκε σὰν κουβάρι στὴ γωνιά. Μὲ τὸ ἑνα χέρι κρατήθηκε σφιχτὰ ἀπὸ τὰ σανίδια, καὶ μὲ τὸ ἄλλο σκέπασε τὰ μάτια του καὶ δὲν ἔβγαλε μιλιά, ὅσο ποὺ βγήκαμε ἀπὸ τὴ σήραγγα.

«Ξύπνα, γέρο! Ξύπνα καὶ ξημέρωσε!» τοῦ φώναζαν οἱ ἐπιβάτες.

Καθὼς ἔνιωσε τὸ φῶς, ἔβγαλε τὸ χέρι του καὶ δειλὰ πλησίασε στὸ παράθυρο καὶ κοίταξε ἔξω. Περνούσαμε μιὰ μεγάλη σιδερένια γέφυρα, ποὺ κρεμόταν στὴν ἄβυσσο. Ἡ Οἰτη κατέβαινε κοφτὴ στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

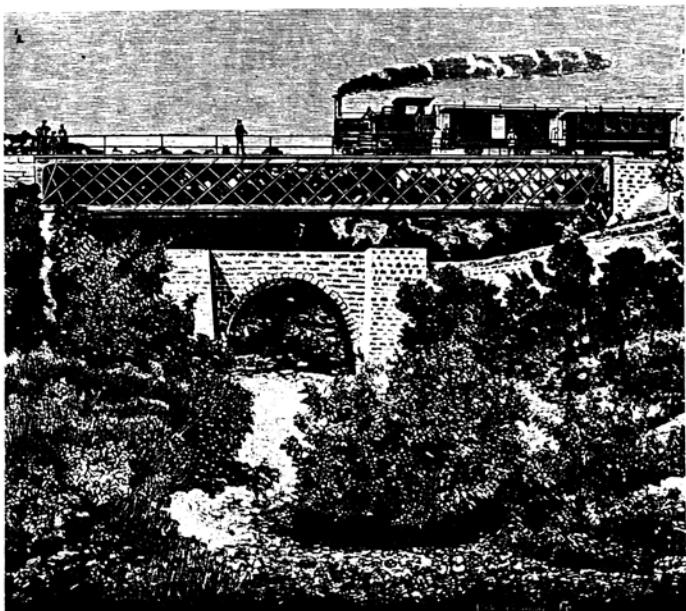
«Μέγας εἶσαι, Κύριε!» εἶπε ὁ νουνός μου κάνοντας τὸ σταυρό του. «Γεράκια γίναμε καὶ πετοῦμε στὸν ἄέρα!».

Ἐγὼ δὲν ἥξερα τί νὰ πρωτοκοιτάξω. Τὸν κάμπο μὲ τὰ χωριά καὶ τὴν πρασινάδα του, ἢ τὸ Σπερχειὸ ποὺ τὸν

έσκιζε στή μέση, σὰν πλατὺς ἀσημόστρωτος δρόμος, ώς τὴ θάλασσα.

Καὶ ὅλα χόρευαν γύρω μας· δένδρα, τοῖχοι, στῦλοι τοῦ τηλεγράφου, βράχοι στριφογύριζαν κι ἔφευγαν πίσω, σὰ νὰ τρόμαζαν κι ἐκεῖνα τὸ θηρίο ποὺ περνοῦσε ἀνάμεσά τους.

Τέλος ἡ ἀμαξοστοιχία κατέβηκε στὸν κάμπο, πέρασε ἀπάνω ἀπὸ μιὰ πολύτοξη γέφυρα τοῦ ποταμοῦ, καὶ σταμάτησε στὸ Λιανοκλάδι.

«Μπά! σὲ σαμάρωσαν καὶ σένα οἱ φράγκοι!» ἄκουσα τὸ νουνό μου νὰ ψιθυρίζῃ μὲ θλίψη, κοιτάζοντας τὴ γέφυρα τοῦ Σπερχειοῦ.

“Οταν φτάσαμε στὸ Λιανοκλάδι, ὁ νουνὸς δὲν ἥθελε νὰ βγῆ.

«Τί πειράξει» μοῦ εἶπε· «έμεῖς πληρώσαμε ποὺ πληρώσαμε· ἀς πᾶμε λίγο πάρα πέρα».

Μὰ ὁ ὑπάλληλος μᾶς κατέβασε· «ώς ἐδῶ, εἶπε, εἶναι τὰ εἰσιτήριά σας».

Ο νουνὸς κατέβηκε δυσαρεστημένος.

«Καταντροπιάστηκα σήμερα» μοῦ εἶπε. «Κοίτα καλὰ νὰ μὴν πῆς τίποτα στὸ χωριό καὶ μὲ γελάσουν».

Αφοῦ ἔφυγε τὸ τραῦνο γιὰ τὴ Λάρισα, ἐτοιμάστηκε ἄλλο γιὰ τὴ Λαμία. Ο νουνὸς μοῦ εἶπε:

«Ἐδωσα τόσα λεπτά· ἔλα νὰ μποῦμε, νὰ πᾶμε στὴ Λαμία».

Μπήκαμε. Ὄταν ἦρθε ὁ ὑπάλληλος καὶ μᾶς ζήτησε τὰ εἰσιτήρια, δι νουνὸς εἶπε πῶς τὰ πῆρε ὁ ἄλλος. Ο ὑπάλληλος δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ. Μὲ ρώτησε ποῦ μπήκαμε.

Ἐγὼ τὰ εἶπα ὅλα.

«Ἐδῶ θὰ πληρώσετε ἄλλα εἰσιτήρια» εἶπε ὁ ὑπάλληλος.

— «Δὲν ἔχω νὰ πληρώσω» λέει ὁ νουνός.

— «Τώρα ποὺ θὰ φτάσωμε θὰ δῆς πῶς θὰ πληρώσης».

Φτάσαμε στὴ Λαμία καὶ ὁ ὑπάλληλος μᾶς ὠδήγησε στὸ σταθμάρχη. Ο νουνός, καθὼς εἶδε τὰ χρυσὰ γαλόνια του, τρόμαξε.

«Δὲν ἔχω, κύριε ἀξιωματικὲ» εἶπε· «τί νὰ σοῦ κάμω; Αφησε καὶ σου ιὰ στέλνω».

— «Γιὰ νὰ ἴδω» εἶπε ὁ σταθμάρχης, καὶ ἄρχισε νὰ τὸν ψάχνη.

Στὸ σελάχι του δὲν ἦβρε ἄλλο ἀπὸ τὸ σουγιὰ κι ἔνα καθρεφτάκι. Στὰ ταγάρια μας, τὸ ψωμί μας, καὶ λίγες ἐλιές. Μᾶς ἄφησε.

Οταν βγήκαμε ἔξω, δι νουνὸς κοίταξε στὸ καθρεφτά-

κι, ἔστριψε τὸ μουστάκι του κι εἶπε:

«Ξέρετε καὶ σεῖς, μὰ κι ἐγώ δὲν ξέρω λιγώτερα»· καὶ μοῦ ἔδειξε τὸ κομπόδεμα, ποὺ εἶχε κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὴ φουστανέλα του. «Γιὰ μιὰ δρασκελιὰ τόπο δὲ σᾶς πλήρωσα καὶ λίγα» πρόσθεσε ίκανοποιημένος.

«Δὲν ἦταν σωστὸ» εἶπα ἐγὼ ντροπιασμένος. «Αὐτὸ εἶναι κλοπή».

“Οταν γυρίσαμε πεζοί, κάθε αλλο παρὰ μιὰ δρασκελιὰ τόπος ήταν. Φτάσαμε νύχτα κατακουρασμένοι στὸ μοναστήρι. Τὴν αλλη μέρα πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ὁ νουνὸς ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ στρωτὲς μετάνοιες. Στὸ τέλος πλησίασε τὸν ἡγούμενο.

“Ἄγιε ἡγούμενε, τοῦ εἶπε, ἥρθα νὰ ξεμολογηθῶ».

“Οταν βγῆκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, φαινόταν πολὺ εὐχαριστημένος.

«Κι ἐγὼ τόσα χρόνια ἔλεγα ἀνοησίες» ψιθύρισε. «Τοῦ Ἀϊ-Γιωργιοῦ θὰ πουλήσω τ' ἀρνιὰ καὶ θὰ ἔχω χρήματα. Σοῦ τὸ τάζω ἀπὸ τώρα, βαφτιστικέ. Μὲ τὸ σιδηρόδρομο θὰ ἔρθωμε στὸ πανηγύρι καὶ μὲ τὸ σιδηρόδρομο θὰ φύγωμε».

Η ΑΡΑΠΙΤΣΑ

Γ. Αθάνα

Ο Γεώργιος Αθάνας (Αθανασιάδης - Νόβας). Έγεννήθη είς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893 καὶ ἐσπούδασε Νομικά· ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν νεώτατος. Ἀργότερα ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐχρημάτισε καὶ πρωθυπουργὸς (1965). Τὸ 1955 ἔξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιητικὰς συλλογάς: «Πρωΐνό ξεκίνημα», «Ἀγάπη στὸν Ἑπαχτό», «Δροσεροὶ καημοί», «Εὐδοκία».

Ἐπίσης καὶ συλλογάς διηγημάτων: «Τὸ πράσινο καπέλλο», «Ἀπλοϊκὲς ψυχές», «Βαθιές ρίζες». Ο Γ. Αθάνας διεκρίθη διὰ τὴν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς του.

Πέτρος εἶναι γιὸς δημοσίου ὑπαλλήλου. Πολλὲς φορὲς ἔχει ρωτήσει τὸν πατέρα του, ποὺ εἶναι εἰρηνοδίκης, ποιά πρέπει νὰ λέῃ πατρίδα του, τὴ Λαμία, ἀπὸ ὅπου κατάγεται ἡ οἰκογένειά τους, κι ἔχει γεννηθῆ ὁ πατέρας του, ἢ τὴν Πύλο, ὅπου γεννήθηκε ὁ ἴδιος.

— “Ολη ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα σου καὶ γενέτειρά σου! ἀπαντᾶ ὁ πατέρας.

Κι ἀλήθεια ὁ Πέτρος ἀγαπᾶ σὰν πατρίδα του, σὰν τὸ χωριό του, κάθε μέρος, κάθε πόλη, ὅπου μετατίθεται ὁ πατέρας του καὶ ζοῦν ἐκεῖ πιὰ ἔνα κομμάτι τῆς ζωῆς τους. Μὲ πόση λύπη φεύγει ἀπὸ κάθε τόπο, ὅταν ἔρχεται ἡ μετάθεση τοῦ πατέρα! Τοῦ φαίνεται κάθε φορὰ ὅτι πουθενὰ ἀλλοῦ δὲ θὰ τοῦ ἀρέση περισσότερο, δὲ θὰ περάσῃ καλύτερα.

Καὶ κάθε φορὰ τοῦ ἀρέσει ἄλλο τόσο τὸ νέο μέρος, ποὺ πηγαίνουν, κάθε φορὰ περνᾶ ἄλλο τόσο καλὰ κι ἀκόμα καλύτερα πολλές φορές.

Τώρα τελευταῖα ὁ πατέρας πῆρε καινούργια μετάθεση γιὰ τὴ Νάουσα. Λίγο μακριὰ ἔπεφτε. Ὁ Πέτρος εἶναι δυνατὸς στὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας καὶ θυμόταν καλὰ ποὺ ἀκριβῶς βρίσκεται. Μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Μακεδονίας! Ἀλλὰ ἡ περιέργειά του ἦταν μεγαλύτερη. Ἀνοιξε τὸ χάρτη καὶ πολλὴ ὥρα κοίταξε καλά-καλὰ τὴ θέση τῆς Νάουσας. Ἐδειξε μὲ τὸ χέρι του τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ποὺ περνάει κοντά της, ἔδειξε τὸ ὄρος Βέρμιο, ποὺ εἶναι ἀπὸ πάνω της, μέτρησε πόσο ἀπέχει ἀπὸ τὴ Βέροια δεξιά, ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα ἀριστερά της. Καὶ κάπως γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιθύμησε νὰ πᾶνε γρήγορα, μιὰ ὥρα γρηγορώτερα.

— Εἶναι σπουδαῖο βιομηχανικὸ κέντρο! εἶπε ὁ πατέρας.

— Καὶ τί ἐργασία ἔχει; ρώτησε ἡ μητέρα.

— Περίφημα κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια. Κι ὅλα αὐτά, γιατὶ ἔχει πολλὰ νερά!...

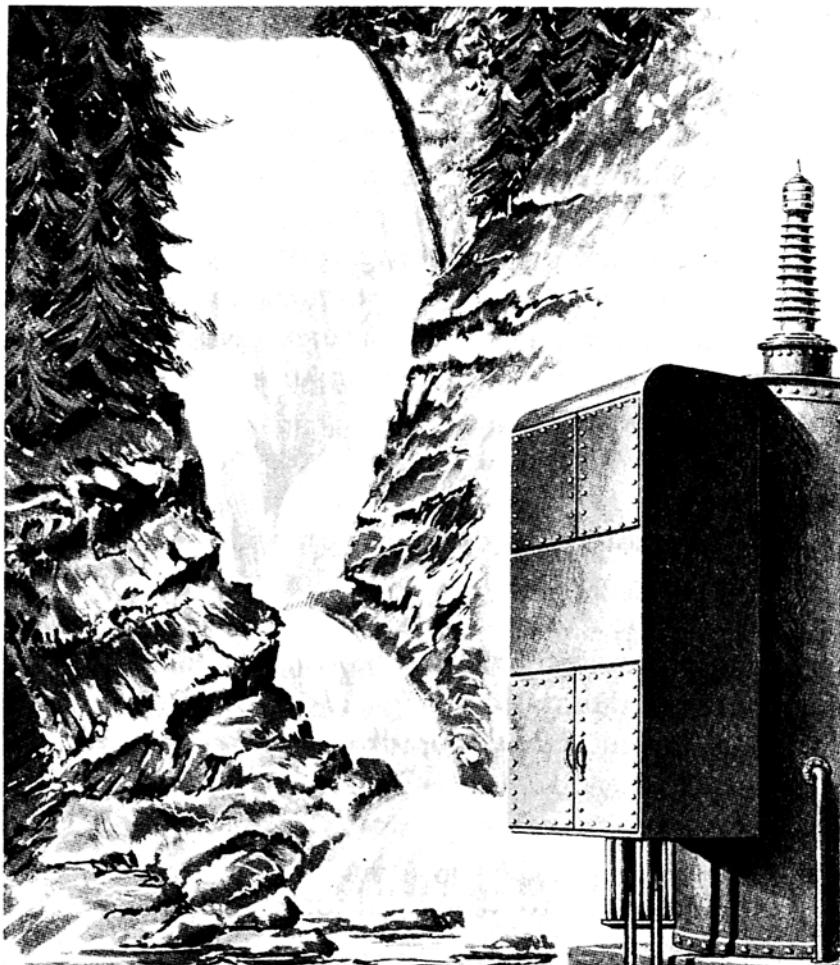
— Πολλὰ νερά; ρώτησε ὁ Πέτρος. Μὲ τὸ νερὸ κλώθουν καὶ ὑφαίνουν;

— Μὲ τὸ νερὸ κινοῦν τὶς μηχανές κι ἔχουν φτηνὴ κίνηση. Ἄν δὲν εἶχαν νερό, θὰ ἤθελαν κάρβουνα ἢ πετρέλαιο καὶ θὰ ἦταν τόσο ἀκριβά, ποὺ δὲν θὰ συνέφερε νὰ γίνουν ἐργοστάσια ἐκεῖ πάνω. Κατάλαβες;

Ο Πέτρος ἔβλεπε μὲ τὴ φαντασία του νερά, πολλὰ νερὰ νὰ πέφτουν μὲ βουητὸ καὶ μὲ ἄφρισμα, καταρράχτες, καὶ νὰ βάζουν σὲ κίνηση πελώριες μηχανές, ποὺ ἔκαναν τάχα δαιμονικὸ θόρυβο.

— Θὰ πᾶμε νὰ τὰ δοῦμε τὰ ἐργοστάσια; ρώτησε μὲ μεγάλη περιέργεια.

- Καὶ βέβαια θὰ πᾶμε!
- Καὶ τὰ νερά ὅλα;
- Ὁλα, ὅλα!

Καὶ πῆγαν. Μόλις ἔφτασαν στὴ Νάουσα, ὁ Πέτρος δὲν πρόσεξε παρὰ τὰ νερά, κι ἄλλο δὲ ζήτησε παρὰ νὰ πᾶνε νὰ δοῦν τὰ ἐργοστάσια.

— "Εχομε καιρό! Θὰ πᾶμε καὶ θὰ ξαναπᾶμε, εἶπε ἡ μητέρα.

— Θέλω τώρα, βιάζομαι! εἶπε ὁ Πέτρος· καὶ ἡ μητέρα γέλασε γιὰ τὴ βιασύνη του.

— Νὰ παραλάβῃ πρῶτα ὁ πατέρας. Νὰ τακτοποιηθοῦμε.

“Οσο νὰ γίνουν αὐτά, ὁ Πέτρος βάλθηκε νὰ παρατηρῇ τὰ νερά. Καὶ τὰ παρατηροῦσε μὲ περιέργεια καὶ μὲ θαυμασμό. Ἔβρισκε κάποιο μυστήριο στὰ νερὰ αὐτά. Ὡρες πολλὲς καθόταν καὶ κοιτοῦσε, σὰν νὰ τὸν μάγευε τὸ μυστήριο τους αὐτό, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ξεδιαλύνη.

Περνάει μέσα στὴν πόλη νερό! Βαθιὰ ρεματιὰ σχίζει στὴ μέση τὴν πόλη. Νερόβατα μεγάλα κρέμονται στοὺς ψηλοὺς ὅχθους τῆς ρεματιᾶς. Κι ἀπὸ πάνω τους κι ἀνάμεσά τους κρέμονται κάτι πανύψηλα παμπάλαια σπίτια κι ἐργαστήρια.

Στάθηκε ὁ Πέτρος στὸ πέτρινο γεφύρι καὶ κοίταζε τὸ παράξενο θέαμα καὶ δὲν τὸ χόρταινε.

— Τί γραφικὸ θέαμα! εἶπε ὁ πατέρας.

Στὸ βάθος τῆς ρεματιᾶς περνοῦσε τὸ νερό. Ἐρχόταν κατρακυλώντας ἀπὸ πάνω καὶ φαινόταν μαῦρο, κατάμαυρο, μέσα στὸ σκιερὸ βάθος τῆς κοίτης. Κι ὅσο αὐτὸ ἦταν μαῦρο, τόσο οἱ ἀφροί του ἄσπριζαν περισσότερο. Σὲ πολλὰ μέρη γκρεμιζόταν ὀλάφριστο μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν ἐργαστηρίων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι σχημάτιζε τὸ νερὸ καταρράχτη καὶ χτυπιόταν καὶ κλωθογύριζε κι ἄσπριζε.

— Αὐτὸ εἶναι τὸ νερό; ρώτησε τὴν πρώτη φορὰ ὁ Πέτρος.

— Αὐτό, ἀλλὰ ὅχι ὅλο. Ἄλλα ἐργοστάσια τὸ παίρνουν ἀπὸ ψηλότερα καὶ χύνεται ἀπ' ἀλλοῦ.

Πολλὲς φορὲς ἔρχεται ὁ Πέτρος στὸ γεφύρι καὶ κρεμιέται, θαρρεῖς, κι αὐτὸς μαζὶ μὲ τὰ βάτα καὶ τὰ νερόχορτα

πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ κοιτάζει μὲ λαχτάρα καὶ μὲ θαυμασμό, ποὺ εἶναι τόσο ὅμορφο καὶ τόσο δυνατὸ καὶ τόσο χρήσιμο! Τοῦ φαίνεται πῶς κλώθει ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς ρεματιᾶς μοναχό του, χωρὶς μηχανὴς καὶ χωρὶς ἐργάτες, ἀτέλειωτα νήματα καὶ πῶς ὑφαίνει τὸ ἴδιο ἀτέλειωτα τόπια ὑφάσματα.

Μὰ δὲν ἄργησε νὰ δῆ ἀπὸ κοντὰ πῶς γίνεται μὲ μηχανὲς καὶ μὲ ἐργάτες, ἀλλὰ πάντα καὶ μὲ τὸ νερό, τὸ ἀληθινὸ κλώσιμο καὶ τὸ ἀληθινὸ ὑφασμα.

— Ἀφοῦ δὲν ἔχεις σχολεῖο, θὰ πᾶμε στὰ ἐργοστάσια! τοῦ εἶπε ἔνα ἀπόγευμα ὁ πατέρας.

‘Ο Πέτρος πέταξε ἀπὸ τὴ χαρά του. Πῆγε καὶ ἡ μητέρα μαζί. Μπῆκαν πρῶτα σ’ ἔνα ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια, ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ γεφύρι, στὴν ὅχθη τῆς βαθιᾶς ρεματιᾶς.

— Νεροτριβές! εἶπε ἡ μητέρα.

Γκάπ! γκούπ! γκάπ! γκούπ! ἀνεβοκατέβαιναν καὶ χτυποῦσαν κάτι χοντρὰ πελώρια σανίδια, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ στοιχειωμένα χέρια δράκων τοῦ παραμυθιοῦ. Χτυποῦσαν πάνω σὲ μάλλινα ὑφαντά, κουβέρτες, βελέντζες, κιλίμια, καὶ τὰ ἔκαναν κρουστότερα καὶ μαλακότερα.

— Πᾶμε, πᾶμε, φώναξε ὁ πατέρας. Ἐχει ὑγρασία!

“Οταν ἀνέβαιναν στὴν πλατεῖα, στὸ «Κιόσκι», βρῆκαν ἔναν κύριο κοκκινοπρόσωπο, κι ὁ πατέρας τοῦ εἶπε ὅτι σκόπευαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ ἐργοστάσια.

— Θέλετε νὰ πᾶμε πάνω στ’ ἄλλα ἐργοστάσια; ρώτησε ὁ κύριος.

— Ναί! ναί! ξεφώνισε ὁ Πέτρος. Κι ὁ πατέρας τὸν μάλωσε ποὺ μπῆκε στὴ συζήτηση τῶν μεγάλων.

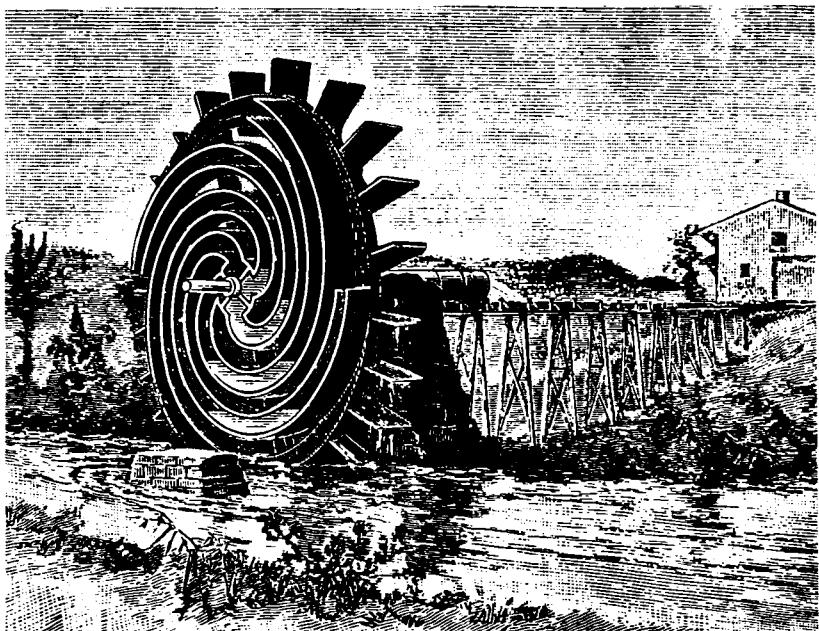
‘Ο κύριος χάϊδεψε πατρικὰ τὸν Πέτρο καὶ εἶπε γελαστά:

— Δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ χαλάσωμε τὴν ἐπιθυμία. Θὰ πᾶμε!

Ἐστειλε καὶ φώναξαν ἔνα αὐτοκίνητο. Μπῆκαν ὅλοι μέσα.

— Ποῦ θὰ σᾶς πάω, κύριε δήμαρχε; ρώτησε ὁ σωφέρ.

“Ωστε ὁ δήμαρχος ἦταν; Ὁ Πέτρος ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ τ’ αὐτιά του. Τὸ αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀπὸ σοκάκια στενὰ κι ἀπὸ ἀνηφορικὰ λιθόστρωτα. Σὰ κάποια μέρη ἐλεγε κανεὶς πὼς δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ περάσῃ!

‘Ο κ. δήμαρχος ἔδινε στὸν πατέρα διάφορες πληροφορίες. Κι ὁ Πέτρος τ’ ἄκουγε ὅλα μὲ βαθιὰ προσοχή. Εἶπε γιὰ τὰ ἐργοστάσια, γιὰ τοὺς ἐργοστασιάρχες, γιὰ τοὺς ἐργάτες, γιὰ τὴν παραγωγή. Ποῦ νὰ τὰ καταλάβῃ καὶ νὰ τὰ θυμηθῇ ὅλα ὁ Πέτρος!

— Ἐχομε δυόμισυ χιλιάδες οἰκογένειες στὴ Νάουσα. Οἱ χίλιες εἶναι ἐργατικές καὶ ζοῦν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια.

Τὸ ἐργοστάσιο, ποὺ πηγαίνομε, θέλει ἔνα ἑκατομμύριο ὀκάδες μαλλιὰ τὸ χρόνο. Καὶ τὰ φέρνει σχεδὸν ὅλα ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό.

— Καὶ δὲν ὑπάρχει καλὸ ἑλληνικὸ μαλλί; ρώτησε ὁ πατέρας.

— Δὲν εἶναι κατάλληλο. Τὸ χρησιμοποιοῦν μόνο γιὰ κατώτερα εἰδῇ. Πρέπει νὰ ἔξευγενισθοῦν τὰ πρόβατα.

— Τί κρῖμα νὰ βγαίνουν τόσα χρήματα ἔξω!

— Κι ἂν δὲν εἴχαμε τὸ νερό, φαντασθῆτε πόσα χρήματα θὰ θέλαμε γιὰ καύσιμη ὕλη! εἶπε ὁ δήμαρχος.

— Γιατί; ρώτησε ὁ Πέτρος, ποὺ ἄρχισε νὰ ζαλίζεται ἀπ’ ὅλα αὐτά, ποὺ δὲν τὰ καταλάβαινε.

— Τὰ μηχανήματα τῶν ἐργοστασίων κινοῦνται μὲ τὴν πτώση τοῦ νεροῦ. "Αν δὲν ὑπῆρχε νερό, ἔπρεπε νὰ φέρνωμε ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸ γαιάνθρακες.

— Καταλαβαίνω! εἶπε ὁ Πέτρος.

— Δὲ θὰ εἴχαμε βιομηχανία χωρὶς τὸ νερό! εἶπε ὁ πατέρας. Ὁ λευκὸς ἄνθρακας εἶναι σωτήριος.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ πατέρας ἔξηγοῦσε στὸν Πέτρο, γιατί δύναμέζουν τὸ νερό «λευκὸ ἄνθρακα», ἔφτασαν στὸ ἐργοστάσιο.

Τί ἀπέραντο ποὺ ἦταν! Όλόκληρη πολιτεία! Κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριὲς τοῦ δρόμου ἀπλώνονται τὰ μεγαλόπρεπά του κτήρια. "Ενας ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐργοστασιάρχες τοὺς δόδηγει. Πρώτη φορὰ βλέπει ὁ Πέτρος ἔνα τόσο μεγάλο ἐργοστάσιο. Καὶ παραξενεύεται. Καὶ τὰ χάνει. Γυρίζουν, γυρίζουν ἀπὸ τμῆμα σὲ τμῆμα καὶ τελειωμὸ δὲν ἔχει! Πελώριες αἱθουσες καθαρές, φωτεινές. Χιλιάδες μηχανές, χιλιάδες ἐργάτες, ἔτσι τοῦ φαίνεται.

— Πόσες μηχανές ἔχετε; ρωτᾶ ἀπλοϊκὰ τὸν ἐργοστασιάρχη.

— Ἀργαλειοὺς 350. Ἄδράχτια 17.000.

Δὲν κατάλαβε καὶ πολύ.

— Ἐργάτες;

— Χίλιους ἑξακόσιους.

Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἐργάτριες εἶναι ὅλοι γεροί, καθαροί, γελαστοί! Ἐργάζονται μὲν ὄρεξη καὶ μὲν χαρά! Εἶναι τόσο ἄνετα, τόσο εὐχάριστα ἐκεῖ μέσα! Εἰδικὰ μηχανήματα ἑξασφαλίζουν σ' ὅλες τὶς αἴθουσες ἔνα θαυμάσιο συνδυασμὸν ἀπὸ ὑγρασία, ἀερισμὸν καὶ θέρμανση. Ζέστη τὸ χειμώνα, δροσιά τὸ καλοκαίρι. Καὶ πάντοτε καθαρὸς ἀέρας.

Τοὺς ἔδειξε ὅλα τὰ τμῆματα, ὅλα τὰ μηχανήματα. Τὰ πλυντήρια, τὰ βαφεῖα, τὰ στεγνωτήρια, τὰ στραγγιστήρια.

‘Αλλὰ τί θαῦμα! Σωστὸ θαῦμα! Στὴ μιὰ ἄκρη μπαίνει ἔνα μαλλὶ ἀκάθαρτο, βρώμικο, καὶ στὴν ἄλλη βγαίνουν χίλιων λογιῶν ὑφάσματα, κασμήρια ἐκλεκτά, ποὺ δὲν ξέρει κανεὶς ποιό εἶναι ὠραιότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ χρῶμα, σὲ σχέδιο καὶ σὲ ποιότητα.

Τοὺς πῆγε καὶ στὸ σχεδιαστήριο, ὅπου εἰδικὸς τεχνίτης, σπουδασμένος στὴν Ἀγγλίᾳ ἐτοίμαζε τὰ σχέδια τῶν ὑφασμάτων, δχτακόσια ώς χίλια σχέδια γιὰ κάθε ἐποχή. Τοὺς πῆγε καὶ στὶς ἀπέραντες ἀποθῆκες, ὅπου εἶναι στοιβαγμένα χιλιάδες τόπια ἐτοιμα πλέον ὑφάσματα.

— Τί παραγωγὴ φτάνετε; ρώτησε ὁ πατέρας.

— ‘Ως δυὸς ἑκατομμύρια μέτρα τὸ χρόνο. Αλλὰ ἔχομε ζήτηση πολὺ μεγαλύτερη. Δὲν προφταίνομε καὶ ἐργαζόμαστε μέρα καὶ νύχτα! Ἐμαθαν οἱ Ἑλληνες νὰ προτιμοῦν τὰ ἐγχώρια ὑφάσματα. Προβλέπω ὅτι τὰ ξένα θὰ ἐκτοπισθοῦν δλωσδιόλου.

— Εῦγε! εῦγε! ἔλεγε μ' ἐνθουσιασμὸν ὁ πατέρας. Αληθινὰ σᾶς λέω ὅτι αἰσθάνομαι ἀληθινὴ περηφάνεια!

— Πατέρα! Πατέρα! φώναξε ὁ Πέτρος, ἄλλο τόσο

ἐνθουσιασμένος κι αὐτός· θέλω νὰ γίνω ἐργοστασιάρχης.

“Ολοι γέλασαν μὲ τὴν καρδιά τους, γιατὶ φυσικώτερο καὶ καλύτερο φανέρωμα τοῦ θαυμασμοῦ του δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ.

Προτοῦ φύγουν, πέρασαν νὰ δοῦν καὶ τὴν κινητήρια μηχανή. ’Απ’ ἐκεῖ μέσα ἔφευγε ὅλη ἡ δύναμη, ποὺ κινοῦσε ἀκούραστα ὅλα τ’ ἄλλα μηχανῆματα. ’Ο Πέτρος ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ καθετί. Μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ νιώσῃ ὅλα. ’Εκεῖνο ποὺ κατάλαβε καλά, εἶναι ὅτι τὸ νερὸ πέφτει ἀπὸ ψηλὰ μέσα σὲ μιὰ κλειστὴ μηχανή, ποὺ τὴ λένε «τουρμπίνω», τὴν κινεῖ μὲ χιλιάδες στροφές στὸ λεπτό· ἀπὸ τὴν κίνηση αὐτὴ παράγεται ἡλεκτρισμὸς καὶ ὁ ἡλεκτρισμὸς αὐτὸς κινεῖ καὶ φωτίζει ὅλο τὸ ἄλλο ἐργοστάσιο.

‘Ηταν ζαλισμένο τὸ μυαλὸ τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὶς χίλιες

μύριες έντυπώσεις. Πόσα είδε! Πόσα ἄκουσε! Πόσα ἔμαθε!

Στὸ δρόμο, ποὺ γύριζαν, ὁ πατέρας ἔλεγε:

— Καὶ νὰ σκέφτεται κανεὶς ὅτι ὅλος ἀυτὸς ὁ πλοῦτος γεννήθηκε ἀπὸ τὸ νερό!

— Ἀκριβῶς, μόνο ἀπὸ τὸ νερό! εἶπε ὁ δῆμαρχος. Παλαιότερα ὑφαιναν ἐδῶ μόνο χοντρὰ ἐγχώρια ὑφάσματα. Ἡταν μία καλὴ χειροτεχνία. Στὰ 1880 ὁ γερο-Κύρτσης εἶδε στὸν Πειραιᾶ ἔνα κλωστήριο καὶ τὸ μετέφερε ἐδῶ. Ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μικρὸ κλωστήριο νά τί ἔγινε σὲ λίγα χρόνια! Κι ὅλα αὐτά, κύριε εἰρηνοδίκη μου, τὰ χρωστοῦμε στὴν ἀγαπητή μας Ἀραπίτσα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Νάουσας!

— Ἀραπίτσα!

— Ναί, ἔτσι λέμε τὸ ποταμάκι, ποὺ μᾶς φέρνει ἀπ’ τὰ βουνὰ τὸ πολύτιμο νερό. Εἶναι αὐτό, ποὺ περνᾶ μέσα στὴν πόλη. Φαίνεται πὼς τὸ εἶπαν Ἀραπίτσα, γιατὶ εἶναι τὸ νερό του σὰν ὑπόμαυρο. Ἔτσι φαντάζει. Νὰ τὸ προσέξετε. Καὶ ὅποτε θέλετε, νὰ πᾶμε στὸν Ἄι-Νικόλα νὰ δῆτε τὶς πηγές του. Εἶναι μιὰ ὥραιά κοιλάδα μὲ ποικίλη βλάστηση, ἀπέραντα δάση, χλοερὰ λιβάδια. Ἀπὸ κεῖ μέσα πηγάζει ἡ Ἀραπίτσα. Ἀπὸ κεῖ ἔχω ὑδρεύσει τὴν πόλη. Ἀπὸ κεῖ κατεβαίνει ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ὅλη ἡ εύτυχία! . . .

‘Ο Πέτρος ψιθύριζε «Ἀραπίτσα! Ἀραπίτσα!». Καὶ ἡ βαθύσκιωτη ρεματιὰ μὲ τὰ μαῦρα νερὰ καὶ τὸν ὅλασπρους ἀφροὺς ἔπαιρνε στὴ φαντασία του κάποια μαγικὴ μορφή.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ Η ΚΩΠΑ·Ι·ΔΑ

Θεοδώρου Γιαννοπούλου

ὸν περασμένο Αύγουστο ὁ πατέρας μου, πραγματοποιῶντας παλαιότερη ύπόσχεσή του, μὲ πῆρε μαζί του σ' ἔνα ταξίδι, τὸ ὅποιο θὰ ἔκανε ώς τὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχα ἀκούσει τόσα πολλὰ γιὰ τὴ δεύτερη πρωτεύουσα τῆς πατρίδας μας, τὴν ὅμορφη νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ, καὶ εἶχα μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ.

Ξεκινήσαμε λοιπὸν ἔνα πρωινὸν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, περάσαμε τὴ Θήβα καὶ βρισκόμαστε κατὰ τὶς 12 τὸ μεσημέρι στὸ χωριὸ Μούλκι.

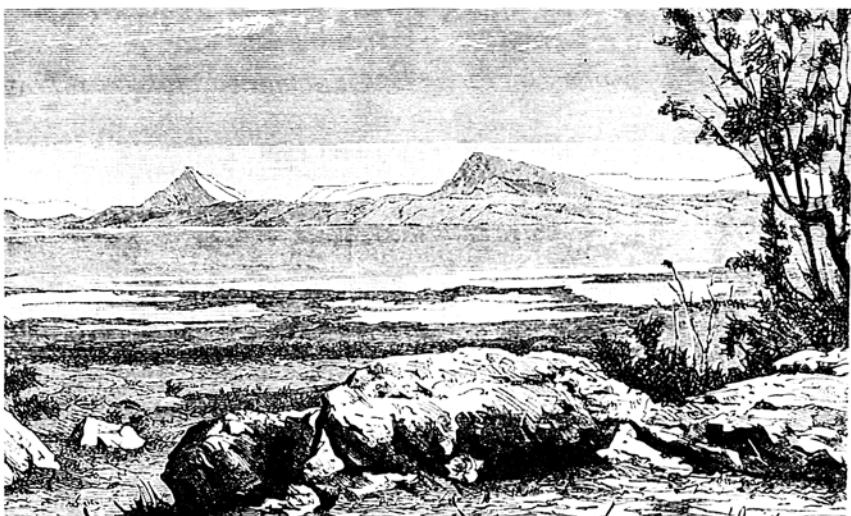
Δεξιά μας, ἀπλωνόταν μιὰ ἀπέραντη πρασινάδα, δεῖγμα τῆς ζωηρῆς βλάστησης, ποὺ σκέπαζε σὲ μεγάλη ἀπόσταση τὴ γύρω ἔκταση.

— Κοίταξε, πατέρα, κοίταξε! Τί μεγάλες ἀραποσιτιές! Καὶ πόσα ἀραποσίτια ἔχει κάθε φυτό! Δὲν μπορῶ νὰ τὰ μετρήσω, καθὼς τρέχομε, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ καθένα πέντε κι ἔξι.

Τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦσε μὲ ταχύτητα σαράντα περίπου χιλιομέτρων τὴν ὥρα, κι ἐμεῖς μπορούσαμε νὰ διακρίνωμε δεξιά μας, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀραποσίτια, τὶς θερισμένες ἐκτάσεις τῶν σιταριῶν, τὶς πλούσιες βαμβακοφυτεῖς καὶ τὰ περιβόλια, στὰ δόποια οἱ καλλιεργητὲς μὲ τὰ φανταχτερά τους φορέματα φαίνονταν ἀπὸ μακριὰ σὰν κινούμενα ἄνθη μέσα στὸν καταπράσινο κάμπο.

— Ναι, παιδί μου, ἀπάντησε ὁ πατέρας.

Ἡ ἐκταση ἀντὴ εἶναι πραγματικὰ καὶ μεγάλη, 250.000

στρέμματα, ἀλλὰ καὶ πολὺ γόνιμη. Ἄξιζει νὰ τὴ θαυμάζωμε! "Αν ἥξερες ὅμως καὶ τὴν ἱστορία της, δὲ θὰ θαύμαζες τόσο τὴν πρασινάδα καὶ τὴν πλούσια παραγωγή, ὅσο τὴ σκληρὴ κι ἀδιάκοπη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ ποὺ βλέπεις. "Αν ἥξερες τὴν πάλη, ποὺ ἔκανε ἐναντίον τῆς φύσης ὁ ἀνθρωπός, γιὰ νὰ μεταβάλη πολλὰ μέρη τῆς πατρίδας μας ἀπὸ ἑστίες δυστυχίας σὲ πηγὲς εὐτυχίας!..."

— Βέβαια, πατέρα, πολλὲς φορὲς ἄκουσα στὸ σχολεῖο μας γιὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα, ὅπως εἶναι τῆς Μακεδονίας μας πρὸ πάντων ἡ τῆς Θεσσαλίας. Κι ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔλεγε ὁ δάσκαλός μας, φαντάστηκα πόσο θὰ ἐργάστηκε καὶ τί χρήματα θὰ ξόδεψε τὸ Κράτος μας γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους, ὅταν εἶχε ν' ἀγωνιστῇ στὴ Μακεδονία ἐναντίον τῶν τρομερῶν πλημμυρῶν, τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς ἐλονοσίας!

— "Α! αὐτὴ ἡ ἐλονοσία παιδί μου, τί μεγάλο κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα μας! Θυμοῦμαι παλιότερα ὅτι ὑπέφερε ἀπ' αὐτὴ ὁ περισσότερος πληθυσμός μας. "Ολοι οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων τῆς Μακεδονίας κι ἄλλων μερῶν ὀλόκληρο τὸ χρόνο ζοῦσαν μὲ τὸ κινίνο στὴν τσέπη, κίτρινοι, ἀρωαστιάρηδες, ἀνίκανοι γιὰ ἔργασία. Εὔτυχῶς ὅμως τώρα γλύτωσαν.

Τὰ μεγαλύτερα τεχνικὰ ἔργα τῆς πεδιάδας τῶν Σερρῶν, τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν, τὰ ὅποια ἔχουν ἀποδώσει στὴν καλλιέργεια περισσότερα ἀπὸ 1.600.000 στρέμματα, γλύτωσαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους μας ἀπὸ τὴν ἐλονοσία καὶ τὶς καταστροφές.

'Άλλ' ἀς συνεχίσωμε τὴ συζήτησή μας γιὰ τὴν περιφέρεια αὐτή, τὴν ὅποια ἔχομε μπροστά μας, γιὰ νὰ δῆς ἀπὸ πόσο μακριὰ ἀρχίζει ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑποτάξῃ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης στὴ δύναμή του! 'Απὸ τόσο μακριά, ὥστε κινδυνεύει νὰ χαθῇ μέσα στὰ βάθη τῶν αἰώνων.

Καὶ στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια καὶ στὰ νεώτερα ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση, τὴν ὅποια τώρα βλέπεις μιὰ καταπράσινη πεδιάδα, ἥταν μία λίμνη, ἡ Κωπαΐδα, ἡ μεγαλύτερη ἴσως ἀπ' ὅλες τὶς λίμνες τῆς πατρίδας μας.

Μερικὰ μέρη της, τὰ ψηλότερα, ξεραίνονταν τὸ καλοκαίρι καὶ τὰ καλλιεργοῦσαν, ἐνῶ τὰ λίγο βαθύτερα ἔμεναν λιβάδια καὶ βάλτοι, οἱ ὅποιοι παντοῦ ἀφηναν στάσιμα νερά, ποὺ ἥταν διαρκῆς καὶ μόνιμη ἐστία τῆς ἐλονοσίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας ὑπόφεραν πολὺ ἀπὸ τὶς ἀσθένειες. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἀκόμη χρόνια ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἀποξήρανσή της.

Εἶναι βέβαιο ὅτι κατὰ τὴν προϊστορικὴ περίοδο, πρὶν

ἀπὸ τὸ 2.000 π.Χ., ἡ λίμνη εἶχε ἀποξηρανθῆ ἀπὸ τοὺς τότε κατοίκους της, τοὺς Ὀρχομενίους. Αὐτοὶ μάλιστα εἶχαν τότε ἀπὸ τὸ εὐφορώτατο ἔδαφός της τόσα πολλὰ προϊόντα, ποὺ τοὺς χάρισαν ἀμύθητα πλούτη.

΄Αλλὰ οἱ Θηβαῖοι, κατὰ τὸ 1500 π.Χ., ἔκαμαν πόλεμο ἐναντίον τῶν Ὀρχομενίων, γιὰ νὰ τοὺς πάρουν τὰ πλούσια κτήματα. ᾖπειδὴ ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς νικῆσουν, ἔφραξαν τὶς καταβόθρες, τὶς ὁποῖες εἶχαν φτιάξει ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ φεύγουν τὰ νερά, κι ἔτσι πλημμύρισαν πάλι τὴν περιοχὴ καὶ μαζὶ ἔπνιξαν πολλές πόλεις, ποὺ ἦταν ἐκεῖ χτισμένες.

΄Αργότερα, στὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (325 π.Χ.) ἐπιχειρήθηκε νέα ἀποξήρανση τῆς λίμνης. Κατασκευάστηκαν διώρυγες, πηγάδια καὶ ἄλλα παρόμοια, ἀλλὰ τὸ ἔργο ἐμποδίστηκε ἀπὸ Βοιωτοὺς καὶ σταμάτησε.

΄Ετσι ἔμεινε ἡ λίμνη ως τὰ 1876. Τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, ἐλεύθερο πιὰ ἀπὸ τὴν μακροχρόνια σκλαβιά, ἄρχισε τὴν ἐκτέλεση τεχνικῶν ἔργων, γιὰ νὰ καλυτερέψῃ τὴ θέση τῶν πολιτῶν του. Ἀνάθεσε τότε καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς Κωπαΐδας σὲ μιὰ ἀγγλικὴ ἐταιρεία, ἡ ὁποία ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐργάζεται ως τὰ τελευταῖα χρόνια.

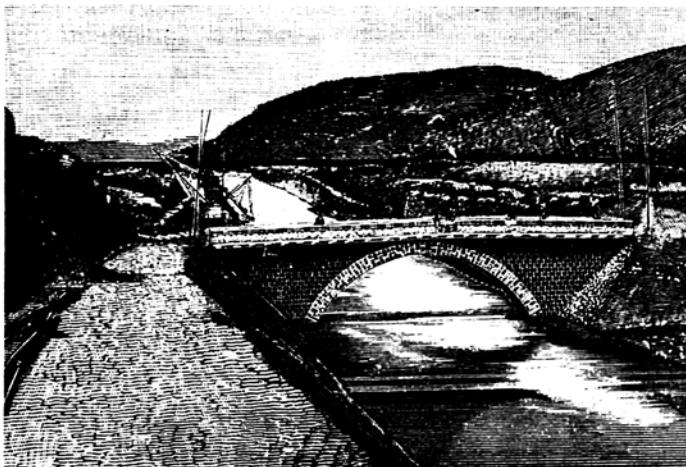
΄Η ἐταιρεία ἔφερε μηχανήματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ σκάβουν τὸ ἔδαφος καὶ νὰ πετοῦν τὰ χώματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ φτιάχνουν τ' ἀναχώματα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὶς διώρυγες, τὶς ὁποῖες κατασκεύαζε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τρυποῦν τοὺς βράχους· καὶ τί δὲν ἔφερε!

Καὶ χρησιμοποίησε χιλιάδες ἔργατες. Αὐτὴ ἐρεύνησε καὶ βρῆκε τὰ παλιὰ ἔργα, κατασκεύασε ἀκόμη νέες διώρυγες, δύχετούς, πηγάδια καὶ καταβόθρες καὶ διοχέτευσε τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ βουνὸ Σκορπονέρι στὴ θάλασσα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου.

΄Η ἐργασία αὐτὴ κράτησε πάρα πολλὰ χρόνια. Συνεχιζόταν κανονικὰ στὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης, σταματοῦσε στὰ χρόνια τῶν πολέμων καὶ πάλι ἐπαναλαμβανόταν, ὥσπου ἀποξηράνθηκε σχεδὸν ὁλόκληρη ἡ λίμνη.

Χιλιάδες στρέμματα ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ νερά, καὶ ἡ περιοχὴ ὁλόκληρη γλύτωσε ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς καὶ τὶς ἀσθένειες.

Γεμᾶτοι ὑγείᾳ καὶ ὅρεξῃ οἱ κάτοικοι σήμερα ἐργάζονται στὰ κτήματά τους ἀπὸ τὸ πρωὶ ὧς τὸ βράδυ καὶ δὲν παύουν νὰ εὐγνωμονοῦν τὸ Κράτος, τὸ ὄποιο δὲ λυπήθηκε μόχθους καὶ ἔξοδα, γιὰ νὰ χαρίσῃ σ' αὐτοὺς τὴν εὐτυχία.

ΤΑ ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ί. Μ. Παναγιωτοπούλου

Ο Ί. Μ. Παναγιωτόπουλος είναι άπό τάς σημαντικώτερας συγχρόνους μορφάς τῆς λογοτεχνίας μας. Διεκρίθη εἰς πολλούς τομεῖς καὶ ἔχει γράψει ποιήματα, διηγήματα ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις, κριτικάς καὶ δοκίμια. Ἡσχολήθη δηλαδὴ μὲ ὅλα τὰ εἰδη τοῦ ἐντέχνου λόγου πλὴν τοῦ θεάτρου. Ἐγεννήθη τὸ 1901 εἰς τὸ Αἰτωλικόν, ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1910 καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν

Μέσην Ἐκπαίδευσιν. Ἐργα του: Ποιητικαὶ συλλογαὶ: «Τὸ βιβλίο τῆς Μιράντας», «Λυρικά Σχέδια», «Ἀλκυόνη», «Ο κύκλος τῶν ζωδίων», «Τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου». Πεζογραφίαι: «Χάνς καὶ ἄλλα πεζά», «Ἀστροφεγγιά», «Χαμοζώή», «Αἰχμάλωτοι», «Ἀνθρώπινη δίψα» κ.ἄ. Σημαντικαὶ εἰναι ἐπίσης καὶ αἱ ταξιδιωτικαὶ του ἐντυπώσεις: «Ἐλληνικοὶ δρίζοντες», «Θέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου», «Ο κόσμος τῆς Κίνας» κ.ἄ.

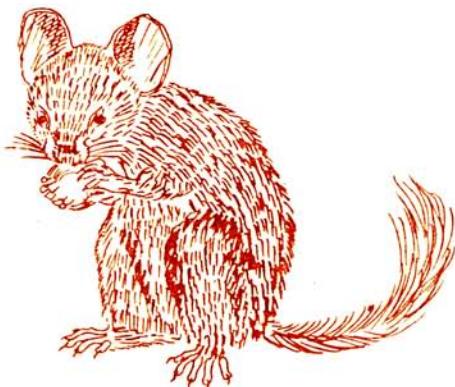
καλὴ προκοπή, είναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν Καστοριανῶν. Ὁταν βλέπει κανεὶς τὸν κομψὸ καὶ πολιτισμένο κόσμο, ποὺ γεμίζει τὸ καλοκαίρι τοὺς δρόμους τῆς Καστοριᾶς, καὶ τὴν εὐγένεια καὶ προθυμία τῶν μονίμων κατοίκων της, συμπεραίνει πολὺ εὔκολα, πὼς κάποιο μυστικὸ πρέπει νὰ ὑπάρχει, ἵκανὸ νὰ δικαιολογήσει μιὰ τέτοια ἐξέλιξη, σὲ μιὰν ἀκραίαν πολιτεία, μὲ δέκα χιλιάδες ψυχὲς (μερικὰ βιβλία σημειώνουν πολὺ λιγότερες). Καὶ τὸ μυστικὸ αὐτὸ συνοψίζεται σὲ μιὰ μονάχα λέξη: γουναρικό πρέπει νὰ ὑπάρχει, ἵκανὸ νὰ δικαιολογήσει μιὰ τέτοια ἐξέλιξη, σὲ μιὰν ἀκραίαν πολιτεία, μὲ δέκα χιλιάδες ψυχὲς (μερικὰ βιβλία σημειώνουν πολὺ λιγότερες). Καὶ τὸ μυστικὸ αὐτὸ συνοψίζεται σὲ μιὰ μονάχα λέξη: γουναρικό

κά! Οι Καστοριανοί είναι γουναράδες έδω καὶ πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στὰ πέρατα τῆς γῆς, κατεργάζονται τὸ τομάρι τῶν ζώων καὶ ντύνουν τίς χαδιάρες κυρίες ὅλων τῶν ἡπείρων μὲ ἀφροὺς μαλακῶν τριχωμάτων. Ἀνοίγουν μεγάλα καταστήματα στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι, τὸ Λονδῖνο, τὴ Λειψία, τὴ Βενετία (παλιότερα), τὴ Νέα Υόρκη καὶ σχηματίζουν τεράστιες περιουσίες· πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θυμοῦνται καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς μικρῆς των πατρίδας καὶ στέλνουν γιὰ σχολεῖα, γιὰ δρόμους, γιὰ ὑδραγωγεῖα, γιὰ ἔνα σωρὸ ἐθνικοὺς καὶ φιλανθρωπικοὺς σκοπούς. "Οσοι πάλι μένουν ἔδω, μαθαίνουν ἀπὸ μικροὶ νὰ δουλεύουν τὰ ὡραῖα τριχωτὰ δέρματα καὶ εἴτε στὰ σπίτια τους, εἴτε σὲ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, ποὺ διατηροῦν ἀνέγγιχτο τὸ χρῶμα καὶ τὸ ύφος τῆς προαιώνιας σπιτικῆς οἰκονομίας καὶ βιοτεχνίας, ἔξασφαλίζουν ὅχι μονάχα τὸ ψωμί, μὰ καὶ τὴν καλοπέρασή τους μὲ τὴ μοναδικὴ τούτη ἀπασχόληση τοῦ τόπου. Καὶ λέω «μοναδική», γιατὶ οἱ περισσότεροι Καστοριανοί είναι γουναράδες. Πῆγα καὶ σὲ σπίτια καὶ σ' ἐργαστήρια. Εἶδα στὰ κατώγια στοιβαγμένα τὰ δέματα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ — γιατὶ οἱ Καστοριανοί δὲ δουλεύουν παρὰ σὲ περιωρισμένη ἔκταση ὀλόκληρα τομάρια ζώων· ἡ ἀπαράμιλλη* ἰκανότης των ἔγκειται στὴ χρησιμοποίηση τῶν μικρῶν κομματιῶν ποὺ μένουν στοὺς μεγάλους οἴκους τοῦ ἔξωτερικοῦ ὕστερ· ἀπὸ τὸ κόψιμο τῶν γουναρικῶν ἀπὸ τὰ τομάρια τῶν ζώων καὶ ποὺ ἔκεινοι θὰ τὰ πετοῦσαν ἀχρησιμοποίητα, ἀν δὲν τὰ παιρναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γουναράδων τῆς Καστοριᾶς καὶ δὲν τὰ ξαναδούλευαν μὲ τὴν καταπληκτικὴ λεπτότητα τοῦ χεριοῦ των οἱ Καστοριανοί. Εἶδα καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν δεμάτων αὐτῶν. Χιλιάδες μικρὰ μαλλιαρὰ κομματάκια, ποὺ πολὺ πρόθυμα ὁ ἀμύητος*. Θὰ τὰ πετοῦσε

*ἀπαράμιλλος: ἀσύγκριτος. ἀμύητος: ὁ ἀνίδεος.

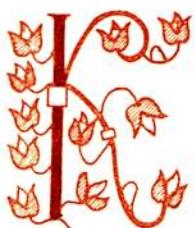
στὰ σκουπίδια. Μὰ ὁ γουναρᾶς τῆς Καστοριᾶς τὰ παίρνει, τὰ ξεχωρίζει ἔνα-ένα μὲ ἀφάνταστην ὑπομονή, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, μὲ τὴν ποιότητα τῆς τρίχας, μὲ τὸ χρῶμα, μὲ τὸ μάκρος, μὲ χίλια δυὸ ἄλλα στοιχεῖα, κόβει καὶ πετάει τὰ ὄλότελα ἄχρηστα, προσέχοντας μὴν καταστρέψει καὶ μιὰ μονάχα χρήσιμη τρίχα, τὰ ράβει ἔπειτα, μὲ τὴν εἰδικὴν ραπτομηχανή, τὰ χρωματίζει, ἀν χρειάζεται, καὶ τὰ ξαναστέλνει στὴν Εὐρώπη ἢ στὴν Ἀμερική, σὲ μεγάλα ὄμοιόμορφα κομμάτια, ποὺ θὰ γίνουν πολὺ εὔκολα ζακετάκια, πανωφόρια κτλ. καὶ θὰ πουληθοῦν εύκολώτερα, σὲ τιμὲς κατώτερες, πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὰ μονοκόμματα. Ἐτσι οἱ Καστοριανοὶ γουναράδες ρυθμίζουν τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν, μπάζουν στὸν τόπο συνάλλαγμα καὶ κερδίζουν κ' οἱ ἴδιοι πολλά. Τοῦτο ἔξηγει καὶ τὴν ἀπίστευτη εὔκολία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς ἀποδημίες των. Πᾶνε στοὺς ξένους τόπους σὰ νὰ πηγαίνουν σ' ἔνα κοντινὸ χωριό, μαθαίνουν ξένες γλῶσσες, ώφελοῦνται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἄλλων λαῶν.

(Ἐλληνικοὶ ὄριζοντες)

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ

Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου

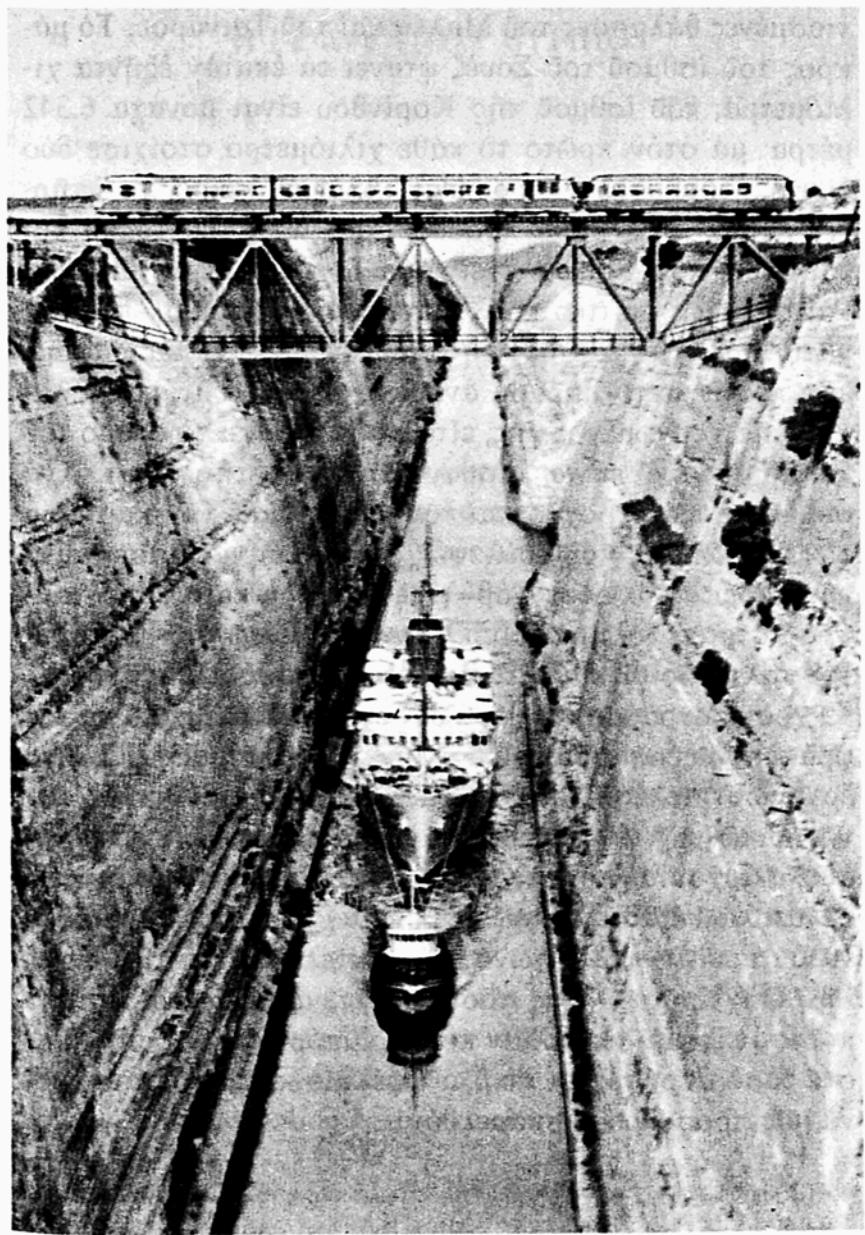

αθώς περνοῦμε τὴ μεγάλη σιδερένια γέφυρα τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀφήνοντας τὴ γῆ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος, μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ πράσινο τοῦ πεύκου καὶ τὸ γαλάζιο μιᾶς θάλασσας πλασμένης γιὰ ὅλες τὶς χίμαιρες*, καὶ μπαίνουμε στ' ἀσπροκίτρινα χώματα αὐτῆς τῆς γυμνῆς Κορινθίας, κοιτάζουμε πάλι τὸ μακρόσυρτο ὑδάτινο αὐλάκι ποὺ μεταβάλλει τὴ χερσόνησο τοῦ Μοριᾶ σὲ νησί. Τὸ θέαμα δὲν εἶναι ἀπὸ τ' ἀσυνήθιστα. Καὶ τὸ κατόρθωμα δὲν εἶναι ἀπὸ κεῖνα ποὺ μπορεῖ νὰ θαυμάσει μὲ γεμάτη καρδιὰ ὁ περιαστικός. Ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ὁ Παυσανίας* περνῶντας τὴ στενὴ ποριὰ τῆς χαμηλῆς στεριᾶς καὶ ξανοίγοντας τὴ ματιὰ στὴ θάλασσα τῶν Κεγχρεῶν* ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶχε τὴν ἐπιθυμία ν' ἀπαριθμήσει κάμποσες ἀπὸ τὶς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν στοὺς ἀρχαίους καιρούς, γιὰ νὰ κοπεῖ αὐτὸς ὁ λαιμὸς ὁ ἀπλωμένος ἀνάμεσα στὰ πρόβουνα τῆς Γεράνειας καὶ τῶν Ὄνειων, ὁ πρωρισμένος νὰ λειψει ἀπὸ τὸν τόπο καὶ ἀφημένος, λέει, ἐπίτηδες κεῖ δὰ χάμου, γιὰ νὰ κεντρίζει τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων. Μὰ ἵσαμε τὴν ἐποχή του τὸ κατόρθωμα στάθηκε ἀπραγματοποίητο. Κ' ὑπάρχει κάποιο δέος καὶ κάποια κατάνυξη στὸ συμπέρασμα του· εἶναι χαρακτηρι-

χίμαιρα: φαντασία. Παυσανίας: περιηγητὴς τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ β' μ.Χ. αι. Κεγχρεαί: λιμὴν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.

στική ἡ φράση τοῦ Παυσανία: «μονάχα τὸ κόψιμο τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν κατάφερε ὁ Ἀλέξανδρος». Μονάχα τοῦτο, μάχη μὲ τὴν πέτρα, στεριωμένη στὸν τόπο της ἀπὸ ἐπίνοια καὶ θέληση φυσική, ξεπέρασε δχι, βέβαια, τὴ φιλοδοξία του, μὰ τὴ δύναμή του. Ἡ Πυθία ἐμπόδισε τοὺς Κνιδίους νὰ προχωρήσουν στὴν προσπάθεια: οἱ θεοὶ ἤξεραν, τί ἔκαναν, δταν χώριζαν αὐτὲς τὶς δυὸ θαυμάσιες κοῦπες τοῦ γαλάζιου νεροῦ, ποὺ εἶναι ὁ μυχὸς τοῦ Λεχαίου* καὶ τὸ λιμάνι τῶν Κεγχρεῶν, κ' εἶναι δολερὸς καὶ ἀταίριαστος ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου νὰ προσθέσει καὶ τὴ δική του προσωπικότητα στὸ προαιώνιο καὶ βαθυστόχαστο σχέδιο τῆς δημιουργίας. Μὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὸν Νέρωνα ν' ἀφήσει ἵσαμε σήμερα ὄρατὰ τὰ σημάδια μιᾶς παρόμοιας προσπάθειας. Οὕτε τὸν Ἡρώδη τὸν Ἀττικό, τὸ φιλαθήναιο καὶ φιλέλληνα, νὰ ἐπιχειρήσει τὸ ἔργο. Οὕτε τοὺς Βενετσιάνους πολὺ ἀργότερα, στὰ 1585, νὰ θελήσουν νὰ ἑνώσουν τὶς δυὸ θάλασσες καὶ ν' ἀσφαλίσουν τὰ κάστρα τοῦ Μοριᾶ, μὲ καταπληκτικὴ ὑπομονὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ὀχυρωματικὴ σοφία χτισμένα, μ' ἔνα χαντάκι, ποὺ δύσκολα θὰ τὸ περνοῦσε ὁ ἀντίμαχος. Μερικοὺς αἰῶνες προτήτερα στὸ δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρᾶ εἶχε γεννηθεῖ κάποιο ἀνάλογο σχέδιο: τὸ χτίσιμο τείχους ὑπερύψηλου ἰκανοῦ ν' ἀπομονώσει τὸν Ἐλληνισμὸ τοῦ Μοριᾶ ἀπὸ τὴ δουλωμένη Ἐλλάδα τῆς ἀντικρινῆς ἡπείρου. Οὕτε τὸν Καποδίστρια ἐμπόδισε, ποὺ λογάριαζε κι ὅλας τὴ δαπάνη τοῦ ἔργου σὲ σαράντα ἑκατομμύρια φράγκα χρυσά. Μὰ χρειάστηκε νὰ περάσει πολὺς καιρός, νὰ γεμίσει ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἀπήχηση τοῦ κατορθώματος τοῦ Σουέζ, νὰ γίνει πυκνότερη ἡ ναυτικὴ κίνηση στὶς ἔλληνικὲς θάλασσες καὶ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ πρωτοβουλία τοῦ στρατηγοῦ Τύρρ,

Λέχαιον: ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς ἀρχαίας Κορίνθου.

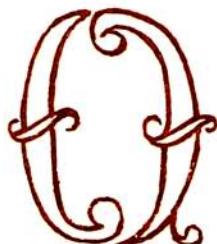
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
1954

γιὰ νὰ κοπεῖ, ἐπὶ τέλους, αὐτὸς ὁ ἐνοχλητικὸς λαιμός, ποὺ γλύτωσε καὶ γλυτώνει τόσα καράβια ἀπὸ τὶς φουρτουνιασμένες θάλασσες τοῦ Μαλέα καὶ τοῦ Ταινάρου. Τὸ μάκρος τοῦ ἵσθμοῦ τοῦ Σουέζ φτάνει τὰ ἑκατὸν ἑξῆντα χιλιόμετρα, τοῦ ἵσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἶναι μονάχα 6.342 μέτρα· μὰ στὸν πρῶτο τὸ κάθε χιλιόμετρο στοίχισε δύο ἑκατομμύρια, στὸ δεύτερο ἔξη· καὶ στὸν καιρό του ὑπῆρξεν ἔνα μεγάλο βῆμα προόδου, μιὰ νίκη τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἔχει χάσει ἵσαμε σήμερα, παρ' ὅλα καὶ τὰ καταπληκτικὰ καὶ τ' ἀπροσδόκητα ποὺ βλέπουν τὰ μάτια μας, τὴν ἔξαιρετικὴ σημασία της. 'Ο ταξιδιώτης, εἴτε περνᾶ μὲ τὸ καράβι, ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἀνάερες πλαγιές τῆς πληγωμένης γῆς, εἴτε διασταυρώνει τὸ δρόμο τοῦ καραβιοῦ ἀπὸ πάνω, αἰσθάνεται πάντα τὴν ἀνάγκη νὰ συλλογιστεῖ τὸ μόχθο καὶ τὸν κάματο καὶ τὴν καρτερία τὴν ἀνθρώπινη, ποὺ δούλεψε χρόνια, γιὰ νὰ πλάσει αὐτὴ τὴν ἀκύμαντη καὶ φεγγόβιολη ζώνη, ποὺ παίρνει τὸ λαμπρὸ ἀστραποβόλημα τοῦ ὑδραργύρου κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ εἱρηνοφόρο σεληνόφως. 'Ο χρονικογράφος τοῦ 1893 δὲν εὕρισκε λόγια, γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸ ξέσπασμα τοῦ κοινοῦ ἐνθουσιασμοῦ: «Τὸ μέγα ἔργον συνετελέσθη, ἔγραφε. 'Η διῷρυξ παρεδόθη ἥδη πανηγυρικῶς εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰ δὲ ὕδατα αὐτῆς ἄρχονται προσεχῶς δεχόμενα τὰ πρῶτα σκάφη ἔξ 'Ανατολῶν καὶ ἐκ Δυσμῶν. Τύχη ἀγαθῆ! Εἴθε τὸ μέλλον νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐκτελεσάντων τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν, ἥτις τόσα ὠφελήματα προώρισται νὰ πορίσῃ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον». "Ἄς μὴ είμαστε τόσο ἀπρόσεχτοι σὲ ὅ,τι ὠφέλιμο καὶ μεγάλο μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει τὸ παρελθόν!"

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΟΥ

Σπ. Κοκκίνη

Ο Σπύρος Κοκκίνης έγεννήθη εἰς τὴν Χαλκίδα τὸ 1928 καὶ ἐσπούδασε νομικὰ καὶ βιβλιοθηκονομίαν.¹ Έγραψεν ἀρκετά μελετήματα διὰ τὴν Εὔβοιαν καὶ διὰ τὴν δργάνωσιν βιβλιοθηκῶν. Τὸ 1956 ἐνεφανίσθη ὡς λογοτέχνης μὲ τὴν συλλογὴν «Ο δρόμος τῆς πατρίδος μου» καὶ συνεχίζει τὴν λογοτεχνικήν του παραγωγήν. Έδημοσίευσεν ἀκόμη 2 ἀνθολογίας.

πορθμὸς τοῦ Εὔριπου ἀποτελεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, γεωλογικὸ δεδομένο ἑκατομμυρίων ἔτῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχουν γίνει ἐκεῖ, σὲ πολὺ παλιοὺς καιρούς, προσπάθειες ἀφαιρέσεως βράχων γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ὁ διάπλους. Μιὰ εἰδῆσις, ποὺ προέρχεται ἀπὸ παλιὰ χαλκιδαϊκὴ πηγή, ἀναφέρει ὅτι ὁ πορθμὸς τοῦ Εὔριπου διανοίχθηκε ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα γιὰ τὸν πλοῦν τῶν Ἀχαιῶν ἀπὸ τὴν Αὐλίδα στὴν Τροία. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἥταν ὁπωσδήποτε εὔκολώτερο νὰ γίνῃ ἡ τομὴ τοῦ ἵσου καὶ χαμηλοῦ ἵσθμοῦ, ὥστε νὰ ἐπικοινωνήσουν οἱ δυὸ κόλποι, παρὰ ἡ διεύρυνσις τοῦ πορθμοῦ. Ομως, ὅπως καὶ νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἥταν δυνατὴ καὶ σχετικὰ εὔκολη ἡ ἔλκυσις τῶν πλοίων ποὺ ἥθελαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ νότιο λιμάνι στὸ βόρειο. Κάτι τέτοιο (ὑπερνεώλκησις*) ἔκαμε ὁ Μωάμεθ τὸ 1470, κατὰ τὴν κατάληψι τῆς Χαλκίδος.

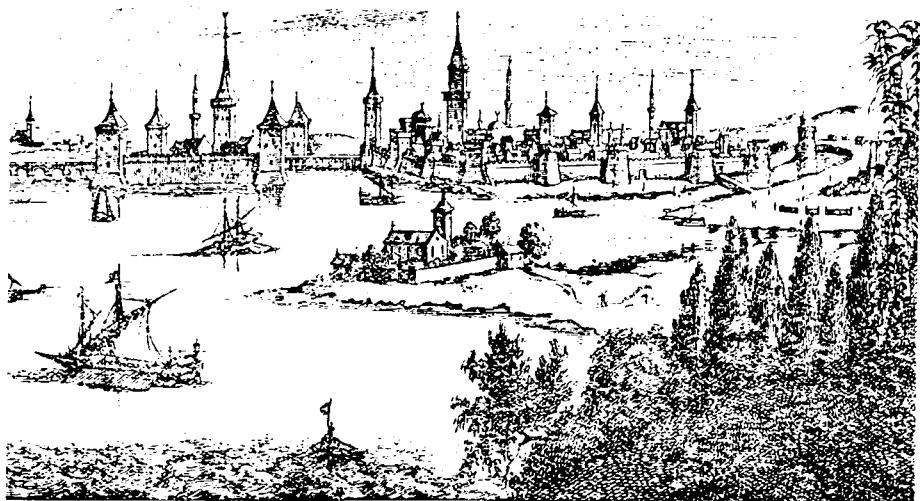
ὑπερνεώλκησις: ἡ μεταφορὰ πλοίων ἀπὸ μίαν θάλασσαν εἰς ἄλλην ὑπεράνω ξηρᾶς (ἵσθμοῖ).

Τὰ πρῶτα τεχνικὰ ἔργα στὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 411 π.Χ., 21ο ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οἱ Χαλκιδεῖς ἔκλεισαν συμμαχία μὲ τοὺς Θηβαίους. Σκέφθηκαν, λοιπόν, νὰ κάμουν τὸν τόπο τοῦτο νησὶ γιὰ τοὺς ἐχθρούς τους, στεριὰ γιὰ τοὺς ἴδιους. Ρίχθηκαν στὴν δουλειά. Γέμισαν τὸν πορθμὸν ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς μὲ πέτρες καὶ χώματα, ἄφησαν ἔνα διάστημα, ὅσο χωροῦσε ἔνα πλοῖο, ἔστησαν μιὰ ξύλινη γέφυρα καὶ στὶς δυὸ ἄκρες ἔφτιαξαν πύργους. Ὁ Διόδωρος* μᾶς διηγεῖται τὶς λεπτομέρειες: «Οἱ Χαλκιδεῖς καὶ ὄλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Εὔβοιας εἶχαν ἀποστατήσει ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ γι’ αὐτὸ τρομοκρατήθηκαν, μήπως, ἐπειδὴ κατοικοῦσαν σὲ νησί, νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ποὺ κυριαρχοῦσαν στὴν θάλασσα. Εἶχαν λοιπὸν τὴν ἀξίωσι νὰ προσχώσουν οἱ Βοιωτοὶ μαζὶ μ’ αὐτοὺς τὸν Εὔριπο, ὥστε νὰ ἐνωθῇ ἡ Εὔβοια μὲ τὴν Βοιωτία. Οἱ Βοιωτοὶ δέχθηκαν, γιατὶ καὶ σὲ ἐκείνους συνέφερε νὰ εἴναι ἡ Εὔβοια γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους νησὶ καὶ γι’ αὐτοὺς στεριά. Γι’ αὐτὸ ὄλες οἱ πόλεις προσφέρθηκαν νὰ βοηθήσουν στὴν ἐπιχωμάτωσι καὶ συναγωνίζονταν μεταξύ τους. Διέταξαν νὰ πιάσουν δουλειὰ ὅχι μόνο οἱ ντόπιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ξένοι, ὥστε νὰ ἐργάζωνται πολλοί. Ἔτσι, τέλειωσε γρήγορα ἡ ἐπιχωμάτωσις. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὔβοιας ἡ ἐπιχωμάτωσις ἔγινε μπροστὰ στὴν Χαλκίδα, πρὸς τὸ μέρος τῆς Βοιωτίας κοντὰ στὴν Αὐλίδα, γιατὶ ἐκεῖ τὸ πέρασμα ἦταν πολὺ στενό. Σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑπῆρχε καὶ προηγουμένως ρεῦμα κι ἡ θάλασσα ἄλλαζε συχνὰ κατεύθυνσι. Ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τὸ ρεῦμα ἔγινε πιὸ ἰσχυρὸ γιατὶ ἡ θάλασσα περιωρίσθηκε σὲ πολὺ στενὸ χῶρο, ἐπειδὴ ἄφησαν ἄνοιγμα γιὰ νὰ περνᾶ ἔνα μόνο πλοῖο. Ἐχτισαν καὶ πύργους ψηλοὺς στὰ δυὸ

Διόδωρος: ἀρχαῖος ἱστορικός τοῦ α' αἰ. π.Χ..

ἄκρα καὶ ἔστησαν ξύλινες γέφυρες στὰ ρηχὰ νερά, ποὺ
ῆσαν γεμάτα ύφαλους. 'Ο στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Θη-
ραμένης, ποὺ ἦλθε μὲ τριάντα πλοῖα, προσπάθησε στὴν
ἀρχὴν νὰ ἐμποδίσῃ ὅσους ἐργάζονταν. 'Επειδὴ ὅμως στρα-
τὸς πολὺς παράστεκε τοὺς ἐργαζομένους στὴν ἐπιχωμά-
τωσι, ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ.

Νέες ἐργασίες στὸν πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου γίνονται τὸ

334 π.Χ. 'Ο Στράβων* μᾶς δίνει τὶς ἑξῆς πληροφορίες, ποὺ τὶς ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Μελέτιος* στὴν «Γεωγρα-
φία» του:

«'Υπάρχει ἐπάνω στὸν Εὔριπο μιὰ γέφυρα δυὸ πλέ-
θρων*, ὅπως ἔχω ἀναφέρει. Καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ δὲ μεριὲς ἔχει
στηθῇ πύργος, ὁ ἔνας ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Χαλκίδος, ὁ ἄλ-
λος ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Βοιωτίας. Ἐχει δὲ κτισθῇ, ἀπὸ τὴν
μιὰ ἔως τὴν ἄλλη ἄκρη του, ὑπόγεια δίοδος». Καὶ πάρα

Στράβων: ἀρχαῖος γεωγράφος (67 π.Χ. - 23 μ.Χ.). **Μελέτιος:** λόγιος
κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1661-1714). **πλέθρον:** μονὰς μήκους ἵση μὲ
30 περίπου μέτρα.

κάτω: «Κατὰ τὴν διάβασι τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία, αὐξῆσαν καὶ τὸν περίβολο τῆς πόλεως, μὲ τὸ νὰ συμπεριλάβουν μέσα στὸ τεῖχος καὶ τὸν Κάνηθο* καὶ τὸν Εὔριπο, ὀχυρώνοντας τὴ γέφυρα μὲ πύργους καὶ πύλες καὶ τεῖχος».

Τὸ φρούριο τῆς γέφυρας ἔγινε πλέον τμῆμα τῆς πόλεως, μὲ ὄχυρώσεις ποὺ τοῦ ἔδιναν ἴδιαίτερη στρατηγικὴ σημασία.

Τὰ χρόνια περνοῦν, οἱ ἄνθρωποι ἀλλάζουν. Ἡ Χαλκίδα ὅμως μένει πάντα τὸ κλειδὶ γιὰ ὅσους τὴν κατέχουν. Ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἔλεγε: «Ἐχω Εὔβοιαν, ἔχω Ἑλλάδα». Ἡλθαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Καταλᾶνοι, οἱ Ἐνετοί, οἱ Τούρκοι. Ἡ μοῖρα τοῦ γεφυριοῦ πάντα ἡ ἴδια. Πρῶτο μέλημα ὅλων ὥσων πάτησαν τὸ πόδι τους ἐδῶ ἢταν ἡ ὄχυρωσις τοῦ βράχου ποὺ ἀρμένιζε στὸ κανάλι τοῦ Εὔριπου. Τὸ 1470 κλείσθηκε μέσα στοὺς πύργους τοῦ γεφυριοῦ ὁ βάιλος* τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, ὁ κυρ-Παῦλος Ἐρίτζος — ποὺ ἢταν τῆς μοίρας νὰ εἶναι ὁ τελευταῖος — μὲ τὰ πολύχρωμα λεοντάρια τοῦ Ἀγίου Μάρκου* καὶ τοὺς σιδερόφραχτους ἄρχοντές του, καὶ ἀντιστάθηκαν παλληκαρίσια στὰ φουσᾶτα τοῦ ὑπερήφανου Μωάμεθ. Τὸ χρονικὸ ποὺ ἔγραψε ἔνας αὐτόπτης τῆς μεγάλης καταστροφῆς εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Κλαυθμοὺς γιὰ τὴν ἄλωσι τοῦ Νεγρεπόντε,* ποὺ ἐγράφησαν τότε στὴν Δύσι, καὶ μᾶς ἴστορεῖ:

«Στὴ μέση τοῦ γεφυριοῦ εἶχαν καταφύγει πολλὲς γυναῖκες ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ πάρα πολλὰ μικρὰ παιδιά. Εἶχαν σηκώσει τὴν γέφυρα καὶ βαστοῦσαν παλληκα-

Κάνηθος: εὑρίσκεται εἰς τὴν Στ. Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν Εὔβοιαν. **βάιλος:** ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐνετίας. **ὁ λέων τοῦ Ἀγίου Μάρκου:** ἡτο τὸ σύμβολον τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας. **Νεγρεπόντε:** ὁ πορθμὸς τοῦ Εὔριπου.

ρίσια. Τότε ἀνέβηκε στὰ τείχη, μαζὶ μὲ τὸν Μωχάμετ πασᾶ, ἐκεῖνος ὁ προδότης Δομένικος Δεμενούσης, ποὺ τὸν εἶχε στείλει ὁ σουλτάνος ἐκεῖ. Αὐτὸς εἶπε στὸν φρούραρχο τῆς γέφυρας: «Δὲν βλέπετε πῶς χάθηκε τὸ κάστρο καὶ σεῖς θέλετε νὰ βαστᾶτε; Θὰ σᾶς κομματιάσουν, ὅπως ὄλους τοῦ κάστρου». Τότε ὁ φρούραρχος τῆς γέφυρας εἶπε: «Δῶστε ἐλεύθερη ἔξοδο στοὺς ἀνθρώπους». Ὁ πασᾶς καὶ ὁ Δομένικος τοὺς ἔταξαν νὰ τοὺς χαρίσουν τὴν ζωή, ἀλλὰ ὅτι θὰ εἶναι σκλάβοι. Ἀπάντησε ὅτι εἶναι σύμφωνοι. Καὶ ὁ πασᾶς πῆρε τὸ γεφύρι. Ἡ εἰδησις ἔφθασε στὸν σουλτάνο τὴν ὥρα ποὺ ἔμπαινε στὸ κάστρο. Ρώτησε τί κάνει ὁ φρούραρχος τοῦ γεφυριοῦ. Τοῦ εἶπαν πῶς ὁ πασᾶς εἶχε μπῆ μέσα. Ἀμέσως ὁ σουλτάνος κάλεσε τὸν Μωχάμετ πασᾶ, ποὺ εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεσί του στὸν φρούραρχο, ἀφοῦ κι ἐκεῖνος εἶχε κρατήσει τὴν δική του. Ὁ σουλτάνος τοῦ εἶπε: «Δώσατε ὑπόσχεσι, ἀλλὰ δὲν ξέρετε τὸν ὅρκο μου;» Καὶ ὁ πασᾶς ἀπάντησε: «Εἰσαι ὁ Κύριός μου, διάταξε». Κι ἀμέσως ἔστειλε διαταγὴ γιὰ ὄλους ἀντοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἦσαν στὸ γεφύρι, καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὄλους, ἀκόμη καὶ τὰ μωρὰ στὰ στήθη. Κανεὶς δὲν γλύτωσε τὴν μεγάλη σφαγή. Τὸ μακελλειὸ ποὺ ἔγινε στὸ Νεγρεπόντε ἦταν τόσο μεγάλο...».

Τὸν Παῦλο Ἐρίτζο πριόνισε ἥ, ὅπως λέει ἔνα ἄλλο χρονικό, «μὲ τὰ ἵδια του νὰ χέρια ὁ σουλτάνος τὸν ἔσφαξε κι ἔπλυνε τὰ χέρια καὶ τὸ πρόσωπο του μὲ τὸ αἷμα του».

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ γέφυρα εἶχε ἀντικατασταθῆ μὲ κινητές σανίδες, γεγονὸς ποὺ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Εὔριπος εἶχε τὸ ἴδιο πλάτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θουκυδίδη, γιατὶ ἀν ἦταν μεγαλύτερη ἥ ἔκτασίς του δὲν θὰ μποροῦσαν εῦκολα νὰ σύρουν τὶς σανίδες. Καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ Διόδωρου προκύπτει ὅτι ἀπὸ τὶς δυὸ γέφυ-

ρες, ποὺ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταία διεύρυνσι τοῦ πορθμοῦ στὰ χρόνια μας, ἡ μικρότερη ποὺ ἦταν ξύλινη διεδέχθη τὴν ἀρχαία, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερη λίθινη, ποὺ τὰ ἵχνη της βρέθηκαν καὶ στὶς τελευταῖς ἐργασίες τοῦ 1962, ἦταν ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς βοιωτικῆς ἀκτῆς, ἐκεῖ ὅπου εἶχαν γίνει οἱ ἐπιχωματώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τὸ 1685, ὁ περίφημος κοσμογράφος τῆς Βενετίας, ὁ Κορονέλι, ποὺ ἤλθε στὴν Χαλκίδα, μᾶς ἀφησε ἔνα πολὺ ὠραῖο σχεδίασμα τοῦ πορθμοῦ καὶ τῆς πόλεως. Οἱ Τοῦρκοι μεγάλωσαν τὴν γέφυρα τοῦ Εὔριπου καὶ ἔτσι σωζόταν ὡς τὸ 1833, ὅχι ὅπως ἐπὶ Βενετῶν, ἀλλὰ τροποποιημένη. Ἐπὸ τὴν μεριὰ τῆς Βοιωτίας εἶχε πέντε πέτρινα τόξα μὲ ἄνοιγμα ἐννέα μέτρων τὸ καθένα. Ἐπὸ τὴν μεριὰ τῆς Χαλκίδος ἦταν ξύλινη, κινητὴ ἀρχικὰ καὶ ἀργότερα ἀκίνητη.

Ο Ἀγγλος περιηγητὴς Χουΐλερ, ποὺ ἐπισκέφθηκε τὴν Χαλκίδα τὸ 1676, δίνει τὴν ἐξῆς περιγραφὴ τῆς γεφύρας:

«Ἡ Εὐβοια χωρίζεται ἀπὸ τὴν Βοιωτία μ' ἔνα στενὸ πέρασμα ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ λιθόκτιστη γέφυρα μὲ τέσσερις ἢ πέντε καμάρες καὶ στὴν μέση τοῦ καναλιοῦ ἦταν ἔνας μικρὸς πύργος κτισμένος ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, τὴν πόλι συνδέει μιὰ συρόμενη γέφυρα ὅχι μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται γιὰ ν' ἀφήσῃ νὰ περάσῃ ἔνα πλοῖο...».

Ο Γάλλος φιλέλλην Μπυσόν, ποὺ ἤλθε στὴν Χαλκίδα τὸ 1841, λέει στὴν ἀρχὴ τοῦ ὁδοιπορικοῦ του: «Διήλθομεν τὴν ἀπαισίαν γέφυραν...». Τὸ μικρό, ξύλινο γεφύρι, μὲ τὴν χιλιόχρονη καὶ ματωμένη ἱστορία, δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν νέα, ἐλεύθερη Χαλκίδα. Ἐπὸ δῶ καὶ ἐμπρὸς — μέσα περίπου σὲ ἑκατὸ χρόνια —

άρχισε ή κατασκευή, άνακατασκευή, έκχωμάτωσις και διεύρυνσις του πορθμού, για νὰ φθάσῃ στὴν σημερινή του μορφή.

Τὸ 1843, δέκα χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ νησιοῦ, ἔγινε ή πρώτη ἀπόπειρα γιὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ πορθμοῦ ἀπὸ τὶς κατὰ καιροὺς ἐπιχωματώσεις καὶ τὴν κατασκευὴ ξύλινης κινητῆς γεφύρας. Ὁ Δῆμος Χαλκιδέων πῆρε τὴν πρωτοβουλία συστάσεως μιᾶς μετοχικῆς ἑταιρίας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό.

Τὸ 1852 ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἐργασίες καὶ τέλειωσαν τὸ 1858. Ἡ νέα γέφυρα, ποὺ ἄνοιγε μὲ ἀλυσίδες ἔλξεως, ἔγινε χωρὶς νὰ πειραχθῇ ὁ πύργος, τὸ ὡραῖο αὐτὸ βενετσιάνικο μνημεῖο ἐπάνω στὴν νησῖδα καὶ πλάτυνε ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς τότε ἐποχῆς. Πλάτος 20 μέτρα, βάθος 6 μ., δαπάνη ἕνα ἑκατομμύριο δραχμῶν! Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἐγκαινίασε τὸ ἔργο, ποὺ ἦταν σημαντικώτατο γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῆς. Ὁ ἴστορικὸς Παπαρρηγόπουλος περιέγραψε στὴν ἐφημερίδα του «Ο Ἑλλην» τὸ γεγονός:

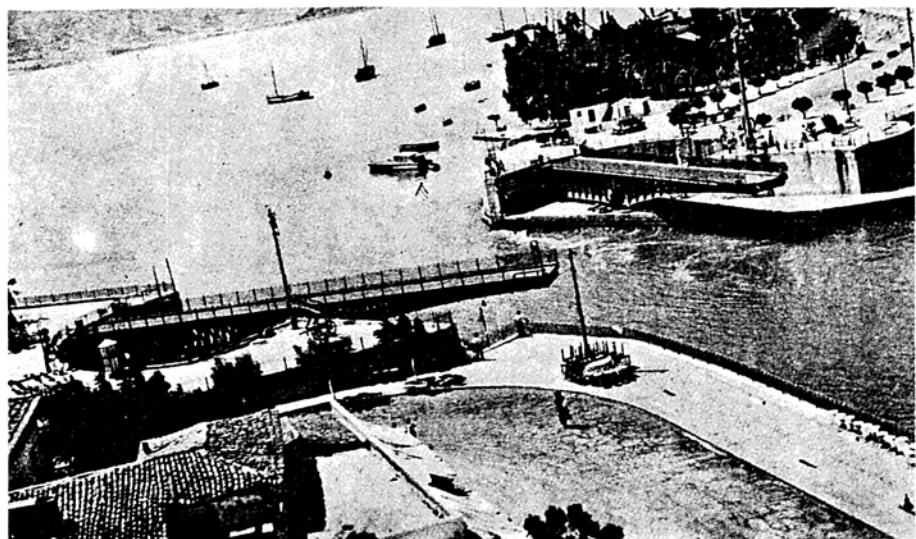
«Ο Μεγαλειότατος Βασιλεὺς καὶ ή Μεγαλειοτάτη Βασίλισσα, ἀνεχώρησαν ἔξ ’Αθηνῶν τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν (5 τ.μ.) καὶ τὴν 8ην ὥραν τῆς πρωίας, ἵνα μεταβῶσιν εἰς Χαλκίδα καὶ ἐγκαινιάσωσι τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, τὴν διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Εύβοίας δίοδον. Μετέβησαν δὲ ἐντεῦθεν διὰ ξηρᾶς εἰς Πάνορμον (Πόρτο Ράφτη), δπου ἐπεβιβάσθησαν τὴν μεσημβρίαν διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀτμοκινήτου. Ο θων καὶ ή Ἀμαλία ἐφθασαν εἰς Χαλκίδα, περὶ ἔκτην καὶ ἡμίσειαν μ.μ. ὥραν, καὶ ἔτυχον αὐτόθι λαμπροτάτης ὑποδοχῆς. Τὸ ἀτμοκίνητον «Οθων» παρηκολούθει ή ἑλικοκίνητος ἡμιολία (γολέττα) «Ἀφρόεσσα», συνώδευε δὲ τοὺς μεγαλειοτάτους δ πρωθυπουργὸς Ἀθανάσιος Μιαούλης, δ ἐπὶ τῶν ἐσω-

τερικῶν ὑπουργὸς Κ. Προβελέγγιος, οἱ ὑπασπισταὶ Σαχίνης, Πίσσας, Χάν, Δ. Βότσαρης καὶ Ν. Μιαούλης, δύο κυρίαι τῆς τιμῆς, ὁ ἵατρὸς Κλ. Λινδερμάγερ, ὁ διαγγελεὺς Δράκος κλπ. Καθ' ὅλην τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ καιρὸς ἦτο εὔδιος, ἀλλ' ἐκ τῆς νυκτὸς τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν ἐνέσκυψε καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα ὁ βαρύτατος χειμών, τὸν ὁποῖον εἴχομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα. Ἡ πόλις ἐκαλύφθη ὑπὸ χιόνος, ἥτις ἐξηκολούθησε καταπίπτουσα ἀδιακόπως καὶ συνῳδεύετο ὑπὸ ἀνέμου θυελλώδους. Οὐδὲν ἦττον ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα παρευρέθησαν εἰς τὸν ἄγιασμὸν τῶν ὑδάτων καὶ μετὰ ταῦτα περὶ τὴν 1 καὶ $\frac{1}{2}$ διῆλθον διὰ τῆς «Ἀφροέσσης» πρῶτοι αὐτοὶ τὸν Πορθμὸν ἐπευφημούμενοι καὶ εὐλογούμενοι ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους. Βεβαιοῦσι δὲ αὐτόπται ὅτι ἡ θέα τοῦ πλοίου ἐκείνου κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν διήρχοντο τὸν πορθμὸν προοιμιάζον οὕτω εἰς τὴν ἔναρξιν μιᾶς νέας ἐμπορικῆς δόδοι πλεῖστα ἐπαγγελλομένης τὰ πλεονεκτήματα, προυξένησεν ἀπερίγραπτον συγκίνησιν εἰς ἄπαντας τοὺς παρευρεθέντας.

Τὸ 1870 ἄρχισαν νέες ἔργασίες. Τὰ εἰκοσι μέτρα πλάτος καὶ 6 βάθος τοῦ 1859 δὲν ἀρκοῦσαν πιὰ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλωστε καὶ ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶχε γίνει ἐρείπιο. Τὰ πλοῖα ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ περάσουν τὸν πορθμὸν χτυποῦσαν στοὺς πλαϊνοὺς τοίχους τῆς γεφύρας. Σὲ τέτοια δὲ χάλια εἶχε φθάσει, ὥστε μιὰ τοπικὴ ἐφημερίδα, ἡ «Παλίρροια», στὸ φύλλο τῆς 11ης Μαρτίου 1889, ἔγραφε: «Προχθὲς μὲ τὸν ἄνεμον ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν ὁ ἐπιστάτης τῆς Γεφύρας, φοβηθεὶς μήπως τὴν παρασύρῃ, εἶχε δέσει τὴν Γέφυραν μὲ σχοινί!» Τὸ 1890, πάλι καινὸύργιες ἐκβαθύνσεις καὶ διαπλατύνσεις τοῦ πορθμοῦ. Τότε γκρεμίσθηκαν καὶ οἱ δύο πύργοι, τὰ

μνημεῖα αὐτὰ τῆς ιστορίας τοῦ γεφυριοῦ. Δυστυχῶς... Τὸ πλάτος τώρα ἔφτασε τὰ 40 μέτρα καὶ τὸ βάθος τὰ 8,5. Δαπανήθηκαν δὲ συνολικὰ ἕνα ἑκατομμύριο ἐπτακόσιες χιλιάδες δρχ. τῆς ἐποχῆς. Ἡ νέα γέφυρα — ἕνα τανυσμένο τόξο ἐπάνω στὰ νερά τοῦ Εὐρίπου— κομψή, στέρεη, τοποθετήθηκε τὸ 1896 κι ἔζησε ὡς τὸ 1962. Τεχνικὸ κατόρθωμα Ἰταλικοῦ ἐργοστασίου, ἐκινεῖτο μὲν τὰ λεγόμενα κινητὰ δωμάτια συμπυκνωμένου ἀέρα. Τὸ γεγονὸς πανηγύρισθηκε μὲν ἐνθουσιασμό. Σχεδιαστής της ἦταν ὁ διευθυντής τοῦ Πολυτεχνείου Σκαλιστήρης.

Ἄλλὰ τὰ βάσανα τοῦ γεφυριοῦ δὲν τέλειωσαν. Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ρήμαξαν τὰ σανίδια, γέρασαν τὶς σιδεροδεσιές. Τὸ 1962 ἡ γέφυρα ἦταν ἥδη ἐτοιμόρροπη, Ἀρχισε νέα διαμόρφωσις τοῦ χώρου καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο τοποθετήθηκε ἡ νέα συρταρωτὴ γέφυρα — ἔργο ἑλληνικοῦ ἐργοστασίου.

COPYRIGHT ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ "ΑΣΠΙΩΤΗ-ΕΛΚΑ" Α. Ε.

